CAMILLI BALDI
BONONIENSIS
Philosophi, & Medici Collegiati, & Publici Professoris Emeriti

De humanarum propensionum ex temperamento prænotionibus,

De naturalibus ex vnguium inspectione presagijs,

ET

De ratione cognoscendi mores, & qualitates scribentis ex ipsius Epistola missiua, nunc primùm in latinum sermonem prodiens

TRACTATVS TRES.

ILLVSTRISSIMO DOMINO

D. HIERONYMO CAMILLO BALDO

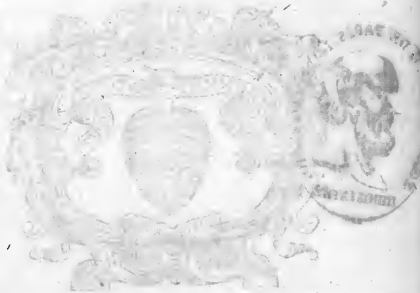
Ex catalogo [illegible] DICATI. S.ti Augustini Conuentus Parisiensis

BONONIÆ, Typis HH. Euangelistæ de Duccijs. M.DC.LXIV.

Superiorum permissu.

HIERONYMO CAMILLO BALDO

VIRO ILLVSTRISSIMO.

PETRVS VELIVS F.

Vmmi, in actiuis, & contemplatiuis, Philoſophi Camilli Baldi tui minimam mole, at maximam ſapientia Scriptionem De conijciendis ex miſsiua Epiſtola ſcribentis moribus in Latinum ſermonem transferri curaui, vt tranſalpinis gentibus Italicam linguam non callentibus, quæ multis ad hoc precibus me fatigauerant tandem facerem ſatis; illique alios duos eiuſdem Doctiſsimi Viri tractatus addidi, aliàs æditos, ſed nunc præ inopia exemplarium cupidè

pidè, in litteraria Republica desideratos. Nec diu mihi inquirendus fuit is, cuius nomen propyleo opellæ huius inscribendum foret, siquidem in te, Vir Illust.[me] statim deditissimus Tibi, collimauit animus. Cui enim noua hæc versio debeatur, nisi Tibi, cum iure sanguinis, & hæreditatis, in Te eximij huius Authoris omnia confluxerint? Non igitur aliquid meæ offero proprietatis, dum Volumen hoc Tibi nuncupo, sed reddo ex iustitia, quæ tua sunt; tua inquam magis Virtute, quam Fortuna, dum litteris faues, bona sartes colis, & optimum te geris Ciuem, vt agendo, ac speculando vtriusque impleas Philosophiæ munera. Accipe igitur hilari fronte, Clariss. Vir obsequentissimæ voluntatis meæ, in hoc tuo libello, munus; meq; in clientelam summæ benignitatis tuæ suscipere ne dedigneris. Vale. Ex Typographeio nostro VIII. Kal. Februarias M. DC. LXIV.

DE

DE HVMANARVM PROPENSIONVM DIFFERENTIIS, ET CAVSIS.

De Vtilitate huius cognitionis. Cap. I.

QVA ratione humanas complexiones cognoscere possimus inquisitioni propositum est; Vtilis futura cognitio, & Medico, & naturali Philosopho, & Ciuili; Humanas enim complexiones, quales esse debent cum cognouerit Medicus, tum & quid addendum sit, & quid demendum apprime sciet; Philosophum naturalem decet omnis Veritas, atque ea precipuè, quæ in corporibus naturalibus; reperitur. In ciuilibus notissima est sententia, vel Apollinis Oraculo confirmata, Hominem se ipsum noscere debere; se ipsum cognoscet, quando ex quibus sit, & qualis esse debeat, perceperit. Sed & præter hæc Rhetoricæ, ac demum omni vitæ cognitio ista prodesse potest, cum enim vniuscuiusque temperiem, qualitates, & propensiones cognouero, & qua ratione cum vno quoque versandum sit, & quomodo illum tractare oporteat, cum eoque disserere, vt persuadeatur, & in propriam sententiā trahatur, facile discernere potero. Militari etiam, & Politicæ, siue illi parti, quæ docet imperio regere populos, & figere leges, proderit; alijs enim alia ratione imperandum est, & vt dicebat Aristoteles vnumquodque pertractandum est, secundum quod ipsius subiecta natura postulat; neque enim omnia possumus omnes, & vt terra alia fert alios fructus, vt inquit ille; hic segetes, illic veniūt fœlicius vuæ: Ita hominum alij alijs rebus aptiores sunt, omnes omnibus, at

non omnibus ſinguli. Quid igitur ſit nobis propoſitum, & cui rei futurum vtile, ex his patet.

De ratione procedendi, & ordine doctrinæ. Cap. II.

QVærimus complexiones cognoſcere humani corporis, ſecundum quod ipſum corpus organum eſt ad operationes quarum principium eſt anima. A ſignis igitur, quæ ſenſus nobis ſuppeditabit cognoſcemus, qualis ſit ſanguinis maſſa qui in venis reperitur, cognita ſanguinis natura ſpiritus nobis innoteſcent; cum ſciemus quales ſint ſpiritus, tunc etiam propenſiones compoſiti ex anima, & corpore fient nobis manifeſtæ; cum enim à Platonis anima nihil differat ſpecie, ſed penitus ſit eadem, ſecundum ſe etiam, & Socratis, & Platonis anima, eaſdem cauſant operationes, & vtraque principium eſt videndi, audiendi, & concupiſcendi; quod autem melius, aut peius videat, obtuſius, aut acutius audiat, vehementius, aut remiſſius appetat hic, quam ille; ſunt accidentia quæ à materia ex qua conſtant inſtrumenta proueniunt; quibus inſtrumentis anima vtitur ad operationes faciendas, quarum ipſa principium eſt, inſtrumenta enim ſic aut oppoſito modo melius aut peius operantur pro materiæ diuerſitate; duo enim gladij ſecundum formam ſunt idem, vtrique enim acie determinantur, at quoniam huius chalybis melior eſt, ac temperatior, illius minus, ideò hic perfecte ſecat, ille obtusè: Hunc autem ordinem ſeruabimus, qui eſt à principijs ad principiata, & enim inuentis hominis principijs, qualia nam ſint, & quot, quid vnumquodque horum in corpus noſtrum inferat, ad quos morbos, ad quas virtutes, & vitia hominem propenſum faciat, dicemus: Poſt hæc quoniam principia nata ſunt ſimul iungi, ſi contingerit hæc aliàs ſic aut oppoſito modo diſponi, dicemus. Vltimo quoniam ex his ſimul compoſitis fiunt diſſimilaria corpora, quid ſitus quid membrorum figura quid magnitudo, & numerus ſingulorum membrorum doceat, afferemus, ex quibus quid tandem ab vniuſcuiuſque hominis ſpecie, & natura expectandum ſit exponemus. Cæterum hæc cognitio ad eam Philoſophiæ partem pertinet quæ de animalibus inſcribitur, & paſſiones à principijs internis inexiſtentes ipſius comtemplatur.

Quid

Quid sit Homo, quot sint eius partes tum animæ tum corporis. Cap. III.

HOmo naturale corpus est, idemque viuens, quare organicum; constat igitur ex anima, tamquam forma; & corpore tanquam materia; actiones autem passionesque, ac demum penè omnes ipsius functiones sunt compositi ex anima,& corpore; vtitur compositum anima tanquam principio,quo agit, corpore tanquam subiecto, humana anima potentias habet duas, & viginti; etenim primus animæ gradus, qui dicitur vis vagatiua, septem continet, nempè tres principales nutritiuam, auctiuam, generatiuam; quattuor autem ministrantes seu seruientes nempè attractricem, concoctricem, assimiliatricem, & excrementorum expultricem; Nutritiua vtitur calore tamquam præcipuo instrumento, humore tamquam propria materia, omne enim agens, & mouens mouet aliquid, & aliquo; auctiua iisdem vtitur, nam humore vt substantia nutrimur, vt corpore quanto augemur, vt quali generamus; calorem requirit generatiua cum aeris multitudine, vt enim materia nutritionis est terra,& aqua; sic generationis aqua, & aer; Atrahit idem calor secundum quod calidus est, at idem secundum quod est in humido, cibum stomacho concoquit, si idem sicco nectatur, in iecore sanguificat, accedente frigore externo, & calore interno cibum parti annectit; demum ille idem siccus calor expellit excrementa; Sensitiui gradus decem sunt potentiæ, quinque exteriores nempe Visus qui aquæ assignatur. Auditus qui est aeris. Olfactus qui ad ignem refertur; & Gustus & Tactus, quorum alter nempè gustus terram humidam, tactus autem terram siccam referunt; Interiores potentiæ, & ipsæ quinque sunt, sensus nempe communis, in quo tanquam in centro conueniunt omnes externi Sensus, cuius munus est recipere, quare in humido consistit; Memoria autem, quod recipit sensus communis, retinet, atque hæc ad humidum cum sicco coniunctum refertur: Phantasia ignea est, cuius proprium est discernere,& iudicare: Discernere autem est quoddam disgregare, disgregatio caloris actio est. Preter has reperitur,& Concupiscibilis appetitus, qui in calido, & humido, & Irascibilis qui in calido, & sicco positus est. Tertia virtus motiua est quæ ex appetitu, & phantasia composita est, hæc mouet vel totum, vel partes secundum naturam; ani- Corde

malis, quæ mouet partes est triplex, vel simpliciter naturalis; qualis est quæ mouet Cor, Arterias, & Cerebrum, vel est simpliciter spontanea, qualis est quæ mouet bracchia, crura, & musculos. Vel est mixta ex vtrisque ceu virtus, quæ mouet pulmonem, & diaphragma, & quæ genitalibus seruit; Intellectus tres partes habet, aut enim est intellectus potentia, aut agens, aut voluntas, & electio. Intellectus potentia diuiditur in contemplatiuum, cuius obiectum est veritas, & actiuum quod circa bonitatem versatur. Animæ partes seu potentias enumerauimus quæ vti vna tota totius est actus, ita plures potentiæ plurimum partium sunt perfectiones; & entelechiæ.

De partibus Corporis. Cap. IV.

Corpus quo vtitur anima constat ex partibus quarum aliæ similares sunt, aliæ dissimilares. Similares dicuntur quæcunque habent idem nomen, & eandem rationem secundum totum, & partes, seu ex Aristotele similares sunt res, quæ in partes eiusdem rationis secantur vt sanguis, & aqua; Dissimilarium ratio, totius & partis diuersa est, vt autem dissimilares constant ex similaribus, ita similares ex humoribus, humores ex cibis, cibi ex quatuor elementis; similarium partium definitio consistit, in certa ratione, & temperie elementorum actiuorum, & passiuorum; actiua sunt Ignis, & Aer, reliqua passiua. *Vsus* similarium est duplex, alter vt sint sedes sensuum, sentire enim est pati, ad patiendum autem nata sunt similaria. Alter est, vt ex his fiant dissimilaria; sunt autem ex mente Galeni similaria hæc, ossa, caro, cartilagines, tendines, membranæ ligamenta fibræ, adeps, de quibus Galenus agit in libello, quo ille commentatur Hippocratem de natura hominis; hisque addit in libro de elementis neruos, medullam, vngues; enumerat etiam in libro de inæquali temperie, cutem, alibi venas, & arterias. At partes dissimilares figura magnitudine, numero, situ determinantur, organicæ omnes dissimilares sunt; harum quattuor sunt gradus, primus qui ex similaribus tantum constat, vt Musculus. Secundus gradus ex primis constat, vt digitus. Tertius ex secundis vt manus. Quartus, ex tertijs vt brachium; ex his itaque conflatus est totus homo ex anima, & corpore constans, anima æterna, & immortalis existens, ab alia humana anima non differt ceu nec ignis ab igne; Calefacit, & vrit omnis ignis, sed non omnis

nis eodem modo, variatur enim pro varietate materiæ, in qua reperitur, & tantum in ipso potest materia, vt qui naturaliter fertur sursum, si in carbone existat deorsum feretur, ergo clarum est diuersam materiam diuersimode afficere operationes ab anima manantes; videt omnis habens potentiam visiuam, at non eodem modo videt, quoniam non eodem modo affectum habet organum. acutius videt cuius oculi, & humor christallinus præcipue, clarior est, quibus obscurior, hi obtusius vident, & perspecillis, clariorem facientibus christallinum humorem, egent; Animæ primum instrumentum sunt spiritus, hi ex humoribus in arterijs existentibus generantur, arteriosus sanguis ex venoso constituitur. Venosus fit ex chylo, chylus ex cibis, quales igitur sunt cibi, tales erunt spiritus. Porrò nec soli cibi alterant spiritus, sed varij sunt pro varietate temperamenti, ætatis, tempestatis, & regionis, Amplius, & accidentia animi mutant eos, & motus, quies, somnus, vigilia, otium, labor, venus, studia exercitationes, sodalitates, institutiones, educationes, ac demum ipsa ratio quæ tanquam nauta gubernaculo insidens, & totum hoc nostrum corpus regit; vt ille omnibus imperat remigibus ita anima rationalis omnibus potentijs præest, omnesque inclinationes aut corrigit, aut auget, aut euellit; Quare si exemplo naturam huius compositi apte intelligere velimus, contemplemur accensam candelam in laterna existentem, quæ ex diuersis vitris coloratis sit conflata, sunt in hac laterna quatuor, ignis ex quo fluit lumen, amplius fumus ex quo fit ignis, tertio cera ex qua virtute ignis fit fumus; quartò laterna cum suis vitris, ex quibus fluit lumen extra se ipsum proferens; Anima igni similis est, spiritus referuntur à fumo, & sicuti calor iginis continue generat fumum, ita vis animæ mediante calore præcedenti continue generat spiritum, qui calor naturalis consequenter vocatur, at sanguis, qui in arterijs versatur cera est, aut oleum, aut seuum, ex quo instauratur continue fumus. Corpus hoc organicum laterna est, diuersis vitris coloratis constituta, ex oculis visiua functio, ex auribus auditio, ex alijs membris aliæ fluunt operationes. Patet igitur quod si cognoscemus exactè naturam corporis, humorum, & spirituum, propter quid aut sic, aut opposito modo functiones animæ procedant, dicere rationabiliter poterimus.

De primis quattuor humoribus naturalibus humanum corpus constituentibus. Cap. V.

SIcuti ex quattuor elementis constituitur Mundus inferior, ita & inferioris mundi apotelesmata ex quattuor proportione respondentibus elementis conflantur; Homo ergo, & ipse cum sit vnum, & perfectissimuum inter mundana Apotelesmata ex quattuor proprijs constabit elementis, in quæ vltimò dissoluitur. Humores autem sunt hi, bilis flaua igni proportionata, sapore acris vt cinamomum, colore purpurea, odore croci, tactui calida, quasi primo pungens, deinde blando calore tangentis cutim afficiens. Quæcumque autem igni accidunt secundum, quod ignis est, & quæcumque composito in existunt propter ignem ea omnia secundum proportionem à bile in humanum corpus referuntur; succedit sanguis, & ipse humor simplex aeri proportionatus; quare calidus, & humidus; colore referens saturatam purpuram; sapore glicirrhizæ succum, odore hunc eundem dum concoquitur representans; calor blandus est, non mordax, non acris. sed maxime temperatus, eosdemque penitus proportionaliter causat effectus in homine, quos in cæteris compositis causat aer. Hi duo dicuntur actiui humores, nam actiuis respondent elementis. Tertia est pituita, similis colore loturæ carnis cruentæ, vt ait Hippocrates, hæc aqua est naturalis, & sanguis quodammodo inconcoctus, eiusdemque principium, & rudimentum; sapor cuius subdulcis est, color quem diximus, proprie referens folium rosæ ex parte externa, odorem fere nullum habet, nam odor in sicco positus est, quod ab humido fuerit passum, sed in pituita minimum est siccitatis, ergo & minimum odoris, nec sapor perciperetur nisi naturaliter homo haberet exquisitissimum tactum, species autem tactus est gustus; Vltimus humor appellatur Melancholia, siue atra bilis, hæc terræ respondet, quapropter, & saporem stipticum refert, qualem in immaturis sorbis, & pyris gustamus, odor ingratus est, qualem proprie deprehendimus in sorbis semi mucidis; color leoninus est, & referens cariophyllorum flores admodum colore rubro infectos, tactu autem non secus, atque pituita frigida est, magis tamen pungit frigus pituitæ, at frigus quod adfert melancholia diuturnius est; quid sit horum humorum vnusquisque, cuique elemento respondeat ex his patet; Quod autem tot sint

nec plura nec pauciora habemus ex *Arist.* 2. de generatione tex. 49. quinimo, & duabus rationibus confirmatur; harum, prior est. Si Homo, & omnino animal corruptibilem refert mundum, cum mundus ex quattuor, ergo & Homo ex ijsdem numero constabit elementis. Altera ratio est: Homo est corpus naturale compositum, ergo tangit, & tangitur, agit igitur, & patitur, ergo ex actiuis constat elementis, & passiuis; sed actiua sunt calida, & frigida, passiua humida, & sicca ex his igitur erit, sed hæc faciunt quattuor elementa, ergo ex quattuor constat. Restat vt dicamus ex quibus, & a quibus fiant. Ex cibo in stomachum detruso fit chylus, ex quo ablatis fæcibus crassioribus, & tenuioribus excrementis, fit massa quædam in ramis venæ portæ existens, si itaq; reperiatur in hac massa pars calidior iusto, & tenuior, ab epate fit bilis, crassior fit melancholia, frigidior fit pituita; Quæ verò fuerit dulcior, & humidior, efficitur sanguis; Nec mirum si vnum epar diuersa, & opposita facit; nam & idem ignis ceram liquefacit, & limum indurat; Etenim omne agens agit secundum quod subiecta natura nata est pati; Habemus ex quibus, & à quibus humores fiant, qui sunt actualiter humidi; quoniam ex his alitur & fit corpus, corpora autem solida sunt, & proprio terminata termino; Ideo ex oppositis actu, potentia verò similibus partes corporis solidæ fieri, & instaurari debent. Ex his quattuor humoribus fiunt, & spiritus, & similaria corpora; qui sunt materia propria caloris naturalis, & dicuntur à Medicis humor radicalis, qui per vniuersum corpus diffusus alimentum calori, quo primo instrumento viuimus, ministrat; & hæc est pars subtilior in quattuor humoribus existens. His spiritibus opponuntur flatus vt oleo opponitur aqua; ex parte crassiori humorum aluntur similaria corpora, quæ quoniam sunt diuersa, vnumquodq; attrahit simile sibi potentia dissimile autem aliquantisper per actu, ex similaribus fiunt organica; ex partibus organicis totum demum corpus, cuius totius perfectio, ac ratio est anima, & sicuti corpus à simili per se conseruatur, & per se ab opposito corrumpitur; sic per accidens à dissimili conseruatur, & corrumpitur à simili; & sic etiam anima, quæ est huius corporis perfectio, ab obiectis, vt veritate, & bonitate per se perficitur, & conseruatur, & ab oppositis vt falsitate, & malo quodammodo corrumpitur, & læditur.

De

De Corpore temperato simpliciter. Cap. VI.

Temperatum corpus dicitur quod ex quattuor humoribus ita conflatum est, vt exactè omnia sua munera ad quæ natum est, sine labore, ac dolore perficere possit, loquor de humana temperie, quæ est quattuor humorum mixtio ad constitutionem corporis, quod munia naturalis vitæ exercere possit. Temperies hæc duplex est, vel enim est ad pondus: vel ad iustitiam, ea dicuntur esse temperata ad pondus, quæ actiua, & passiua æqualiter continent; sed huiusmodi genus non datur, sicuti enim vni sonum non est harmonia, ita nec quod ex æqualibus conflatur verè compositum naturale dici potest; si enim actiua, & passiua æqualia sint, nec illa agent, neque hæc patientur agens enim mouens est, & omne mouens superat mobile; restat igitur, vt detur temperatum corpus, quod à Medicis vocatur æquale ad iustitiam, in quo quædã præualent, & dominantur, quædam parent, sunt autem hæc vel inter se harmonicè, & cum ratione mixta, vel sine; priora temperata dicuntur, posteriora intemperata. Humani corporis prima temperies est inter actiua, & passiua elementa, quę refert diapason siue duplam; si ergo erunt passiua secundum molem vt duo, at secundum virtutem vt vnum actiua vero opposito modo, fit temperatissimum corpus humidum, ex quo aletur Homo; At si massa hæc sanguinea in venis existens ita erit disposita, vt referat proportionem quæ est inter duo, & tria, quamque appellant Diapente, siue sesquialteram, corpus etiam, & perfectè aletur, & secundum naturam dispositum erit; nempè, si passiua fuerint vt tria, actiua vt duo; & hæc est secunda species temperamenti humani. Tertium locum occupat illud in quo passiua sunt vt quattuor actiua vt tria, Diatesseron seu sesquitertiam vocant. Præter has sunt etiam duæ aliæ consonantiæ intra senarium comprehensæ, quæ constituunt quidem, ac sustinere possunt humanam formam sed intemperatæ dicuntur, qualis est Ditonus, & alteruter semitonus. Cæterum semper superat in massa sanguinea actu humidum quoniam ex humidis alimur, cum enim efficiatur quod alitur siccum, necessario ex opposito fit, quod est humidum. Porrò quod superat in massa humorum, vel mole superat, vel virtute; pituita nempè, & quæ terræ respondet melancholia mole præualent; at sanguis, & bilis virtute; præualet

autem

autem in homine secundum virtutem bilis igni, & aeri respondens sanguis; superant mole aqua, & terra, quæ dat composito terminum, quem ipsa habet, ergo in his mixtis omnibus quæ terminantur proprio termino, superat terra mole, quæ alieno aqua. At virtute dicitur superare illud elementum, quod compositum mouet ad actionem suæ formæ similem; quare si in nobis superat ignis mobiles, vehementesque sumus, rectaque incedimus. Superare virtute dicitur tripliciter aut quoniam in passo vehemens, ac certum remanet vestigium superantis, & agentis, vt in cinere accidit, aut carbone, in quo non est ignis, sed passio ab igne relicta, & hæc dicuntur esse calida in primo gradu; in secundo autem sunt quæ habent vim sopitam, quæ non agit nisi ipsa ad actum perducatur, quomodo piper calidum dicitur, & sulphur; tertium gradum consequuta sunt caloris, aut alicuius alterius elementi, quæ continent actu essentiam, & operationem illius, si Leonem, & Hominem calidum dicimus; itaque in primo gradu, est tantum vestigium operationis, in secundo est iuchoatio aut rudimentum primarum qualitatum à sensu non deprchensarum; in tertio est ignis essentia, & operatio caloris sed castigata sensui tamen apparens.

De corpore intemperato. *Cap. VII.*

INtemperatum corpus humanum est illud, quod à vera mediocritate exiens versus aliquod contrariorum inclinat, ita tamen vt ipsius functiones necessariæ non obliterentur; est autem intemperamentem vel secundum totum, vel secundum partes; Et vtcunque vel simpliciter, vel vt nunc; Huius intemperati corporis quattuor sunt gradus, aut enim parum recedit à medio, & insensibiliter, vel mediocriter, & secundus est gradus, vel multum, & tertius dicitur; & si tantum, vt vix viuere possit, iam quartus est, fit autem excessus, vel vnius tantum, vt calidi, vel frigidi, vel humidi, vel sicci, vel duarum qualitatum, quarum vna est actiua, altera passiua. Dicimus prædominari illum humorem, cuius qualitas in corpore secundum virtutem alias vincit; subdominium autem datur ei, quæ secundum locum obtinet, vt si quis in ætate virenti, pilos ruffos habuerit, colore roseo præditus, & carnosus mediocriter in illo dicemus prædominari bilem naturalem, cum subdominio sanguinis; quare cum actiua prædominentur virum mobilem, versatilem, ad omnia agenda

paratum, instabilem, incostantem dicemus. Tot igitur sunt species de eo præcipue loquentes corpore humido, quod intra venas, & arterias continetur, hoc enim proportione respondet oleo, pro cuius natura diuersitas in flamma lucernæ apparet. Nihilque refert ad lumen siue lucerna sit ærea, siue aurea; nihil igitur facit ad bonitatem, aut malitiam ingenij externa corporis turpitudo, aut pulchritudo, sed totum consistit in massa sanguinis, ex qua fiunt spiritus, & solum corpus externum consideratur, vt cognosci posit qualis sit sanguinea massa quæ in talis corporis vasis continetur.

De præternaturalibus temperamentis. *Cap. VIII.*

TEmperamentum alterum est à natura, alterum est ob alias causas. A natura dicitur quod ab aluo matris traximus, hoc fuit tale, qualia erunt ea ex quibus constituti sumus, quale itaque fuit maternum, ac paternum semen, tale etiam temperamentum, & constitutio nostri corporis. Vndè difficile non est in filio Paternas, aut Maternas cognoscere inclinationes; Mutatur temperamentum in nobis iam in lucem eductis ætate, cibo potuque regione, exercitio, diuturnis animi affectibus, aere circumfuso, morbis corporis. Amplius educatione institutione, legibus, ac moribus; studijs, exemplis, sodalitatibus, ac demum vnica consuetudine de quibus supra; tot igitur modis temperamentum nostrum nosque metipsos mutari contingit. Ita tamen vt semper natiuæ complexionis maneat vestigium.

Qua ratione totius, & partium principalium temperamentum naturale cognoscatur. *Cap. IX.*

QVærimus agnoscere primum instrumentum quo anima in corpore existens suas operationes facere solet, hoc calor est naturalis, qui continue ab humido radicali conseruatur; hoc humidum calori iunctum spiritus dicitur, qui eleuatur à massa humorum, quæ in arterijs reperitur. Arteriosus hic humor componitur ex aere inspirato, & sanguine venoso, vtrisque simul mixtis in finistro cordis ventriculo ab eiusdem calore, venosus sanguis igitur ille est, qui spiritus generat, & qui corpus nutrit; Quapropter si nutritum nutrientis naturam refert, ergo quale erit corpus, & vt ait Galenus, qualis caro, & cutis, talis etiam

erit venosus sanguis. A signis igitur discurrendo cognoscimus temperamenta; signorum alia visus, alia auditus, quædam odoratus, quedam alia gustus, atque tactus suggerit: Visus per colores pilorum, cutis, oculorum, membrorum, vnguium, excrementorum, naturam interiorum contentorum, & impetum facientium docet; contenta vocat Hippoc. humores, continentia corpus, & loca in qu bus sunt. Impetum facientia dicit spiritus. Docet etiam visus figuram, motum quietem, eiusque differentias. Amplius, & magnitudinem, quos enim videmus pusillos, (quoniam in paruo corpore celeres fiunt motus) illos dicimus mobiles, præcipites, iracundos, sic Horatius se ipsum exigui corporis, dum esse dixit, irasci etiam dolorem vocauit. Pariter auditns duo suppeditat, & sonum, & vocem; sonum voco quæ faciunt aliqui dum mouentur, aut pede pulsantes plus nimio terram, aut articulis sonum quendam facientes, quod indicat articulorum laxitatem, & nimiam corporis mollitiem. Vocem dico, quæ ex aspera arteria, lingua, & dentibus emittitur; huius differentiæ sunt acuta, grauis, rauca, clara, æqualis inæqualis magna, parua, tarda celer; odoratus, & ipse nonnulla suggerit, quibus interior sanguinis massa cognoscatur, odor duplex est, aut malus & hircinus, & hic odor docet hominem excrementis multisque abundare, plusque comedentem quam perfecte digerere posit: Huic opponitur bonus odor, qualem dicunt spirasse Alexandrum Magnum, qui similis est odori marturum, quos fainas vocant; & quos vulgo Muscardinos dicunt, odorem hunc refert viarum puluis æstiuo sole vehementer adustus, si contigerit leni pluuia rorari, docet hic odor calorem prædominari, longeque abesse putredinem; Medij sunt duo, quorum alter dicit omnem carentiam odoris: quem volunt esse proprium odorem fœminarum, tunc enim optime, olent, cum nihil olent. Indicat hic odor, nec calorem superare ita vt mulier inclinet ad virilitatem, & impudicitiam; Nec humorem adeo abundare vt putredinem moliatur. Alterum dicunt esse virorum robustorum odorem; Qui & si ingratus non sit, nescio quid tamen siluestris spirat qualis est hominum robustorum siluestrium, & multis laboribus obduratorum qui etiam spiratur a caseo ficciore, & acriore. Præter hæc & gustus sua signa dabit, quamuis nemo sit, qui ceu Hippoc. aliena velit gustare excrementa; Nam amaror, in humoribus deprahensus, bilis dominium indicat, & amara lachryma exuri interiora, at si dulcis

fuerit, mediocrem arguit calorem; Omnis etiam sudor, aut salsus, aut acerbus, aut sapore carens, qualis sit internus sanguis exponit. Testatur Hippoc. aurium sordes si dulcescant mortem in proximo esse in his, qui perì pneumonia seu inflamatione Pulmonis laborant. Tactus etiam, & multo plures explicat differentias, siccitas, humiditas, calor, & frigus tactu cognoscitur. Amplius durities, mollities, asperitas, lenitas, grauitas, leuitas, lubricitas, arriditas, crassities, tenuitas, quæ scilicet omnes differentiæ ab Aristot. secundo de generatione enumerantur. Probabile autem est, si talis sit caro, & cutis talem etiam esse sanguinem, & ea quæ fiunt ex sanguine interiora esse, & si flacida fuerit caro fibris carere sanguinem ait Arist. quare, & hominem esse debilem, & robore carentem; Hæc igitur sunt instrumenta, & signa quibus vtimur ad cognoscendum vniuersale corporis temperamentum, siue naturam sanguinis, quæ & corpus nostrum instaurat, & calori naturali alimentum suppeditat.

Qua ratione partium principalium temperies, & quibus signis deprehendatur, & primo de testibus, & hepate. Cap. X.

EX Galeni sententia in libro artis paruæ quattuor sunt partes corporis nostri, quas ille principes vocat cor cerebrum. Hepar, testes; cordis ratio in calido posita est, primum enim est calidorum corporis, cerebrum primum est frigidorum, & hæc duo membra principem in corpore locum obtinent. Actiuorum enim sedes sunt, caloris scilicet, & frigoris. Hepar suppeditat alimentum, & primum humidorum existit, est enim omnis humoris fons, & origo; At testes siccitatem, & virilitatem, roburque cum addant primum principium siccitatis dicentur, cuius indicium est quod animalia castrata in teneriorem, humidioremque naturam degenerant, & quodammodo fœminilem induunt habitum. At Laurentius tenet multo aliter rem esse, & testes membraque genitalia sese habere ad futurum hominem sicuti cor ad præsentem, ergo cor coloris fons est, & origo eius qui nunc actu viuit, testes autem eius qui victurus est; demptis igitur testibus demitur, & potentia generandi sibi simile, at hæc est perfectio viuentis secundum quod est viuens, vt secundo de anima. Si itaque refectus sit imperfectum viuens non potest esse perfectum

animal, nec homo; euiratum igitur necesse est, imperfectum hominem etiam secundum corpus, & secundum operationes animæ; quare euiratus à temperamento naturali recedit, fitque frigidior, & quoniam frigidior est minus concoquit, quare, & humidior excrementitio humore. A testibus igitur inchoantes tamquam à nobis notioribus; dicamus quorum testes sunt aut plus iusto maiores, aut plus iusto minores, illi impotentes sunt, sunt, aut fœminarum generatores: Maiores iusto materiæ abundantiam significant, vbi hæc abundat, raro ibi perfectio est: Si minores iusto, carentiã, & in paruo loco, aut caloris debilitatem, aut suffocationem arguunt; si contracti sint, corrugatumque scrotum existat, sanitatem, robur indicant, cuius indicium quod omnibus quibus instat febris dimittuntur; idemque senibus aut grauibus curis affectis, contingere aiunt, caloris enim remissi, aut contracti signum est. Si vero glabri sunt, idem indicant, nam calidi multam pilorum copiam circa pubem inducunt. Mediocres igitur ipsos esse oportet, scrotum subruffum, rugosum, subfrigidum tactui, sic enim interiora calescunt, eorundemque robur indicat pilorum crassities, calor, densitas, & rugositas, quod si pili sunt rari, si subtiles, si molles ad frigiditatem temperies testium vergit, si crassi, duri, crispi ad calorem; si multi molles pili vsque adumbilicum per lineam rectam ascendant, humidum exuperare indicant hominemque esse garrulum, & mendacem ex Aristot. sententia testantur si pauci, & rari fuerint siccitatetem ostendunt, dummodo cum paucitate, & raritate crassitiem coniunctam habeant. Cæterum quales sunt barbæ pili colore, & cassitie, tales sunt pudendorum, & nares, nariumque foramina testium qualitatem, & figuram ostendunt, quid igitur sint testes, quales sint quomodo cognoscantur, & quis sit illorum in corpore vsus, ex his patet. Vana igitur est Anatomicorum dubitatio quærens, quomodo possint testes alterare cordis, cerebri, & hepatis temperamentum, cum non sint coniuncti cum illis vlla apparente coniunctione: At dicendum est, esse instrumenta potentiæ generatiuæ, & sicuti ablatis oculis non videt Animal, & imperfectum est secundum quod est animal, ita ablatis testibus est imperfectum secundum quod est viuens. Viuens autem calore viuit. extractione igitur testium redditur imperfectus calor, imperfectè igitur concoquit, imperfectè, alitur, & augetur, redundant igitur excrementa frigida, & aquea ex quorum mixtione mutatur temperamentum, quare & animalis natura-

les inclinationes ergo & affectus, appetitus, & cogitationes, succedit hepar, quod est principium atque instrumentum sanguificationis, vt enim se habet Magister, & Præfectus annonæ in vrbe, ita hepar in corpore, ipsum enim præparat, concoquit, vertitque chylum in sanguinem, qui per venas in vniuersum corpus feratur ad membra alenda, huic seruiunt Meseraicæ venæ, & rami venæ portæ, quæ implantantur in tunicis intestinorum, & præsertim in ieiunio duodeno, & ileo; suppeditat venæ portæ materiam stomachus ex cibo, quem vertit in chylum, hunc præparat, & os, & elophogus, quare prima preparatio cibi fit in ore; vnde male mansum male digeritur, secunda per œsophagum vsque quo in ventriculi fundum venerit cibus, ibique elixatur, & fit substantia alba, dulcis, æqualis, similaris, cumque perfecta est concoctio, aperitur piluron, in subiecta truditur intestina. inde per venæ portæ anastomases partes subtiliores attrahuntur, crassiores per intestina ad vsque rectum descendunt, introductus chylus in venæ portæ ramos incipit rubefieri cum venerit in lobos hepatis in substantiam eiusdem intrans excoquitur, & calore sicco affectus in sanguinem mutatur; In stomacho igitur fit elixatio; assatio in hepate; quale ergo hepar, talis est sanguis. Ex his quæ sit operatio hepatis, & quid ipsum sit, & quod sit instrumentum nutritiuæ potentiæ patet. Quibus autem signis ipsius temperies, ac qualitas cognoscatur, vt eius operatio intelligatur, nunc est dicendum. Eucraton seu benè temperatum iecur illud est, quod calidum est, & humidum, ita vt referat calentem aquam, aut oleum, quod digitis & pati, & blande sentiri potest, color illius ruber est ceu saturata rubrica, aut interior pars rosæ damascenæ: cum sanum est odorem refert calentis glycyrrhize, si vero in calore excedit, nigrius efficitur; si in frigiditate simile est ouium, atque agnorum hepati, quod vero calidius est taurinum hepar refert, humidius iusto simile est anserinis iecoribuus, si quæ sunt bene pastæ, at quando siccius plus iusto existit, repsentat liuidam quandam nigredinem qualem est aspicere in terra plaustri, quæ exsiccatur, & quam aiunt esse in veterum canum iecinore. Membrum hoc sanguinis fucina dicitur, quale igitur ipsum est, talis est sanguis, atqualis sanguis talia sunt & quæ sanguine aluntur, nempe caro, & cutis; Iure igitur ex cutis carnisque qualitatibus hepatis temperies cognoscitur; cuius igitur manuum interior vola calidior tactui apparet, sicciorque illi iecur iusto calidius existit; Cuius item calidior vertex est ca-

pitis

pitis eiusdem calidius hepar; causat in homine hepar huiusmodi cutim faciei, liuidam cineris colorem referentem, subnigram, amplius & macram, & oculos concauos, mediocres, subrubros. Si vero cum calore iunctus sit humor, multitudo furunculorum perpetua, existit, quædam scabiei species, sed non sicca, nec alba, pediculorum generatio. In digitis, & in auribus pili duri, sub nigri aut castanei; Iecur calidum plus iusto, biliosum sanguinem generat; si vero siccitas adiungatur humores vrit, & melancholicum procreat. Biliosus sanguis si secundum naturam fuerit, roseum in facie colorem inducit, si præter naturam, subliuidum cinereum, subcroceum. Si vero melancholia fuerit naturalis faciem saturato rubore perfundit, qualem videmus in quibusdam caryophyllis. At si præter naturam est melancholia assata scilicet, tunc apparet turpis quidam rubor liuescens, & nobis imaginem præbens coloris leonini. His ergo, calidum, & siccum, & humidum cognoscitur. Si hepar frigidum est, sanguinem aqueum generat, & homines isti ad hydropen propensi sunt, & illorum color in facie albus est, aquam referens, & pili subalbi, & tenues & molles, & pauci; hos videbis carne flacida præditos, flatibus distentos, debiles, ad actiones quodammodo ineptos, & eo magis quando iecur sortiti fuerint humidum. Si vero siccius, & frigididius fuerit macrum, paruum pallidum, carne flacida præditum, omninoque turpem facit hominem, cuius pili pauci sunt, & rari, & crassi. Hæc & similia plenius apud Galenum habentur.

De Cerebri, & Cordis qualitatibus. Cap. XI.

Cerebrum naturalis frigoris principium est, oppositum cordi cuius spiritus feruidiores temperat, & facit aptos ad sensum, ac motum; huius substantia est alba, tenuis friabilis, secundum se frigida, & humida, & quoniam infinitis penè venis atque arterijs disseminata est, accidit in ipso multum caloris, multumque spiritum adesse; naturaliter igitur frigidum est, & humidum, refertque aquam si conferatur cum hepate, cum corde, & cum testibus; cæterum naturali motu dilatationis, & constrictionis mouetur cerebrum, tum propter aerem inspiriratum in ventriculos eiusdem peruenientem; tum propter disseminatas per eius substantiam arterias, quibus etiam efficitur, vt eius calor quouis æstuoso aere tactui calidior appareat. Dum constringitur,

spiri-

spiritus per spinalem medullam in vniuersum corpus distribuun-dum dilatatur aerem, & à corde fluentes recipit spiritus, cum temperatum est cerebrum, & sensus temperatos facit, & optime se habentes, mediocriter carnosam faciem, bene coloratam, hilarem, caputque rotundum, leuiter depressum, magnum potius quam paruum capillos subaureos, mediocres inter crassitiem, & tenuitatem; subcrispos. At si frigidius, iusto sit cerebrum, & pituita continuè laboratur, & pallor est in facie; & oculi subalbi, quales sunt pecudum, & nasus paruus, extrema debilia, & corpus iners. Calidius iusto, squalidum, atque cinereum colorem in facie inducit, oculos subnigros, lucentes, celeriter motos, in motibus celerem, vehementem, inquietum hominem facit. At si contigerit quod sit iusto siccius, sensibus exactè vtetur; optimè audiet, exquisitè odorabit, acute videbit, at cito deficient sensus, & ab externis facile patietur, canescet, caluiscet cito, siccis, acutis, & salsis distillationibus catarhisque sepè torquebitur. Humidius cerebrum obtusos hominis sensus facit, somniculosos, oculos magnos, parum videntes, & qui tale sortiti sunt cerebrum odorant pessimè, & surdastri sunt, & dum loquuntur multa pituita abundant, multumque expuunt, multisque muccis eorum nares repletæ sunt, caro faciei mollis alba, flaccida; multa, œdematosa, pili subalbi, molles, plani, inertia, inscitia, stoliditate conspicui, ouium enim naturam referunt, quæ huiusmodi cerebro præditæ sunt. Restat vt de corde dicatur. Membrum hoc primum generatur, & vltimum moritur, fons, & origo caloris, quod continuè mouetur dum vita permanet, ita vt tunc viuat animal, cum moueri, tunc desinat cum quiescere incipiat. Huius actio est sanguinem arteriosum, qui basis est, ac fundamentum humidi naturalis, ac spiritum, qui alunt calorem, creare; Quapropter necesse est in ipso multum esse implantati caloris, qui deinde per venas in vniuersum corpus transfunditur. Membrum hoc naturaliter adeo calidum esse dicitur, vt nemo digitum in finistrum ventriculum, dum animal viuit, posset ponere, & illum calorem sustinere, feruentem igitur refert aquam locus iste, nam si propter ipsum cæteræ partes corporis calidæ sunt, multo magis, & ipsum calidum esse cor oportet, caro eiusdem crassa est, duraque, vt amplius calorem retinere possit, quod ferro ignito contingit: Pyramidem quoquo pacto refert, aut, pineam nucem, hæc enim ignis figura est, & flamma omnis in acutum desinit. Quibus temperatum est cor, mediocriter pectus

carnosum est albumque, paucis, & aureis pilis præditum; Hi naturaliter hilares sunt, bene sperantes, creduli, apti ad amandum. At si iusto calidius fuerit, quod plerumque accidit ijs, quibus contigit esse mediocris magnitudinis; Non ad defectum tamen vllo modo vergentis, horum pectus latum est, macrum pilosum, robusti humeri, & dorsum, respiratio magna, quare & nares patulæ, vox grauiter sonans. Hi prompti ad iram, ad appetendum, & cupiendum incitatissimi, & quod volunt, strenue volunt, audaces, manu prompti, habent pilos nigros, os magnum, faciem squalidam, intuitum subobscurum, totusque color ad squalorem, & ad puluerem viarum æstiuum accedit. Opposito modo dispositi sunt, quibus accidit cor frigidum, nam & strictum pectus habent, & glabrum, & carne non multa præditum, & extrema parua, & humeros contractos, & collum longum, & subtile, & totum fere corpus fœmineum, sunt autem timidi, & verecundi, sed malitiosi, & ad fœminas referuntur. At quando cum calore siccitas iuncta fuerit ferinos quosdam sortiti sunt mores, ac dispositiones. Cognoscimus, hanc qualitatem in corde existere, cum melancholicum, timidum, maligum, abiectum, vilem videbimus hominem, corpore paruum, facie turpem, contractos humeros habentem, pectus strictum, glabrum, extremitates paruas, frigidas, respirationem, & pulsum rarum, paruum, sed crebro cum suspirio; oppositas autem qualitates ab oppositis oriri proprietatibus, & dispositionibus probabile est.

Quæ potentiæ animæ particularibus vtantur corporis membris tamquam instrumentis, & quomodo ex his cognoscantur ipsarum dispositiones. Cap. XII.

ANima est actus corporis instrumetalis ergo qualis anima, tale est instrumentum, talis & operatio; cognito ergo vno ex his tribus, & cætera cognoscentur, cum autem tres sint præcipuæ humanæ animæ partes, rationalis (si modo instrumenta habet) vtitur præsertim cerebro, & pars cognoscitiua ferè tota ibi consistit. Cognoscimus quinque sensibus, memoria phantasia, sensu communi, cogitatione, discursu, mente, ergo quale cerebrum est, tales plerumque etiam erunt harum virtutum operationes. Memoria & recepit, & recepta retinet; humido igitur primum, deinde sicco vtitur, quare pueri in prima æta-

te facile memoriter adiscunt, humidi enim sunt, quæ didicerunt cum adulti fuerint diu retinent, ficciores enim effecti secundum partes illas, iam retinent, quæ susceperunt. At sensus communis cæterorum sensuum centrum, frigido, & sicco determinatur, congregat enim omnia, frigidum retinet siccum. Ast phantasia in calido posita est, ipsius enim proprium est per partes varias versare, phantasmata, & hæc similia coniungere, illa dissimilia disiungere. Cogitatiua pars, cuius, proprium est coniungere tam similaria, quam dissimilaria simul, ex Auuerroé, vtitur spiritibus melancholicis, frigido igitur, & sicco determinatur, hinc cogitabundi melancholicique fiunt homines. Discurrere autem quoddam moueri est, ex hoc in illud ferri, iam igitur hoc actiuorum est, quare discurrere ignis est sed multo aere temperati. Mens vnica nullo eget proprio instrumento, sola enim est pura potentia, & locus formarum dicitur, sola corpori, corporeisue instrumentis non inititur. Interioribus animæ instrumentis exteriora elementa respondent, nam auditui aerem tribuit Arist. visui aquam, ignem odoratui, gustui, & tactui terram. At Plato oculum menti, atq; cœli cœlestique lumini assimilat, tactui terram dat, aquam gustui, aerem auditui, & olfactui ignem. Irascibilem, & concupiscibilem, ceu Plato, dant epati, irascibilem in corde statuunt. Sed certè in corde est appetitus omnis, nam & qui amant, & qui oderunt, æqualiter motum in corde percipiunt, qualis igitur est cordis natura, talis erit omnis appetitus dispositio, & qualis hepatis virtus, talis etiam erit potentiæ nutritiuæ dispositio. Vtitur irascibilis virtus bile flaua, vtitur concupiscibilis sanguine, omnis igitur appetitus in calido situs est, motus enim quidam est appetitus; & calor vel principium est motus, vel eiusdem primum instrumentum; Tot ergo sunt partes animæ certis corporis membris addictæ, ex quibus corpore eaque membrorum dispositione omnes cognoscuntur propositæ disquisitionis partes.

Quomodo ad temperamentum totius, & partium principalium sequantur dispositiones animæ, & corporis.
Cap. XIII.

EX eadem re, eademque materia fiunt spiritus, & corpus hominis, ea enim quæ contenta vocantur ab Hippoc. ex vna

parte

parte faciunt corpus, quod continens ille appellat; ex altera parte spiritus faciunt, qui dicuntur impetum facere, spiritus hi generantur ex eo potissimum sanguine, qui cum aere inspirato intrat sinistrum cordis ventriculum. Accidit igitur ab inspirato aere, & a cordis affectibus diuersificari sanguinem generantem spiritum; ab illo qui corpus alit, si itaque hic sanguis cognitus fuerit, cognoscemus etiam qualitatem spirituum; his habitis dispositionem, & materiam propinquam phantasmatum, cogitationumque habebimus, cogitationes, appetitus dispositiones, & inclinationes inducunt, has sequuntur actiones, quæ mores, & habitus generant, per quas dicimur tales. At quicumque certum sortiti sunt habitum, certaque opera faciunt, probabile est. talem sortiri fortunam, & hæc circa animam dicta sint. At circa corpus similiter, cui insunt tales humores, & sic temperati, illi etiam insunt dispositiones ad certos morbos, & certam sanitatem; quare, & de sanitate, & de morbis, de longitudine, & breuitate vitæ non pauca prædici possunt. Neminem autem credere oportet ex his quæ dicta sunt, & dicenda, aut animæ liberum arbitrium offendi, aut necessitatem in actionibus humanis poni, aut de futuris contingentibus aliquid certi afferi, aut animam ideo corpoream, aut de materia eductam (de humana loquor) affirmari; etenim omnis humana anima eadem specie est, quæ differentia apparet inter vnam, & alteram animam, a corpore, & materia prouenit, vt idem homo nunc faber est, nunc sector prout varijs vtitur instrumentis; sic ex corporeis dispositionibus hic iracundus, ille vinosus, alius venereus vocatur, & dispositiones istæ inclinant tantum, non cogunt, sumus enim in manibus arbitrij nostri, & possumus inclinationes has vincere. Hæ sunt domestici illi, cum quibus nobis certamen est, qui *si dominati nobis non fuerint, tunc immaculati erimus*, & vt dicit Psalmus, *liberamur à peccato maximo*. Hi sunt paruuli, *quos ad petram rationis allidere oportet*. Hi sunt stimuli carnis, qui dati fuerant Beatissimo Paulo, à quibus male torquebatur; Contra has corporeas dispositiones, & inclinationes, *qui non certauerint, & vicerint, non coronabuntur*. In manu arbitrij nostri sumus; licet alias inclinationes alere, alas amputare, & abscindere; ratio seu mens, quasi optimus agricola vitem, quam accepit colendam, putat, sarmenta quædam abscindit, alia ligat, alia in terram deprimit, alia demum sublimat, sic si cui vis iracundiæ nimium gliscat, illa repellenda est, si autem timor audaciam plus

nimiò præmat, illi manus porrigenda est, omniaque ad auream mediocritatem mens, quæ præcedit, reducere debet, illi est hoc onus, hæc sua prouincia est, quam si rite gubernauerit, laudabitur, sin minus vituperio digna iudicabitur.

De corpore temperato eiusque qualitatibus.
Cap. XIV.

PRopositum est temperamenta humanorum corporum cognoscere in vniuersali & quæ nam inclinationes, dispositiones, & habitus vnum quodque sequantur. At omne corpus humanum, vel est temperatum simpliciter quod appellatur æquale, vel est intemperatum; temperatum vel ad iustitiam est, vel ad pondus; temperatum ad iustitiam dicitur, quod eam sortitum est mixtionem actiuorum, & passiuorum principiorum, qua perfectè, ac ritè operationes hnmanas efficere potest, itaque vt ait Piccolomineus temperamentum ad iustitiam canis, est corpus exactissimè dispositum ad faciendas operationes canis, sic temperamentum ad iustitiam hominis, est corpus, & materia humanæ animæ, maximè apta, vt ab anima perficiatur & propria munera exerceat. Temperamentum ad pondus non datur, tunc enim æqualis esset agentium, & patientium virtus, quare non sequeretur passio, nec alteratio, ergo nec vnio; quoniam nec mixtio, quæ est miscibilium alteratorum vnio; Temperamentum hoc ad iustitiam in sanguine tum venoso, tum arterioso existit; Venosus sanguis ad alendos corporis artus accommodatus est, ex arterioso fiunt spiritus animalium functionibus seruientes. Probabile est si corpus fuerit temperatum, & sanguinem esse talem, & sanguinem generans hepar, nec non & arteriosum sanguinem, & totum deniq; compositum. Dicamus itaq; quid sit eucraton corpus, quomodo cognoscatur, quales sortitum sit proprietates tum secundum animam, tum secundum corpus. Eucraton corpus hominis siue optime tempetatus homo dicitur, ...orpus maxime dispositum secundum humanam naturam sor... , & in actiuis, & in passiuis. Hoc autem duplex est vel qui... , & per totam vitam, quod non datur, aut vt nunc, titus est... tantum tempore, etenim humanum corpus sanSimpliciter... riosus, ex quo nascuntur spiritus vix breui temhoc est certo ...re potest tenorem, sed mutatur ab alimento, guisque ille arte... in corpore existentibus, ab animi accidenpore eundem ser... ab aere, ab humorib...

tibus, &c. Et quoniam rectum est index sui, & obliqui, capiamus, & describamus temperatissimum hominem, & videamus, qualis sit secundnm animam & corpus, vt ad ipsius comparitionem secundum quod magis accedent alij, aut ab ipso recedent, magis, & minus temperati dicantur. Hic sit natus viginti octo annos in fine veris, optimis cibis, nec mediocritatem excedentibus in quantitate, aut qualitate, iam per septem dies nutritus, in aere temperato, nullis affectus animi accidentibus, sanus corpore, mediocriter exercitatus, & præcipuè circa meridiem existens, quando dudum cibum sumpserit, hunc, probabile est, tale corpus habere, sit quantitas à quatuor pedibus cum dimidio vsque ad quinque, capilli sub aurei, frons alba, lata, quadrata, nullis tuberculis impedita, circum circa crispis crinibus ornata, cilia magna, subtilia, diuisa, oculi mediocres nigri, lucidi, humentes. Nasus rectus ad magnitudinem potius quam ad paruitatem declinans; Nares patulæ, latæ, & mediocres. Labra vehementer rubra, dentes spissi, candidi, robusti, numero triginta duo, malæ oblongiores, carnosæ roseæ, molles, non flaccidæ, sed tactui resistentes. Aures mediocres, bene exculptæ. Auriculæ seiunctæ à parte, quæ est sub auribus; collum crassum, robustum candidum, in quo nec venæ appareant, nec ossa; ceruix mediocriter pilis subcrispis ornata; Mentum quadratum, leniter diuisum, barba lenis, & subaurea, ad fuscum inclinans, facies decora, simul, & amorem, & reuerentiam excitans. Pectus mediocriter amplum, æquale, carnosum, candidum, compressus venter. Aluus stricta, clunes latæ, coxæ, ac crura, humeri, & brachia carnosa musculosa ad motum paratissima, manus, ac pedes, ad magnitudinem potius quam ad paruitatem accedentes; Tandem totum corpus maximè secundum naturam dispositum, vt & aspectui placeat, & omnia sua munia aptissime exequatur. Quem itaque videbimus talem, profecto admirabimur. Ideo admirabiles hos appellabat Homerus, quoniam rari sunt, rari autem quoniam perfecti, perfectum enim rarum est, si quidem ei nihil addi, nihil demi potest. Viri tales amabiles sunt, quoniam placent, etenim valde pulchri sunt; pulchri autem quoniam secundum naturam maximè sunt dispositi, propter hoc, & beati, & felices dicuntur, perfecti enim sunt? Amplius, & sani, nam nisi sani, ægroti vel neutri, præter naturam igitur affecti, & quoniam amabiles sunt amantur, & propter hoc beneuoli sunt, amoris enim proprium est amorem generare, benigni ergo,

placi-

placidi existunt, & hominibus cari, & quoniam beneuolos diximus, commodi igitur, alienisque commodis libenter dant operam, in actionibus suis concinni, pulchri enim, & perfecti, & quoniam placent, omnia illos decere videntur: Quare cordati, discreti, elegantes iudicantur, amantur enim, amantibus autem amatorum omnia placent, iuxta illud diuinum dictum, quod *diligentibus Dominum, omnia cooperantur in bonum, etiam mala*; itaque & honorabiles videntur, & humani, & præcipue honesti, æquique amatores, naturaliter etiam innocentes sunt, & iusti, nam sunt beneuoli, & benefici (iustus secundum naturam dispositus est,) laudabiles isti vocantur, nam & amantur, & amabiles indicantur; Parati & ipsi ad laudandum, beneuoli enim sunt; Item & liberales propter eandem causam, & mites, quoniam, & liberales, & beneuoli. Morati etiam; & secundum se nobiles habentur, Dei amatores, nam pij sunt, non enim superbi, nec feri existunt, siquidem benignos atque amabiles diximus pulchros, sunt placidi, & affabiles, quoniam beneuoli, ergo & multum parati ad eloquentiam, & in suis actionibus recti, corpus salubre nacti sunt, nec facile ab externis leduntur, nam maxime naturalem habent temperaturam, scitè, atque lepidè caput, manusque mouent, ac totum corpus, aliter enim non essent pulchri, incessu sedato, ac graui mouentur, nam summam adepti mediocritatem, & ab extremisque lougè distant; speciosis salibus, venustis sententijs eorum exornatur oratio, secundum se sobrij videntur, temperati in voluptatibus, sed plus iusto aliquando mortem, ac pericula formidant, nec libenter periculis se exponunt, nisi cum alijs fuerint, tunc enim vehementer se alijs æquare student, sed viri isti, qui ita secundum naturam dispositi sunt à contemplationibus, ac scientijs abhorrent, nullam artem libenter exercent, lusibus, iocis, risu, amoribus, comedijs, choreis, sonis, ac concentibus mirificè lætantur. mobiles ad omnia; quod mox placet, subito displicet, nec hore momento sibi constantes, semper cum risu, ac ioco, & reprehensiones, & conuitia accipiunt, rem familiarem parum curant, amicis mirificè addicti sunt, honores, & quam vocant reputationem affectant, quam cum consequuti sunt, non retinent, nec curant, plerumque seipsos despicere magis, quam amicos videntur, cum enim in mediocritate positi sint facile ad oppositas partes quacunque leuissima causa dilabuntur.

De Temperamento calido. Cap. XV.

TEmperamentorum vnum tantum simplex est, perfectum, & in mediocritate positum. Cætera omnia vel excedunt, vel deficiunt; quæ excedunt in vno opposito deficiunt, si in duobus excessus est, in duobus etiam oppositis consistet defectus, cum ergo humana temperies in medietate primarum qualitatum consistat, intemperies in excessu vnius, aut duarum ponetur, quare aut erit excessus in calido tantum, aut in frigido tantum, aut in altera ex passiuis qualitate, aut in duabus ex his. Si ergo excedet hominis temperies in calido tantum, in hoc prædominabitur bilis cum subdominio sanguinis, vtrique enim humores calidi sunt, at posterioris humiditas siccitatem prioris contemperat, hunc ergo simili modo temperatum cognoscemus, & sensu secundum se, & discursu, Cuius ergo pili sunt rubei, seu ruffi, subcrispi, caro candida, color ruber maxillæ, oculi subcrocei, ficciores, ænea barba, nasus acutus, nares patulæ, & maximæ dissitæ; os latum, dentes parui, subrari, lingua parua subtilis, valde mobilis, vox in fine acutum sonans, aures mediocres optime exculptæ, collum crassum, candidum, pectus latum, roseum, mediocriter pilosum, crura, ac brachia carnosa mediocriter, ossa naturaliter subtilia. Manus ac pedes mediocres, sed digiti longi, acuti, vngues subroseæ, in motibus vehementes, celeres, prompti, audaces, staturæ erectæ, atque ad omnes actiones, & contemplationes in principio parati, dum autem sequuntur, facilè deficiunt. Hos itaque calido temperamento præditos iudicabis, & in his præualebit bilis naturalis, cuius proprietates supra declarauimus. Huius ergo viri calido temperamento præditi, tres ponuntur gradus, primus est qui parum à temperamento optimo recedit, & est, qualem licet aspicere æstate media iuuenem optimi temperamenti, qui cibis calidioribus pastus sub sole aliquandiu laborauerit, ita vt inflammatus, & solito ruffior appareat; secundus gradus est eius, qui in supradictis qualitatibus magis excedit; in tertio gradu ille est qui, & calidior existit, & ad calorem addit palliditatem quandam, & siccitatem, eos imitans, qui febre tertiana exquisita laborant, qui & venas habent latiores & strigosiores sunt, & tactu calidiores, de quibus mox agemus, primum autem gradum nunc contemplemur. Quicumque in primo gradu calidus erit, in illo prædomina-

mina-

minabitur bilis, sequetur sanguis, quem excipiet pituita cum melancholia, aut altera superabit alteram, aut pene pares erunt: calidus hic erit, quare & celer in motibus, & accensus & valde actiuus, ignem enim refert, acer ergo, & quoniam promptus ad motum, ideo agilis, sed ignis alijs elementis superstare vult, superbus igitur, quare & ambitiosus. Atqui ignis proprium est rarefacere & dilatare, apertus igitur erit, & quod in corde habebit illud idem os ostendet; in operationibus ardens in principio, at parum perdurans, est enim facile mobilis, ignis enim est proprium continue moueri; Arrogans est, ambitiosus enim, & sibi attribuit quæ attribuenda non forent, ignis enim proprium est ad se attrahere, quibus nutriatur, vt ambitiosus quibus se se efferat. Vehementis, & acutæ cupiditatis, & quæ promptissimè vult, eadem subito reijcit, ac spernit, caloris enim est potenter attrahere, & attractum nisi naturæ suæ conueniat idem potenter repellere, & quoniam ignis continue mutatur, quod præcedens attraxit, sequens subito repellit, ac eadem causa curiosus est, nam curiosi est cupere, & quærere rerum cognitiones ad se traducere; celsum fert animum, rectumque caput, & elatum habet, calidi enim est sursum petere certator est, & libenter rixatur, superbus enim est, & alijs vult super eminere. At si illi restiteris facilè cedit; Conuiciator est & intollerabilis ijs, qui cædunt, ignem enim refert in sicca ligna grassantem. At si impedimentum ceu viridia repeiat, tacebit, confidens est, speique plenus, sed magis alijs quam sibi, alieno enim nutritur, ac viuit ignis, non suo, dicax est, ac garrulus, siquidem curiosus est, & ob hoc percunctator, rerum alienarum reprehensor, & euersor, nam ignem refert, ignis autem proprium est mutare ea quibuscunque applicatur, est etiam naturaliter expilator, alienisque superbe, ac contumeliose abutitur, ambitiosus enim est, & alijs superstare quærit, & ob hoc gloriosus, exultabundus, se ipsum laudat, arrogans, enim est ambitiosusque. Hunc dentibus infrendentem, frem ebundumque, cum ira ipsum occupauerit audiemus; causa est, quoniam est temperamenti biliosi cum subdominio sanguinis, dum augetur calor, exiccatur humor, cuius exsiccationem consequitur spirituum raptus ad caput, quibus celeriter mouentibus musculos buccarum fremitus efficitur. hunc etiam grassatorem, sanguinarium dicemus, superbus enim est, & contumeliosus in suis desiderijs immodicus, ignem enim refert, & propter hoc impiger est, etenim ad motum promptus, facile

alios

alios increpat,& ab lijs increpare difficile ſuſtinet,ſuperbus enim eſt, & iracundus, ergo & facile indignatur, nec admonitiones admittit, in hoc immorigeratis ſimilis adoleſcentibus,ſubtilis tamen eſt & induſtris nam, calidus, eſt, & facile penetrans; naturaliter hilaris eſt, ſi quidem calidus, quare beneſperat,& propter hoc eſt hilaris, idem & alienas menſas libenter appettit, & alienas vxores, & aliorum omnino appetens eſt, propriorum contemptor; quare & rapax eſt, & adulter; cauſa eſt quoniam calidum,ſecundum quod calidum eſt attrahit quæcumque ſecundum eius naturam ſunt, ea autem ſunt, quæ ſub ratione boni ei ſe offerunt; quare cum aliena ſub ratione boni apprehendat, & quoniam aliena ſunt illis careat, hinc oritur deſiderium, quod vehemens eſt,& acutum,quoniam in calido ſubiecto eſt, & ſic vehementer aliena cupit, propria autem quoniam ſuperbus eſt, & longè ſeipſo inferiora iudicat, ideo deſpicit. Nimius etiam eadem de cauſa in ſuis voluntatibus iudicatur, neque enim medium tenet ignis, cuius hic naturam refert; & quoniam eiuſdem ignis natura eſt, vt ſit mobilis, ac leuis facile mutatur, & modo ad hanc, modo ad illam partem inclinat paruo negotio, ſedulus eſt in alienis negotijs in principio, at propè finem concidit, et hæret, hoc enim ignis eſt opus, et ſi quid reperiat quod illi reſiſtat, facilè cedit, ſubſannator eſt, irriſor aliorum, ſibi enim vehementer ſapere perſuaſum eſt, cum calidus ſit,et ſuperbus. Hæc igitur atque huiuſmodi proprietates ſunt hominis ex naturali bile cum ſubdominio ſanguinis temperati.

De Temperamento in quo flaua bilis, & ſanguinem ſuperat. *Cap. XVI.*

QVos dicebamus in caliditate excedere, horum tres gradus conſtituimus, primus fuit, quando bilis prædominabatur cum ſubdominio ſanguinis, calor enim intenſior efficiebatur, at ſanguinis humor bilis tẽperabat acuitatem; ſecundus gradus eſt, quem nunc explicaturi ſumus in quo bilis ea ſuperat, quam flauam appellant, natam ex aduſtione naturalis, cum enim à vehementiori hepatis calore aduritur pars ſanguinis ſubtilior, quæ bilis erat naturalis, hæc conſtituitur flaua, ſapore amara, colore crocea, vel aurea; odore nidorem referente; tactui autem calida vehementer, vt propè partes excoriet, in quas peruenit; hæc ea eſt quæ eriſipilata producit. Cum itaque temperies hæc

hominem occuparit subflauos, & propè croceos habebit crines, multos subtiles,crispos, frons turpis non admodum lata,rotunda, supercilia subnigra ferè glabra, oculi parui, concaui, ficci, lucidi, mobiles. Nasus mediocris acutus,simus; cutis color palidus, subcroceus, turpis; os magnum,subtilia labra pallida, barba rara turpis, nec mentum vestiens æqualiter, nec genas. Mentum mediocre, acutum, colum longum, exile, similiter, & pectus mediocre, macrum, in quo apparent costæ, bracchia, & crura debilia, pedes, & manus macri, longi, multa vngue curuati, crura pilosa valde, sed tenuissimo pilo vestita, similiter & partes, quæ sunt circa manus, & digitos. Huius hominis motus in principio promptus est, sed facile laxatur, vox rauca clangorosa, in fine acuta, submolesta. Hunc itaque ex his cognoscemus. Præcipuus autem character huius temperaturæ triplex esse videtur primus cinereus faciei color, illum referens cinerem, qui non perfectè coctus est, secundus est vt horum manus circa volam æstate calidissimæ sint, & vt plurimum abscedat epidermis, tertius est, vt huic partes, quæ sunt circa iecur sint subnigræ, ipse sit macer, & frequenter stomacho doleat, plerumque nidorosum emittens ructum; tale itaque corpus sortitum est, qui dicitur calidus in secundo gradu homo. Eundem autem quo ad animæ potentias si contemplabimur, dicemus, exactum habere sensum, sed qui facile ab externis lædatur; est enim hic raræ texturæ, quoniam vehementer calidus, & delectabitur cibis frigidis, & præcipue fructibus, vehementiorque erit in suis appetitionibus, quam superior. At multo minus efficax; In motibus celer, in speculationibus promptus, acerrimo enim iudicio præditus erit, quoniam calidi est penetrare, disgregare, diuersa separare, in actiuis propter nimium calorem intolerabilis, parum amabitur, quoniam sibi ipsi nimium sapere videbitur, pariter autem nec fortis est, nec timidus; non fortis quoniam ignis omnium corporum facillimè repellitur, leuis enim est & mobilis, nec timidus apparet, quoniam calidi est penetrare, & alijs superesse, iracundus enim est, & acer, quare nec timidus. Ad impudicitiam, & ad omne luxuriæ genus inclinatus, calidus enim humor plus nimio effectus in salsum degenerat, qui materialis est impudicitiæ causa; gulosus & multo plura appetens quam digerere possit, & bibax præsertim, siquidem calidior est iusto. Non ad modũ superstitionibus addictus est, nec facile nugas, aut quæ non videt, timet; parum enim credit, quoniam non timet, confidit enim quoniam

niam calidus est. Idem liberalis est, aut prodigus; calidi enim est dissipare; sed rapax, & vt ait Aristot. compositus prodigus. dum enim sua profundit, vt habeat quæ dilapidet, aliena rapit, iniustus est igitur, & præcipue contra inferiores, à quibus se læsionem pati nō posse sperat, vbi enim impunitatis spes effulserit, paratus est miscere sacra profanis; si pœna immineat omniū maxime timidus apparet, prōptissime enim obedit, hoc enim flammę proprium est, vt leuissima aura in omnes partes facillimè agitetur, cum amicis male conuenit, ac facile cum ipsis rixatur, facilè etiam in gratiam reddit, ignis enim proprium est facile moueri. Honorum maxime appetens est, maximeque ambitiosus, & cui placeat laus, & adulatio. Sed quamuis magnopere laudem affectet, non ob hoc tamen libenter labores sumit, quibus verum honorem, solidamque gloriam assequatur, quod enim mobile, & instabile est, difficilè labores sustinet, est igitur talis vt paruos honores aggrediatur magnos desperet, bilis enim flaua ex adustione naturalis exoriens sapit terrenam naturam, cuius proprium est descendere, & ab alijs separari, In artibus hic liberalibus, ceu pictura, sculptura, architectura valet, & si ingenium volubile id pateretur; liberales nisi necessitas vrgeat non exercebit, laboris enim est inimicus. At fortè ad logicas, & dialecticas disputationes aptus erit, subtilis enim, quoniam calidus. Videtur autem præcipuè ad lenocinium, aut ad histrionicam artem natus, aptus enim est acute quædam reperire, & dicere, quæ tamen sint parui momenti; hic amarus potius, & acerbus quam blandus erit, & inimicus ijs, qui ab ipso aliquid petent, nam calidus plus iusto ad se trahit, & propria, & aliena. Amara autem natura vetat, & impedit liberalitatem, liberalis enim est, suauem, ac placidum esse, ex aduerso amarus malè cum alijs conuenit; eadem ratione inuidus, dicax, malignus, alienorum errorum delator, & cui raro fides haberi possit, neque plurimam exigit; Malignusquè, quoniam amarus; inuidus quoniam vt dictum est, malignus, rapax ideo, aliorumque cupidus existit; ex malignitate iuncta cum ambitione, oritur vilis inuidia, delator est, & iudex alienorum errorum, quoniam malignus; dicax quoniam acutus, & subtilis, est enim calidus, & hac eadem de causa sibi ipsi placens, se ipsum suaque laudans, se palpans de se ipso libenter loquens, etenim tenui ambitione angitur, & paruas laudes quærit, libenter autem serit discordias, quoniam malignus est, subsannator, aliorumque irrisor, dicax enim est, & ex alienis do-

loribus voluptatem capit. Cum itaquè tum secundum animum, tum secundum corpus eum determinauimus, qui nactus est temperamentum in secundo gradu, operæ precium est, vt tertium gradum describamus.

De tertio gradu caloris qui temperiem constituit, in qua bilis ex adustione sanguinis, & pituitæ prædominatur, quam bilem, aut porraceam, aut vitellinam appellant. Cap. XVII.

QVod si excesserit adeo calor, vt vix stare possit vlterius humana temperies, tertius gradus caloris constituetur, tuncque necesse est siciorem prædictis esse mixtionem, namque coloris, acumen vocant siccitatem, quæ eidem additur propter subdominium melancholiæ; quapropter cui inexistit prædominium præter naturalis bilis cum subdominio melancholiæ mixtę cum pituita, sitque vt non omnino siccus quoniam non staret, efficietur homo, cui secundum corpus tales in erunt dispositiones, & secundum animam potentiæ, & inclinationes de quibus agemus. Hunc ergo videbis paruum potius quam magnum, vehemens enim calor humorem consumit, in motibus mediocriter celerem, ac inordinatè incedentem, & enim excessus caloris materiam exustam facit, & illa ipsa impedit ordinem, & decorum, quod in operationibus appareret; figura & turpis, & male proportionata, excedit enim calor, & excessus omnis vitiosus est, in vitio turpitudo; Huius capilli rari sunt, crassi, nigri, plani; Rari propter paucum nutrimentum, crassi propter raritatem pororum, calidi enim est dilatare; nigri propter multum calorem, qui dum in humorem agit nigrum colorem facit, quod indicat fuligo. His accidit frequenter, & cito caluescere, quoniam deficiente nutrimento cadunt capilli, facile etiam canescunt propter putrescentem humorem præternaturaliter, siccitatemque existentem. Horum caput paruum potius est, quam magnum, deficiente humore propter calorem nimium, acutum, & pineatum, calidi enim est, excedentisque ignis in pyramidem attolli; facies eadem de causa oblonga est, & macra, pallida turpis, macra quoniam excedens calor consumit humorem, pallida quoniam absentia humoris; sanguinis etiam absentiã infert, qui proprie humidus est, & aerem refert, turpis hoc enim pro-

prium est omnium exustorum vt inæqualem habeant superficiem, inordinatam igitur, nam carens ordine omne turpe est, supercilia glabra, ac paucis pilis ijsdemque crassis signata, paucus enim humor est, qui pilos alere possit, eadem ratione oculi parui, cæsij, quales habent scythæ, calidi enim est hoc proprium exsiccare, concaui igitur. Nasus magnus acutus. Nares vehementer dilatatæ. Magnus est nasus propter vultus macredinem acutus propter caloris excessum; Nares magnæ propter indigentiam multi aeris ad cordis refrigerationem; os turpe, patulum; turpe quidem propter eundem excessum, patulum quoniam calidi est dilatare, lingua parua serpentina; caloris enim est mouere, & siccum rem imminuit, dentes mediocres sed rari, & enim siccitas constringens ipsos separat interse. Si collum oblongum fuerit non raro phthysici fient, nam plus iusto calidum caput salsum humorem ad inferiora præcipitat, quo pulmo plerumque vlceratur, si vero breue fuerit collum, & humeri lati, raucam semper habebunt vocem; Huic maxima flatuum copia in frigido stomacho propter nimium hepatis calorem generabitur, quare & distentum habebunt ventrem, & hyppocondriacæ passioni subiectum, eorundem manus, pedes, brachia, ac crura macra erunt, quoniam calor nimius exsiccat, accidit autem, etiam si parum habeat carnis, talis vir, tamen esse robustum, sicci enim proprium est robustum facere, sicca enim dura robustaque sunt; cuius indicium quod qui afficiuntur melancholico spiritu, & deliri existunt, siue phrænetici, his multum inexistit robur, cum spiritu seu humore illo agitantur, ita enim comparatum est, vt dicebat Heraclitus, siccam animam prudentissimam esse, & corpus siccum robustum, quod etiam quodammodo Hippoc. de vlceribus loquens sensisse videtur, dum inquit, *siccum sano proprium, humidum non sano*; Hic ergo cui aderit, quale corpus diximus, obstinatus, durus, in exorabilis acer, existet; etenim calor & siccitas, excedentes id agunt. Amplius & hic idem exæstuans, & facile in rabiem, & terribilem iram cadet, siquidem in his quæ habent inter se symbolum facilis transitus est, & si quid affirmauerit, vix vnquam contrarium dicere cogetur, siccum si quidem alieno termino difficile terminatur; & calor ad agendum non autem ad patiendum disponit subiectum. Hic idem aleator, dissipator, & paratus ad decipiendos alios erit; Aleatoris passio est, aliena velle sine suo labore, & victoriam cum lucro appetere, victoriam appetens superbus est, siquidem

calidus, calidi proprium est super eminere alijs; At quando vehemens calor est quæ sibi consimilia sunt, potenter attrahit, ergo & alienorum promptus est raptor, quæ vero iniustè congregauit, eadem dissipat, & hoc merito; Nam calidi proprium est dissipare, ac disgregare quæcumque supersunt ex his, quæ in suam naturam conuertit. Paratissimus ad dolos atque ad decipiendum, siquidem vbicunque est dolus ibi etiam acumen, & promptitudo ad cognoscendum, quid sit è re sua; Astuti omnes & callidi & dolosi sunt, acuti pariter, perspicaces, & solertes. Perspicaces quoniam astuti, & penetrantes, quod caloris proprium est. Idem homo bibax est, nam calidum, & siccum diximus, & paratus ad loquendum, & anticipandum ea, quæ alij dicere volunt, & aliorum aspernator, superbus enim est; sibi confidens, et qui sibi multum sapere videtur, promptus ad contumelias, et conuitia, aspernatorem enim diximus, et hac eadem de causa derisor est, et alijs dominari intendit, et factiosus, sicci enim est seipso terminari, nec facile cum alijs conuenire; Hunc autem de genere illorum esse dicunt, qui facile ab immundis spiritibus occupantur, si enim amplius incaluerint tales homines, magisq; sicci effecti sint, illorum medietas, quæ constituit phantasiam tota ignea efficitur, quare igneorum phantasmatum, hoc est celerum; ferorum, immitium, immansuetorum, à genereq; humano penitus remotorum fiet materia. At vbicumque est alicuius rei certa materia, ibi etiam certa forma est, sunt enim ad aliquid materia, et forma; succedunt ergo phantasmata naturam horum spirituum referentia, quæ intellectui humano occasionem dant intelligendi rationes rerum peregrinas, varias supernaturales, vnde et voces insolitæ, et operationes toto genere diuersæ ab humana natura procedunt, et sic non numquam videntur obsideri spiritibus immundis, cum tamen sit naturalis passio. Contingit autem non semper sic fieri, quoniam nec semper adeo præter naturam afficiuntur spiritus, vt huius generis phantasmatum possint esse materia. Egimus de temperamento calido, de causis, gradibus, signis in corpore existentibus, & propensionibus animi; nemo tamen sibi persuadeat in his necessitatem vllam esse, aut corporis temperiem nos tales facere, sed tantum dat inclinationem, & aptitudinem, sed quoniam aptitudines nominibus carent, necessarium fuit vti vocibus significantibus habitum loco earum, quæ dispositionem, seu potentiam indicant. Ratio intellectusque noster idem semper est in se; sed

vtitur corpore, quod sibi obuenit, vt lusor iactu, quem sors obtulit, at iactu optimo ineptus lusor abutetur, & pessimum bonus lusor in suum vsum conuertet; Voluntas proba bene semper volet, nec sinet se à corporis malis inclinationibus vinci, vt de Socrate legitur; qui quamuis ad impudicitiam, & voracitatem natus Zopyro videtur, se ipsum tamen suasque prauas inclinationes vicit. Ex aduerso voluntas improba corporis liberales peruertet inclinationes, & illas à frugalitate, & labore ad luxuriam, & ad inertiam peruertet.

De Temperatura frigida, eiusque gradibus, & qualitatibus quæ vnum quemque gradum sequantur naturaliter. *Cap. XVIII.*

SVperiori temperamento opponitur id de quo nunc habituri sumus sermonem, hoc exoritur quotiescumque prædominabitur frigus vltra naturam humanam, quæ optimè temperata est. Itaque temperamentum frigidum est excessus à corpore humano optimè temperato versus frigidum; ita tamen, vt ipsius operationes nec impediantur, nec aboleantur; refert hoc temperamentum eam infantium ætatem in qua ipsi multiplici abundant humido, refert etiam, & multo magis proprie senum dispositionem catarrhis, & humido excrementitio abundantium, omnino autem hoc temperamentum simile est hyemi, aquæ, amplius, & nocti intempestæ, & illi humori, quem pituitam vocant; si cui igitur prædominabitur pituita naturalis cum subdominio bilis atræ, seu melancholiæ, illum ipsum dicemus frigido temperamento affectum, & parum recedere à naturali, quando contigerit tertium locum occupari à bile flaua, quartum à sanguine, tunc enim statuetur hoc ipsum de quo loquimur temperamentum, quare si frigidi est omnia congregare, & frigidorum primum est aqua, probabile est, quid quid frigidi est opus, quid quid aqua potest, illud ipsum secundum Analogiam reperiri in propensionibus, dispositionibus, & potentijs hanc temperiem sequentibus. Probabile est igitur, hominem hunc pilos habere subtiles, tenues, planos, leporinos, subtiles sunt, quoniam pori cutis per quos exeunt sunt stricti, stricti autem propter frigus; plani vero quoniam caloris est ipsos crispare, cuius indicium est mulierum operatio, quæ igne, ignitisuè vitris suos crispos red-

dunt.

dunt, si ergo calor crispos facit, non crispos faciet frigus; rari eadem de causa sunt, quoniam vbi multus est crinis, ibi multa fuligo, at vbi paruus est calor, ibi non est multa fuligo, quare nec multi crines, rari igitur; frons parua, turpis cinericium referens pallorem, rugosa; parua nam calidi est dilatare, frigus ergo oppositum facit, latam frontem habent leones, ijdemque calidissimi, vnde & magnanimi; turpem dicunt frontem, quæ inæqualis est, quæ tuberculis quibusdam insignitur, quæ rugis aratur. Hæ sunt senectutis passiones, senectus frigida est, ad frigidum ergo hæc referuntur accidentia; Tempora macra, collapsa, ad lurorem accedentia, hic colorem stellionis refert, talis est, quoniam frigidus, frigoris enim proprium est liuentes facere partes in quibus prædominatur, supercilia, rara, pauca, nigra, oculi parui, frigidi enim est contrahere, ijdemque semimortui, obscuri, spiritibus carentes, & mœrorem quodammodo spirantes, terram spectantes, motu tardi, & quodammodo immobiles, quales scribunt fuisse Neronis; Nasus mediocris, sed non perfectè tornatus, caloris est, non frigoris perfectè operari, facies pallida, colore carens, macra potius, quam crassa; labia subalbida; os paruum, calidi enim est dilatare; & concoctum humorem incrassare, & vt aiunt rubrificare. Collum oblongum, venæ paruæ, non admodum apparentes, angustum pectus, glabrum, humeri complicati, & vt ait Arist. malè formati; hæc enim opera sunt frigidi, quoniam opposita facit calor, eadem de causa manus, ac pedes parui; crura, suræ, brachia carne flacida, non musculosa, non torosa, non affabre facta; facies incurua, ad terram prona; libenter quiescens, raro ad agendum promptus, quæ omnia frigoris effectus, atque accidentia sunt. Probabile est, si parui, & rari fuerit pulsus, & narium foramina parua, cor frigidum esse; si verò simul & venæ fuerint paruæ, & caro manum, ac pedum mollis, & frigida etiam in æstate, si minimè fuerit siticulosus homo, frigidum etiam erit hepar; si caput fuerit magnum, si promptus ad dormiendum, si vix, aut imperfectè semper odoret, & audiat, cerebrum etiam frigidum esse credibile est, & eo magis, quando cum cerebri magnitudine ossa nec robusta erunt, nec magna neque cerebrum perfectè concoquet suum nutrimentum, sed multis abundabit excrementis. Huic itaque sic corpore affecto, animus inerit abalienatus, ita vt videatur alias semper res mente agitare, hoc enim frigidi proprium est, quod congregans hæc ab illis sepa-

ſeparat ita, vt res alia videatur. Huius animus abditus eſt, nam frigidi eſt conſtipare; & conſtringere, auſterus etiam eſt, auſterum enim immaturum dicemus, maturitas caloris; frigoris effectus eſt immaturitas; Bouemque exectum in tarditate refert, & in quiete; frigidus enim eſt, & ceſſabundus, hoc eſt cum aliquid agendum ſuſceperit, niſi vel timore, vel neceſſitate, vel admonitionibus, vel minis incitetur in medio opere facile, & libenter deſiſtet; ſi enim calidum perfecte, ac vehementer moueat, merito frigidi proprium eſt oppoſitas facere operationes; temperans & caſtus potius, quam laſciuus, nam calidi proprium eſt laſciuire, petulentiamque exercere; ſic adoleſcentes cæteris laſciuiores, quoniam eorum ætas feruentior eſt; Conſternatus; timidus, deſperabundus, non enim confidit, calidi enim eſt confidere, ſenectutem ſapit, fabellas, & quaſdam vanas ſetentias, & prouerbia effutit, ſi quidem frigidus, & timidus & ceſſabundus; naturaliter aut egenus; aut ſibi egere perſuadet, frigidus cum ſit, quare & timidus ſemper ſibi ipſi quam plurima deeſſe putãs, quod egeni proprium eſt, facilis qui faſcinationibus, & maleficijs vrgeatur, etenim timidus, debilis contumelijs ex poſitus, cuius oppoſitum ſunt calidi. Huius proprium eſt fidem frangere, non ſeruare, mendacem eſſe; ſi quidem qui frigidus eſt, timidus eſt, & qui timidus, ille neque alijs fidit, neque facile, credit, & qui alijs non credit, nec alijs fidem ſeruat; Amplius frigidi proprium eſt congregare, condenſareque; Aſt ab alijs quæ denſantur ſeparantur, fides autem nos cum alijs coniungit; frigus ſeparat, frigidus igitur fidem non ſeruat; hinc fœdifragos dicunt, præcipuè tartaros, morinos, & fere omnes populos ſeptentrionales, quod etiam Parthis attribuebant. Romani: At dicet quiſpiam Pœni calidi ſunt, ijdemque fœdifragi, & mendaces, quod etiam de Græcis dicitur, illos eſſe mendaces. Huic dubitationi reſpondebat quidam Politicus, inquiens homines ex leuitate non minus mendaces fieri, quam ex frigiditate, mendax eſt calidus, quoniam leuis, & inconſtans; frigidus quoniam timet, nec alteri fidit, ſuſpitioſus enim quod de Teutonibus dicitur; propter hanc eandem cauſam promiſſis non ſtat, vt quamuis ſe venturum eſſe promiſerit, dicturum, aut facturum, nihil faciet, mendax enim eſt, & difficilis ad agendum, nam non libenter mouetur; frigidus enim eſt, gemebundus eſt, & cogitabundus, & dubius, timidius enim eſt, qua eadem ratione, & pilis per totum corpus caret, & debilis eſt, & ad motum difficilis: Apparet igi-

turgrauis in aspectu, caput ad terram inclinans, in somnum propensus ex eadem causa, & quoniam dormitabundus est, ideo indiligens, immemor, ab alienatus, abstractus, & ob hoc etiam facile illi timor incutitur, & parum ingenio valens, semianimis ob minimam causam apparet. Cæterum quoniam vniuersaliter hunc ipsum contemplamur, dicemus cogitatione valere, frigidi enim est cogere, promptè speculari, paratus enim est ad vnum quodque pensitandum. At in actiuis irresolutus est, quod de Crasso, & aliquando de Arato scribitur, quorum vtrumque meminit Plutarchus, sensus interiores non admodum perfecti sunt; excrementis enim illorum meatus scatent, si quidem cerebrum frigidum, Quod ex Galeno petitur, memoria tarda, sed quæ recepit tenaciter retinet; frigidi enim proprium est continere, & congregare. Appetitus non vehemens non incitatus, sed temperatus admodum, ad iram non promptus, nisi fortè cum his, à quibus non timet; ad voluptates, cum cibi, potusque, tum veneris tardus, timidus enim, vixque coram ijs, quas appetit hiscere audet: Hic idem non, auarus, sed parcus potius, non enim accipit quoniam timet, sed non dat quibus debet, aut ipsis detrahit, pusillus in expensis, abiectus in infortunijs, hæ itaque timidi, & diffidentis hominis sunt passiones, quod si mansuetus, humanus, ac placidus apparet, id agit metu pœnæ, aut incommoditatis, non virtutis amore, est, & in ciuilis, per se à risu, iocis, ludis, lætisque congressibus omnino alienus; etenim hæ adolescentis sunt passiones in quo præualet calor; quod si scientijs se applicarit in Mathematicis valere poterit, nam cogitatione pollet, cuius in Mathematicis est multus vsus; poterit Grammaticus esse, & docere pueros, nam libenter exercet Imperium in eos, à quibus non timet: fabriles artes, in quibus nec multum sit ingenij, nec multum laboris complectetur, atque hæc sunt accidentia, & passiones quædam temperamenti frigidi.

De gradibus temperamenti frigidi. Cap. XIX.

Latitudo temperamenti frigidi quo ad excessum terminatur ibi, cum operatio lædi incipit; huius latitudinis tres sunt partes; primus gradus est cum existentibus temperatis secundum suam naturam cerebro, & corde, iecur frigidus existit; quod cognoscitur ex angustia venarum, ex abundantiori pituita, ex carnosiore corporis habitudine, & tactu cutis frigido, si glabrum

fuerit

fuerit pectus, si crura modicè pilosa, si candida hyppocondria; præualebit in hoc, qui primum gradum obtinet frigoris, pituita, quam sequitur melancholia naturalis temperata à sanguine, & bile in portionibus, vt bilis potius superet, quam à sanguine superetur, sic enim frigidior est habitus conuenientibus simul duobus frigidis in dominio, sed non est excessus frigidi, propter bilem, & sanguinem abundantem. Huius hominis proprium est, vt libenter ocietur, parum aut nihil curis afficiatur, mediocrem habeat intellectum, libenter dormiat, moderate appetat voluptates, moderatius honores, in motibus; nec tardus, nec celer, segnis potius, quam plus nimio sedulus; qui nugis, qui nouis rebus ludicris delectetur, subfrigidus enim est. Quo ad actiones, nec res alienas valde cupiet, nec proprias diligenter curabit, cum amicis mansuetus, placidus, & facilis; at idem illorum facilius obliuiscetur, citò concipiet amorem, citò etiam relinquet, semetipsum nunquam extollet, & naturaliter gloriosus non erit, & cum seipsum non laudet, nec alios laudabit vehementer. Quibus etiam scientijs sit inclinatus difficile est dicere, valde enim accedit ad temperatum, temperatus ad omnes æqualiter se habet; Mathematica tamen, atque Astrologica cognitio magis arridebunt; at inter artes, quæ minime omnium corpus exercent; segnis enim est, & laboris inimicus; Quod si cum iecore consentiet cordis, aut cerebri frigiditas constituetur secundus gradus, in quo maior corporis apparebit frigiditas. Cerebrum cognosces frigidum, si multis excrementis capitis meatus erunt oppleti; si capilli fuerint rari, recti, stabiles & subrufum quendam alborem referentes, & si fuerint male nutriti, & difficile creuerint, si facile lædentur à causis frigidis externis, si facile distillationibus laborauerint, demum si frigida tangentibus, & frons & synciput totum apparuerit, proprium enim cerebri frigidi characterem hunc esse putant, si venulæ in oculis aut nullæ apparuerint, aut vehementer subtiles, & subalbidæ. Cuiuscunque igitur tum iecur, tum cerebrum frigidum contingerit, quoniam cerebrum motus, & sensus est principium putandum est illum duplo segniorem esse, & inertiorem illo, cui solum in est iecur frigidum, eundemque minus esse officiosum, magisque sibi parcere, quam prior. At cogitationibus, & scientijs multò apptior est, frigidior enim est, & frigidi proprium est cogere, & in speculationibus nisi somno impediretur qui sensim obrepit, maximè valeret, sed quamuis possit diu persistere, deficit tamen,

quoniam frigus omne labori, & motui est inimicum; erga amicos, honores, diuitias, atque erga se ipsum eo modo afficitur, sed intensius quam ille, qui in primo gradu est frigoris; At si cum iecore cor frigidum consenserit, quod cognoueris cum pulsus fuerit minor, iusto tardior, respiratio pulsui proportione respondes; pectus pilis nudum, strictum male formatum, si caro subfrigida pallida, si timor multus; si vox acuta, & fœminilis; Hunc dices timidum, auarum, sibi soli commodum, amicos non curantem, honores spernentem, immundum, alijs fere inuisum, qui difficile delectetur ijs, quæ alijs placent; Tristem virum, sedatum, remissum, parum sperantem, parum loquentem, & non facile alijs credentem, sed prætimore non audentem se, suaque proferre; proprius istius character est, timor, tristitia, solitudo, incredulitas, frigidioris enim cordis ex frigido spiritus multò frigidiores, sunt generatores horum effectuum. At quicunque omnibus principalibus membris frigiditate laborantibus fuerit constructus, illi exactè conuenient oppositæ dispositiones, atque inclinationes, quarum supra meminimus, cum simpliciter hominem discribebamus, calidum, ob hoc non tollitur, quin ætas regio, cibus, educatio, anni tempestas, lex, sodalitium, ac demum ratio ipsa hæc possint imminuere, & immutare.

De Temperamento humido. Cap. XX.

TEmperamenta, in quibus actiuæ præualent qualitates, explicuimus, restat vt ad passiuas veniamus. Propositum igitur est eam contẽplari tẽperiem, in qua humiditas præualet, dicemusq; quid sit, quomodo fiat, ex quibus, & à quibus quomodo alteretur, ac contingat in oppositam mutari dispositionem, deinde, quæ nam sint habitudines, ac potentiæ quæ naturaliter sequi solent huiusmodi temperiem. Est hominis humida temperies, quando in eius corpore præualet pituita cum sanguinis subdominio, Ast ita vt operationes naturales hominis, nec aboleantur, nec impediantur; Cum itaque in massa humorum in venis existentium præualet pituita cum sanguine iuncta, frigus pituitæ temperat calorem sanguinis, & humor pituitæ humiditate sanguinis intensior effectus humidam statuit massam humorum in venis existentium, magis quam humana optimè temperata constitutio requireret; sanguineus igitur hic humor, qui in venis sic temperati hominis reperitur, minus fibrosus erit, minusque cras-

ſus quam ſit illorum maſſa ſanguinea, qui robuſti ſunt quique taurorum referunt ſanguinem, & cum ex hac ſanguinea maſſa, tum alatur corpus, tum fiant ſpiritus, probabile eſt diuerſam eſſe corporis diſpoſitionem, diuerſoſque ſpiritus eorum, qui hunc ſanguinem, aut oppoſitum poſſident. Ex his ergo patet quid ſit hæc temperies; fietque quando pituita ſuperabit ſanguinem (vt aiunt) in ſeſquitertia proportione, at vtraque ſuperant bilem, tum flauam, tum atram in dupla proportione ſic ſtatuetur huiuſmodi tēperies; Ex quibus igitur fit patet, ſi quidem prǫualē tibus humidis prædictis, & prædominantibus ſupra ea, quæ ſicca ſunt, ſtatuitur; fiunt autem huiuſmodi humores ſic proportionati propterea quod cor, & hepar, quæ ſanguineæ maſſæ ſunt effectiuap roprie ſic diſpoſita ſunt, alteratur temperies, quoniã alterantur cor ſcilicet, & hepar, hæc alterantur, & mutantur ab ætate, à cibis, ab exercitijs, ab animi accidentibus, ab aere, & ab alijs, de quibus ſupra dictum eſt. Mutatio autem vel eſt breui tempore permanens, qualis eſt ea quæ à cibo, aut ab animi affectibus nobis infertur; Quare vt ebrij, facundiores aliquando efficiuntur; aut diutius manet, quando ſcilicet hæ potentiæ ſunt affectæ, mutatumque eſt cordis, aut hepatis temperamentum, cum ſicut dictum eſt res ſe ſe habent, probabile eſt hominem tali temperamento præditum naturaliter ad ſequentes diſpoſitiones eſſe propenſum; ſi enim humidum facilè alieno termino terminatur, & quod recepit facilè deponit, ſemperque ad aliud, & ad aliud eſt paratum; ergo alienarum operationum erit imitator, qui ideò magnoperè eluceſcit in pueris ad imitationem propenſis, humidior enim eſt ea ætas; eadem de cauſa æmulator eſt, imitatur enim quodamodo qui æmulatur, habet ergo aptitudinem ad omnes operationes, eſt enim aptitudo potentia, quæ omni ſuo actu terminabilis eſt, terminabile ad humidum refertur, æqualibus eſt, & qui facile alijs nolit præferri, ſuaque ſorte, ſit contentus, humidus, enim eſt; humidique proprium eſt, ſine labore omnis menſuræ formam induere, in rotundo ſit vaſe. rotundus humor eſt, in quadrato quadratus, & ob hoc etiam æquanimus dicitur, nam tam in aduerſis, quam in proſperis, non admodum aut ſe ſe effert, aut diſperat; Cuchinator eſt, hoc eſt facile, & nulla ferè de cauſa cum ſonitu in riſum prorumpit, Nam cum humidus ſit facile mouetur, motus calefacit, calefactus humor in ſpiritum vertitur, & cum ſonitu prorumpit, hinc factum eſt quod aues humidiores accedente verè, cuius calore

humor

humor vertitur in spiritum, tunc canant, & pueri cum soli sunt, & aut timore mediocri calor ad interiora feratur, aut motu augeatur ipsi tunc canunt. Circulator, & multorum; verborum est, qui tale sortitus est temperamentum, etenim humidi hoc proprium est, vt agitatus facile non quiescat, quod apparet si quis in quieto lacu saxum proiecerit. Aptus est qui alios sequatur, & facile cliens fiat, facile enim alijs adhæret humidus qui est & eadem de causa cum alijs facilè concordat, & cum alijs conuenit, naturaliter quæ valde sociabilis est, si quidem humidus humidum alijs iungitur, alijsque adhæret, quod docet aqua. Vnum est quod in hoc temperamento valde improbatur, facit enim hominem concubinum, & qui muliebria patiatur, mulierumque operationes nõn dedignetur, humidus enim est, quare, & persuasibilis, cumque aptus sit ad parendum, & qui persuadeatur facilè, probabiliter ad muliebres illas passiones inclinatur; fabulator, & garrulus, quandoque circulator est, & cachinator; debilis est, & delicatus quoniam humidus, & propter hoc muliebre referens temperamentum vt quandoque exossatus, & delumbatus, videatur hac, atque illac diflueus, rerum suarum ineptus custos quoniam non retinet, nec illas terminat, ac custodit, ipsum enim humidum egens quo contineatur, alia non continet; vndè & rerum suarum disseminator est, nec illas in ordinem digerit, quemadmodum recta ratio requireret; Dormitabundus quoniam humidus est, humidi enim proprium est somnum inducere calorem retundendo, & spiritus incrassando qui somnum inducunt, & hoc ex opposito patet; etenim sicco cerebro præditos vigilantes, & acutos dicimus; sic Heraclitus sapientem vocabat siccam animam ergo stolidam humidam; Dubiorum semper plenus est, irresolutus enim, & aptus qui ad vtramque partem contradictionis inclinetur, hoc enim est terminatum non esse; effœminatus, fœminam enim refert eius temperies, cum sit humida, ad epilepsiam pronus, quoniam multo humido caput abundat; Errabundus, & vagabundus, dubiosus enim & ad neutram partem contradictionis valde determinatus; quare libenter huc, atque illuc peruagatur, est facilis etiam ad exaudiendas aliorum preces; facile persuadetur, est enim credulus, credit autem, quoniam alienos terminos, opiniones, & dicta facile recipit; fatuus est garrulusque quod à multo humore in spiritus resoluto nascitur, qua ratione etiam, & flatulétus est, & maxime pronus ad lachrymas, effœminatus enim est, vndè, & mollem ani-

animam sortitus est, flebilem, & quæ obdurare, & longum persistere in sua opinione nequeat. Naturaliter fædus, & sordidus, plenus nempe superfluitatum, & sordium existit, humidus enim; est vbi autem multus humor; ibi contingit putredo, putredinem sordities sequitur; Idem fortunatus est, præsertim in rebus paruis; fatuus enim est, & inconsideratus; *fatuos autem, & stultos fortuna adiuuat*, dicente vulgo vbi multum intellectus, ibi parum est fortunæ. Proprium solet esse huius temperaturæ vt per sæpè eadem verba reiteret, bis, ac ter eadem repetat; cum ex abundantia humoris fit sordidos, & obliuiosos spiritus nasci, qui eandem Imaginem, & suscipiunt, & iterant; Vt si materia est indiuiduationis propria causa, ita humidi multitudo multos generans spiritus eiusdem naturæ idem replicare facit. Gesticulator manibus eadem de causa existit; Nam proprie gesticulantur qui multis abundantes spiritibus multa dicere vellent, sed formas non habent, quibus hos spiritus informent, formas dico phantasmata, quæ in potentia imaginatiua nata sunt existere; facile huiusmodi homo alijs gratulatur, gratificaturque optime, nam sociabilis est, & qui facile adhæreat alijs, eorumque voluntates sequatur; Præter has animi dispositiones; secundum corpus etiam temperies hæc gutturosum facit, siquidem humidus, & eadem de causa oscitantem, & hiulcum, humidi siquidem est replere, repleta labia hiant, & quoniam humidus est, nec durus, nec obstinatus, sed credulus, ideo etiam humilis existit, & quoniam fatuus animum plebeium gerit, atque vilem ideò ignauus, & imbecillis, & rerum imperitus, & quoniam credulus, & dubius, ideò inconstans, & indifferens, ad hæc, aut alia facienda, & cum sit obliuiosus quoniam dormitabūbus, si quidem humidus, ideo est in expertus, ex multis enim memorijs fit experientia, & iners est, atque pueri naturam sapiens, & ob hoc etiam intemperatus, sunt enim intemperati pueri, & qui facile labore afficiantur, & languidus fiat linguam fert lubricam, plenusque rimarum est, facile dicens quæ scit, quæ ve nescit, garrulus enim est fatuusque. Nam paratus ad seruiendum, & ad parendum; humidi enim est alieno termino terminari, & quoniam, vt dictum est humidi est putrescere, morbidus igitur est, & eadem de causa mucosus, multo enim superfluo abundat humore, quo fit vt non solum muliebris sit, sed etiam mulierosus, & qui facile in omnibus, ijs morem gerat; Habet vnum quod promptè sua mutuat amicis, proprium enim est humidi diffluere, & rebus alijs

iungi,

iungi, & communicari, quare & quæcunque habet, cum alijs etiam communicat; Nugis fabulis delectatur, si quidem à stabilitate, ac morum grauitate alienus est, hæc namque melancholici passio est, quæ tertiam refert, hæc de qua loquimur, aquam & quoniam humidum alienas facile vestit formas, ideò & ad parendum facit aptum hominem, obsequiosum, amicis obsecundantem, sed tamen obliuiosus est, & penæ dormiens, oscitabundusque si quidem somno deditus, sed inter tot qualitates vna est valde damnanda, etenim aliquando turpes veneris cogitationes animo volutat. Naturaliter in suis cogitationibus perplexus, at pendulus est, quoniam dubiosus est, & ob hoc persuasibilis, & petitor iterum eiusdem rei, suarum rerum non est admodum cautus conseruator, frigidus enim est, & profusus, aquæ enim, & humidi est, nisi contineatur à frigore, aut vase, profundi; Puellis delectatur, simile enim in simile fertur, sed quoniam humidus est, & irresolutus, quæ plerumque cogitat, non exequitur; quoniam autem, vt dictum est, dubiosus est, & perplexus, ideo quæsitor, & quandoque odiosus, percunctator autem omnis garrulus, & quoniam humor redundat inconcoctus, plerumque ideò raucus est, & inæqualem vocem emittit, naturaliter etiam rudis est, non enim susceptas retinet formas; Vino, veneri, gulæ, ocio, risui, iocisque libenter indulgens, à labore enim abhorret, labor enim resistentiam quærit, resistentia duritiem, durities à sicco non ab humido prouenit. Hinc etiam semisopitus apparet, semiuirum enim spadonem repræsentat; plerumque etiam sordidus, & succidus est; iusto enimm humidior. Ventosus etiam quoniam humor calefactus in ventum resoluitur, vndè & verbosus, & inconstans, & sibi ipsi parum conueniens, non enim stabilis est, quoniam humidus hæ itaque sunt proprietates, quæ hoc temperamentum sequi videntur.

De sicca temperie. Cap. XXI.

SI corpus humanum à naturali temperamento ab errauerit propterea quod siccitas in ipso præualeat plusquam oporteret, quod fit quando atra bilis cum subdominio flauæ superauerit, tunc & corpus tale erit, quale dicemus, & per suos gradus certas in anima pariet dispositiones, quoniam autem atræ bilis multæ sunt species, neque vniuoce de omnibus nomen hoc prædicatur, hinc fit vt pro eiusdem diuersitate, & corpora diuersa

appa-

appareant, & inclinationes longè diuersæ. Atra bilis, quam melancholiam dicunt, duplex est, vna naturalis, quæ fex sanguinis dicitur, ex quatuor humoribus, quæ nos statuunt, massam componens, quæ in arterijs, & venis continetur, venæ nutrimentum partium solidarum conseruant, arteriæ spiritibus, ac calori naturali materiam suppeditant, quapropter cum humor hic in corpore nostro eiusque compositione eam habeat rationem, quam in cantibus, & harmonijs habet vox grauis, mirabile est quantum diuersitatis huiusmodi temperamentum secundum, quod magis, aut minus excedit melancholia apportet; quibus igitur naturalis melancholia prædominabitur sola quantitate peccans cum humor hic terram referat, terræque vices in nostra constitutione gerat, firmum, ac stabile corpus, animique propensiones stabiles, & duras generabit; tripliciter autem id fiet aut enim parum excedit, aut mediocriter, aut multum, vltra quem tertium gradum hominis operatio non permanet, sed iam ægrotare, & animo moueri dicimus. Qui verò præter naturalis humor est, & melancholicus, hic est quadruplex prout contigit quattuor humores naturales assari, & vt dicunt Medici incinerari, & horum vnus quisque aut assatur, vt dictum est parum, aut mediocriter, aut multum, & vel est per vniuersum corpus diffusus, & totam corporis substantiam occupat, vel circa partes principales tantum residet, qua propter diuersæ huius sunt temperamenti species, vna in genere naturalis est, præter naturales plurimæ, & inter se diuersæ.

Primum itaque excessum humoris naturalis, & corporis habitudinem, & animi inclinationes inde orientes contemplemur.

De Temperamento ab excessu naturalis melancholiæ oriente. *Cap. XXII.*

PAuci admodum homines cum ad consistentem ætatem peruenerint reperiuntur, qui si natura, saltem, aut ætate, aut curis, aut aliqua alia de causa huiusmodi non induant temperamentum, nam quo magis à pueritia recedunt eo magis sicci, & frigidi fiunt, causa autem propter quam credibile est in homine præualere huiusmodi humorẽ est, quoniã homo compositũ quoddã perfectũ est, terminatur igitur proprio termino, in ipso igitur prædominatur siccitas, quare & primum siccorum, hoc autem

terra est, terram igitur in eodem præualere necesse est, non autem terra, quæ elementum vniuersi est, sed id quod in ipso eam rationem habet quam terra in vniuerso, hæc autem est atra bilis naturalis, hanc igitur prædominari necesse est, si simile simili alitur, & conseruatur, & ossa, & membranæ, & cartilagines, & vasa, quorum natura secundum se sicca est, sint maxima pars corporis nostri, hinc patet secundum molem humorem hunc debere esse longe alijs superiorem. Cui itaque hic humor non solum secundum molem, & sed etiam secundum virtutem præualuerit; nec pituita, nec sanguis illius attemperauerit siccitatem, sed illam ad auxerit potius bilis flaua, huius corpus tale erit. Caput magnum potius quam paruum, quoniam valdè osseum, crines nigri, in extremo crispi, duri, spissi, frons magna, quadrata, supercilia hispida, nigra, crassa, oblonga, penè iuncta, tumida, & eleuata, tempora concaua, oculi aut nigri, aut valde cærulei, seu glauci, parui, subobscuri, concaui non valdè mobiles, sicci, aures exculptæ, candidæ, purgatæ, aliquibus pilis in principio cauitatis ornatæ, nasus magnus, albus, narium foramina magna hiantia, malæ non carnosæ subsqualidæ, cineris bene cocti quodammodo colorem imitantes, cui aliquid ruboris sit immixtum, idque in iuuentute, facies oblonga, os magnum, latum, dentes robusti, albi, magni, labra subtilia, rubra, robusta, lingua mediocris celer, rubra, mentum acutum, maxillæ inferiores magnæ, bar ba plena, piliqùe crassiores, subnigri, qui multam partem vtriusque genæ occupent, collum breue, crassum, solidum, pectus latum, durum, humeri elati robusti, brachia manusque osseæ, caro pauca, eaque dura, & cutis nec mollis, nec tactu calida, nec suauis, pectus carne vacans pilosum, costæ magnæ duræ, compressus venter, ampla latera, nates duræ, carne carentes, osseæ, quod idem de fæmoribus vtrisque intelligendum est, in his enim proportione ossa carnem superant, pedes item magni, macri ossei, sensus vegeti, & præcipue oculorum, & aurium, & odoratus, sed non similiter gustus, & tactus se habet, motus tardus, firmus æqualis, vox grauis, interrupta, difficilis hoc est, quæ non prompte possit expedire, quid ab homine sentiatur, somnus naturaliter breuis, potus appetens post laborem, atque æstum, quem diu vix tolerare post. Cibi mediocriter appetens, non ad modum ad generationem aptus, quæ omnia, vt apparet, siccitatis prædominium ostendunt, cui igitur hæc omnia, aut illorum maior pars ad erit, atque præsertim

circa

circa membra principalia, ficut in noſtro corpore eſt, cor, cerebrum,& hepar, huic probabiliter tales in erunt animi propenſiones; ſecundum quod paſſiones ſunt compoſiti ex anima, & corpore, in quo (vt alias puto dictum fuiſſe) conditiones quidem, & paſſiones hominis, & animalis inſunt per animã,& formã ſic autem aut aliter exerceri facilius, vel difficilius poſſe, eſt per naturam materiæ, & inſtrumentorum quibus vtitur anima.

Per habitum autem tales fiunt operationes, ſecundum quem tales etiam dicuntur eſſe homines, vt quod ſentiat & appetat homo, & imaginetur, habet à forma, quod melius, vel peius ſentiat habet à materia, hoc eſt vt poſſit ſic, vel aliter animæ functiones exercere, quod autem in appetendo hunc, vel illum modum teneat id ab effectu ſi non ſemper, ſi ſemper ab habitu procedit. Quod ſi quæ hactenus dicta ſunt in ſe veritatem habeant, & inclinationes ſunt compoſiti paſſiones, neceſſario talis compoſiti erunt tales, ſit itaque huius temperamenti definitio per quam ſequentium paſſionum cauſas explicemus.

Eſt temperamentum ſiccum ſecundum naturalem melancholiam, illius corporis humani, in quo humor hic melancholicus ſiccus, & frigidus terram referens cum ſubdominio bilis flauæ prædominatur, aut per ambitum totius corporis, in venis, & arterijs exiſtens, aut circa partes principales, quæ prima ſunt functionum hominis, & animalis principia. Quod ſi hoc verum eſt, manifeſtum eſt, quod huic in erunt paſſiones quæ terram referent,& illis proportione reſpondebunt, ergo durus erit, hoc eſt difficilis ad recipiendum, propenſuſque ad ea retinenda, quæ ſuſceperit, eſt autem notandum nos vſuros eſſe nominibus habituum loco nominum potentiarum, & impotentiarum naturalium, quibus illæ carent, vt in libello prædicamentorum, hic ergo durus erit, & auidus, & auerſus ab aliorum opinionibus, & obſtinatus, quoniam ſiccus & enim ſiccum difficile alienas impreſſiones recipit, & difficilius proprias exuit, hac de cauſa breui loquens erit, ſi quidem ſiccus eſt, nec facile multas recipit ſpecies, quare nec multos facit conceptus, qui egeant multa oratione, caluus fiet quoniam ſiccus, & ſi caluus in venerm propenſus,& quoniam ſiccus fere in fæcundus, ſeminis enim ratio in humido, & calido poſita eſt, ex quo Thales aquam rerum dicebat eſſe principium hic idem calumniator erit,& latenter alijs nocere quæret, nam non eſt ad amandum propenſus, nec alijs libenter coheret, eſt enim ſiccus, & ſagax item propter eandem cauſam,

& circumſpectus, quoniam conſideratus, talis autem, quoniam tardus eſt, & tardus quoniam grauis, grauis autem ſiquidem terram refert, ob id taciturnus, & in ſuis dictis conciſus, ſiquidem breuiloquus, & conſtans, immobilis enim terra eſt, & eadem de cauſa contractus eſt,& contumax,& malorum alienorũ liber explicator, & nunciator, ſi quidem, nec amat, nec ab alijs amatur, non amat quoniam nemo illi placet, neque ipſe alijs, nam nemini adhæret, aut conſentit, quoniam ſiccus eſt, & proprio terminatus termino, vix quicquam à quoquam fieri poteſt, quod illi placeat, neque enim facile alienas admittit, opiniones, & placita, abſtractus eſt, ſiquidem, tacitus, & acerbus, hic enim ſapor ad terram refertur, in laboribus, & ſuſceptis muneribus eſt aſſiduus, & vſque in finem perſeuerans, quoniam conſtans eſt, & durus; alienorum auidus, quoniam auarus, & quæ percepit aliena, non facile reſtituit, quare & cuſtos, & ad cuſtodias exercendas aptiſſimus, nec enim facile perſuadetur, nec amore, nec præmio, nec obſequijs delinitur, vnde eſt aptus ad militiam exercendam, nam, & laborum patiens, & alienorum appetens, &conſtans, & cum alijs iunctus non timidus; iiſdem ſuperioribus cauſis, & firmus, & robuſtus eſt, & fortis & ad iaculandum promptus, cum dura, & robuſta habeat brachia, & pene immobilis ſit reliquo corpore, ſiquidem hoc terram refert, difficile lachrymatur, quoniam ſiccus eſt, & quoniam ſiccus, ideo immiſericors, & ob hoc ſeuerus, qua de cauſa factum eſt, vt vix alicui fidat, cum enim neminem amet, nec ſe amari putat, incredulus itaque, & qui difficile perſuaderi poſſit, hoc enim ſicci proprium eſt, qui difficile externas admittat impreſſiones; indignabundus, qui ſibi multum placeat, ſiquidem alios non amat, & ob hoc non bene ſociabilis, quoniam alijs non adhæret, quod humidi proprium eſt, hic autem ſiccus, qua propter & quandoque mores aſininos, & aſperos habet, nam nullius rationem, habet, & nullos curare videtur, qua propter aſper, et indiſcretus iudicatur, ſibi itaque plerumque videbitur miſer, et calamitoſus, et querulus erit, conqneretur, quidem de alijs, quoniam à nemine amatur, quoniam non amat, quare nec alij placere ei curant,et cum illi non placeant, offenſus remanet, idque illi diſplicet, vnde conqueritur, miſerumque ſe dicit, et ob hoc plerumque calumnioſus efficitur, & alios odit; eiuſdem rationis eſt marcor, & pallor, qui plerumque in ipſo reperiuntur, ſiccitatis enim iſti effectus ſunt, pro vt apparet in cinere, qui cum ſiccis ſimus ſit,

idem,

idem, & pallidus, propter hanc eandem causam in somnis est, humoris enim vaporosi somnus effectus est; & idem ob eandem causam murmurator est, quoniam calumniosus, & cum macer sit, & siccus, non est extensi corporis, sed paruus, & mundus; sordes enim excrementitij humoris prædominium indicant; & paratus ad obiurgandum alios, durus enim sibique placens, & quoniam durus perseuerans, & pertinax, & cum sibi placeat durusque sit, ideo peruicax; dicitur, & ceruicosus, idem si quando bile offenditur terribilis, & rabiosus existit, reclamator, & recusator omnis concordiæ, amicis repugnans, bonorum consiliorum repulsor, rigidus, morosus, seuerus ne dicam crudelis, amarus, & asper, quapropter & ob easdem causas taciturnus est, nam si humidi multum loquentur, ex opposito sicci erunt taciturni, huius natura est dolosa, est dissimulatrix, cumque naturaliter multum vigilet, multa etiam excogitat, & suspiciosus, & odiosus propter hanc causam apparet, veterator, aptus ad imponendum, alijs secretis, et vetitis cognitionibus, et scientijs deditus; magus, geomantes, criticus quandoque ignobilis, nullius pensi homuncio, mechanicus aptus ad alchimiam, aut medicinam exercedam, quæ omnia siccitatis, & solitariæ naturæ sunt effectus, et consequentia, si calor deficiat.

Hactenus quid vniuersaliter prædominans melancholia in nostro corpore producat, et presertim naturalis patet, sed priuatim naturalis melancholia quo ad corpus fortes robustos, duros facit homines, quo ad animã militares, magnanimos, constantes, vehementes si quid cupiuerint; Ast cum sine affectu sunt placidos, quietos, taciturnos, ad iuuandum paratos; Quando autem contigerit naturalem hanc melancholiam accendi, & adduri vehementissimi spiritus efficiuntur virique vltra humanam consuetudinem extolluntur, & quasi enthusiasmo correpti, alij in actionibus, alij in contemplationibus mirabiles existunt tales narrat fuisse Aristoteles sectione 30. problema 1. viros magnos, & heroas.

Herculem, Socratem, Platonem, Homerum, concluditque nec in virtutibus, aut scientijs, aut arte vlla posse excellentem euadere virum, nisi qui sit melancholicus, melancholia naturali dum vritur, nam actionum, ac contemplationum excellentia in duobus consistit, in æquabilitate, & duratione, durat quod siccum est, idem sibique simile semper est, quod semper quiescit, quod terræ accidit, quam refert melancholia, quæ cum semel

calo-

calorem susceperit, halitum emittit calidum, & siccum, qui caliditate actiuus est, siccitate stabilis, & firmus. Demum si calor & exustio magis, atque magis creuerit, vehementioremque conceperit ignem furiosus efficietur homo, quod accidisse legimus plerumque alijs, & Herculi qui Megaram vxorem, & filios furore addactus occidit, manifestum est igitur heroas atra bile naturali non caruisse, nec supra statum ordinarium eleuari homines posse, admirabilesque facere operationes, nisi in his humor huiusmodi præualuerit, & simul calorem plus iusto maiorem susceperit.

De temperamento in quo siccitas ex adustione bilis flauæ, aut sanguinis præualet. Cap. XXIII.

QVicunque bilis flauæ naturam cognouerit, quid ipsa possit cum adusta erit, etiam noscet, adustione enim fit siccior, & magis amara, & quoniam humidum omne sublatum est, quod calorem lenire solet, fit & frigidior quodammodo, quam prius esset, quapropter in quibus plus iusto abundauerit adusta flaua bilis erunt sicci, tenues, macri, subrubri, naso acuto præditi, paruo capite, macro, acuminato, fronte parua, oculis paruis, siccis, lucentibus, barba ænea, non multa, collo subtili, longo, pectore stricto, manibus, ac pedibus paruis, potius quam magnis, motu concito, ac vehementi in principio, qui parum duret, laborum impatientes, sæuissimæ iræ, et quæ raro nisi per vindictam possit sedari, accedunt igitur isti ad siccum, et subfrigidum temperamentum, siccum propter bilis flauæ dominium subfrigidum propter exustionem, dum igitur bilis exuritur audacissimi sunt, furibundi, impatientissimi, cum ira deferbuerit, iam abiecti, atque humiles, & qui præcipue referant eos, qui cum ob vehementiam febris delirauerint, prompteque corpus mouerint, recedente febre, ac delirio, vix loqui, aut manus mouere posse videntur; hos dicunt, quamuis minime fœcundi sint, valde tamen salaces esse, salsus enim, et serosus humor abundans illos vellicat, et ad venerem incitat, et cum salaces sint, et amatores, iracundi, suspiciosique sunt, et Zelotypi, et queruli; eadem de causa cum irati non sunt neque bilis flaua vritur, neque affectu tenentur, mansueti sunt, et timidi, et misericordes, at offensi crudeles, et qui vix parcere sciant, nisi suas iniurias vlti fuerint; videntur etiam vafri, et astuti, quoniam timidi sunt, et

quo-

quoniam timidi, etiam subtristes, nam, vt dictum est, ad frigiditatem accedunt, qua fiunt suæ debilitatis sibi conscij; sunt etiam plerumque vani, vanos dico, qui sine ratione multa loquuntur, multa aggrediuntur, ac demum nihil concludunt, nihil quod sit ex vsu agitant; tales autem sunt, quoniam ex bile flaua mobiles valde sunt; ex eadem dum aduritur furiosi, at quando adusta cinerem refert male, ideo falsi existunt; quare sibi constare nequeunt, & quoniam non constat, ideo vani dicuntur, eadem autem causa, quæ illos secundum corpus caluos facit, macros, et pallidos, generat cerebrum siccius, minus igitur contractiusque, quare et vegetos habent sensus, sed ob spirituum paucitatem, qui facile impediantur, et si cerebrum est tale, ergo neque magno erunt capite, & quamuis vanos diximus, quas tamen susceperint impressiones, et præcipue odij, vel iræ magnopere diuque retinebunt; Aliquando igitur celeriter discurrent, citissimeque deliberabunt, aliquando tardi, duri, & inepti videbuntur; Nam illorum habitudo plerumque triplex se se offert; Quoniam vel bile sunt affecti, & biliosum temperamentum nacti dicuntur antequam aduratur bilis, vel cum aduritur, vel postquam iam combusta est; pro quarum dispositionum diuersitate, contingit homines hos varie se se habere ad oblata, neque eadem eodem modo semper iudicare, sed modo petunt, modo spernunt, modo repetunt, quod nuper omiserunt; videntur etiam libenter alios calumniari, nam timidi sunt, & ambitiosi, timore ad latentem detractionem adiguntur, detractionem suadet ambitio; libenter etiam de suis amicis conqueruntur, & male cum domesticis conueniunt, ex eadem temperamenti ratione, obstinati, & contumaces, id enim suadet ambitio, quam suggerit bilis, cum vritur; alijs enim superextare quærunt, igneam enim suscipiunt qualitatem, & queruli sunt; & amarulenti, quod causatur ab ea parte, quæ exusta in cinerem versa est.

At siccitatem, si in homine exustio sanguinis causabit, dum vritur, lætum, hilarem, cantantem, ridentem loco stare nescientem videbis, eius enim spiritus similes sunt illi æstui quem videre solemus circa summas glebas de Mense Augusti; aer enim quodamodo tremere apparet, atque flammam, & motum, qui videtur in accensa pruna imitari, at quando iam exustus fuerit sanguis, & pene ille Baccho similis enthusiasmus deferbuerit, tunc facies quieta, homo demissus, timidus, pauca loquens, nulli iniu-

rius,

rius, aut inimicus, sed sibi suas res agens, & de rebus suis cogitans, quare inæqualis videbitur, modo facetus, & leuis, modo seuerus, & grauis, aliquando ad donadum promptus, aliquando plus æquo parcus; & suarum amator, & conseruator rerum; erga Deum, & diuina bene animatus, religioni deditus & potius ad superstitionem ex timore, & diffidentia, quam ad impietatem inclinans. Necesse est autem, vt dictum est, quandam in ipso inæqualitatem spectari, aliter enim se habebit antequam vratur, & crassescat sanguis, aliter dum aduritur, rursus post adustionem longe alius apparebit; in primo statu, lætus, iucundus, beneuolus, liberalis; dum autem aduritur, pene risu, ioco, salibus, facetijs in delirium agitetur, molestus & vecors penitus iudicabitur post vstionem.

Illi eidem cum iam adustus factus est sanguis, & vt Medici dicunt, incineratus, oculi concaui, facies squalida, silens lingua, timor, parsimonia in solita, sollicitaque anxietas, & auersatio à societate; si vero acciderit post crassitiem adeptam humorum, hos eosdem iram, aut furorem, aut aliquem alium affectum vehementem suscipere, & humores iterum inflammari, in eas cadunt operationes, quæ propriæ sunt eorum, qui melancholia ferueфacta laborant, quorum meminit Aristoteles xxx. problematum primo, & hæc de his dicta sint.

De siccis, eo quod in illis pituita exusta est, & primum de subtili, & salsa. Cap. XXIV.

QVi sicci sunt, eo quod in ipsis exusta sit pituita, bis pituitæ vstio duplex est, altera facit illam salsam, & fluxam, acrem, & subtilem, altera facit crassam sordidam, coriaceam, tenacem, obstruentem; In quibus prior abundat similes sunt ecthicis, vel phthysicis; qui à posteriori occupantur, similes sunt, (si audiendus est Fracastorius;) ijs, qui vehementi morbo Gallico laborant; Horum vtrorumque temperamenta breuiter percurrenda, & vtriusque corporis, & animi reddendæ sunt propensiones.

Antequam tamen procedam mihi vnum subit notandum; Temperamentum vt ex accidenti fieri potest, & mutari, ex hoc in oppositum transire, ita putandum est, quod nunc fit ab exteriori causa, idem potuisse ab interiori etiam fieri, & in primordio generationis, quæ sententia etiam Aristoteles est in prædi-

camento qualitatis; & mutantur humores,& nouam crasim, nouamque faciunt harmoniam,vel secundum totum corpus; & totam massam humorum, qui in vasis continentur, vel secundum aliquam partem, qua contingit ali tale viscus præcipuum, quod est instrumentum talis operationis, & subiectum eius potentiæ, quæ nata est talem facere operationem; Vt autem naturalis temperies mutari quidèm,& alterari potest, corrigi & in melius reduci, ita aboleri simpliciter nusquam potest; vt enim est in prouerbio *non dediscit vlulare lupus, & naturam expellas, furca tamen vsque recurret*; Ita accidentalis oppositis habitibus operationibus, dietis, medicamentis penitus aboletur; quare non est mirum si qui casu furiosi, aut stolidi, aut deliri fiunt, illi curari & in pristinum statum restitui possunt; at qui à primordio, naturæ, ac prima naturali constitutione talem sortiti sunt corporis temperiem, & naturalium membrorum imperfectam structuram; vt læsum sit actionum,& operationum suarum principium, illi nulla ratione restitui possunt, vulgo id enim dicitur, *quod natura dedit, tollere nemo potest*; qui ergo naturalem sortiti sunt siccitatem, eo quod adusta quodammodo sit pituita; à calore præter naturali passa fuerit, ita vt naturam illam benignam exuerit, secundum quam naturaliter dicitur frigida, & humida; & qualis est carnis lotura, quo ad colorem, & subsistentiam; & qualis est sapor iuris vitulini sale,& pinguedine carentis, nulloque penitus odore secundum se præditi; eò quod passa fuerit à præter naturali calore, & ideò facta fuerit subtilior, acrior, & magis salsa; quam passionem etiam ex permixtione flauæ bilis quandoque acquirit; si (inquam) talis pituita in massa sanguinea, siue humoribus corpus alentibus prædominata fuerit, tale iam statuit corpus, cui tales adnectentur potentiæ, secundum quas ad tales operationes, & habitus anima tale corpus informans inclinabitur, & homo nisi in oppositas dispositiones se se vertat, talis ex habitu dicetur, cum inclinationes naturales fuerit secutus; In quo igitur homine contigerit talem super abundare pituitam, naturaliler exustam, tenuem, salsam, & siccam; Huius capilli sub flaui, & ad subcinereum colorem accedentes rari plani, subtiles in extremitatibus diuisi, caput mediocre, frons parua, plana cinericia, facies parua in latitudine, sed oblonga macra, oculi glauci concaui nasus magnus, subtilis, acutus, mentum longiusculum, & collum pariter subtile,& longum, macrum rugosum; aures valde subtiles, & carentes carne, os

paruum, barba turpis pauca, colorem cinereum subrutilo mixtum referens, dentes, & gingiuæ turpes; dentes quidem lutei, at sub albidæ gingiuæ, à dentibus seiunctæ, & cauernosæ, ossa parua, subtilia, pectus angustum, depile, macrum, mediocriter concauum; digiti longi, vngues parui, adunci ferè manus, tota macra alba, vires debiles; in curuum corpus; crura subtilia, pedes mediocres, macri, motus tardus, vox exilis, rauca inæqualis; & cætera his accidentia similia, quæ rationabiliter consequuntur, aquam a vehementi siccitate passam; cuius exemplum est, vel lixiuium, vel aquam maris; temperies igitur hæc quæ tale format corpus, tales etiam in animam videtur inducere potentias, & inclinationes, quas ex Aristotelis sententia diximus, sequi naturam subiecti; duplex autem potentia est; quæ animæ est facultas siue ea actiua sit, siue passiua, quæ eadem forma est, priuata illius membri, cui contingit esse organum operationis illius facultatis, siue potentiæ, quæ membrum informat, vt ars secandi, est potentia, facultatis vel artis fabrilis, quæ forma est fabri, & principium operationis serræ, operatio autem serræ talis est, qualem serra facere potest, secat enim serra per sectorem, talem autem facit sectionẽ, propter eam, quam habet in se ipsa potentiam, secundum quam peius, aut melius, secare dicitur; homo per animam appetit, irascitur, audit, videt, at propter corporis membra peius, vel melius secundum naturam disposita, vel sic, vel aliter se habentia, sic vel aliter magis, aut minus irascitur, appetit, audit, videt; sed iam plures, hæc repetita fuere; quod facultates à forma pendentes sunt, quod autem eadem specie operationes inter se differant, id à materia pendet, ex qua instrumenta sunt, quæ tales exequuntur operationes; Si itaque corpus taliter temperatum fuerit, vt in eo prędominetur pituita subtilis, & salsa quæ scilicet passa fuerit à præter naturali calore ex flauæ bilis admixtione; Productusque ideo fuerit homo temperaturę siccæ, eo modo quo dixi; cum pituita à bilis passa prædomio. Huius caput, & pectus continuis penè distillationibus acribus, & salsis vexabitur; & hyemali tempestate catarrho maxime torquebitur, in ardoribus æstiuis frequenter anginas. & guttris patietur inflammationes, primum itaque in contemplationibus erit rudis, & ineptus; in actionibus autem tardus, & irresolutus, quoniam subtilibus caret spiritibus, qui promptum in contemplando faciant hominem, quamuis autem in actionibus, & operationibus tardus

sit,

sit eas tamen, apposite faciet, ac probe ad finem perducet; Mihi autem spectanti, hoc euenire in quam plurimis artificibus, qui sunt talis temperamenti, putaui bilem dedisse aliquid acuminis; at pituitam tarditatem addidisse, hinc visa est elucescere quædam mediocritas, secundum quam quidam recte possunt operari; At si constantia operationum pendet a terra, & ab eo, qui terræ proportionatus est humore, operæ prętium erit rem non multam in hoc homine esse constantiam, non ob hoc tamen dico infidelem, sed illum qui diu in laboribus, in actionibus, in contemplationibus durare nequeat; & quoniam talem mixtionis humorum temperiem sortitus est; paratus erit ad timorem, etenim subfrigidus, & cautus erit; quare & aliquando quos timebit, & odio habebit calumnijs impetet, harum non vanus, & futilis auctor, & quoniam talis est ideo circumspectus, & qui difficile omnia, quę audiet, neque ab amore aut ab odio, aut alio affectu facile mouebitur, ad quid quam agendum, quod illi damnum, aut dedecus afferre possit; propter & contractus, & parcus erit; & qui sua difficile det, quamuis aliena, neque rapiat, neque cupiat, rerum creditarum non minus atque suarum custos; hoc enim sicci est continere, & cohibere, salsi autem stringere & penetrare, quare & curare; A risu, iocoque ludo, & ludicris longe remotus, seria semper agens, aliquando mordax, salsus, & acutus apparere poterit, sed plerumque sibi infelix videbitur, & dolebit, ac conqueretur, deficit enim caloris, & spirituum sanguineorum copia, quæ spem, atque confidentiam nobis insinuant; quam prompte in adolescentibus secundum naturam dispositis apparere spectamus. Deiectus igitur animo; & facile ærumnis, & infortunijs cædet; animi enim tenuis, ne dixerim vilis est homo hic, & quoniam talis, non semper bene audiet, nam quamuis aperte non sit paratus ad nocendum, verbis tamen & modo procedendi, alios ad illi damnum, & impedimentum inferendum irritabit; In venerem promptissimus, & continua titillatione solicitabitur, hoc enim humoris salsi, cum ad partes genitales resederit, proprium est; & hac de causa melancholici omnes, vt qui multo etiam flatu abundant, salaces, & venerei sunt, infecundus tamen erit, aut si generabit, fœminæ nascentur; si quidem seminis optimi ratio in calido, & humido posita est, in quibus etiam residet vita, non autem in præter naturali, & adusto humore, qui morti quam vitæ propinquior est, quo fit etiam, vt qui talem nacti sunt temperiem breuioris quoque

sint præceteris vitæ, infœcundus igitur erit quamvis venereus, & lasciuus, & quoniam salso, & sicco humore præditus etiam erit insomnis, & naturaliter pauco, et leui somno delectabitur; Et si verum est, quod simile simili gaudeat, saxosis montanisque delectabitur locis, quamuis in aere crasso, et humidiore, qualis est Ferrariensis, aut etiam Venetus rationabiliter melius se se habeat; At quoniam hunc querulum diximus; paratus eadem de causa erit ad irridendum, et obiurgandum alios; et raro fiet ab alijs, quod ipsi placeat, impudens, et perfrictæ frontis homo, nisi timore impediatur, dicet quæcumque in mentem venient, neque aliorum rationem habebit, quod frons ipsa docebit, ac facies, nam in illa sub pallida, et subcinericia pelle quidem splendor apparens, qualem aliquando in candidis Fauentinis lancibus spectare solemus, hoc indicat, sibi plerumque contradicet, et præcipue in his, quæ ad lucrum, et actiones spectant, neque curabit, aut erubescet si conuincatur, sed ridebit, impudens enim est, idque ideo contingere videtur, quando ex contrarijs aqua, et igne compositus est; Quod si aliquos huius temperamenti modestissimos, et vere probos, et verecundos reperiri dixeris; Non repugno, sed illos tanto magis suspiciendos, et venerandos iudico, qui malas inclinationes vicerunt, merentque iure coronari, quoniam legitime certarunt; At ratio, educatio, et consuetudo, diesque longa docet homini parere leones, et prudentia monstrat.

Summos posse viros, & magna exempla daturos,
Veruecum in patria, crassoque sub aere nasci.

Hominis enim temperies non est chalybis, sed potest in varias, & contrarias distorqueri affectiones, varios habitus, variasque induere formas. Quia & hoc ipsum, hominis forma, & essentia docet, cum sit pura quædam potentia, & apta fieri omnia; Amplius neque diuersa est ab hoc materia, quæ caro est; nam hæc mollis, est, quoque mollior, eò & homo ad intelligendum, & cognoscendum dicitur aptior; non enim nos necessitatem in hominis anima, sed inclinationem magis ad hunc quam ad oppositum habitum ministrari à tali temperamento asserimus. Vt pluma naturalem quidem habet inclinationem ad esse deorsum, nihil vetat tamen, quin leui aura, facilique momento, & sursum, & ad mundi latera peruehatur; At id non tollit, quod in pluma non sint semina, & principia quidem grauitatis; & in homine certo temperamento prædito, non sint dispositiones, & incli-

nationes potius ad hunc, quam ad oppositum morem, & habitum; sed hæc iam sæpius decantata fuere; Cæterum vir hic, qui talem nactus est temperiem, præter distillationes, & catarrhos, plerumque pruritu, ac sicca & tenui psora laborauit; multo abundabit furfure; & cum sudabit salsum quemdam emittet humorem; pruritum excitantem; Vrina lucens, suberocea, subtilis, aliquando paruulis abundans bullis id ipsum indicat; & præterea obstructionem plerumque in venis intestinisque existere, quæ vt plurimum paruæ, & strictæ sunt, & stomachus, cuius ratio propriæ operationis, in calido, & humido est, plerumque non bene concoquet; Nam si bona fieret coctio pituita non generaretur, & si latæ forent Mesenterij venæ, neque humor exureretur, neque æstuaret hepar, quare neque salsa foret pituita, neq; illi misceretur bilis flaua; consensus enim vnus est, & conspiratio vna, & omnia se mutuo sectantur, quæ sunt ex eadem cognatione, & hunc, quoniam diximus querulum, ideo etiam murmuratorem dicemus, latentem tamen, pusilli enim animi hominem asseruimus; Et propter salsedinem, & biliosam qualitatem admixtam pituitæ, idem rabiosulus, reclamator, recusatorque erit eorum quæcunque offeruntur; & eorum etiam quæ desiderabat, nisi subito dentur; subtilis enim pituita salsedine, & bile mixta, quæ facile suscepit, facile etiam respuit, Mirabile quomodo idem ad moras paratus sit, & ad celeritatem; moratur illum pituitæ frigus, salsedo eundem irritat, tales igitur, & his congeneæ sunt huius temperamenti inclinationes.

De Temperamento in quo pituita crassa, & coriacea præualet à sicco passa. Cap. XXV.

PItuitam siccam vocant Medici ijdemque optimi Philosophi eam, in qua partes subtiles deficiunt; quod accidit dupliciter, aut quoniam multus calor illas consumpsit, & resoluit, sicuti accidit illi pituitæ, quæ cum fecibus aliquando exit, excocto nasi muco per similis, nisi quando, bilis colorem plerumque inducit ad nigrorem accedentem, forte ob excessum exustionis in illis partibus factæ.

Aut quoniam frigus excedens partes subtiliores expressit & crassiores congregauit; priorem coriaceam, & exustam dixere, posteriorem vitream, & gelu concretam vocauere, vtraq; mala; vtraque homines ad vitam, & vitæ muneribus facit ineptos,

pcio-

peiorem tamen, puto, vitream; ratione causæ tantum, calor enim minus à vita, vitalibusque principijs, quam frigus distat. Harum ex vtriusque temperamento quæ oriuntur corpora parua sunt, macra, pallida, turpia, colore buxeo insignita, tactu frigida, motu segnia, ocij, & quietis amantia, vigiliarum, & laborum inimicissima, capita horum crassiuscula, male tornata apparent, neque visu formosa, sed quasi rudia, & indigesta, quare & cerebrum quod in his habitat capitibus ad siccitatem declinans sensus quidem externos acres ministrabit, sed qui non diu durent; Interni autem propter frigiditatem, & crassitiem, quare & spirituum defectum imbecilles erunt, & ad actiones, atque contemplationes æque inepti, qua propter & capilli capitis crassiusculi, rari, & plani erunt, & subflauum cum pallore colorem referent; quæ enim siccantur albescunt; cum totum fuerit expunctum humidum, at quando nondum totum excessit, quod exsiccatur nigrescit; quare prædictum induit colorem quęcunque subuiridia ligna accendi, & inflammari contingunt; manus, pedesque parui, corpus etiam paruum, os et oculi parui, mortificati, vt dicunt, splendore, et humiditate priuati, rigidi, penè immobiles; strictum pectus, osseum; caro, laxa, mucida, aspera, furfure plena, tota penè cutis glabra pilis carens fere per omnes partes, motus debilis inæqualis indecens incuruum corpus; male sanum, et in virente ætate, senectæ mores, et studia ostendens, animus, et ad actiones, et ad contemplationes ineptus, quod si rei vlli applicabitur, potius in Mathematicis, quam in naturalibus proficiet; tales autem videmus esse Arithmeticos; homines difficiles, à societate auersos, solitarios. Primum autem fortitudinis, et bellicæ, et ciuilis artis putandum est illos esse expertes, si quidem timidi sunt, quoniam et frigidi, non enim spiritibus abundat, quos in calore, et humore diximus esse positos, et cum timidi, et insulsi sint, potius illos dixers insensatos, quam intemperantes, neque enim venereis mouentur valde, et quas amabunt, tentare non audent; Galeno placuit hos longe plus appetere cibi, quam possint concoquere, et quamuis plura appetant, et voraces videantur, cito tamen replentur, et pituita sensum retundit; Vinum non valdè amant, neque ebriosi sunt, quoniam neque siticulosi, pituitosi enim sunt, et catarrho abundantes, cuius descensus, et præsentia sitim extinguit; Auari, et cumini sectores dicuntur, non quod aliena rapiant, velint, aut quærant, sed quod sua

nullis

nullis dare velint, etiam filijs, etiam sibi ipsis duri, et auari, qui ab alijs non petant, ne alijs dare cogantur, desperabundi, nemini confidentes, neminem amantes, sicci enim sunt, & ab alijs libenter discedunt, seque ipsos sequestrant; Animi pusilli, qui propter animi sui imbecillitatem, decorum in re nulla seruare sciant; abiecti, viles, humiles, plus iusto superstitiosi, qui sibi plurima etiam impossibilia persuadeant, & quæ semel persuaserunt sibi, vix vlla ratione deponere possunt, propter hanc etiam causam queruntur semper, nihilque ipsis ex voto succedere posse credunt; Morosi, non tamen iracundi, neque qui facile iniurijs, aut honoribus, laudibus, aut ignominijs moueantur, non enim valde sunt verecundi, frigidi enim, & ignobilis animi, & cum amicis morem gerunt (aliquando enim id agunt) timore quodam potius quam amore mouentur, sunt enim sicci, quare ab alijs seiuncti, & proprio quodamodo termino contenti, qua eadem siccitatis ratione parum humani, & benigni, & amicis commodi existunt, & nemini dulcem ostendunt animum, quod etiam si velint, nesciant, vtpote qui solitudine delectentur, & rusticitatem nomine modestiæ cooperiant; viles, & acerbos, & subfrigidos omnes diximus esse timidos, quare & in horum genere hos eosdem repones, eosdemque inconcinnos, & asperos, ac decoris, & amicitiæ rudes vocaueris; Quid autem iustitiæ naturalis in illis esse possit, qui vili, ac deiecto sunt animo non video, iustitia enim est ad alios virtus, hi nihil de alienis commodis solliciti sunt, aut incommodis, quare neque iusti esse dicentur; Verum neque etiam iniusti, nam timore, & torpore, desidia, & ignauia retinentur, ne iniuste agant; cum maxime sibi timeant, cum alijs autem nullum iniustitiæ genus renuent, aut respuent, si quidem quæ alijs magna, illis non magna iudicantur scelera, quoniam crasso, ac pingui iudicio, & intellectu præditi, non bene discernunt, quid distent æra lupinis; Et cum ingratis, vt dicitur, nati sint musis, imprudentes sunt, neque prouidere valent, quid fit è re sua, aut aliorum, attamen quamuis tales sint, captatores sunt rerum nouarum, & narrantium pendet ore, vtpote qui rudes cum sint, vani, & futiles existunt, placet autem illis, sibique plaudunt, si quid sine labore discere, se putant, patientes quidem, at non laborum, quos fugiunt, sed contumeliarum, & irrisionum erunt, viles enim, & abiecti, qua ratione etiam verecundi, & modesti videbuntur, cum harum qualitatum nullatenus, altera illis inexistat, neq;

continentia, aut clementia vlla, nisi quæ ex eodem metus fonte nascitur, timentes enim præsui vilitate, ne homines contra se ipsos irritent, continentiam in concupiscendis, patientiam in offensionibus, & iniurijs, & clementiam in ijsdem remittendis, & delendis simulant, cum tamen odio, & inuidia quadam supina interius laborent; Et quamuis, ex semet solis propter suam ruditatem, & inertiam alijs non detrahant, si tamen cum detractoribus conuenerint, illis in detrahendo, & maledicendo adhærent; At cum, vt in principio, duæ sint huius temperamenti species, & vtraque illaudabilis; Quo ad vitam propagandam deterior est ea, in qua crassa, & sicca præualet pituita, ob frigus, quam quæ ob calorem, magis enim à vitæ ratione abest; Huius proprium est, vt ait Montag. homines reddere quasi torpidos, insensatos, & rudes, somniculosos, socordes, desides, ab omni arte, ingenio, scientia, prudentiaque longe remotos; Quemdamque ait adolescentem se vidisse, qui torpidus cum tandem occubuisset; eo secto, apparuit gelu, quasi rigens corallium in venis cõcretus sanguis, colorem quemdam aqueum referens; At quorum temperies ex pituita crassa, & adusta per calorem facta est; quamuis sint homines immundi, vitiosi, turpes, aliquando tamen, præsertim dum pituita exuritur, quamuis lente moueantur, aliquid satagunt; & rerum curam aliquam gerunt; & post extinctionem concepti caloris ijdem remanent; Ast de his in quorum sanguine illa apparet coriacea pituita; quę furfurem multum in cute, torporem, & pigritiam in membris excitat; irresolutionem timorem; oscitationem in anima; aut irrationalem, & improuidam deliberationem; hæc & alia similia accidentia, per analogiam, & syllogismum dici, & deduci possunt cognita ratione temperamenti.

De Temperamento quod proprie melancholicum vocant, & præternaturale. *Cap. XXVI.*

AQuam, præternaturalem melancholiam vocat Hippoc. & horum sanguinem aquosum esse experientia docet; attamen hoc præditos temperamento siccos, macros, videmus, & melancholia hæc siccus dicitur humor, refert enim terram, & horum operationes terram repræsentant quomodo igitur idem aquæ, & terræ effectus erit? & idem humidum, & siccum dicetur?

An

An respondendum, quod duplex humidum, nempè excrementitium, & vitale, abundant aqueo, & humido excrementitio; At aereum, & pingue, & vitale, quod natum est alere calorem naturalem, & illum augere, deficit; Hic vires debiles, caro laxa, calor paruus, sed mordax, macredo, & diuturni laboris, obuirium defectum impatientia; Bene autem, & acurate, ac rationabiliter mihi locutus videtur, qui melancholiam terræ similem dixit, non illi, quæ vna est ex quatuor simplicibus corporibus, sed huic, quæ sensibilis est, quæque compositorum omnium locus est, & sedes; Diuersissimæ sunt terrarum species, alba alia, quędam nigra, argillosa, alia arenosa, saxosa, sterilis, rubra, ferruginea, aquosa, sicca, cinericia, lutosa; & mille alijs distincta accidentibus, sic etiam diuersissimæ sunt melancholiæ species; Hic in nobis humor existens secundum naturam, basis est, ac fundamentum cæterorum omnium; referens in harmonijs hypate hypaton chordarum, quæ si mouetur, tota mouetur, & alteratur harmonia, & variatur concentus, aut tollitur penitus; Cum igitur contigerit, naturalem humorem quem atrum vocant, fęcem sanguinis de suo natulali statu labi, & sicciorem fieri, quam prius esset, tunc statuitur ex ipsius in venis suprabundantia temperies, de qua nunc instituitur sermo, cuius hæc videtur esse generatio cum præternaturalis, & multus calor sanguineam massam occupauerit, aut à naturæ primordio, aut ex accidenti, pars melancholiæ subtilior quæ proportione respondet humido, quod existens in ligno partes eiusdem continuat; consumitur, remanent igitur partes ipsius crassiores assatæ, quæ penitus terreæ sunt similes illis reliquijs, quæ post exustum remanent lignum, quæ cinerem statuunt, corpus album, salsum, siccum secundum se contiguum, non autem contiguum, humor hic igitur cum non habeat aliquid in se vnctuosi, & aerei, quod scilicet adustione perdidit, aquam (vt dixi) refert, hinc fit vt aquosi, & icorosi, vt dicunt, sint melancholicorum cruores, & nihil fibrarum in se habeant quoniam humor partes simul fibrarum iungens comsumptus est; remansitq; sola pars, subtilis, siccissimum referens, qui per aerem volitat, puluerem æstiuis temporibus.

Sed dubitationes circa hæc non paruæ restant; Harum vna est sanguinis melancholicorum aduritur, & quod vritur a calore patitur, passa à calore fiunt sicca, & calida, ergo sanguis melancholicorum erit calidus, & siccus; calidum, & siccum non re-

præsentatur ab aqua, neque aqua vocari potest, cuius ratio in frigido, & humido posita est; Quomodo igitur melancholiam vocauit Hippocrate aquam? Rursus melancholia proportione respondet terræ, terra est sicca, aqua humida, non ergo bene Hippocrates melancholicum sanguinem inuenis existentem vocauit aquam. Vt hæc tolleretur dubitatio multa à Medicis dicta fuere, ego pro solutione pono, omne quod aduritur corrumpitur, desinit enim esse, quod erat prius, item omne quod exuritur patitur ab igne mutante speciem eius quod vritur, donec fiat aliud; Et rursus cum in omni mixto aliud elementum præualeat secundum virtutem, aliud secundum molem, vt in homine, & alijs animalibus perfectis, & viuiparis præualet ignis secundum virtutem, calida enim sunt, & digerunt, & alimentum concoquunt, quę actio est caloris; secundum virtutem igitur sunt calida; At secundum molem viuentia omnia sunt terrea, sicca enim sunt, & proprio termino terminantur, quæ propria passio est terræ, hæc enim est primum siccorum, & propter quam, quæ sunt apud nos mixta, proprio termino terminantur.

In hoc autem vltimum quod dominatur, resolui solent tandem quæcumque mixta corrumpuntur; Ait enim Aristoteles quæ mixta putrescunt, tandem in fimum, & puluerem verti, at puluis terra est, quę dominatur secundum molem in animalibus, & plantis. Item in humore, quem aquam vitæ, vel vitis vocant, secundum molem præualet aqua; Hæc si desinat, aut corrumpatur, & senescat, mutatur in aquam, etiam humorem, quem appellant phlegma, & cum in nubibus præualeat aer, si contingat nubem resolui, in aerem conuertetur; Eodem modo, si flamma extinguatur in fumum resoluetur. His positis dico sanguinem morbosum in venis hominis melancholici existentem esse aquam, & merito sic ab Hippocrate vocari quoniam frigidus est humor, & secundum sensum humidus, primum autem frigidorum, & humidorum est aqua; Nam cum humanus sanguis sani, & secundum naturam dispositi sit quoddam mixtum, in quo pręualet humidum, & calidum; habet partes crassiores, & solidiores, quas vocant fibras, secundum quas, cum extra venas fusus est subito coagulatur, nimirum euaporante calido aereo; quo disgregabatur, & liquescebat; Si corrumpitur necessario in oppositum transit, & ex humido, & calido fiet frigidus, & siccus, & rationabiliter, quoniam in melancholicis

accen-

accenditur ſanguis; aſſaturque à calore paſſus, & exuſtus neceſſario fit ſiccus, omnia enim exuſta, ſicca ſunt.

Contra ergo melancholicorum ſanguis frigidus erit, & ſiccus, ergo terra, non autem aqua dicendus eſt.

Forte reſpondere poſſemus, calorem præter naturalem à quo ſanguis in venis exuritur, primum partes oleoſas, & aereas in ſanguine exiſtentes reſoluere, quibus partes fibroſæ iungebantur ad mixtum tale quid ſtatuendum; ipſas autem fibroſas partes dum exurit, conuertit in quemdam craſſum humorem proportione reſpondentem cineri. Id autem patebit quando fiat, & aqua ſanguis melancholicus, & quando partes vrantur, ſi quis contemplabitur, quomodo lac à calore ignis patiatur. Lac ad ignem ſi diu ſteterit, diuiditur pars caſeoſa, & craſſior deſcendit, coagulatur, & tandem exuritur, at butiroſa in aerem, & vaporem abit, quod reſtat ſerum eſt & aqua pura, & quod de lacte, illud idem de ſanguine, quem colorem mammarum adenes illis conciliarunt; exuſto lacte remanet ſerum; aſſato ſanguine reſtat icor, quem Hippocrates vocat aquam, ergo eſt liquor hic in venis melancholici ſecundum molem frigidus, & humidus, & ſic præualet aqua, cuius inditium eſt quod extractus, in vaſe non coit, quoniam caret fibris, at ſecundum has ipſas partes quæ iam aſſatæ, & incineratæ vocantur, frigidus eſt, & ſiccus. Non tamen putandum eſt, eſſe aquam puram, ſed compoſitum eſt, vt aqua maris, & partes craſſiores ſunt ceu lac exuſtum, aut quod remanet ſedimentum aquæ marinæ. Ex principijs igitur ſupra ſuppoſitis de ſanguine preter naturali melancholico, hæc poſſunt rationabiliter pronunciari, icoroſum ſanguinem, dum aduritur deſinere eſſe, quod prius erat. Non nutrit igitur, melancholici ergo macri ſunt, non tamen putandum eſt hunc ſanguinem omnino eſſe corruptum, ſic enim non viueret homo, et ſalſus eſt icor iſte, quoniam exuſtus, vt de aqua marina diximus, quoniam paſſus eſt ab excellenti calore; omne enim humidum in quo paſſum ſit ſiccum, ſi vehementi à calore patiatur, ſalſum fit, vt cap de ſapore in lib. de ſenſu, et ſenſili dictum fuit, quo fit vt melancholici, et libidinoſi ſint, et plerumque infeſtentur pruritu, et ſcabie quadam ſicca.

Diximus, in mixto conſiderari molem, et virtutem, moles in ſanguine naturali ſane dominatur aquæ, at ſecundum virtutem aereus eſt, nam eſt humidus, et calidus. Cum aſſatur in oppoſi-

positum transit, ergo fit frigidus, et humiditas oleosa, et substantialis, & viuifica transit in siccitatem terream pulverulentam, & pene lethalem, quare quorum venæ hoc sanguine refertæ sunt, apparent tristes, timidi, desperabundi. Et quoniam diximus, omne mixtum tandem resolui, & desinere in illud quod mole dominabatur; cum aqua in bene affecto sanguine secundum molem dominetur, operæ pretium est, cum corrumpitur in aquam transire, & non in aliud quidquam; & hoc est quod in quarto Meteor. dicebatur corruptionem, & putredinem fieri cum passiua præualent actiuis. Quod ergo non irrationabiliter Hippocrates aquam dixerit sanguinem melancholicum præter naturam, ex his puto satis esse manifestum. Et ad argumenta in contrarium adducta non est difficile respondere; Nam cum dicitur, quod vritur fit calidum, patitur enim à calore. Melancholicus sanguis vritur, ergo calidus. Responsum est dum exuritur calidus est, exustus non est calidus, dum carbo vritur pruna est, lucet, & ardet, extinctus niger est, & frigidus, si comparetur cum pruna; Item cum dicitur proportione respondere terræ melancholiam, non autem aquæ quare siccum esse talem sanguinem. Responsum secundum molem est aqua, at secundum virtutem, siccitatem terræ nobis representat; sanguis enim probus in oppositam naturam mutatus est, sic etiam muria, & aqua marina secundum molem est aqua, at secundum virtutem est terra, siccat enim, & ideo à putredine seruantur quæ muria condita sunt, siue fructus, siue pisces existant.

Fieri ex adustione sanguinem hunc icorosum diximus, at omne quod fit, ex aliquo fieri, & ab aliquo certum est; Hunc icorem, & melancholicum sanguinem putant fieri posse ex quocunque humore in venis corporis nostri existente; qui natus sit à calore exuri, vt corrumpatur: Quæ sint hæc dicta, et an omnes humores exurantur, aut quidam tantum, prætermittamus, nobisque sit satis nunc præter naturale temperamentum melancholicum contemplari, quas inclinationes in homine generet; At à quo fit? profecto ab eo, quod natum est vrere, et siccare, sublato humore viuifico, et substantiali. Hic calor est, non naturalis, et aereus, sed ad igneam naturam accedens, et naturalem humorem, innati calidi alimentum, consumens; Quæcunque autem ad hac igneam dispositionem apta sunt calorem nostrum inducere, exustionis huius causæ dicentur, Quarum aliæ ab anima incipientes in corpus desinunt, vt curæ, et

graues sollicitudines, et ærumnæ, quæ quoniam calorem circa cor et sanguinem subtiliorem congregant, crescit calor, et congregatum sanguinem eodem modo afficit, quo affici videmus lac ad ignem positum, et diu excoctum; Nam pars crassior adusta petit fundam ollæ, tenuior in serum, et aquam abit; Aut à corpore incipit sanguinis venosi exustio, aut ab obstructionibus, quæ in vasis, et ductibus naturalibus corporis nostri accidunt; quæ naturalis caloris prohibent euentationem; Aut quoniam membra principalia, quale hepar est, & cor caloris ignei plus quam oporteret participant, siue a primordio constitutionis nostri corporis, siue id ex accidenti contigerit; Homo autem ad hanc dispositionem qui corpus habet inclinatum, potest tres status subire; antequam vratur sanguis melancholicus, dum vritur & postquam exustus & incineratus est, quibus temporibus adeo homo fit a se ipso diuersus, vt vix agnoscere semet ipsum valeat, & sicuti terra, frigidissima hyeme, eadem tamen æstiuo tempore longe calidissima est, ita hæc humoris species maxime à semet ipsa differt, & cum calorem perceperit, & post eiusdem exustionem, quas igitur inclinationes tum secundum corpus, tum secundum animam hoc sequatur temperamentum, aggrediamur. Quamuis (vt arbitror) non tot obsident variæ monstrorum facies orci limen, quot variæ, ac diuersæ sunt inclinationes, atque affectiones huius temperamenti, quare dignus venia fuero, si non omnes persequar, sed tantum summa tangam fastigia; Cuius igitur extiterit temperamentum in melancholia præternaturali peccans, quæ plurimum, passa fuerit à sicco calore; si id in primordijs naturæ contingerit, hic capillo nigro erit, plano, crassiusculo fronte plerumque magna, lata quæ rugosa, aliquando quibusdam prominentijs osseis inæqualibus prædita, oculi concaui, plerumque lucentes, supercilia, dura, rara, nigra aliquando etiam coniuncta, nasus magnus, longus, macer, strictus albus, genæ pallidæ, ne dicam luridæ, osseæ, carne priuatæ; tempora concaua, macra, pallida; labia mollia, subtilia, os magnum, dentes, subflaui, turpes, aliquando oblongi debiles; mentum oblongum, barba nigra; rara, dura; Collum macrum, mediocre humeri incuruati, & gibba terga, macrum osseumque pectus, & glabrum; venter parum prominens ab vmbilico ad pubem vsque linea pilosa distinctus, coxæ, & nates macræ, osseæ, asperæ; ossa magna potius quam parua, pedes, & manus potius paruæ quam magnæ, digiti longiusculi, &

magni, ac satis firmi vngues: Vox plerumque rauca, in æqualis, male sonans; aliquando celeriter, alias tarde explicans animi sensum, incessus pariter in æqualis, oculi in terram fere semper fixi, à risu iocisque alienus animo, si vero aliquando ridere, et iocari cæperit; desistet nunquam, frigidi, et calidi ambientis æquæ impatiens, aliquando, spe plenus, omnia eaque ingentia sibi promittens, aliquando autem desperatione, et timore ita oppressus, vt vix viuere se posse putet. Sanitatis verò est, qui tale sortitus est temperamentum, valde in æqualis, vix enim vnquam valde laborat, et vix febribus occupatur, attamen corpore neutro præditus, flatibus, acidis ructibus, indigestionibus laborabit, nactus frigidum stomachum, et hepar calidum, nactus deinde venas strictiores, et præcipue quæ sunt circa Hipocondria, vnde rugitus, et flatus plerunque sentiet. Hæc autem omnia illi rationabiliter contingunt: Temperamentum hoc enim eget calore humido, quare digestio in stomacho non perficitur, generatur igitur inconcoctus humor, & crudus venas mesaraicas implens, non attrahitur enim quoniam inconcoctus, permanet igitur, quare obstruit, tolitur euentatio, ergo augetur calor, & intensior factus, ad igneam naturam accedit; hepar igitur inflammatur, à quo reliquum etiam humoris stomachi absumitur, sic frigidus, & siccius efficitur instrumentum coctionis, & sic crescunt obstructiones, vnde flatus, & intercepti vapores rugitum faciunt, & dum aduruntur, caput, & cor petentes male afficiunt hominem: Inde à capite multa pituita, eaque salsa, & tenuis quam calor hepatis exussit, & per vniuersarum venarum ambitum descendens eadem producit illum icorem, & aqueum sanguinem fibris carentem, de quo in principio loquebamur: Hinc ex tali sanguine, hæc, quam diximus sequitur rationabiliter corporis constitutio. Quæ autem prima animi dispositio se se offert, adamantina quædam obstinatio est, terreæ siquidem siccitatis opus est, hoc refert enim vir tali præditus temperamento, quoddam terræ genus subflauum, & pallens, quod si aqua irrigatur, calceis hæret, & vix abduci potest ab ijs, quibus hæserit instrumentis, si autem exsiccatum sit, nihil penitus admittit, nulli rei adhæret, sed ferro durius, & chalybe externas respuit impressiones; item præditus hoc temperamento delinitus bonis, & amantibus vocibus, bonaque spe repletus, difficile diuellitur ab eo, à quo persuasus est, at si diuelli contigerit, neque vlli alij, neque eidem rursus facile iungetur, incredulus

dulus enim est, quoniam pertinax, talis autem quoniam durus, & durus quoniam siccus; quare, & sicci spiritus, & eadem de causa plerumque ab alijs auersus, non enim cum alijs facile consentit, tum quoniam durus est, & pertinax, tum quoniam non facile credit, ac semper aut decipi, aut deludi timet, talem autem dicunt fuisse ex recentioribus quemdam principem, qui cum optime disseruisset, ac de rebus, quid agendum esset, prudentissime consuluisset, aliorumque sententias audisset, & cum alijs optimam elegisset, deinde cum opus erat factu, quæ fuerant consultata, optimis dimissis, pessimam eligebat, & sequebatur sententiam, quæ res pene illi exitium attulit: Naturalter breuiloquus est, & taciturnus, at si in sermones inciderit humorque incaluerit, aut affectu, aut vino, aut aliqua alia de causa, fit omnium verbosissimus: Tunc autem contracto calore, fit criminator, irrisor, amarus iocator, & qualem, ait Plutarchus fuisse quendam Fauonium Catonis quidem æmulatorem in defectibus, si qui in illo erant viro, sed nõ virtutum repræsentatorem, vultu toruo enim, & pede nudo Catonem referebat, sed non virtutem moresque Catonis, canem igitur hunc vocare posses, & cani similem, qui paratus ad latrandum os aperit, antequam discernat familiaris ne sit, aut ignotus qui pulsat ostium, ex hoc quod temperies hęc ad caninam quandam inclinat detractionem, & rabiem, vir huiusmodi bene patroni fungetur officio, & rabularum forensium minus probe exercebit, cum incaluerit humor, nulla enim habita aliorum hominum ratione, prompte falsa veris immiscens, impudenter quæcunque in mentem veniunt effutiet, præsertimque si faciem habebit vitream? hoc est albam, & splendentem.

Habet hęc temperies quoddam proprium eiusque quasi per se annexum prædicatum, quod alijs mala nunciare, & tristes memorare casus, illosque etiam exagerare, & augescere lætatur, an causa est quoniam malignus est, nam alienis delectatur malis; Malignus autem ideo est, quoniam alios non amat, neque enim sociabilis est: Timoni similis; abhorret autem ab hominum societate, quoniam siccus est, sicci enim proprium est, alieno termino terminari non posse, sed proprio contineri, durus itaque, & secundum se alijs odiosus, si quidem alios non amat; a misericordia autem longe absens, nisi in quantum timidus est, non igitur ratione aliorum, sed causa propria, alterius tangitur ali-

quan-

quando malis, eadem de causa quoniam siccus est, & durus, & obstinatus, neque amore, neque dolore, ad lachrimandum est facilis, quare ferus, & crudelis; ijs, quos odio habet nunquam sincere conciliatur, & pauet, timidus enim est, omnis autem timidus crudelis, sibi enim cauere quærit, ac semper metuit, ne noxa inferatur, alios forsan sibi putans omnino similes, & qua mensura mensurat alios, eadem se ab alijs mensurari credens; eadem etiam de causa indiscretus est, aliorum nullam rationem habens, ceu foret asinus, nisi quantum timor suadet; Insomnis, quoniam siccus, & dubijs semper plenus, nunquam fere de rebus pro vt sunt iudicans, sed, vt de Hermogene dicebat Horatius, sibi semper inæqualis, & secum diffidens ipse, nunc magnis inhians nunc concha salis pura contentus, cuius inæqualitatis causa est diuersa habitudo, quam ad cæteros habet hic humor, secundum quod magis, vel minus calesci.; quod exemplo harmoniæ concentusque clarum est, in quo, si vox grauis mutetur & subinde intendatur, & remittatur, necesse est totam harmoniam, etiam secundum speciem mutari; durus, difficilis, obiurgator aliorum audaxs, ad arma promptus, nihil non sibi arrogans, idem timidus abiectus humilis; quæ sane soluuntur, cum capiemus eundem humorem modo frigore naturali; modo calore accidentali occupatum: Nam vt de Hercule furente, de de Philoctete, ac multis legitur alijs, hoc humore abundantibus, cum incendebatur, omnia audebant, eodem autem extincto, ad se reuertentes actorum pigebat, ac pœnitebat; Quo factum est, vt si ament, aut oderint, in furias ruant, & non minus ac Dido, nisi suo potiantur amore, sibi manus inferre cogitent; nisi ruina inimicorum odium saturent, viuere se non posse putant; Homo hic delator efficitur ocultus, & valde fraudulentus, iniquus, degener, detrectator, & vt in prouerbio malorum Ilias; plerumque autem, & salax, & libidinosus erit, & omni inquinatus libidinis turpitudine, siquidem melancholicus salso abundat humore, quo continuo irritantur partes genitales ad excretionem, at horum suorum vitiorum dissimulator, & secum tacitus in pectore talia gerens, & Hippocrita verus; sanctitatem, iustitiam, simplicitatem, quę nulla in ipso est, præse ferens, quod totum ab insita, & innata orritur malignitate, cuius causam supra attulimus: Quare vt Horatij vir probus. *Iane pater clare, clare cum dixit Apollo*. Deinde labra furtim mouens, & metuens audiri intra se metipsum iterabit.

Pul-

Pulchra Lauerna, ab fallere, da iustum sanctumque videri:
Noctem peccatis, & fraudibus obijce nubem.

Tacitus igitur, & falsus simulator, & dissimulator, alienorum cupidus, rerum suarum tenax, obseruator, veterator, qui suadente timore, & innata malitia in varias se possit species, & vultus conuertere, ex his, furtis etiam erit aptus, & si spes latendo aderit, fur erit eximius, videmus namque animalia, quæ sunt huius temperamenti, talia esse secundum naturam, vt malitia abundant, & timore, atque astutia simul, congenita enim sunt; & eadem irritata, cum fugere nequeunt, audacter mordent, & se tuentur, vt vulpes, montani mures, glires, & fainæ, & martures, quos vulgo appellant; Quod si iterum reliqua ratione, ac methodo horum eorundem hominum, qui hanc sortiti sunt temperiem, dispositiones prosequi volemus, cum alijs, & cum se ipsis, ostendere; Agite consideremus, quomodo primum se se habeant ad Deum, & diuina deinde conuertamus sermonem ad habitus, qui se metipsos, & potentias suas animæ respiciunt, tertio quomodo se habeant ad fortunas, & opes, quarto ad honores, quinto in commercijs hominum, in serijs, in lusibus, & iocis; vltimo in omni vita, tum actiua, tum contemplatiua, hoc est in artibus, & scientijs: Hos enim videbimus longe magis apparere diuersos, quam illa vitra triangula soli, & lumini exposita, quæ secundum quod parum vertuntur, aut conuertuntur, diuersissimos ostendunt colores, quorum tamen nullus illi reuera adest; aut pictorum tabulis iudicabimus similes, in quibus multi quidem colores, sed indiscreti sunt, nullamque certam imaginem referunt, ex his licet plurimæ formari possint.

Melancholici temperamenti præternaturalis repetitio. Cap. XXVII.

HOc temperamentum esse late patens diximus; pauci enim sunt in quibus virtus terræ non appareat; cum secundum molem omnino prædominetur; operationes, quæ ex hoc nascuntur temperamento possunt considerari secundum diuersitatem suarum causarum; Materialem, efficientiam, & formalem, finalem non ponam, finis enim rationem habet boni; bonum secundum naturam est, at hoc non est secundum naturam, & natura est forma, quæ medietas est: At hoc temperamentum

plerumque à mediocritate discedens, vel in excessu peccat, vel in defectu, finem igitur habere non dicemus, neque huius causam finalem contemplabimur, forte antem bene erit causas prosequi, & primo ad materialem accedentes dicemus.

Materia dupliciter capi potest, vna ex qua temperamentum constitutum est secundum prædominium, altera est circa quam versantur operationes, quæ secundum hoc temperamentum sunt. Cui igitur accidet hanc humoris speciem prædominari, quæ à Medicis teste Galeno 2. de naturalibus, facultatibus vocatur atra bilis, & cum peruertit salsedinem quandam suscipit, & refrigerata, ab Hippocrate vocatur aqua; si à calore putrescente plus iusto exuritur, iam calida, & sicca effecta, terribiles parit passiones, quare vel secundum excessum dicitur caloris, à naturali statu deflexisse hunc humorem, vel secundum defectum. Hinc non solum in diuersis eiusdem temperamenti viris, sed in eodem variæ, ac toto genere diuersæ, & contrariæ apparent passiones, & sibi ipsis desonantes; Hoc autem speculantibus ex diuersis materijs circa quas versari contingit clare erit manifestum. Primum itaque circa Deum, & diuina dupliciter peccare solent, aut enim superstitiosi sunt, & creduli, quoniam timidi sunt, si quidem frigidi, quare & bardi, frigido enim crasso, & lento humore abundant; taleque est genus meridionalium virorum superstitionibus, & incantationibus, & obseruationibus vanis obnoxij, nam sunt creduli, & quam susceperint opinionem diu retinent; At quando est calefactus humor, se plusquam alij scire putant, hæreticique fiunt obstinati, rebelles obcæcati rationem non audientes, eiusdemque penitus incapaces. & quamuis neque respondeant, neque respondere sciant, persistunt tamen, & frangi potius quam flecti potest eorum cor, & voluntas, duri enim sunt obstinati, ijdem si quando vehementer exarserit humor, erunt impij, feri, & insipientium eorum qui dixerunt Deum non esse nullumque adeo magnum malum est, quod illis paruum non videatur; Hæc itaque de Deo sentiunt, vt quandoque humillimi sint, & toti Deo diuinisque addicti, quandoque impij, & Deum diuinaque contemnant, inter hos referuntur Hippocritæ tristes, & qui sub sanctitatis specie, viduas, & homines simplices fallunt; quos Dominus noster falsos vocat Prophetas, Talem volunt fuisse Neronem, qui modo totus superstitionibus suis seruiebat, aliquandoque easdem imagines,

gines, & idola spernebat, vt aliquando etiam nonnullas vrina conspeřserit, In proprijs affectibus, & appetitibus tales sunt; Vt constantes, in sola sint inconstantia, primus igitur vehementer timidi, quoniam frigidi, & diffidentes, & increduli plerumque, quoniam nimirum timidi, eademque de causa nonnunquam desperati; si ergo putauerint se ab aliquibus odio haberi, suspicione repleti nemini fidunt, solitarij sunt, eo maximo odio, prosequuntur, crudeles, cùm nocere possunt, cum non possunt plus iusto humiles, & abiecti; At si calorem conceperint humores illi atrabiliarij, iam Atteos, ac Tyestas expectare licebit, nullum enim adeo magnum est scelus, quod ipsis minimum non videatur, In venerem vetitam, & non vetitam æque proni, insolentes, nihil non sibi arrogantes; eas enim subeunt penè passiones, quas olim calido, & sicco dicebamus conuenire; Neque solum voluptatibus venereis, sed gulæ dediti, helluones maximi existunt; Tunc etiam cum spiritus feruet prodigi, & & profusi existunt, at deficiente feruore dolent, atque dedisse, aut profudisse nollent, feroque sapiunt; Naturaliter enim auari sunt, neque hoc solum, sed turpes, & sordidi, & indigni qui inter viros probos numerentur, id autem illis accidit, quonam præter se ipsos neminem diligunt, atque ex horum genere esse debebat ille decantatus Timo, qui cum tota vita sua semel exisset in publicum forum, ascendens pulpitum dixit alta voce, se domi habere ficum, à qua iam plures pependerint à semetipsis necati, si quis esset, qui se suspendere vellet, accederet celeriter, antequam illam rescinderet, vt facturus erat; & cum videretur, illum omnes odisse; Vni tamen Alcibiadi delicias faciebat: Quod ideo libenter agere se dicebat, quoniam Alcibiadem maximorum malorum putabat futurum causam; Athenienſesque propter illum diu lachrimaturos, ac dolituros. Ab his igitur neque actiones magnificas, aut nobiles expectare oportet, neque putandum est in animas sordidas viles, & abiectas intrare posse magnificentiam, munificentiam, atque liberalitatem, quarum ratio in calore humido posita est, hos autem omnino diximus esse siccos, & aliquando frigidos; sicci autem alios non amant, quia res nisi humido iunguntur, non amant sicci, quod videmus in senibus, qui quoniam longe à calore humido, & aereo distant, illi etiam parum, aut nihil amant; quia & lucellum quantumvis paruum sit, propriæ præponunt vitæ, cum itaque se ipsos non ament, rationabile est etiam alios non amare.

Et quoniam hos esse præter naturam dispositos dixi, & longe ab esse à mediocritate, quare, & à virtute, & à prudentia, ac recta ratione, eosdem est videre abiectos, despectos honorem, atque infamiam æque non curantes, nihil pensi facientes, bene an male audiant; iidem rursus, & præter rationem ambitiosi apparent, impatientes iurgiorum, ac contumeliarum, secundum quod peccans humor magis, vel minus inflammationem aliquando extra se ipsos, ac mentẽ ponunt ur; Hominũ societates, ac cõmertia vitant, quare neq; ad exercendam mercaturam sunt apti, neq; ad prouehendas, aut inuehendas merces, raro enim sibi cum alijs conuenit: Quare nunquã cum alijs iocabuntur, numquã ridebunt, ac festiui erunt; At si cõtingat eos iocari incipere, qualis ille Tigellus cum canere cæpisset, nunquam desistunt; & tandem in iram, & amaritiẽ eorum vertetur iocus. At in serijs austeri, duri impatientes, immites, & quos nolles vllo pacto tecum agere; & rixari, hos semper audies, à negatione incipere, cùm aliquis eos interrogat; & peruicaccia quadam (nisi timor eos impediat,) semper vti in praxi, & mutuis hominum congressibus; si vero incaluerint, audacter, & arroganter nimium cum alijs agitant, vt aliquando cogantur homines non solum illis male velle, sed etiam male dicere, & peius facere. Aptiores erunt ad artes mechanicas, & solitarias, & in his poterunt aliquando proficere; mediocriter enim incalescit hic humor in artibus sedentarijs, quare continuum, & æqualem emittit vaporem, & ideo artibus, & scientijs operam dare poterunt, in actiuis non proficiunt. Qui vero litteratissimi fuerunt, & pessimorum vitiorum homines, probabile est tali fuisse temperamento præditos.

Ex quibus igitur consistat hæc temperies, & quare anima hoc vtens temperamento, & quomodo operetur, & tales inducat dispositiones patere potest; causas igitur materiales, has dicimus talium dispositionum. Certissimum est vnam, & eandem causam diuerso, opposito modo dispositam oppositos facere effectus: Humor hic super abundans vna est causa; Huic accidit, & calor & frigus, quæ illum diuerso modo afficiunt, quare diuersi, & oppositi existunt effectus: Causæ autem vel sunt internæ, vel externæ. Internas voco exustionem, ex oppilatione, incinerationem quam dicunt, refrigerationem, & congelationem humoris atrabiliarij, & secundum variam propotionem, quam cum alijs humoribus habet, massam sanguineam, quæ in

venit

venis est, statuentibus; externas causas appello, quæ ab extra procedunt; sicuti, quæ sensibus apparent, & adesse præsentia iudicantur, siue ea sint talia, qualia putantur, siue non sint: quæ non sine sensu esse possunt, & in phantasia, & in mente; accidit autem hęc externa, plerumque ab his longe aliter recipi, atque reuera existant: quod fit, eo quod male, ac præter naturam dispositi sunt: omne autem receptum se habet per modum recipientis, quare si recipiens præter naturam dispositum est, & id iudicatur præter naturã etiam propriam existere. Has igitur forte possumus putare causas propter quas humoris atrabiliarij prædominium adeo diuersos mores, aut vt verius loquar, varias causet dispositiones, et facultates animæ, si non secundum substantiam attamen secundum qualitatem, et operationem adeo differentes faciat, vt non hominis, sed bruti potius operatio sit dicenda.

De causis, & varijs differentijs quæ hanc sequuntur temperiem. Cap. XXVIII.

CAusas formales, siue differentias huius temperamenti specificas, enumerare difficile est; cum sint positæ in diuersa proportione quæ est, atque esse potest inter hunc humorem vt principium passiuum, et calorem vt actiuum; qui calor et ipse diuersus est pro ratione diuersa subiecti in quo primo existit, siue ipse secundum naturam, siue præter naturam existat. Hic secundum se, vel in spiritibus, vel in bile flaua, vel in sanguine est: et ab his huic humori communicatur, et secundum hanc rationem diuersus fit; diuersam autem cum susceperit rationem, etiam et diuersas in homine causat passions, et affectus; vniuersalis itaque ac prima, & communissima ipsius ratio est, vt à mediocritate naturali recedat, vel versus excessum, vel defectum: cum scilicet amplior est calor temperato, vel eodem remissior. Quas rationes, ac proportiones diuersas ab excedente calore procedentes si contemplabimur; sese offeret affectus, qui est vehemens animi motio incalescente hoc humore, ad id quod sub ratione boni, aut mali apparet longe aliter atque communiter alijs hominibus accidere solet; Hinc fit vt gaudeant, doleant, timeant sperent, et alijs passionibus moueantur, at quando, et quomodo, et vbi, et cur non deberent; similisque est horum motus

tus pilæ æneæ bombardarum; quæ in quodcumque feratur, magnam facit impressionem, sua mole & pondere id agens etiam si ab externa vi leuiter pulsa fuerit. in calescente enim hoc humore, non secus atque terra ab æstiuo sole, attolluntur vapores, siue exhalationes quædam siccæ, quæ aerem caliginosum faciunt, & crassum, & plerumque res maiores procul spectantibus, quam re vera sint, appareant.

Si calorem magis conceperit hic humor, & amplior, & siccior exhalatio attolletur, mentis acies exacte non dispiciet, quid agendum, dicendum ve sit, & tunc dicimus mentem motam esse, pro magnitudine affectus hominem bene apud se non esse; vt enim ab hac sicca calligine exterius à sole excitata prohibetur oculus, ne possit in longitudinem prospicere, ita ab hac interna exhalatione impeditur animus ne posit prospicere, neque perspicere, quid sit è re sua; Mentis motionem delirium excipit, quod contingit cum amplior fit caliditas, mente mouetur Turnus apud Virgil. cum ipsi narratur se sua dextra occidisse reginam Latini vxorem, vix proportis Messapum, & acrem Atinam sustentare aciem, ait enim Virg. de hoc in lib. 12. Aeneid.

Obstupuit variæ confusus imaginem rerum.
Turnus, & obtutu tacito stetit, & æstuat ingens.
Imò in corde pudor, mixtoque insania luctu;
Et furijs agitatus amor, & conscia Virtus.
Vt primum discussæ Umbræ, & lux reddita menti,

Quam nempe tenebræ, & halitus eleuati ab exurente calore melancholiam, offuscabant.

Affectum magnum, ac heroicum exprimit in eodem Turno irato contra Drancem, & illius dicta redarguente; Delirat item Dido in quarto dum ait.

„ *Non arma expedient, totaque ex Vrbe sequentur?*
„ *Diripientque rates alij? naualibus ite,*
„ *Ferte citi flammas, date Vela, impellite remos.*
„ *Subdit deinde; Quid loquor, aut vbi sum?*
„ *Quæ mentem insania Versat, Infœlix Dido?*

Nullum enim ex Galeno 5 de locis affectis delirium perpetuum est, præter id quod ab affecto septo transuerso oritur, definitur autem ab eodem in tertio de sympatia, causis quod sit deprauatus motus principis facultatis, quare & imaginatio, & per eam læsa etiam est ratio, deliriumque ait, non posse esse continuum, quoniam neque motus continuus, nisi forte sit ex phrenesi læsoque

soque diaphragmate: At delirij cum plurimæ sint species, nunc sermo est de eo, quod ex acenso atrabiliario humore oritur, eousque perdurans, quousque consumptus sit humor, & totus deferbuerit; quod si per essentiam affectisque cerebri meningibus existerit; delirium quidem semper erit, at secundum magis, & minus differens, longe enim aliter delirabit, cum accensus est & vritur humor, & postquam iam est consumptus. Hos autem, quorum per essentiam affectum fuerit cerebrum,& cerebri membranæ, puto, quidem in meliorem statum restitui posse, at sanari penitus non puto, quod experientia,& dictis præceptorum mihi innotuit; Ex amore atrabiliarius factus est nobilis quidam vir, ille delirare cepit, quin & furere, longis maximisque remedijs restitutus est, desipiebat aliquando, diutissime, ac obstinatissime tacebat, aliquando garrulus, ac loquacissimus fiebat; tandem stolidus, effectus lenta febricula obijt: Delirabat Atys apud Catullum priusquam sibi testes abscinderet, & cum abscidisset furor gliscebat, & cessante furore, & remissa asatione, subijt somnus, post quem ad se rediens, se euiratum cognouit, & indoluit, excessus igitur delirij furor est, furore correptus Phyloctetes, & Aiax, & Orestes cum *geminum solem*, *& duplices putaret*, *se cernere Thebas*; Dum autem hoc furore tenentur, non vultus, non color vnus manet, quoniam a vehementissima flamma dum vritur humor, vapores inordinati attoluntur, quo fit vt idem non maneat color, neque idem vultus, cum ergo hic vapor calidus, & siccus per neruos it, violentissimi fiunt motus, & maximam vim acquirunt, si per ventriculos cerebri penetrabit, mira dicere, sed incondita, & præter rationem solent, & quæ sunt in potentia, reposita in phantasia ad actum perducuntur: Tales Cassandra, & Sibillæ, & cum penitus interiora perturbantur, eorum qui dixerint non recordantur, quando autem cum aliqua moderatione, motiones fiunt, vt illarum impressio quædam remaneat, quasi somniorum, meminere dictorum, & factorum; Ex bile, dum aduritur furorem apprime expressit Seneca in Hercule furente: Enthusiasmus, minor est furore, & delirio minor, sed vehemens; & heroicus, vt sic loquar, excessus ipsius affectus; omnino cum incipit exuri atrabilis, est quædam mentis motio, sed ordinatior, & diutius perdurans, quam illa de qua supra, vult autem Plutarcus quadruplicem esse enthusiasmum, Veneris, Martis, Bacchi, & Apollinis, siue Musarum; ego tot posse esse entusiasmi species quot sunt

affectuum, & entusiasmum nihil puto, nisi excessum quendam vehementis affectus; enthusiasmus admirationis illum capit, qui obstupuit, & cui *steterunt comæ, & vox faucibus hæsit.*; enthusiasmo pauoris mouebatur Turnus xij Aene. & si quis dicatur amens formidine, semper enim excessus horum affectuum aptus est mouere mentem illam, quę afficitur ab eodem. Enthusiasmum proprie patiuntur melancholici, taliterque afficientur, cum subiectus susceperit calorem humor quod illi accidit, cum propter obstructiones difficile euentatur naturalis calor, & semper cum introcedit fit se ipso maior. Bacchi enthusiasmum legemus apud Horatium dicentem.

Quo me Bacche rapis, &c. & afflata Apollinis Spiritu Sybilla, maior videbatur, nec mortale sonabat, quod de Pythia etiam testabantur, quæ Spiritu de cauerna quadam exeunte repleta, canebat futura, quæ neque ipsa, neque alij, nisi post factum diuinare poterant; at de entusiasmo plurima dicta sunt in lib. de diuin. persomn. Enthusiasmum sequitur estasis, quando aliquis extra se ipsum positus neque audit, neque videt, quæ ante ora, oculosque sunt, & alia longe diuersa auditque, videtque; quam passionem memini, aliquando legisse, cuidam accidisse, qui tanquam mortuus remanens, post longum tempus ad se redibat, & mira intuitum esse, & audisse garriebat. Videtur autem passio hæc post longam humoris atrabiliarij exustionem quando iam, vt aiunt, in cinerem conuersus est, accidere.

At rursus si defecerit calor, humorem hunc facere videbimus homines bardos, stolidos, pigros, debiles meticulosos, socordes, sordidos, corpore non minus quam animo, si creuerit frigus, fit stupor, & rerum omnium, admiratio inepta, & ruditas quædam in concinna, & grauis, maxime autem asinis, & si quod aliud animal est, magis rude, et indocile fiunt similes hi homines; Tandem si plusquam oporteat valde frigescet, homo iam in quoddam lethargi genus incidet, vt quasi torpidus existens, vix moueri possit non se non alios cognoscens. Hæc itaq; ea esse videntur, quæ huius humoris sicci, quem atram bilem vocant, in temperamentis prædominium sequi naturaliter apparent, cuius, vt dixi, tot sunt species quot terræ dicebat Aristoteles; Multo tamen plures erunt, ac longe diuersa parient symptomata si miscebuntur simul alij; Nam ille Argiuus, de quo mentionem facit, Horatius:

Qui se credebat miros audire Tragedos.

„*In vacuo lætus plausor, sessorque theatro.*

Probabiliter atrabiliarius quidem erat, sed cum subdominio sanguinis, & pituitæ, quare calor ex adustione procedens, cum ille apud se non esset, mitigabatur ab illis duobus humoribus, & sic læta, & ridicula, se videre putabat; Pariter, dum essem iuuenis, in hac ciuitate erat quidam vir nobilis, qui se regem Galliæ putabat, & tanquam præsentes forent Comites, & Barones sui Senatus coram illis disputabat, & illorum sententias referebat, præsentes, vel domesticos, vel ignotos, neque alloquebatur, neque audire, aut videre dignabatur, nihil si interrogaretur respondens, nihil si interea manu præhenderetur, aut contineretur, monstrans se impedimentum sentire; aut animaduertere.

Cum autem ad se rediret, vehementer dolebat, & pudebat se hæc dicere, aut facere; Alij contingit ex ira nimia, mente moueri, & cum esset Nobilis, & Senator, fere nudus de domo exiuit fuste magno armatus, quo fugientem feruulum quendam dolare quærebat; Huic igitur bilem flauam aduri, & adustam superare alios humores putandum est; quando paulo post febre, & vehementissimo captus delirio, vel potius furore mortuus est. Putarunt medici prædicto humore plenas esse cerebri vacuitates, aut potius similem materiam totam cerebri occupasse substantiam: Quod visum est; fieri posse ab humore aquoso, & cum salsa pituita mixto. Fuit etiam quidam, qui præmulta, & maxima assiduitate in studijs litterarum effectus est comatosus, nihil pene respondens, & si quid semper ab re, cui ex hoc morbo mortuo, cum secta fuisset caluaria cerebrum in farctum humore quodam subflauo reperiere, & aquoso.

De complicatis complexionibus, de calido, & sicco temperamento. Cap. XXIX.

QVæ temperamenta excedebant, aut deficiebant à naturali, atque optima temperie hominis contemplati sumus, & quomodo cognoscerentur, & quas propensiones in hominibus inducerent considerauimus, nunc complicatas consideraturi, quæ præstantiores sunt, à calidaque, & sicca exordiemur, hæc refert ignem, proprietates igitur ignis analogicè illi conuenient; Quare primum ante oculos habere oportebit ignis naturam; quæ consistit in fieri, quapropter semper eget eo ex quo fiat, calidus, siccus, rarus, leuis, penetrans, mobilis, subtilis,

facile cedens, maxime actiuus est ignis principium vitæ, omnisque motus, omnis denique operationis, non causa, sed con causa, vt testatur Aristoteles secundo de anima: Igni proportione respondet bilis, quæ flaua dicitur, ætas Iuuenilis, æstiua tempestas, diei meridiana pars, quando nempè sol in meridie existit, ignis in animali propria est sedes cor, à quo Spiritus Vitales tanquam à lucente flamma radij, per vniuersum corpus feruntur, vt lumen per diaphanum corpus.

Cui itaque inexistit huiusmodi temperies, hoc est, cuius sanguis existet circa præcordia calidus, & siccus plus iusto, in hoc prædominabitur bilis flaua, cum subdominio sanguinis, quo calor siccitatem superabit, calidus, enim vterque humor est, tum sanguis, tum bilis, remittitur siccitas bilis aliquantisper ab humido sanguinis, ac sequetur tertio loco melancholia intendens bilis siccitatem, vltimo exitit pituita.

Cui itaque naturales humores isti quattuor sic disponentur, & omnes erunt secundum naturam propriam, atque homo ab interno principio, & per se, non autem per accidens talis erit, secundum corpus, istas habebit conditiones: Capillus niger, ignis enim proprium est, cum agit in humidum, colorem parere nigrum, quod in caligine, & in carbonibus conspicitur, at capilli ex humore viscoso, & lento qui aduritur, nascuntur, sunt enim proportionati caligini, quæ in caminis vbi multus ignis accenditur, generari solet, sunt etiam capilli crassi, quoniam calidi est rarefacere, rarefacti pori cutis, pilos generant crassos, si vero magis, magisque augeatur calor, exsiccati cutis pori fiun strictiores, & distorti, vnde crines nascuntur crispij, quos videmus in æthiopibus, color totius faciei subsqualidibus, qualis apparet in cinere conbusto, frons lata, quadrata, æqualis, nasus magnus, oculi concaui, cærulei, parui potius, quam magni acute in Iuuentute, videntes, caloris enim proprium est, acdemum ignis exsiccare, rarefacere, dilatare; totum corpus benè for matum, pectus amplum, pilosum, macrum, os magnum, subtilia labra, dentes robusti, mediocres, manus, ac pedes magni potius, quam parui, vngues magni, longi, robusti, subrosei, corpus rectum, vox grauis, motus celeres, prompti, inæquales, ac tota demum natura, quæ ignem referat. Quemcunque itaque habere tale temperamentum videbimus, hunc vocabimus in considerationibus acutum, admonitorem, etenim ignis alijs supereminet, & qui alios admonet, se illis meliorē putat, est etiam ad-

no-

notator, aculeatus quiq; in aliena inquirat facta, vt inde risum sibi, & alijs paret, promptus ad affirmandum etiam, quæ exacte non nouit, atque acris, ignem enim hæc consequuntur, facilis ad altercandum, nam & alijs præesse vult, propter idem animosus, & qui semper ante alios loqui velit, aliorumque mentem anticipet, celeritas enim ignis, & vehementissima ipsius motio est; paratissimus ad appetendum, & quæ vehementer appetit, illa eadem facile reijcit, nam calidi est attrahere, & congregare, & congregata dissipare, quod videmus in flamma, quæ lychno in existens attrahit oleum, & quod attraxit rursus in fumum, in aerem, in cinerem, atq; excrementum, quod fungum vocat Virg. in Georg. conuertit. Huius eiusdé propriũ est, modo hunc, modo illum manu apprehendere, alium alloqui, & responsum non expectare, audita citissimè obliuioni dare, inter socios solum esse, qui audiatur, ignis enim proprium est obstrepere, nec quiescere, estque ceù Achilles, durus monitoribus asper, inexorabiles, & tales quales esse descripsit Horatius Imberbes Iuuenes, qui primum soluti, aut à paternis admonitionibus absunt, aut ab adiunctis custodibus. Aspernator igitur est, etenim sibi fidit, si quidem alacris est, atque animosus, hoc est plenus audacia, & iracundia: Hic idem bellator est, & mille promptus siquidem animosus, atque alacris, & sperans, plenusque confidentiæ existit; Et bibax, sicci enim, & calidi est humorem appetere, ceu cum terra æstu calens, ac percita descendente pluuia ad propriam naturam traducitur. Ad cauillationes aptissimus, aculeatus enim adnotator, & propter hoc conuiciator, & cotumeliosus, alijs enim super eminere studet, & societatum conturbator, & & qui facile cum alijs contendat, nimium enim cauillator, at si non hæc sola, sed quam plura alia incommoda patiatur, acri tamen ingenio abundat, versatilis est ad intelligendum, promptissimus ad participandum quæ habet, & quæ scit paratissimus, liberalis itaque & promptus ad auxiliandum amicis; Ignis enim proprium est se dilatare, alijsque iungi, eadem de causa emendatus, atque mundus, & in actionibus exactus apparebit, etenim ad agendum promptitudo, ingenij acrimonia, ambitio, honorisque appetitus hæc facit; si quid vnquam ab aliquo sibi debetur, id acerbe quærit, exactorque seuerus eius, quod sibi debetur, calidi enim est vehementer attrahere, attrahit enim quæ congenea sunt; eorum quæ dicit, quæ narrat exagerator eximius, nam calidi est dilatare, atque expandere, exultat, sibique ipsi mirifi-

eè confidit, exprobrator beneficiorum, superbus enim est, & sibi confidens, & iracundus, factiosus, feroxque etenim altercator est, superbus, & contumeliosus. Ijs, quos amat valde amicus est, quæ enim vult vehementer vult, quando igitur Amicis bene vult, etiam ijs vehementer est amicus; Generosus est, & audax sibi enim confidit, & hac de causa prōptissimus est ad animandum, & exortandum alios, cum enim calidi, & sicci proprium sit referre ignem, ignisque fuliginem causet, adustus itaque in ipso natura producet humores, quare & hic excedente sicco, & euaporato calore, vel ob ætatem, vel ob aliam causam frigidus fit hominum osor, homicida, & vt ait Mauritius Imperator apud Cedrenum cum homicida sit, timidus etiam efficietur, non enim ad occidendum hominem naturaliter vllus instigatur nisi qui à calore in multam siccitatem degenerans, effectus est melancholicus adustus, quare taciturnus, paucorum verborum homo terram aspiciens, numquam iram deponens, quoniam sibi timet, igitur occidere quærit eum, qui ipsi nocere potest, sic Viperæ neminem feriunt, quem non occidant, ex aduerso Leones si quos grauissime vulnerarunt facilime sanantur. Vigente calore insultat, & illudit alijs, plus enim quam alij se sapere putat, quoniam superbus est, & sibi persuadet valde, & iperiosus est, ignis enim est alijs supereminere, & propter eandem causam impudens, & iniuriosus, ignem enim refert, libenter alijs insultat, & percunctator est, nam hoc proprium est superbi, libenter aliena inuertit, etiam violenter, nam hoc ignis opus est, qui si recta ratione operabitur, viresque apte sortitus fuerit, magnanimus erit, magnificus, & liberalis, vir ad militiam natus, naturaliter minax, & si quando oporteat, alijs inclinare se, hoc difficillime agit, siccum enim alijs difficile cedit; Bonorum suorum ostentator est, ignis enim vbicunque sit facillime se explicat, ad phrenesim inclinatus, nam multa bile flaua abundat, quæ si caput petat phrenesim inducet, præceps, & moras omnes præcipitans, calidus enim, & siccus est, & quoniam superbus alijs præesse cupit, procax, petulans, atque alijs insultare paratus; Naturaliter ad Venerem inclinatus, quamuis valde ab eadem lædatur, parum enim seminis propter siccitatem generat, & multos Spiritus propter calorem eijcit, vnde sequatur læsio. Huis temperamenti proprietas quædam est, vt eadem sepè replicet, calidus enim, & siccus ignem refert, ignis essentia est hæc, vt se continue reiteret, sic Florentini, sic Ge-

nuen-

nuenses ex consuetudine eadem repetere verba solent; redargutor idem est, alijsque libenter contradicit, nam se alios superare putat, vnde & rixosus est, & plerumque sagax, & acutus; quoniam autem ingenio acuto præditum diximus, salsus est, & Satiricus, & qui libenter alios naso suspendat adunco, dum mouetur spissi gradus est, & totus se contorquens, mobilis, instabilis, strepitosus, stimulator aliorum, inuocatus testificator, temerarius, hæc enim ad ignis proprietates referuntur, vnde, & tumultuosus est, & turbulentus, etenim temerarius, & suspitiosus, vt diximus, moresque habet tyrannicos, & violentos superbosque cum sit contumeliosus, alienorumque vsurpator; Inter hæc tot incommoda hoc bonum habet, quod apertus est, & veridicus, quique neminem decipere sciat, aut velit, qua propter, & hac vna ratione amatur, Leonis enim naturam representat, & ignis, qui lucidus est, omnibusque conspicuus.

De proprietatibus, & propensionibus huius temperamenti quoad contemplationes, & artes. Cap. XXX.

Calidum, & siccum temperamentum est vel secundum totum, vel secundum partes principales, cerebrum, cor, hepar; quę sint proprietates sequentes temperiem totius diximus, nunc quæ nam accidāt calido, & sicco cerebro, & quomodo hac temperie præditum cerebrum ad cognitiones, & motus pregressiuos disponat hominem nunc est dicendum. Cerebrum calidum & siccum cognosces ex pilorum capitis crassitie, nigredine, raritate, crispitudine, ex capillorum quasi circum volutum verticem aquæ imitante, oculi parui, crocei, aut cærulei, nasus magnus, facies ossea squalida, os magnum, excrementa pauca, concocta, sicca, auditus acutus, & odoratus cum alijs qualitatibus, quas enumerat Gal. lib. artis paruæ cap. de calido, & sicco cerebro. Cum itaque cerebrum sensus, seu cognitionis sit organum, nec non & motus localis, cognitionis quidem secundum quod est corpus similare, motus vero secundum quod est dissimilare, manifestum est, quod quale erit cerebrum, talis erit dispositio ad cognoscendum; cognoscimus sensu, & intellectu, sensus externus si consideretur, vtique visus ab aqua constituitur, ab aere auditus, ab igne odoratus, à terra cum aqua tactus, ab aqua cum terra gustus, quem dicunt tactus speciem; quare si calido, & sicco vtitur odoratus, excellet igitur in hac temperie ol-

factus, & oculi parui erunt deficiente humore, acuteque cernent propter excrementorum carentiam, & aer siccus, hoc est aqueo humore priuatus ad naturam ignis accedens facillime mobilis est, ideò exactissimè audiunt, quod etiam accidit ijs, quibus mors instat, plerique enim acutissimè audiunt, quoniam esiccatum à calore, & siccitate febrili cerebrum aerem connatum, in auribusque implantatum ficciorem facit, sic facillime mouetur; Nam aerem implantatum moueri, nihil aliud est nisi audire, exactissime igitur audiunt, nec male vident, & optimè odorant, at quoniam calidi est attrahere facile ab humido externo leduntur, hinc flante austro, & tinnitus & raucedines, & coryzæ, & huiusmodi affectus hanc temperiem opprimunt; Caro quoniam dura est, non exactè sentit, quare nec exactum admodum habet gustum; Quomodo se habeant externi sensus, & propter quid, dictum est, meliusque se habebunt æstate, quam hyeme, simile enim simili conseruatur, & in ætate virili, quam in Iuuentute facile catarrho lædentur, sed facilè etiam sanantur, in his vita mediocris est, nam conuerso per ætatem in frigus calore frigidi, & ficci effecti insperato moriuntur. Interni sensus sunt memoria, phantasia, & sensus communis; huius est recipere, memoriæ retinere, phantasiæ iudicare; Communis sensus in humido, & calido temperato positus est, quare adolescentes sensum hunc vegetum habent, & facile omnia sensibilia aduertunt, at memoria humido recipit, sicco retinet mediante frigido, quod rerum formas terminat, quare quæ pueri receperunt, aut didicerunt, easdem à senibus retinentur, quæ vero grandiores natu discere tentarunt cum multo labore, & recipiunt, & retinent. Phantasia iudicat separat igitur, & iungit cum molestia, aut iucunditate agens calido, & sicco ceù instrumentis, altero quidem iungit diuersa, altero separat, nec ideò puto ego phantasiam affirmare, aut negare, sed dico, quod illa percipit hæc, nempe album, & dulce esse in eodem, & eadem non esse: Intellectus tres habent potentias, cogitatiuam, discursiuam, apprehensiuam, frigore perficitur cogitatiua, calore discursiua, mens res cœlestis nullo corporeo auxilio, vel omni eget ad suum opus peragendum: Nullo, quoniam nullius corporis est actus, siue nullius partis corporeæ; vtitur tamen omni quoniam intellectui totum corpus seruit, quod si hæc vera sunt, manifestum est talem paratissimum habere intellectum ad discurrendum, & facile natum ferri ex hoc in aliud, tanta celeritate, vt ple-

plerumque non meminerit eorum, quæ paulò ante intellexerat, paratissimus igitur est ad versandum per omnia intellectum, sed quæ intellexit nimia velocitate dum transeunt non retinentur. In cogitando, hoc est in componendo, & diuidendo propter frigoris inopiam in affirmatis, aut negatis non permanet, nisi ex obstinatione, atque ambitione, ergo ad Mathematicas scientias inepta est hæc temperies, sed nata videtur ad negotia, ad procurationes, ad lites, ad iurgia, ad rixas, neque quod pulchrum alijs suadent, ipsi facere possunt, propter igneam naturam, non ergo ad artes nisi militares, aut eas quæ cum multis socijs fiunt, sunt vtiles, vt remigium, messis, trituratio, & huiusmodi; quid ergo de horũ cognitricibus potentijs deductum sit, hinc patet, de motrice, quæ sequitur sensum mox dicamus. Non est localis motus sine appetitu, aut voluntate, nec vtraque sine intellectu, aut phantasia, nec est intellectus, aut phantasia sine sensu, & cognitione, qualis ergo, & cognitio est, & cognitionis modus, talis est etiam & animalis motus progressiuus, cum ergo ijsdem principijs innitantur, necesse est etiam vt inter se secundum illa conueniant: probabile igitur est, calido, & sicco temperamento præditum in suis motibus celerem, vehementem, & citatum esse, stare loco nescire, nec posse manus, pedes, caput continere, sed frequentibus motibus inconcinnis moueri, hoc enim in his proprium est, cum ergo aut loquitur, aut aliquid agitat mente, nec manus continet, & modo festucas, modo floccos legit, & cum iter attigerit, progressumque incœperit, facile resistit, hoc enim flauæ bilis opus est, vt aliquando procedat, modo recedat, nec eundem obseruet in suis motibus tenorem, ille idem & manibus, & toto corpore dum incedit, se conuertit, & quasi in giru mouetur, & hæc de motu huius dicta sint.

In actionibus aliquando plus iusto cautus, & subtilis apparet, sed post consultationes quas fecerit, conclusiones non obseruat, plus iusto enim mobilis est, res alienas vehementer appetit, suas inconsideratè disperdit, calidi enim est remota attrahere, attracta dissipare. Circa amicos Imperiosus, superbus, quique libenter alijs semper imponere, conuitiari, controuersari cupiat, in societatibus se ipsum exaltat, amicos deridet, si quid beneficij fecerit, exprobrat libentissime, litigat, clamat, minatur, rixatur, at si quis se virum ostentet, illiusque dicta flocifacere demonstret, subito se remittit, & humilis euadit, nec superbiam, et contumeliam exercet, nisi cum ijs à quibus certo credit se impunè

punè laturum esse, quæcumque dicit, aut facit, hæc enim flāmæ natura est, vt paruo momēto modoad has, modoad oppositas partes leui flamine mutetur, quare cum alijs intolerabilis est, et omnes agitat, et quasi officium faciat eorum, qui tympanum sonant in bello, nam bella cient, aliosque animant ad conferendas manus, ipsi interim nec arma tractant, nec quemquam feriunt, ità hic si cum sodalibus reperiatur vnus *ære ciere viros, martemque accendere cantu*, et voce sua potest; solus neque hiscere audet, nec cuiquam vim inferre; Hæc ignis natura est, qui tantus est, quanta sunt ligna, quibus hæret, solusque nullius momenti est quare ab amicis, intolerabilis iudicabitur, inimicis abiectus, et humilis videbitur; Honores magnopere appetet, et presertim paruos nec pati poterit, si aut non salutabitur, aut de via non cedant illi, qui alias soliti sunt hoc agere, ambitiosus enim et inquietus alios superare quærit, et eos sibi subijcere, qui debiles sunt, sic ignis plumas, et huiusmodi res appetit, et celerrimè conficit; quare simul ambitiosus est, et ad cedendum paritissimus, ergo et quodammodo vilis, nec præ metu curans inhonorate agere. Sic videmus degeneres canes cum minoribus turpiter cedere, qualis sit ergo hic ipse tum secundum animum tum secundum corpus, quomodo agat, et quantus sit dictum est.

Reliquum est vt ipsius Naturales propensiones in Deum, Religionem Diuinosq; ministros spectemus; huius ergo Natura nisi legibus institutis, educatione, ac ipsa demum ratione cohibeantur Capanei, aut Mezentij Naturam, & propensiones habebit, etenim & Deum contemnet, & religionem ridebit, & religiosos spernet, cumque res prospere procedunt, aut quando est cum alijs, inter eos exultat, & aliquid apparere vult, hic idē, si quando aliquid aduersi ipsi accidit totus in preces se conuertit, Deum obsecrat, & ex superbo abiectissimus efficitur, & quam tunc non meretur, a Deo, humiliter opem exposcit; Talis igitur est hominis huius Natura, raroque medium attingit, sed modo ad hanc, modo ad oppositam extremitatem se se applicat, artibus nullis videtur deditus, nisi forte oratoriam aut dialecticam exerceat, aut illas quæ artificiosæ dicuntur, in quibus multum est ingenij, & parum corpus laborat, est enim hic vir naturaliter instabilis, siquidem calidus est, & siccus, ignem enim refert, cuius natura est subtilitate quidem alia præcedere elementa, & penetrare, & instabilissimum esse, & nunquam in eodem statu permanere qualis igitur sit naturaliter vir hac temperie præditus in flore suæ

ætatis,

ætatis, & cum quadragesimum annum natus fuerit, & in vere, & temporibus calidis, ex his manifestum est, & cum biliosus sit probabile est breuem vitam habiturum, & nisi circa trigesimum sextum annum obierit, & præcipue ex morbis calidis, & siccis probabile est vltra 54. propter humorum suorum subtilitatem vitam producere vix posse. Hoc autem temperamento prædita fœmina libidinosissima, superba, intolerabilis, curiosa, garrula, rixosa existet, veh homini cui hæc in vxorem cadet, grandis, macra, turpis, longa facie, naso magno, pilosa, crispa, deformis potius quam pulchra, ambitiosa tamen, & quæ formosa puella plus iusto apparere appetat.

De Temperamento sicco, & calido, eiusq; proprietatibus. *Cap. XXXI.*

TEmperamentum siccum & calidum longe à calido, & sicco distat, etenim calidum, & siccum refert ignem, & siccum & calidum terram exustam, prius naturale est, posterius quodammodo præter naturam, prius à flaua bile statuitur, posterius à melancholia exusta, vel torrefacta, sicut itaque contingit excessus siccitatis maior quam caloris, in hoc necesse est abundare melancholiam cum flauæ bilis subdominio, quos duos humores deinde sequatur sanguis, & pituita, prior in Iuuentute, posterior in matura ætate, & senectute: Hunc itaque macrum, nigrum, squalidum, carnem flacidam habentem, humore carentem videbis, aspectum seuerum, grauem, turpem potius, quam pulchrum, cui nigri adsint capilli, crassi, hirti, facies ossea, oblonga, oculi parui, concaui cærulei, seu rubri, os latum, magnum exilia labra, dentes magni, sesqui pedales, mentum magnum latum, maxillæ magnæ, asininæ, collum crassum osseum, brachiorum, & crurum ossa magna dura, manus, pedesque robusti, caro tibiarum sursum obducta, vt circa talos solus tendo appareat, motus tardus, sed diu perdurans, totum deinde caput, in quo præualeat pars ossea; Cui itaque contigerit tale temperamentum naturaliter, & præcipuè propter cordis dispositionem, & hepatis in siccitate concurrentium, hic sane sanitate fruetur, quæ tamen facile ab externis propter calorem lædatur. Huic ergo accidet plerumq; scabies quædam sicca, amplius & grauiter æstum feret, & siticulosus erit, & valde suspectus, ne in febres habituatas incidat, à quibus vix poterit liberari. Si enim huius

temperamenti vim speculemur ex vna parte propter siccitatem vita breuis est, ex altera parte ptopter calorem diuturnior, & sanè naturalis siccorum animalium, secundum quod sicca sunt, breuissima vita est, quod docent insecta omnia carentia sanguine, siccum enim facilius humido naturali priuatur, quoniam paucum habet, si ergo aliquis tale nactus fuerit temperamentum aptus erit ad carcerum custodias exercendas, ad confessiones audiendas, tacitus enim natura erit, seuerus, & rigidus, terram enim inflammatam refert, difficile igitur cum alijs conueniet, nec facile potest mansüe fieri, nisi donis, & auro, cum naturaliter lucri cupidus sit, sicut terra exsiccata humorem appetit, si miles fuerit optime muros defendere poterit, durus enim, obstinatus, & stabilis est, quoniam terram imitans, est etiam qui difficulter doleat, nec lachrymas emittit, durus enim est, quoniam siccus, & exustam terram refert, obstinatus, ceruicosus, qui plura propter despectum, & propter peruicaciam faciat, quam propter beneuolentiam, & amorem, incredulus atque præcipuè suis familiaribus; aptior qui credat ignotis, durum enim diximus, & terreum, & siccum, & difficile alienas formas admittentem, est etiam indignabundus, etenim siccum si calorem conceperit ignem refert; quos contingit hoc sortiri temperamentum illos plerumque infœcundos aiunt, & præcipuè si fęminæ fuerint, cum enim sanguine non abundent, aut saltem humidum naturale, nec semen hi, nec sanguinem menstrunm illæ habebunt, sunt etiam insomnes, in humore enim somnus est, at multo magis viri, quam mulieres, ad labores, ad curas, ad studia aptissimi, si modo his se se applicuerint, ijdem præcæteris libentissime otiantur, & quoniom duri, eam seruant dispositionem quam susceperint diutissime, macri sunt, sicci enim, & calor humorem quo alitur, oleosum foras transmittit; vnde eorum subuculæ, & panni apparent vncti; naturaliter sunt sani, robusti, & neruosi, hoc enim psoprium est spirituum calidorum, & siccorum robustum facere hominem, quod apparet in ijs, qui ex melancholia adusta in furorem rapiuntur; Aptissimi sunt ad omne scientiarum genus, & præcipue ad Mathematicas, contemplationibus, & curis, & disputationibus maxime accommodati, id enim ex Aristotele causat melancholia si quando calorem conceperit, pertinaces, peruicaces, impœnitentes, obstinati, perseuerantes, duri etenim, siquidem sicci, & si quando contigerit ipsos magis, magisque irasci, rabiosi efficiuntur, immisericor-

cordes, rebelles, precibus surdi, illarum recusatores, repudiatores, repugnantes dictis, factisque, & rationi, & violentiæ se se opponentes. Horum vna est proprietas, vt quamuis parum apti sint ad generandum, in Venerem tamen sint proni ex eodemet Aristotele, spiritibus enim & humoribus acribus abundant, qui vellicant partes illas, quà eadem de causa & acuti sunt, & sententiosi, ijdem enim spiritus, qui hominis irritant tentiginem, sunt qui etiam, cum ad partes superiores feruntur, faciunt hominem acutum, & aptissimum ad intelligendum, et cum magnorum virorum hæc sit natura, contingit plerosq; illorum falacissimos fuisse, vt de Dauide, Salomone, Aristotele, Socrateque legitur, atque hac eadem ratione, horum filij degeneres sunt, aut quia sanguis, et spiritus ad superiora consuetus est conuerti, aut quia plus iusto Veneri dediti infœcundum emittunt semen. Cæterum solertes sunt, vt diximus, et acuti, et speculationibus dediti, sed naturaliter seueri, taciturni, subasperi, & qui libenter solitarij viuant, solitudineque delectantur, has & similes cognoscemus proptietates in sicco, et naturaliter calido homine cum secundum naturam propriam dispositus est. Huius temperamenti tres sunt gradus, vltra tertium non stat humana sanitas, primum gradum cognoscemus in Italis qui citra Apenninum, et in Cispadanis habitant regionibus, hoc est intra Apenninum, et Padum hos enim, vt plurimum videbitis capillis subnigris, facie oblonga, non admodum pingui, barba colorem corticum Castaneæ referente, qui ijdem facile hippocondriaca passione laborent, & ex se solitarij, & taciturni sunt, at si contigerit illos esse cum sodalibus, loquique cæperint incalescunt in sermone, nec à loquendo disistere sciunt, & cum ex se nec molesti, nec insolentes sint, cum sodalibus intolerabiles euadunt. Secundum genus hominum demonstrabunt Hispani, & præcipuè Lusitani, superbi, ambitiosi, gloriosi, auari, alienorum cupidissimi, audacissimi, qui per tela, per ignes, & per media æquora, et gloriam, et diuitias quærant. At tertium locum occupabunt Pœni, siue Aphri, atque illi præcipuè qui Mauritaniam incolunt, quam hodie Barbariam appellant, illi enim omnes capillum crispum habent, nigrum, barbam paucam, raram, crassam, nigram, corpore parui potius, quam magni, sed dolosi, mendaces, infideles, crudeles, timidi, cauti, sagaces, & qui in Fortunis aduersis animo promptissimè despondeant; sed in prosperitatibus insolentes, & intolerabiles existant, qui vltra hunc gradum

fortiti sunt temperamentum, plerumque spiritu malo tentari dicuntur, lunatici, et melancholici, aut etiam stulti vocantur, quid ergo, & quale sit temperamentum siccum, et calidum, quod est inuersum superioris, et quot sint eiusdem gradus, et quas proprietates, seu potentias inferat ijs, qui illud habent, ex dictis manifestum est. Reliquum est vt quid importet si in Cerebro solo reperiatur, aut Hepate, aut Corde dicamus.

De signis, & proprietatibus partium principalium in quibus siccitas, & calor prædominatus fuerit.

Cap. XXXI.

SI quem contigerit cerebrum siccum habere, et calidum, illi inerit superfluitatum defectus, et sensuum perspicacitas, & acrimonia, & ad vigilias promptitudo, capillos habebit duros, crassos, crispos, faciem osseam, rubicundam, & colorem Cariophilli floris imitantem, oculos paruos, sed perspicaces, supercilia clara, nigra, robusta, plerumq; coniuncta, facile huic caput replebitur, sed facile liberabitur, nasus magnus, et os diductum, et manus, et pedes ossei, macri, sed robusti, totumque genus neruorum robustum, et forte, cumque motui, et cognitioni, et appetioni seruiat cerebrum, vtque ait Aristoteles à cognitione ad appetitum, ab hoc ad motum procedamus, motum voluntarium esse sine appetitu, et appetitum sine cognitione impossibile est, quapropter omnes hæ operationes sunt cerebri, quas mediantibus neruis spiritum cerebri portantibus, ipsum cerebrum perficit; si ergo cerebrum siccum fuerit cum calore mediocriter excedente, externi sensus, & præcipue auditus, odoratus, & visus erunt acutissimi, cuius indicium est, quod acutissime odorant canes, quorum cerebrum siccissimum est, & sulphure mederi solent, quorum hebescit odoratus, & homines catarrho oppressi pessime odorant, & sæpissimè peius sonos percipiunt; qua propter siccum cerebrum vigentes sensus habet, quamuis notauerit Gal. eos facile visus acumen perdere, & grauedine plerumque laborare, sensus interiores diuersimodè afficiuntur; difficile phantasmatum differentias memoria suscipit, susceptas diutissime tenet, & phantasia promptissima est, & iudicat exacte, sensus vero communis, cuius proprium est recipere, calore incitatur, sed ob siccitatem quandoque difficilè recipit, sic ergo interiores

riores tres sensus, quorum vnus recipit, alter retinet, tertius iudicat, dispositi sunt; Iudicio phantasiæ annexus est appetitus, cuius pars irrascibilis in calido, & sicco, concupiscibilis in calido, et humido posita est. Hic igitur qui tale sortitus fuerit temperamentum erit maximè iracundus, morosus, & cum se offensum fuisse iudicauerit, vix poterit stare loco, vix parcere, & præcipuè cum se iniuria affectum putarit, huius appetitus ad Venerea mediocris quidem erit, sed si habitum contraxerit in amore, nusquam dimittit ardorem, siccum enim quod suscepit retinet; Intellectus acutus, contemplationibus deditus, ad inquisitiones, et inuentiones perspicacissimus, vehemens, ad discurrendum paratissimus, et resolutiones qua fecerit exactissime seruat, motus velox, diù durans, erectus, robustus, hæ igitur passiones sunt, quæ cerebrum siccum et calidum comitantur. At si cor siccum fuerit pulsus efficit duriores, frequentiores, respirationem magnam, pectus pilosum, macrum, ad actiones natura promptum, erit etiam qui tale sortitus fuerit cor, ferus, ferreus, immisericors, audax, & penè furibundus, parum rationem audiens, caro dura, ossea, multis pilis abundans, tactu aspera, inconcinna, huiusmodi genus Martiale appellare solent, Astrologi, hanc truculentam feritatem à Planeta illo animis hominum infundi dicunt solere. At si Hepar siccum fuerit, sanguis crassior, venæ duriores, habitus corporis siccior, flaua bilis abundat, quæ facile in atram degenerat. Horum vita naturaliter quidem sana est, non tamen diuturna admodum, facilius enim in frigidum, & siccum mutatur siccum, & calidum, quam humidum, & calidum, quoniam mortis ratio in sicco, et frigido posita est, et facilius temperies hæc sicca, et frigida fit ex qua mors, quam calida, et humida, ceterum hos pene omnia morborum genera, quæ à melancholia, procedunt comitari solent, et plerumq; hippocondriaca passione laborant, ad maniam, ad acutissimas febres prompti sunt, ad herpetes exedentes, ad quartanas inclinati sunt, ac demum ad omnes morbos (vt dictum est) qui ab atra bile solent generari, tales igitur erunt qui hoc nacti fuerint temperamentum, si quando contingerit vnum ex his tribus principalibus membris ita affectum esse, & reliqua aut non repugnauerint, aut eodem modo erunt disposita; cum ergo temperamenta in quibus præualet cum calore humor, et siccitas dixerimus, restat vt ad ea, quæ à frigore fiunt accedamus.

De Temperamento frigido, & humido. Cap. XXXIII.

CAlida temperamenta tum cum sicco, tum cum humido coniuncta contemplati sumus, de frigidis nunc agendum, & primum de frigido, et humido, ac de eiusdem conuerso, itidem de frigido, et sicco agemus. Primum ergo dicamus quid sit hoc temperamentum, quomodo fiat, et ex quibus. Secundum potentias, et dispositiones quæ in subiectum ab ipso introducuntur, postremo quales sint, et in actionibus, et in contemplationibus, et quam subeant vt plurimum fortunam, qui hanc qualitatem sortiti sunt considerabimus. Frigidum dicitur id quod natum est congregare tam similaria, quam dissimilaria; Constringit igitur vnit, terminat, sed imperfectè, et priuationem, et terminum à quo potius, quam terminum ad quem dicit, frigus ergo quietem, frigus, priuationem, et imperfectionem notat, ergo frigoris operationes multò imperfectiores sunt, quam actiones caloris. Humidum dicitur quod alieno termino terminatur, hoc duplex est, quod madefacit, quale est aquæ, et hoc hæret, et alia alijs hærere facit, et quod replet solum, nec madefacit, nec hæret, et dicitur acris; De frigido, et humido aquam referente sermo futurus est, quod definientes dicemus; Hæc temperies est illa, in qua pituita naturalis ita prædominatur in corpore, et membris principalibus, vt tamen eius sanitas, et naturales operationes non impediantur. Fit hoc temperamentum ex prędominio pituitæ cum subdominio melancholiæ, quam sequitur sanguis, minima omnium bilis; præstat igitur in frigiditate per concursum duorum humorum frigidorum, hæc bilis atra sua qualitate sicca humiditatem reprimit, à sanguine tamen lenitur. Partes quamplures hanc sunt nacti temperiem, cerebrum, oculi, gustus, & quæ in corpore vocantur glandulæ, hac pituita plerumque plenæ sunt; Si ergo temperamento consentiet locus, cibus, exercitium, ætas anni tempestas, probabile est hominem esse obtusum, ingenio carentem, tardum, causa est, quoniam refert aquam, & frigus, cuius proprium est constringere, & simul coniungere tam similia, quam dissimilia, caret igitur ea qualitate, quam vulgo discretionem, hoc est iudicium appellant, non enim nouit distinguere, nec discernere quantum distet homini homo, quid deceat, quid non, & hunc vocant stupidum, & tardum, & dicunt ad Asinos referri, quamuis illi sint magis sicci,

quam huic temperamento conueniat; Huius proprium est hominis, & rebus, & verbis plerumque abuti, impropriè loqui nec reperire aliquando viam inueniendi propriam vocem; Causa est quoniam indiscreti sunt etenim tardi, siquidem frigidi; facile alienis moribus, & Imperijs se accommodant, quoniam humidi sunt, & frigidi; propter humidum alijs adhærent, & propter caloris inopiam superstare non curant, nec superbi sunt, hoc enim audacis, & calidi proprium est; ambigui, dubitationum pleni; etenim, vt dictum est, frigidi cum sint, neque acuti, neque prudentes existunt, bilingues, mendaces, si quidem timidi, quoniam frigidi Eunuchorum, ac castratorum animalium naturam referunt, qui ex calidis, & humidis frigidi, & humidi efficiuntur, quare, vt dictum est, bilingues, timidi, ad fallendum parati, & quoniam, vt diximus, proprijs verbis abutuntur circum locutores sunt, circum scriptores, confusi, imperfectè se ipsos explicantes, coinquinati, seu fœdati, abiecti, & contemptibiles, etenim frigidi sunt, & timidi, hac de causa effectum est, vt dedecus non sentiant, & imprudentes videantur, non quod re vera sint, sed quod errorem suum non curant; qui facili negotio periurent, vel paruo lucro à recta ratione decedant, auari enim sunt, quoniam frigidi, & timidi, inertes, desidiosi, remissi, desides qui facile ledantur, etenim audacia, & acrimonia cum penè careant, nec facile sentiant se iniuria affici ab hominibus, derideri, ac deludi illos cōtingit; euiratos, & eunuchos, & ad fœminilem habitum propensos esse hos homines diximus, & naturaliter ad parendum etiam turpibus ministerijs apparent, fœmineam enim naturā sapiunt, propter quod etiam, & garruli sunt, & fugaces, timidi enim, in paruis etiam irrresoluti; habetes enim, existunt ex tēperamēti natura, quæ ipsos inclinat ad dubia, ad ignorantias, & continuè quæritabundi existunt; Ad hernias, & ad hydropem inclinati sunt, & ad omne morborum genus, quod nascitur ex pituita. Imprudentes, quoniam habetes, impudici siquidem nimis obsequentes sunt, & ijs, in quibus non deberent, ad incestus, ad stupra vtroque modo ex æquo propensi, infideles quoniam & dubij, & inconsulti, nam sunt variabiles, ad aquam enim referuntur, quapropter insipientes, insulsi, insuaues, lamentabundi etiam valde, fœminas enim imitantur, & innegotijs lenti, frigidi enim sunt, ex his fiunt, quos appellant lunatici, frigidus enim & humidus humor, ac demum natura aquæ Lu-

nam

nam sequitur, materialis, & pinguis, & rudis mineruæ existunt; etenim insipientes sunt, vt diximus & propter hoc admirabundi, & qui omni etiam leuissima de causa obstupescant, dictorum, ac factorum immemores, & qui nisi vt de Piscatoribus dicitur, suo malo sapiunt, ad exercendam artem Nauticam, aut Piscatoriam, aut Pastoralem apti videntur, nam & degeneres sunt, & non prompti ad motus; Inter omnes paratissimi sunt ad capiendum mutuo, nam aquæ proprium est recipere, & admittere aliena, & præcipuè grauia; Vsurariam etiam artem poterunt exercere, & similem, in qua minimum laboris, minimumque industriæ requiritur. Periuri & mendaces, erunt eadem de causa, quoniam honorem parui faciunt, plebei, abiecti, humiles, viles, quodamodo ad prodendum socios, & amicos, non malitia, sed imprudentia adducti, pusillanimes enim sunt, viles, & timidi. Iam diximus impuros, & spureos esse; Lutosa enim, et impura est aqua, quæ terræ admixta illam superat; stomacosi igitur isti sunt, hoc est quorum aspectus nauseam moueat, illotis manibus, vnguibus sorde plenis, impexa barba, sputis referta: quæ omnia indicant aquæ prædominium in terra; susuratores sunt; timidi enim et viles, et secundum quosdam ad naturam anserum accedunt, sed reuera siccior est anser, et hac de causa aquas amat, à quibus ad id, quod est secundum naturam, hoc est ad humidiorem statum reuocetur. Cæterum qui tales sunt speculatiuum intellectum imperfectum habent, quare ad scientias, & contemplationes existunt inhabiles; nec memorant quæ contemplati sunt, nec quæ dixerunt retinent; In actionibus etiam quoniam immemores sunt, & segnes, non benè laudantur; quod in ipsis dignum sit admiratione nihil, nec ad iram prompti sunt, nec ad predas auertendas, timidi enim sunt, & segnes, & propter hoc nec alienas vxores, nec res vehementer desiderant, etenim non audent requirere, non propter pudorem, sed propter timorem. In petitionibus igitur aliquando faciliores, hoc est si ipsi petantur, libenter conuenient, peti igitur desiderant, petere non audent; appetitiuam hanc ergo virtutem nacti sunt, sensitiuam omnem habentem, motiuam etiam, vt diximus, virtutem segnem habent, etsi aliena desiderant, sed petere non audent, timidi enim, & sua non dant, nisi coacti, aut timore ducti; amicis seruire, prompteque obsequi possunt, sed id ingratum illis est, ineptè enim, & insulsè hoc facere nouerunt, honorum non sunt appe-

tentes

centes nec ambitiosi, frigidi enim & insipientes,& viles sunt; se ipsos, propriumque decus obseruare nesciunt, & quid deceat, aut non, in dictis, & factis ignorant, stupidos enim & insipientes diximus, ad superstitionem propensi, quoniam timidi sunt, & creduli, atque sine delectu ceu fœminæ non minus ritè, & rectè vt decet, quam superstitiose, & præter rationem Deum, & Sanctos venerantur; & tot de temperamento frigido & humido, & de eius inclinationibus ex materiæ dispositione prouenientibus dicta sint.

De Temperamento humido, & calido. Cap. XXXIV.

HVmidum atque calidum corporis temperamentum ex his signis cognosces; Tactui caro calidior apparebit, hirsutumque erit corpus, & minus pingue color in facie rubor ad punici mali corticem accedens; capilli, cæterique pili etiam nigri; & corpus totum fere vnctum, & nescio quid oleosi, neque bene olenti succi remittens. Hoc autem de temperamento naturali, non autem ascititio loquor, quod ascititij genus multiplex est, cum hoc ab ætate, aliud ab aere, illud à cibo, vel à loco possit induci; vel etiam per participationem ab aliquo membro principali, At quomodocumque sit, capto homine, vel fœmina in ætate consistenti, in loco temperato natis, & comparatis cum alijs sui generis, eos calidos appellamus quibus insunt qualitates siue signa supra dicta. His adde quod motus est velox, lingua celer, oculi maxime mobiles, cutis ad subnigrorem accedens cum rubore multo; pili aliquantis per in extremo crispi; & eo magis, quo magis calor præualet; cuius intensionis, & excessus tres sunt gradus primus quidem, quando corpus calidius apparet, ac cutis cum multo rubore subalba; secundus autem quando corpus est hirtum quidem,& pilis circa pectus, & crura abundãs, & extremitates satis magnæ; Vltimus gradus quando cum nigro siue subfusco quodam rubore mixtus est quidam subcinericius color, & corpus macrum est & vestes inungit. Qui in primo caliditatis excessu reperitur, cum iam ad ætatem peruenerit consistentem; neq; lege, aut consuetudine, aut ratione, aut electione, in contrarios habitus restitutus fuerit; plerumque talis erit, sic etenim naturales inclinationes se habent, vt serra ad scamnum,& gladius ad scindẽdum; licet ijsdem quandoque etiam artifex opposito modo vtatur; qui artifex animæ respondet,

vt membra corporis, artificis instrumentis.

Cui itaque in primo gradu, calorem superabit humida complexio, in 45. gradu nasci solita, in locis campestribus, & a proprio situ, non alienatis, nec præter naturam dispositis. Huic aerem æstiuum referenti tales à temperamento in erunt inclinationes, quas si sequetur probabile est futurum, talem qualem mox dicemus. Erit igitur tali præditus inclinatione; Aptissimus ad persuadendum alijs, quoniam calidus, & ad leges abrogandas,& mutandas natus,mutabilis enim alienorum appetitor, ac raptor, acer, actiuus, mobilis, instabilis, affectator alienorum ad causas agendas aptus, & qui procurator aliorum esse possit bonus, quoniam facile afficitur, & impressiones capit,aeremq;in hoc refert;ambitiosus, animosus. *Vt* autē facilius quæ dicuntur intelligi possint, sciendum quod quamuis omnes passiones naturales compositæ sint, aliæ tamen magis ad vitam pertinent actiuam, aliæ ad contemplatiuam; aliæ demum ad artificiosam, & operosam; Atque tanquam ad tria vniuersalia genera poterunt omnes redigi naturales inclinationes; si à fine eas iudicare volemus; si vero à principio, vtique inclinationes vel ad intellectiuam partem pertinebunt, vel ad sensitiuam, vel ad vegetabilem, quæ vero futuræ sint harum facultatum præcipuè operationes ex earum principalibus iudicamus instrumentis.

Qui itaque secundum primum gradum caloris elongatur à naturali temperie; & toto corpore humidiore, & calidiore, ac præcipue corde, & cerebro, tamquam totius excessus præcipuis causis. Hic quo ad eam partem quæ cognitiones, & scientias respicit, & quo ad vitam contemplatiuam, nunc ita lato quodammodo captam,vtique probabiliter denunciari poterit; Acutus sane, ac promptus in inueniendo, in disponendo tamen confusus, propter celeritatem discursus præceps, & anticipans maius extremum ante medium terminum; propter inordinatam celeritatem in suis cogitationibus non persistens; mendaciorum fabricator magnus; & plerumque nugarum. *Vt* autem sunt ad inueniendum parati, & ad iudicandum apti; ita ad disponendum, ac exequendum ea quæ iam inuenta sunt non admodum perfecti sunt homines isti.

Memoria enim minimum valent; & dum loquuntr, quæ paulo ante in mente concepta fuere effugiunt, & nihil eorum quæ conceperant prius manent; Memoria enim quietem dicit, quies frigidi opus est; *Vt* caloris motus, ignem enim numquam deserit

rit

rit motus, si animum ad vsualem, & elementarem appellatum, applicauerimus. Alijs itaque multo melius scientias monstrabit, ac dum loquitur doctior multo apparebit, quam cum ipse idem secum meditatur, ac meditata scribit, per pauco enim tempore interiecto, quæ in mentem venerant, abeunt, & noua succedunt; Erit ergo vir huiusmodi ad musicam, & ad Poeticam aptus, & qui ex improuiso canere possit, nec mala ex tempore facere carmina, quæque dum audiuntur placeant magis, quam dum leguntur; Ad artem dialecticam etiam aptissius, erit vir huiusmodi, nam subtilissimis, et quam plurimis argumentis, suam exponet, ac efficacissime persuadere tentabit opinionem; & cum illi non assentient homines indignabitur, ac maledicet eisdem.

Inutilis est huiusmodi temperatura, ad scientiæ legalis partem, quæ in legendo, vel contemplando versatur; multa enim memoria eget legum interpres, hic verò paucam habet, nam ad aerem refertur.

At in actione, vt in auocatione, & defensione causarum promptus, alacer, & subtilis erit admodum, vt ad causarum patrocinium apprime natus esse videatur, ad eamque præcipuè partem productus, quæ in Mathematicis mechanica dicitur; vt quæ in eleuatione ponderum, vel in machinarum inuentione occupata est facultas.

In actionibus autem, & operationibus ciuilibus, tali præditus temperamento vehemens, acer, & mordax erit; & alienorum etiam raptor, calidi enim est attrahere, & idem profusor, & dissipator; affirmator eorum etiam, quæ non nouerit, vel cum Iuramento; & qui doleat cum ipsi fides non adhibetur, loquax mirificus, & parum quandoque sibi consistens, leuique de causa qui frangere fidem sciat; contentionum, amator, ambitiosus, animosus multa cupiens, & capiens, neque lingua, neque pede, neque manu satis quietus, sed promptus, celerque anticipator eorum quæ ab alijs dici meditantur, non enim potest expectare, cum sit impatiens, & alios audire quoque. Idem etiam arrogans, & audax est, curiosusque & alienorum nimis sedulus inquisitor, & inspector.

Ex hoc itaque principio repetito, quod homo temperamenti humidi vt duo, & calidi vt vnum, circa partes principales; qui loco, cibo, & exercitio, seu magisterio tali vtetur, quod aerem aerisque substantiam representet, ille primum circa corpus erit

 talis,

talis, qualem facere solet sanguis purus,& ad naturalem,& proprium aeris statum accedens, caput igitur potius magnum erit quam paruum; quoniam humidum facile dilatatur, capilli subaurei, & ad nigrorem accedentes, non quidem omnino crispi, quoniam calor remissus est, sed neque omnino plani, hoc enim est pituitæ; quin neque crassi, sed molles, quod illud melancholiæ, ac terræ, hoc vero est aeris, & sanguinis, frons rotunda potius quam quadrata, hæc enim Leonis est, & magnanimi viri, at rotunda fœmininilis, oculi potius crassi, & magni, quam parui abundat enim humor, & ideo facies tota carnosa, plana, rosea, renidens, nasus rectus eleuatus, crassa labia; id enim est effectus super abundantis humoris.

Os potius paruum, & fæminile,quam magnum, quoniam calor non est tantus, quantus in fortibus viris existit, quorum os est latum, collum crassum, & carnosum pectus ex eadem causa, & molle, neque pilis abundans, quoniam calor remissus est, & fuligo quæ materia est pilorum non multa; Dentes parui albi,& tota ossium natura subtilior, quam in alijs temperamentis, vbi calor, & siccitas superant. Mentum, ac maxillæ non magnæ rotundæ, nam ad muliebre inclinatur potius, quam ad virile temperamentum; Quare et coxæ, et suræ sunt carne plenæ, & manus, ac pedes carnosi, parui pro reliqui corporis proportione; qui facile ægrotent, facileque etiam sanentur; qui distillationibus facile impetantur, scabiem, et phlegmonas plerumque patiantur, febribus ephemeris, et synochis, et a sanguine prouenientibus subiecti. Venter prominens, pinguis, flatibus obnoxius; Testes mediocres multum seminis generantes, quamuis homo tali temperie præditus non admodum sit veneri deditus, et minimum damni ex Venere sentiat, si cum alijs conferatur, qui diuersæ sunt complexionis.

Quale igitur sit secundum corpus homo, qui tale sortitus est temperamentum ex his patet, et præsertim si illud ipsum spectemus in adulta iuuentute, in climate sexto, qui cibum potumque, motum, et quietem, et aerem inspirandum habeat ad hoc temperamentum conformem, ac conuenientem; bene viuet hic homo, nam simile simili conseruatur, et gaudet, ad propriæ autem temperiei conseruationem apprime conducunt animi accidentia, si talia sint qualia requirit hæc naturalis constitutio, quæ si ab externis, rebus (quas Medici non naturales appellant,) alterabitur, etiam animi propensiones alterabit, et habitus aliquan-

do penè obliterabit; aut saltem turbabit quod facile fiet ob aeris naturam.

At de corpore satis, ad animam transeuntes, quæ propria sunt habentis animam symptomata prosequamur; Animæ humanæ tres sunt ex Aristotele potentiæ, vegetatiua quæ circa nutritionem, et generationem versatur, cuius est principium materiale hepar, a quo generatur sanguinea massa; Hanc robustam esse, et bene temperatam docet color cutis, qui sanguinem refert; At naturam sanguinis hepar, quod illius faber est, ostendit; quod calidum, et humidum viscus, cum magnum sit, et multum sanguinem facit; quare et multum semen, vnde neque in eiusdem effusione contingit hominem valdè laxari, et pati, et præsertim si diu tali sit vsus exercitio, et crebro veneri det operam, & cum huius virtutis proprium sit augere animal, homo qui talem sortitur temperiem magnus, potius quam paruus erit, dilatatur enim humor calori iunctus; Hic tamen cum ad senectutem peruenient incuruabitur, & roseus color abibit, & in eius locum succedent pallor, & rugæ.

Sensitiua est altera animæ potentia; cuius sensus interni sunt tres, externi, (de quibus mox dicetur) quinque, visus, auditus, odoratus, gustus, & tactus, qui vel secundum figuram, & dispositionem materiæ organa componentis considerari possunt, vel secundum eorundem potentiam, ac formam; & modum per quem ad actum secundum, & operationem naturalem veniunt, nam omnes homines habent oculos, sed non eodem modo figuratos, nam alijs parui, alijs magni, mediocresque existunt, albi, nigri, pallidi, lucidi, liuidi, obscuri, mæsti, torui, lusci, alio, & alio modo affecti, & cum potentia visiua in omnibus sit, non tamen vis est æqualis, & eodem modo ad energiam venit, nam alij minima quæque vident, alij nequaquam, hic eminus aspectat, & distinguit, ille nihil tuetur, cum tamen minima, quæque cominus videat; hæc differentia modorum diuersas facit species videndi, & quod tuus videndi modus non est meus; nascitur autem differentia hæc potentiarum à materia, & conformatione, qualitate, & quantitate organi; Qui ergo nactus est temperamentum humidum, & calidum, cum probabiliter oculos grandes habeat, quare & exertos, videt quidem, sed facile ab externo læditur aere, & subalbidi sunt oculi, & aliquando subturbidi, bouium oculos referentes, & hac de causa forte Homerus vocat Iunonem, quæ aer est, habere oculos bouis; At si dixeris bouem

non esse temperamenti humidi, & calidi, feroces enim, & vehementes sunt Tauri. Resp. primum me de exectis loqui bobus, non autem de tauris, & boues execti, & castrati remissum omnino habent calorem; Amplius quid vetat, animal idem secundum partes aliquas esse calidum, & humidum, at secundum alias esse siccum, & frigidum? In animali sunt quattuor humores, quorum quoniam alij sunt calidi, alij frigidi, sicci, & humidi, factum est, vt quædam membra eiusdem animalis sint alijs calidiora, aut sicciora, secundum quod hoc, vel illo participant magis humore, sic pulmonis caro dicitur renibus calidior, quoniam biliosо sanguine nutritur magis; & cerebrum frigidius corde, & lien siccior; At denominatio temperamenti fit à toto corpore, & ab eo qui præualet in eiusdem constitutione humore; vel à partibus principalibus corde, cerebro, hepate, quin etiam testibus, nam & ipsi ad corporis formādas propensiones, & mores concurrunt, cuius rei inditium est, quod eunuchus à semetipso antequam castraretur, & ab alijs non exectis adeo differt, vt mas à fœmina, non magis distinguatur; surdastri etiam sunt homines huiusmodi; & odoratum habent diminutum; exactus enim auditus, & odoratus in sicco positi sunt, cuius signum est, quod qui prope mortem existentes conuulsione sicca laborant, exsiccatumque cerebrum habent à calore febrili, ijdem promptissime, ac perfectissimè audiunt; gustus etiam penè idem patitur; In tactu excellunt, magis molem enim habent carnem, nisi nimia pinguedo hunc etiam propter multum humorem haberet; item quoniam ambundat humidum hinc fit vt promptè in somnum labantur, & longo somno vtantur, & propter somni profunditatem, non videant insomnia multa, aut saltem non recordentur eorum; sic enim contingit nos minus meminisse somniorum, quæ videmus, in prima quiete, quam in somno matutino, quoniam hic longè tenuior est illo.

Interni sensus tres sunt, ille quem communem vocant, est exteriorum centrum, qui pariter naturam eandem sequitur, non enim exactè, ac distinctè recipit; sed vt aer facile quidem omnes colorum admittit emphases, odorum exhalationes, ac sonorum motus, nullas tamen retinet, ita huic sensui communi, siue interiori potentiæ accidit, vt facillimè quidem impressiones suscipiat, confusè tamen; quas deinde non retineat, memoria autem horum labilis est, & quæ prompte susceperit, eadem etiam promptitudine deserit; & propter hoc imaginatio etiam, cuius

ratio

ratio in calore moderato posita est, cuiusque opus est susceptas imagines coniungere,& separare non omni quaque perfecta est, superabundans enim & prædominans humor calorem retundit, qui non acriter,adeo vt res ipsa exigeret, distinguit, hinc accidit vt homines huiusmodi, quorum imaginatiua potentia similis est aeri vaporoso, ac nebuloso confuse, & obscurè intelligant; & distinguant; & plerumque neque audiunt quid dicatur, & audiuisse, atque intellexisse credunt, quæ neque dicta, neque cogitata fuere; eandem etiam patitur dispositionem appetitiua potentia; acriter enim irasci, & vehementer appetere caloris sicci potius, quam humidi sunt effectus, quare & ignem vocant amorem, & iram ardentem dicunt; ignis autem, & præcipuè qui apud nos est,excessus caloris,& siccitatis vocatur, hos autem affectus retundit humor, ac remittit.

Qualia autem sunt organa quæ intellectui seruiunt, etiam tales sunt intellectus operationes,siquidem intelligentem oportet speculari phantasmata, hæc pro natura sensuum iudicamur.

De Dispositionibus, & proprietatibus temperamenti, humidi, & calidi. Cap. XXXV.

AT iam tempus est, vt dispositiones, & propensiones naturales, quæ hoc sequuntur temperamentum enumeremus; quæ nisi corrigantur, & habitum susceperint, & secundum illud operationes fiant, nos tales dici faciunt, quales autem sunt operationes, talis etiam vita, ac fortuna nostra plerumque est; Id enim verum est, quod aiunt *vnum quemque suæ fortunæ fabrum esse*; Habent autem latitudinem propensiones naturales huiusmodi, & magis, & minus ad actum secundum accedunt, quare in primo, et secundo, et tertio gradu poni dicuntur. Primus gradus dispositionis ille est, qui magnopere ab habitu, atque actu secundo remotus est et qui multo labore, tempore, et exercitio eget; vt si dispositio ad Musicam in aliquibus existat, (omnes quidem fient musici,) at non eodem tempore, neque eadem promptitudine; sed qui dispositionem habet in primo gradu difficilius habitum recipiet; et tardius discet, qui in secundo gradu magis paratus erit; at extremitas tertij gradus, penè habitus est, et facile docetur, et aptissimè canet: Habent autem hi gradus, et ipsi latitudinem quandam, quæ principio, medio, et fine determinatur.

Calidi, et humidi temperamenti, ita tamen vt humidum sit amplius calido, sunt aer, sanguis, qui humor est simplex caro, hepar, et pinguedo, et adolescentia seu pueritia. Et fœminæ magis hoc temperamentum sortitæ sunt, quam viri, qui secundum totum corpus calidiores fœminis sunt, et ficciores. Loquaces igitur sunt homines huiusmodi, calor enim, et humor vapores generat qui spiritibus iuncti facilè in omne speciem eos conuertunt, atque hujus rei signum est, quod aues, ceu lusiniæ, hirundines, et pleræque aliæ aues; ineunte vere, quæ tempestas humida est, et calida continenter cantant, et pueri inter alios loquacissimi sunt, et mulierculæ quarum temperies calida est, humidaque, hac eadem de causa creduli sunt, et ad superstitiones parati, et adulatores quoniam, loquaces sunt, et quibus facile adulationes placent, quoniam humidi sunt, eorumq; mens non exactè discernit; *quid distent æra lupinis*; sibi etiam plus iusto placent, quoniam humidi sunt; Humidi enim partes inter se cohærent, et nullo medio iunguntur; amplius amoris ratio in calido, et humido posita est, quo fit vt pueri, atque adolescentes propter calorem prompti sint ad amandum; At propter humidum, quos amant facile etiam deserunt, instabiles enim sunt, et quod petebant spernunt, repetuntque quod nuper ommiserunt; hac ergo ratione amatorij, atque amicabiles sunt, quoniam humidi, et calidi; si quidem qui frigidi sunt, et sicci, vt melancholici, neque se ipsos neque alios amant. Amplificatores rerum suarum, quoniam loquaces, et seipsos plus nimio amantes, quos amamus autem vt ait Lucretius semper præoculis habemus, et si absunt illorum tamen simulachra præsto sunt; hac ergo ratione rerum suarum amplificatores sunt, et alienarum depressores nimij, quoniam se plus nimio amant; sunt etiam ex his qui facilè, et libenter alios tangant, amplexentur, et contrectent, sunt enim humidi, cuius proprium est, quæ tangit immediate contingere; quod siccis non euenit, vt docetur secundo de anima, et propter hanc suam humidam constitutionem, nonnulli ad arietum naturam, et veruecum eos referunt; nam et hi naturaliter sunt fętidi, et sordidi quoniam abundat humidum: Prompti sunt ad auxilia ferenda ijs, à quibus inuocantur, et ad consilia danda, quoniam facilè mouentur, externasque capiunt impressiones, sunt enim humidi, et propter hanc eandem causam quoniam humidi, et calidi sunt, ideo etiam benefici, et bene sperantes, et læti, et molles aditus habent, non illibenter

ter audiunt, & admittunt alios, & natura placidi, & pacifici, & dulces sunt, nam oleum, & butyrum referunt, & imagines operationum horum mixtorum in moribus eorum, qui hoc sortiti sunt temperamentum apparent, & quoniam sibi placent ideo laudari magnopere gaudent, quare, & ornamentis delectantur, ad fœminilem enim accedunt dispositionem, quarum proprium est, cum iuuenes sunt, vt mirifice ornare, & pulchras videri exoptent, quamuis facile, si remiserint sedulam curam, efficiantur, vt dictum est, sordidi, nam humor calori iunctus facile corrumpitur, hinc sordes corporis. Cicures, & domestici sunt viri huiusmodi, siquidem bene cum alijs conueniunt, apti etenim sunt ad cedendum, & consentiendum, molles enim sunt, siquidem calidi, & magis humidi, humiditatis proprium est, vt alienas facile suscipiat formas, & passiones, quod tale est cedit, neque agentis repellit actionem, & quoniam molles, & apti ad cedendum, ideo sunt creduli, & qui facile persuaderi sinant; & si creduli sunt, ergo acuti, & speculatores non sunt; quare, & superstitiosi, & præter rationem etiam, quæ timenda non sunt, plerumque metuunt; Et quoniam humidi sunt, & calidi, ideo parati sunt ad perdendum, & dissipandum proprias facultates, sunt enim inconsiderati, & creduli, vt dictum est, eadem etiam causa eos facit dissolutos; vino impense, & sodalibus deditos, si quidem ex affectu viuentes, parum rationem audiunt, sunt parati ad dandum, quare amantur, sed amor hic non est verus virtutis amor; Homines tali complexione formati voluptatibus vt plurimum deditì sunt, & laborem odio habent magnopere, quare iocis, lusibus, & ebrietate gaudent, fabulis narratiunculis, rebus nouis, vt materiam garrulitati habeant conuenientem; garruli enim natura sunt, ceu vernę auiculæ, & quando creduli sunt, & humidi ideo facile mouenturr, & seditionem agitant, & cum alijs feroces sunt, soli timent, vt præ timore taceant, mobiles enim sunt namque ventum referunt: Qui multus sit, & multo impetu cum feratur, etiam durissimas quercus, & pinus prosternit, si paucus nihil robustas mouet arbores, eadem ratione dicendum homines huiusmodi esse similes Gallis, aut Germanis, quorum natura calida est, & humida, quæ si accendatur, & calorem concipiat, aerem æstuosum illum austrinum nobis representat, quem sæpe sentimus in principio Mensis Augusti, cum Sol cani iunctus Leonem occupat: manibus gesticulantur quoniam valde leues, igitur mobiles, & quoniam garru-

garruli, ideo etiam gloriosi, & iactabundi, & quando creduli sunt,& paruum acuti ideo quæ dicunt falsa, sibi vera esse persuadent, & grandia se fecisse, vidisse, & audiuisse narrant, testesque adducunt ignotos, & remotos, quo fit vt plerumque vani, & ridiculi iudicentur ab audientibus; Talem probabile est fuisse Daretem illum apud Virgilium, qui cum Entello pugnauit: Neque ab hoc diuersa potuit esse Agathoclis, natura Gelonisque Tyrannorum, Siciliæ, neque forte Dion Siracusanus cum iuuenis erat, ab hac complexione multum distabat. Videntur etiam ad illicitas, & turpes passiones propensi, & qui muliebria pati possint, nam & muliebrem referunt temperiem, & lanugo mollis, & pauca, quæ in tempore pubertatis apparet, id ipsum significat, cum mollis sit, & paleæ, aut auri colorem præ se ferat, ad impudicos autem actus adeo propensi sunt, vt turpiores etiam ac detestabiles magis, non fugiant pollutiones, nimis enim facile persuadentur, & nimium voluptatibus sunt dediti: Habent hoc etiam vt voces quas dixerunt, easdemque iterum repetant, quoniam garruli sunt, & rudes, atque acumine ingenij, & iudicio penè carrent, his ergo secreta nulla committenda, neque indicendum est silentium, quoniam in lubrico nimis est eius lingua, cohiberi nequit, quare non male à quibusdam linguaces vocantur; Et quoniam ingeniosi non sunt, si quidem humidum excedit, neque iudiciosi, etenim ad cogitationes sunt inepti, quoniam calidos diximus, & humidos, & aeri similes; ideo scurrules artes, & adulatorias, & ludicras, bene exercebunt, & amabiles vocabuntur sodales qui facile decipiantur, & non facile irascantur, & lenocinia, & artes alias ignobiles exercere non dedignabuntur, relatores, & relationibus gaudentes, meretricios, & viles quosdam mores præse ferentes; Quamuis enim æque ad bonos, & malos mores sint dispositi, promptius tamen ad vitia, & defectus inclinabunt, quæ tamen non facilè propter illorum instabilem naturam in habitum conuertentur. Verbis omnia se facere posse, se scire præsumunt; nam garrulos, & vanos diximus, & gloriosos, ea propter plurima promittunt se facturos, & nihil faciunt, & cum redarguuntur rident, & redarguentes irrident; quapropter neque in honoris punctis, et minutijs sunt exacti; et quamuis sciant, aut suspicentur, et fœminas, et filias suas non bene, atque honeste viuere, non tamen ideo mæsti sunt, aut valde turbantur, neque si ære alieno adstricti sint, et in carceres etiam trahuntur, valdè dolent, aut tri-

stan-

stantur: Nam hæc quam possident temperies, has habet passiones, cum aeris humidioris, et verni naturam referat, sunt etiam operatores, et facile, hæc, et illa desiderant, et volunt, facile etiam eorum quæ optabant, obliuiscuntur, et ea parui faciunt, siquidem puerorum dispositiones, et inclinationes repræsentant; et hac eadem ratione prompti sunt ad petendum, et pro se, et alijs, quæcumque in mentem venerint; sed non valde durant, et reiecti iterum idem petunt, et quo magis petitio negatur, eò intensius, atque efficatius rogant, orantque. Nulla igitur meliori ratione cum his agimus, si quando petitionem negare volumus, quam differendo, et modo impedimentum causando, modo spem aliquam dando; Cum enim instabiles sint, et vani, non diu durare possunt, et vt dicebat Horatius. *Idem eadem nequeunt horam durare probantes*, Merito igitur petulantes vocari possunt, et vox hæc, talis temperamenti propria esse videtur, et mutationes omnes prompte capiunt, eodemque tempore rident, lugent placantur, et irascuntur, vt enim dictum est puerilem, et fœmineam omniaque referunt naturam, Quare et roseam habent carnem, et caput crassiunculum, et facies ad rotunditatem accedit, et oculi sunt humidi, et non nihil ridentes, siue hilares, et quoniam sanguis subtilis præsto est, et aeris naturam præsentant, pudore etiam suffunduntur, facile, cum pueri, atque adolescentes sunt, non tamen ideo petulantiam, et procacitatem exuunt; quoniam de honore atque existimatione bona parum solliciti sunt; Hæc enim ob vanitatem, et instabilitatem aeris propriam minimi faciunt. Videntur ijdem plurimum prompti ad salutandum, quod fit quoniam sunt amatorij, qui facile garrire volunt, et sodales nouos facile quærunt; et cum de vero, et solido honore parum solliciti, sint; vanum affectant, et prærapiunt sodalitatum amatores, compotatores, otij sectatores, laborum hostes eximij, spe semper pleni, de alijs aliorumque fauore plurima sibi promittentes, quoniam, vt diximus, vani sunt, et mutabiles; qui non vocati possunt, ac volunt alij consilium dare, opem autem, et auxilium nolunt; neque volentes sciunt, apti igitur sunt ad suggerendum, et corrumpendum, pueros, et fœminas, si qui illorum dictis fidem adhibuerint, versatiles enim propter aeris naturam sunt, et propter idem vagabundi, et qui facile loca, et sodales mutent: homines vulgares, nam et garruli sint, et vino, et veneri dediti, nam voluptuosi, et laborum nescij. Possunt autem longam vitam

tam diuturnamque viuere, si modo salubrem, et conuenientem sibi suoque temperamento instituerint dietam: sed nimium voluptatibus, ac sodalitijs dediti, facile errores committunt, atque in plurimos nati sunt morbos cadere, plurima autem illis in est scabies, ad huius enim morbi genera pro pensi sunt, præsertim in adolescentia; Quoniam autem in humido, et calido videtur posita hominum vita, et præsertim pueritia, et adolescentia, ideo plurimi aut tale habent temperamentum, aut mores qui hoc sequuntur, et ita facile ex habitu tales fiunt, quales ex temperamento pueri, et mulieres existunt secundum naturam.

Cum enim in adolescentia, et puerili ætate vehementes has habeant dispositiones, ac propensiones, tum propter temperamentum naturale, tum propter ætatem quam agunt, nisi ab educatione, et bona institutione emendentur, et tanquam vites colantur, palis sustineantur, et palmites, ac rami superflui amputentur, si naturam ducem sequantur, et ex naturali propensione operantur, ab operationibus iteratis introducuntur mores, secundum quos deinde homines tales esse dicuntur, et taliter vsque ad vitæ suæ terminum operantes, moribus suis plerumque sortem similem consequuntur, atque illud est, quod dicebatur supra, homines suæ fortunæ sibi fabros esse. *Adeo à teneris assuescere multum est.*

Qua propter, non ideo si cui videmus tales adesse operationes, aut mores, illum subito dicemus esse humidi, et calidi temperamenti, mos enim hic v. g. garrulitatis, et vanitatis, potest in esse vel à causa externa, vt ab educatione, institutione, sodalibus, cum quibus vixerit, et quos à teneris annis non animaduertens imitatus est, à studiorum etiam genere, et artium quibus quisque addictus est, et exercet. Hinc veredarij qui continue cum equis, et mulis versantur bestiales, et immites nacti sunt mores, et lanij, cum quotidie boues, et castratos secent, et interficiant crudeles existunt, studia enim in mores abeunt; cibus aer, et patria peculiares cuique mores ingerunt, sic Virg. Aeneæ sæuitiam ostendere sub persona Didonis volens ait.

„ *Duris genuit te cautibus horrens.*

„ *Caucasus hyrcanæque ad morunt vbera Tigres.*

Et paulo inferius. *Laomedonteæ, sentis periuria gentis.* Docere volens et patriam, et educationem, socios, sodalitatesque, et in hoc præcipue temperamento, quod aereum est, maximam vim habere; A causa etiam interna mores, et operationes a na-

turali temperamento auersæ nobis se se offerunt, et mirabile quoddam apparet, virum calidæ, & humidæ temperaturæ esse melancholicum, vecordem, auarum, nullius valoris hominem iudicio, memoria ingenioque carentem; Id autem accidit, aut quoniam ex morbo, morbificaque materia est factum, quod in delirantibus sine febre, & cum risu animaduertere licet; aut quando membra principalia, ceu cor, & cerebrum diuersam à toto corpore nacti sunt temperiem,. Quare non ex vna aut altera operatione iudicabimus hominem, neque enim vna hyrundo facit ver, neque quicumque bene agit, aut non male agit subito bonus est. Nam

Oderunt peccare mali formidine penæ.

Sed neque quicumque talia habet signa in corpore, & talem habet temperiem, & talis subito dicendus est, etiam si omnia enumerata signa haberet; Nam solum prædicere possumus, (si omnia signa conuenire videbimus) hominem non tales habere mores, sed tantum inclinationem, & dispositionem ad tales habitus sortitum esse, vt ideo ego hominem cuius pectus latum est, magna ossa magnosque lacertos, & pedes, & manus magnos, & caput mediocre, & bene formatum: Hunc non dicam robustum, & fortem, sed aptum natura esse, ad habitum fortitudinis, & intrepiditatis consequendum; Verum si hic ad oppositas actiones, per oppositam educationem, & sodalitatem, & ad adductus fuerit timidus vilis, imbelis fiet.

Ad hoc igitur vt aliquid probabiliter de naturalibus, inclinationibus, & dispositionibus non autem de moribus dicere possimus; Primum videre debemus, an omnia prædicta signa in toto ad sint corpore, & si aliqua desint, quænam sint, principalia, aut minus prima. Secundo an adsint aliqua alia signa, opp sitũ indicantia, vt cũ pectus sit latum, manus magnæ robustæ, tamen pedes sunt parui, & venter prominens, Nam opposita signa pro illorum naturam minuunt priora, quare & significationem oppositorum. Tertio notandum est, an principalia membra, vt cor, & cerebrum diuersam inter se, aut à toto nacta sint temperiem, fieri enim potest, vt cordi calido, cerebrum iusto frigidius opponatur; & à corde, & à cerebro diuersum fuerit à principio generante factum corpus. Quarto ætas, studia, morbi, & alia pleraque adeo naturalem temperiem mutare possunt, vt vix eam licet deprēdere, quamuis aboleri, & tolli penitus nequeat: Hac ratione fit vt non facile de moribus hominum iudicare possimus, & multo minus de fortuna.

De calida, & humida temperie superiori opposita. Cap. XXXVI.

QVid probabiliter sequatur hominis temperiem in qua humidum superat calorem,& aerem refert quem mense Maio, & in fine Aprilis sentire solemus dictum est, item quomodo hinc nulla morum inferatur necessitas; nulla vitæ sors, sed tantum ad hos,vel illos habitus inclinatio; Totaque hæc doctrina in hoc fundatur, quod omnia orta naturam suorum principiorum sequantur, & quod in mixtis à prædominante fiat denominatio, quod autem prædominium habet, vel id secundum molem, vel secundum virtutem, secundum molem in his quæ sunt apud nos grauia elementa dominantur, terra sane si proprio termino terminantur, aqua, si alieno nata sunt finiri, at quamuis secundum molem dominari contingat, non tamen semper secundum virtutem etiam dominantur, nam secundum molem, & piper, & euphorbium terrestria sunt, & grauia, & proprio termino terminata, illorum tamen virtus ignea est, & multum caloris in se habent, sed quæ secundum virtutem vocamus talia v. g. calida, aut frigida rursus vel actu sunt, vel potentia, ea vocantur actu calida, quæ tactum calefaciunt, & ignem actu habere docentur, potentia vero calida, quæ calefacta calefaciunt, & mota mouent, non enim piper me, stomachumque calefaciet, nisi de potentia secunda, ad actum, & energiam à calore naturali deducatur,sic cuidam anui non nocuit casu captum venenum, quoniam ab eius calore naturali nimis debili non fuit deductum ad actum, sed sine læsione per inferna exiuit; sic in extremo vitæ positis propter morbum, nihil mouent purgantiam medicamenta; quoniam debilitas caloris medicamentum non potest deducere ad actum, ita vt valeat destinatam operationem facere, si paulo robustior sit calor, mouebit quidem, ad actumque exibit medicamentum, sed quoniam penitus vincitur, & nihil agit, sed patitur tantum, acciditque vt in alimentum transeat; neque purget, sunt enim tria cibus, pharmacum, & venenum; Hoc tantum vincit; & ideo occidit, & tollit hominem. At cibus tantum vincitur, quare alit, & conseruat. Catharticum inter vtrumque medium vincit, & vincitur à naturali calore. Primum vincitur quoniam ad energiam deducitur, & mouetur. Vincitur etiam quoniam eijcitur, &

foras propellitur. Vincit autem quoniam corpus, & ventrem turbat humores, ac spiritus educit, & hominum debilitat; sed hæc forte præter rem præsentem.

Nunc nobis de temperamento calido, & humido habendus est sermo. Hoc superiori quodammodo videtur opponi, vt cum chirotecham, quæ dextram manum operiebat, si inuertamus, non amplius dextræ, sed sinistræ accomodabitur, sic contingit nunc sanguineum, aut aereum esse temperamentum, in quo calor humorem superat, sed quoddam aliud esse, vt cum siccum superat calorem id non est ignis, sed terra à calore vehementi passa, ita nunc cum calor longe superat humidum, adest tamen, neque expunctum est penitus, videtur potius aqua vehementer bulliens, & magnopere exurens quam aer. De hoc igitur temperamento pauca dicenda, quoniam ex superioribus patet, nam si inuertantur temperamenta & potentiæ, & dispositiones efficiuntur inuersæ, quæ illa sequuntur.

Cuicunque igitur secundum totum corpus, inerit prædominium caloris, & humoris secundum virtutem, & sic à corpore temperato simpliciter recesserit, illi longe aliæ dispositionis à superioribus, (quamuis aliqualiter similes videantur) inerunt; ex his secundum corpus, quædam tales erunt; multos capillos eosque mediocriter crassos, & crispos, subnigros habebunt, caput magnum frons lata, cilia, ac supercilia nigra densa, oculi vegeti mediocres, & magni potius, quam parui; viuidi, valde mobiles, caloris enim proprium est, vt sit in motu continuo, nam semper fit; genæ rotundæ, tota figura ad fuscedinem tendens, barba nigra multa, facies in longum protensa, virilis, nasus magnus in fine rotundus rubens; os latum magis, quam strictum, labra rubra crassa, dentes magni candidi collum crassum, ossa mediocria, mentum acutum, aures exculptæ, vbi enim calor humorem excedit, & vtrique super abundant, cum hic sit ex quo partes corporis fiunt; calor autem à quo contingit, & artus fieri magnos, & bene formari. Iure igitur diximus tales homines esse viriles, & apprime ad operationes masculas dispositos, & viuaces esse, et promptos. Idque tunc magnopere augebitur si cor calidum fuerit, et humidum, nam et pectus latum, & hirsutum fuerit, et carne musculosa plenum, ad fuscedinem tendens, et si cerebrum consenserit, rubebit frons, et genæ, et totum corpus magnum, carnosum, et musculosum apparebit, molliore tamen carne quam primo aspectu iudicari posset; Cæterum

terum sensus in iuuenta quidem bene se habebunt; sed procedente tempore, auditus hebescet, neque oculi bene suo fungentur officio, sed pessime omnium nasus, facile enim hoc temperamento præditi coriza capiuntur, hæbetes demum fiunt sensus omnes ab humido superante, præter tactum, qui cum ob humiditatem naturalem, et non excrementiam fuerit in carne, et cute molli, et ob calorem rara, facillime patietur, et obiecta propria percipiet: Memoria labilis, quæ tamen prompte capiat, imaginatio mobilissima, quæ ex vna in aliam transeat celerrimè imaginem; deinde præcedentium non recordetur, propter humidum enim prompta est ad suscipienda omnia phantasmatum genera, sed propter caloris vehementiam stare loco nequit, quare neque intellectus bene potest suo fungi munere, cum prout oportebit, phantasmata speculari non possit, appetitus vterque vehementior, ira celer et promptissima, sed propter multam humiditatem minimè diuturna, cupiditas etiam similis, nam homines hi, quæ volunt vehementer volunt, et cito etiam à voluntate, et desiderio suo desistunt; Aqua bulliens, et vehementer calida continuo agitatur, multos vapores emittit; turbida fit calore sicco concreta soluit, vt sal gummi, resinas pures lignaque arborumque ramos mollit, at à frigore sicco coagulata, vt metalla et saxa non soluit; ita cui dominatur hæc temperies, si non hæc, attamen analogica, et proportionata istis inerunt accidentia, exempli gratia terram refert in corpore nostro melancholia, ergo et quæ sunt terræ passiones, et affectus, iis similes in corpore nostro faciet melancholia, sicca est terra grauis, et frigida, et difficile mobilis de proprio loco, et homo in quo prædominetur melancholia naturalis, non autem ex humorum assatione generata, durus erit, et ceruicosus, et obstinatus, et in sermonibus suis grauis, non vanus non garrulus, sed tacitus, & sui ipsius amator, non prodigus, sed nec valde parcus, et acer rerum suarum conseruator. Hoc enim frigoris opus est; robustus et iam secundum corpus, et secundum animam, qui de proprio loco, et de propria sententia non facile mouebitur. Hac eadem itaque ratione calido, & humido temperamento præditum hominem aquam bullientem referre dicimus, et pituitam naturalem valde à calore sicco passam; Quare et corpus, et animam continue agitabat præsertim in pueritia, et adolescentia loco stare nesciet, nunc hanc, nunc rem illam vehementer cupiens, et deserens, simultatibus, rixis, contentionibus

gau-

gaudens, inconstans, instabilis, nihil quod bonum sit, aut frugi cogitans, multi enim vapores iugiter in caput feruntur, spiritusque turbant, affectus varios generant, quibus mens offuscata, & oppressa, quid deceat, quid vtile sit, & quid non, cognoscere, & discernere nequit: Viuit enim homo hic ex affectu, & perturbatione; cuius proprium est naturalem mentis aciem perturbare, atque impedire ne possit cernere verum; quod in ira clare perspicitur. Sic turbidum fit ingenium, & iudicium iniquum; & eorum quæ se se offerunt varium, sic homo huiusmodi recta consilia non admittit, deliberata non sequitur, consiliarios irridet, & vix vt piscator ictus respicit aliquando; Viros cordatos plerunque peruertit, & eos qui facile moueri ad iram, aut ad misericordiam solent. Vt autem frigore concreta metalla, & saxa ebulliens aqua non soluit, ita homines vere sapientes nihil ab horum verbis, & minis mouentur, sed stant, *vt pelagi rupes magno veniente fragore*.

Nihilque magis contra horum vehementiam iuuat quam tempus, & moræ; sic causas innectere morandi. Anna suadet Didoni, sic illa cupiebat, vt Aeneas parum expectaret; vehementissimæ enim tempestates, & turbines cito deficiunt, ac cessant, & sequitur deinde sol clarus, & aeris tranquillitas.

Cæterum qualis sit homo hic, & qualiter se habeat, in artibus in scientijs, & virtutibus, ac omni vita ciuili breuiter percurramus, si dixerimus prius, quod duplex est horum hominum genus, alterum quod feruentem aquam, & summe bullientem refert, alterum quod repræsentat naturam æstuantis aeris, & feruentis qualem videmus de Mense Augusti aut supra tecta, aut supra terreas glebas feruere. Prioris generis homines contemplationibus, & scientijs non sunt apti, inconstantes enim sunt nimis, & eorum mens, & ingenium vagatur, neque iudicant de ijsdem rebus eodem modo semper. Amplius, ex Aristotele primo de anima scientia dicit quietem, horum spiritus, & essentia in continuo existit motu; scientes impermutabiles sunt, isti facile mutantur, nam bullienti aquæ similes sunt, quare aliquando elati, aliquando humiles apparent, modo magna omnia loquuntur, & volunt, modo parua affectant, & talem probabile est, fuisse Tigellum de quo Horatius, ille enim habebat sæpe trecentos; sæpe decem seruos, modo reges, atque tetrarchas, omnia magna loquens: Modo sit illi mensa tripes. & concha salis puri, & toga quamuis crassa contentus erat, in discursibus,

& consultationibus acutissimi, & quid sit agendum facilè prospiciunt; at propter instabilitatem non perficiunt, talem dicunt fuisse quendam principem nostri temporis, qui in consultationibus optimus, in actionibus pessimus erat, & quod optimè consultauerat, cum in rem præsentem veniret, adeo perturbabatur, vt semper deteriora vsurparet consilia, ijs quæ prius probauerat, omnino prætermissis, fortes igitur non sunt homines hoc temperamento præditi, quoniã nimiũ mutabiles, sed neque temperantes præsertim in venere, & vino quoniam calidi sunt, & humidi, & quoniam tales, secundum animam liberales, aut potius prodigi sunt, ita secundum corpus scabie plerumque afficiuntur, & phlegonibus, et erisipelatis impetuntur, in æquales sunt, & minime sibi constantes, quare aliquando iniurias non curant, aliquando vehementissime exardescunt, Zelotypi, non tamen ob amorem, nam mutabiles sunt, sed propter superbiam, calor enim ignis species superexistere alijs gestit, ita vehemens amara, non tamen acerba, dulcia enim cum exuruntur amarescunt, quod in melle, & saccharo exusto clare apparet, cum itaque ira vacui sunt, mitissimi, atque suauissimi videntur, naturam enim, vt diximus sacchari repræsentat; Naturaliter igitur placid, humani, misericordes apparent, sed minima etiam cum causa in oppositas feruntur affectiones; facetijs, lusibus, cantiunculis delectantur, neque modice his rebus dant operam, cum vaga nimium, & instabilis sit eorum imaginatio. Nati ad vtramque fortunam impotenter ferendam; plus nimio abiecti in infortunijs, & calamitatibus, in secundis superbi, crudeles, intolerabiles, fastu pleni. Possunt autem planè inertes vocari, ad nullam enim artem certam, & præcipue mechanicam, hoc est manibus vtentem nati sunt, artes enim hæ omnes, siue artificiosæ sint, siue laboriosæ, aut etiam liberales stabilitatem quandam requirunt, quam illis suppeditat melancholia naturalis. Militarem forte exercere possent, non quod ductores ordinum, aut Imperatores esse possint, sed quod audacissimi cum alijs esse solent, quod pericula, vel non cognoscant, vel non considerent, quamuis soli deinde timidi potius sint, quam audaces, id enim proprium est flammæ, & ignis, qui si paucus sit, facile à flamine quamuis paruo extinguitur, & agitatur, si vero magnus fuerit, multis simul flamulis existentibus, excrescens, & ad auctus, iam non solum flatu, & vento, non extinguitur, sed augetur, et continuo maior, atque maior efficitur.

Verum si non aquam bollientem, sed æstuantem referet aerem propositi hominis temperamentum, quod tale est, vt pene sit siccum, & igneum: Hic erit secundum corpus mediocris, capillos habebit nigros, crispos duros quales Aegyptij, aut Poeni habent, frons non magna caput rotundum, mediocre, color subfuscus, oculi nigri, mobiles, parui potius quam magni supercilia crassa nigra, vt etiam barba, quæ dura est, & hirta, facies rotunda, os grande, labra subtilia, pectus latum pilosum, manus pedes magni pro corporis statura, caro solida, dura vehemens, animi sensus mediocriter in iuuentute acuti, at in senectute fatiscunt, exuperante humido, propter additionem excrementitiam, imaginatio vehemens prompta, turbida; Memoria labilis, quæ celeriter recipiat, sed species rerum non retineat; Intellectus acutus, ingenium volubile, & iudicium instabile; affectus enim in hoc homine potentissimi iudicium corrumpunt; vt pote qui amore, & odio, & cæteris passionibus ita subiectus sit, vt semetipsum nusquam cohibere possit; quare neque ad scientias contemplatiuas nati sunt, homines isti, & quamuis perceperint, & cupiant scire, attamen propter impatientiam nihil magni agent; In actionibus nimium vehementes, inconsiderati, mutabiles, rationum incapaces in affectu continuo positi, & tunc iustitiæ, & virtutis omnis immemores; ea tantum prompte dicentes, & facientes, quæ ipsis animositas suadet; qualem forte, aiunt poetæ, fuisse Achillem. Eadem etiam de causa, nisi necessitas illos vrgeat, nollent artibus dare operam vllis, neque vitam sedendo, & quiescendo facere possunt; Nam contentiosi sunt homines huiusmodi, & iurgiorum, ac contumeliarum amatores, qui libenter dicant, & sine delectu, quæ illis in mentem veniunt, audireque deinceps non sustineant aliorum dicta, nimium enim sensitiuus est illorum animus, & nimis acute iudicant aliorum errores, quare detractores, discordiarum seminatores, litigiosi, iniuriosi, & tales, vt nemo diu cum illis durare, & viuere possit, & tot de ijs quorum temperamentum est calidum, & humidum dicta sint.

De Temperamento in quo humor frigiditatem superat. *Cap. XXXVII.*

SI autem locum secundum post pituitam occupauerit sanguis, humiditas frigiditatem superabit constitueturque compositum inuerso modo ab eo quod dictum est in Cap. 33. in hoc enim humor frigiditati prædominabitur, vt in altero frigiditas humorem superabat; talem temperiem nacti sunt Cucumeres, vulgò Anguriæ dicti, efficitur hoc temperamentum à prædominio humoris pituitosi, cum subdominio sanguinis, quem sequitur bilis, & vltimo loco melancholia circa finem hyemis tempestas verna, & cibi humidiores hoc ipsum conseruant, & fœminæ secundum naturam plerumque tales existunt, videturque referre hoc temperamentum illud vaporis genus, quod ex aqua calefacta exoritur. Cuicumque igitur hoc temperamentum inerit, secundum corpus talem iudicabimus molles capillos habere, faciem carnosam, subroseam, os paruum, hiulcum, ossa subtilia nusquam apparentia, aures paruos, nasum, & mentem pusillum, barbam subflauam, manus, & pedes paruos fœminiles, carnosos, pectus carne plenum, candidum, totum demum corpus carnosius quam ferè deceat virum, vox inæqualis, est quandoque in fine rauca, motus promptus quidem, sed qui facile remittitur, si homines hi corpus habeant molle, ergo parati ad suscipiendas quascunque impressiones existunt, facileque fœmineos mores referunt: æqualiter igitur, & ad risum, & ad fletum inclinati sunt, & cum omnibus facilè concordant, moles enim sunt, vndè, & concubini quandoque erunt, nec morem gerere renuent; sunt delicati, difluentes, dormitabundi, effœminati, et elumbes, plerumque ficosi. His ergo placet diliciosè viuere, ornatè vestire, laborem tanquam anguem, & rabidum Canem fugere, multiloqui etiam sunt, & verbosi, hæc enim fœminarum passio est, et propter eandem causam nugaces, et mendaces, et quoniam humidi sunt, ideo obliuiosi, oscitabundi, et ociosi, supra enim laborem odisse diximus; persuasibiles sunt, humidi enim, et naturam quodammo puerilem referunt, facilè in gratiam redeunt cum aduersarijs; nam humidi proprium est rebus hærere, et hac de causa sociabiles sunt, manent in plateis, et vicis, et conuentibus hominum libentissime, siquidem sociabiles valde, ceù, graculi, et oues, superuacanea, et vana plerumque loquuntur,

nec tacere sciunt; omnino variabiles, & instabiles, referunt enim naturam aquæ fluentis; ventosi igitur, & ferè nullius ponderis, furaces, quidam Poeta vocabat huius generis homines, qui cum auaritia coniunctam habent incuriam conseruandi patrimonium proprium, isti enim cum plerunque, & illiberaliter dent quibus debent, inconsultè tamen suas res familiares curant. Amicis promptissimè obsequuntur, sed ita vt illis sæpissime sint molesti, etenim bis, ter, quater repulsi discedere nequeunt; quare ingratum obsequium est plerumque, quod inde prouenit. Ambitiosi non sunt, neque honores plus iusto sectantur, imò nec quos deberent omnino curant, quapropter etiam si male audient quòad suas fœminas, si caudices, ac stipites vocentur, neque indignantur, neque pugnare volunt, se ipsos despiciunt quodammodo, cum grandiores natu fuerint, & iuuentutis flos abierit, vndè non credant amplius aptos esse qui amentur. Quo ad Deum, ac diuina inter superstitiosos, & plus nimio credulos, quam inter impios, & pertinaces recensendi sunt, at quinimò plura, quam oporteat credere, & quando, & quomodo non oportet plerumque sibi persuadent; varia de strigibus, de Dæmonibus de fascinationibus falsa, veris immiscentia libenter effundentes. Ad scientias genus hoc hominum natum non est, nec orationibus, aut cæteris sermocinalibus, siuè illæ liberales sint, siue illiberales dare operam sciunt; sensus obtusi, intellectus obtusior, phantasia, & memoria crassa, & difficulter retinens quæ recipit, horum effectuum causa præcipua est humiditas prædominans frigori iuncta. Quæ si igitur temperies humida, & frigida, in qua frigus humori prædominatur ex his manifestum est

De Temperamento frigido, & sicco, eiusdemque Proprietatibus. Cap. XXXVIII.

Varium ac difficile admodum est cognitu hoc temperamentum nam, & vulpes, & lepores, & asinos ad huius temperamenti naturam accedere aiunt. Primum itaque quid sit temperamentum frigidum, & siccum, quot eius gradus, quæ partes in corpore ad ipsum referantur dicamus, deinde proprietates eiusdem prosequemur, est temperamentum frigidum, & siccum illud ipsum, quod ità affectum est, vt frigus siccitatem superet; fit ex prædominio pituitæ cum subdominio melancholiæ, in quo

tertium locum occupat bilis, vltimus est sanguis; sic ergo excedit frigus naturalem temperiem hominis. Hanc mixtionem refert Argilla aqua multa subacta; sic in corpore sunt tendines,& ossa quædam teneriora, quæ appendices ossium vocantur, quid igitur sit, & ex quibus patet. Gradus tres sunt, vltra quos non viuitur, in quarto constituta vix tantum caloris habent, vt ali possint, tales sunt Angues, & Viperæ hyiemali tempore. In tertio gradu erunt & glires, & mures, & quædam animalcula, in quibus magis calor, & motus elucescit, secundum gradum ostendunt conualescentes ex longis febribus, & morbis, nam & à frigore cito læduntur.& sunt exsiccati,ad primum senium cum peruernerimus, primum gradum huius temperamenti naturaliter habebimus.

Conuersum igitur huius temperamenti est terra; hæc enim plus sicca est, quam frigida, illud plus frigidum quam siccum. Cuicunque igitur tale inerit temperamentum in primo, aut secundo gradu, quale naturaliter habent Arabes, & quidam Aethiopes, ille erit recaluaster, habebit capillos planos, subnigros, frontem mediocrem, tuberculis repletam, faciem longam; macram, pallidam, nasum male tornatum, oculos turpes, contractos, lusciosos, barbam inæqualem, raram, asininas maxillas, mentum longum, subtile, pectus strictum, glabrum, ventrem tumidum, non castigatas clunes, carnem flacidam asperam, rugosam, manus, ac pedes macros, oblongos, male formatos, corpus totum nec pulchrum, nec benè tornatum, sed ita vt partes ligatæ, & violenter compactæ simul videantur. Quicunque igitur secundum corpus talis erit, vt dictum est, argillam multa aqua subactam referet, quare hic tanquam gluten alijs libenter adhærebit, per se abiectus, & parum valens, contractus, hoc enim frigidi est, congregare, & vnire, quare, & curuus incedet, (frigus enim congregat, & constipat,) & depressus erit, & depilatus, male enim affectus est pilus,& quærulus; frigidus enim, desperationeque plenus est, & certe in se nihil laudabilis habebit, cum ipse idem plurimum à laudandis alijs distet, vix iuranti fidem habebit, at quod crediderit obstinatè tuetur, hæc est Argillæ natura, si quam susceperit figuram, illam diu seruat, dum resiccatur, paratus est ad indignationem, sed quamuis irascatur, cùm præsens est qui illum offendit, tacet, absentem deinde lacerat, eique maledicit, frigus enim timorem incutiens tacere facit aduersario præsente, eodem absente cessat timor, deinde sic-

citas

citas quæ ex ira incaluit iram prodit, hinc voces sequuntur, ac minæ, contemplabilis igitur est vir talis, & nescio quid Asini in ipso apparet. Auarus etiam est, etenim quod recepit Argilla aptè parata retinet promptè, & difficile deserit. Quæcumque aliena accepit, reddere libenter non vult, sua nullo modo dare intendit, anxius est, timidus enim, quoniam frigidus, sed & naturaliter balbus esse solet qui huiusmodi temperamento præditus est, vel teste Hippocrate, causam afferunt quoniam frigus impedit motum. Qui de Dæmonibus tractarunt cacodæmones huiusmodi corpore assumpto nobis apparere aiunt, quapropter, & timorem incutere, turpesque videri quando etiam turpes sunt homines isti, turpiores quoque mulieres, ad inopiam, & ad labores propensus est, qui hoc sortitus est temperamentum, eiusque artificium esse posset, ceu fabri lignarij, aut ferrarij, aut cauponis, aut olitoris aget mercede caballum. Aut etiam chiromantem, aut somniorum interpretem se venditabit, tardus in suis actionibus cogitabundus qui de eadem re multa consilia, sibique inuicem opposita contempletur, & peius semper ex omnibus eligat; talem quendam Principem dicit fuisse auctor Italicarum Historiarum, quare quamuis maxime consideratus appareat alienarumque opinionum corrector solers; attamen in resolutionibus, quæ calorem requirunt semper deteriora, & longe ab audacia, & magnanimitate remota aggredietur, de genere eorum qui dicunt pulchrum mori in armis, cum hostes absunt; si se offerunt in pedibus omnem suam spem reponunt, & diffugiunt ad loca tuta, degener est, abiectus, naturaliterque occultus delator, & nocere inimicis desiderans, sed non audens, dissimulator opis propriæ, & sibi soli commodus, frigidus enim cum sit contractus est, & sine audacia, quare & dolosus, & promptus ad excusationes, & ad mendacia, & quoniam frigidus est & auarus, & laboris aliquando impatiens, libenter fœnerabitur, & fraudabit eos, qui secum rem habebunt, furtis gaudens, furtiuisq; delationibus, & relationibus ignobilis, & illiberalis paruis dolis gaudens, quoniam timet sibi, Incantationibus, Fascinationibus addictus, maledictis, et diris imprecationibus quos odit persequens, suis proprijs domesticis infensus, ingratus, et inquietus, quas passiones abiectus animus, vilis, et timidus illi impingit, quibus de causis effectum est, vt et inuidus sit, et iniustus, et ad homicidia propensus, propterea quod timidus est; litteris delectabitur, et præcipuè in legibus poterit proficere, nam et na-

tura-

turaliter litigiosus erit, et ad id cogēte ipsum auaritia, et inuidia quas iniustitia faciet, et quoniā litteris delectabitur, et lucubrationibus operam dabit, multa scribet, multas lustrabit causas, ita enim & plura meditabitur, non ineptus etiam mathematicus sed præcipue in mechanicis excellet, et si fœmina erit vix fieri poterit, quin ob auaritiā in impudicitiā non deflectat, quare et miserabilis facile fiet atq; in morbum Gallicum incidet; Harum mulierum genus vanis artibus Necromantiæ, et Sortilegiorū vt plurimum deditum acre noctiuagum, et noctis obscuræ solitudines amans, et multis vitijs obrutum. Sed ad virorū naturam iterum reuertentes dicamus, qui tale temperamentum sortitus fuerit, paganum hominem referet, et qualem Persius se ipsum pingit, et quoniam litteris imbutus erit Physicum quandoque, et diuinatorem se esse alijs persuadere tentabit, propensus erit ad Parochiales Ecclesias rusticanas, et facile abiectorum, et vilium hominum curam sumet, moribus rusticanis, et saturninis, qui tantum ob auaritiam, aut timorem alijs seruiat, sed semper solum suum commodum præ oculis habens, perplexus, Sophisticus, irresolutus, dubiosus enim, et multum cogitans propter frigiditatem, et siccitatem, et itá vt aliquando substupidus appareat, suspiciosus prima apparentia, syluester, et tetricus, et tristis, quod frigidi, et sicci proprium est facile in Zelotypiam cadens á quá mirifice torquebitur; talis igitur erit quo ad naturales inclinationes Cæterum in consuetis, et proprijs actionibus sigillatim quapropter existat percuramus. Circa rem familiarem auarus, et pusillus, amicis obsequens, sed ingratus, et beneficiorum immemor, non magnificus, non liberalis, nisi spe adducatur, vt maiora recipiat aliquando, nil donabit, honores magnos neque ambiet, nec curabit, et si offerantur, illum maxime percellent, nec ferre sciet magnas iniurias easque impotenter sustinebit, at propter timorem innatum vlcisci non audebit, nisi seipsum prius saluum putet, et nisi sibi prouideat, corporis sui circa victum, et vestitum non exactam curam geret, et dummodo togam habeat; quæ defendere ipsum á frigore possit, quamuis crassam, nihil vltra quæret, plus æquo aliquando curis grauibus addictus, et si vtilitatis illuxerit aliquid sacra profanis miscere non verebitur, et tot de hac temperie dicta sint.

De

De Temperamento sicco, & frigido, & eius proprietatibus. Cap. XXXIX.

QVando contigerit misceri inter se elementa, ità vt terra non solum secundum molem, sed etiam secundum virtutem prædominetur, ità vt actiones, & passiones naturam, & proprietates terræ referant, hominem hunc sortitum fuisse temperamentum siccum, & frigidum dicemus, terrestre scilicet, in quo terra præualet, cuius constitutio est primo sicca, deinde frigida; primum siccorum enim terra est, hanc melancholiæ similem esse aiunt, ossa, pili, cornua, vngues, dentes talia sunt, item saxa, & plantæ etiam quam plurimæ, & multa fossilium genera, tactus ex sensibus ad terram refertur, angues, & animalia exanguia terræ sunt, vt Bubones, Lacertæ, stelliones, & prætereà insecta, præcipuè non volantia, tarda, & quæ cortice teguntur. Refert hoc temperamentum ex metallis fertum, & vulgo melancholici dici solent. Homines hac ratione fabricati differentias suscipiunt, maxime à se ipsis diuersas, non secus atque ferrum quando calefactum, aut non calefactum est, & dum calefit si rubrum, si candens fiat, temperatum, non temperatum, elaboratum, non elaboratum, aliter enim iudicaueris de ferro elaborato, & temperato, ac de crudo, & nondum ignem experto, quapropter putandum est secundum quod magis, & minus calorem contraxerit hoc temperamentum melius, & peius de eodem iudicandum sit, vt enim terrarum species quamplures sunt, ceu lemnia, melitensis, bolus Armenus, Argilla, & quæcunque, vel ad ollas, vel ad clibanos requiritur, ità & melancholiæ species plures sunt, & vt *non omnis fert omnia tellus, sed hic segetes illic veniunt fœlicius vuæ*, ita diuersissimas operationes hoc nobis præbet temperamentum secundum quod magis, & minus à calore passus fuerit hic humor. Naturaliter autem, & secundum se dum contemplamur hoc, dicemus terram proprie referre, eamque quæ magis terræ sapit naturam, hoc est, magis simplex est. Huius itaque capilli erunt nigri, crassi, recti, frons parua, rugosa, aspera, turpis, aures magnæ, oculi parui, deiecti, quales ferè sunt mortuorum, obscuri, supercilia nigra, crassa, rara, iuncta, nasus magnus, acutus, nares paruæ, os turpe hians, dentes sesquipedales, nigri, mentum magnum barba plerumque nudum, aut indecenter vestitum, quæ rara erit crassa, nigra, maxillæ colore squalido, carne pauca vestitæ, facies tota ossea, caput, ac vultus asininus in speciem pauentis, & cogitantis compositus;

humeri compacti, stricti, pectus strictum, glabrum sine pilis, collum longum turpe, ceruix pilis nuda, dorsum ad gibbum vergens, brachia carne aspera, pauca, dura vestita, ossa magna, manus, & pedes, horumque digiti longi, macri, ossei, motus tardus, vox grauis, obscura, impedita. Refert hoc temperamentum tempestatem autumnalem, & senectutem illam, quam primam vocant Medici. Cuicunque igitur tale inerit temperamentum nempe terram puram referens, in qua siccitas frigiditatem superat, cui primo inest terminari proprio termino, ille habebit prædominium melancholiæ, quam sequetur pituita, & hanc excipiet aliquando sanguis, vt in iuuentute, aliquando flaua bilis, vt in ætate consistenti; Hic ergo naturaliter ab alijs abhorrebit, terra enim sicca est, & proprio termino terminata, alijs non facile adhæret. Abiectus erit, & vilis, terra enim omnibus subijciuntur, & ob hoc à quamplurimis abominabilis iudicabitur.

Oderunt etenim hilarem tristes, tristemque iocosi.

Abstractus erit, nam ab alijs separatus, acerbus, hic enim effectus est sicci cum pauco humido iuncti. Namque saporem, quem acerbum, vt in vuis immaturis, & stipticum, quem in sorbis percipimus, & acidum, quem sentimus in succo limoniorum, Medici dicunt esse opus terræ, saporesque hos à sicco, & frigido fuisse fabricatos, & quoniam terrę proprium est quiescere, in suis opinionibus stabilis erit, in suis negocijs, & studijs assiduus, sibi plurimum applaudens, alijs aduersarius, agrestibus, rusticanisq; moribus præditus, qualis Asinus nullam aliorum curam gerens, aut rationem habens, qui facile ad Astrologiam, ad Aritmeticam, ad Mathematicamque, atque omnes eas scientias, quæ contemplatione sola, & solitudine gaudent, inclinatus erit, vt dictum est, & enim siccum ab alijs se iungitur; auarus erit, timidus enim, quoniam frigidus, quæsitorum anxius custos, terræ enim proprium est, & sicci quod recepit diù retinere, balbum dicit Hipp ratio est, quoniam frigidus, & siccus, parum caloris habens difficile mouet mobile; lingua difficulter mota imperfectè loquitur, hinc balbuties; crudelis, vilisque quoniam timidus, Cacodæmonis quodammodo naturam referens, aut carnificis, aut vulturis, qui ex alieno malo sibi bonum quærit, in actionibus suis cautus quoniam timidus, clandestinus, obscurus, opaca enim terra est, cogitabundus, siquidem frigidus; damnator actionum alienarum, nam ad cogitandum paratus, & consideratus est, degener quoniam timidus, & detractor inuidus, ac difficilis, quique libenter sua bona abscondat, & dissimulet, atque ideo

do-

dolosus, & nemini pariter fidens, occultis scientijs valdè gaudebit, incantationibus magicis addictus, mirificè curiosus; aptissimus ad cudendos falsos nummos, omniumq; rerum falsificator; astutus enim, & cogitabundus, ad fænerandum paratissimus, auarus enim; melitis verbis insitam malitiam operiens, ceu terra quæ viridi herba squalorem tegit, fucatus etiam est, quoniam falsus, fur subtilis, quoniam cautus, & auarus, aptus qui Heremitas, & viros probos imitetur, ipse per se ipsum ignobilis, & importunus impostor, inclemens, quoniam crudelis, & truculentus, & terribilis cum inferioribus, humilis cum maioribus; & abiectus, beneficiorum immemor, ingratusque, & iniquus, terra enim quam recepit, aquam in sinum recondens superficiem nobis offert siccam, tales dicunt esse Iudæos, quos nullis beneficijs delinire poteris, gens auara, insidiosa, mercaturæ, fænoribus, & commutationibus magnopere dedita, & quamuis tot malis premi videatur. Amore scientiarum tamen mirificè tenebitur, & curiose, atque indefesse illas sectabitur, ad Medicinam, & Mathematicam præcipue natus, quæ didicerit in pueritia excellenter memoria tenebit, quare in senectute scientijs, prouerbijs Apologis scatebit, & quoniam vt diximus vanis scientijs delectabitur, diuinationibusque cuius vis generis magnopere.

Chyromantiæ, Hydromantiæ, Metoposcopiæ, & similibus vanitatibus credet, vel vt alio decipiat, se credere simulabit; naturaliter mæstus erit, & morosus, melancholicus enim, & frigidus, atque ab alijs longe remotus, & ob hoc neglectus, facile antè maiores, & eos quos veneratur obtumescens, vnde si quando amauerit mulierem, ei quid affectet narrare non audebit, vilis nimium, nimiumque timidus, & repulsam metuens, si quando autem pudorem deposuerit, egregie impudens, ac perfricta fronte existet; siccum enim quod semel suscepit diù conseruat, cum autem quietus sit, & solitudinis amator, & timidus, & qui ab alijs negligi se credat ad monasticam vitam inclinatus erit, aut ruri se abscondet, aut inter scorta continuè se se occupabit, semper mæstus, semper conqueritur de illis, & nunquam ab illis discedens; causa est quoniam siccum quam recepit impressionem, diutissime tenet; melancholicus autem omnis libidinosus est, & quo magis senescit, eo magis in his delirat; accidit aliquando, & his eisdem delectari vetitis naturaliter congressibus, & hac labe ità sollicitari, vt vix apud se sit; tunc autem, & soliuagum cernes tacitum morosum, & quod dicebat Virg. incipiet effari, mox in media voce desistet, sterilis, nam siccus est, & propter sterilita-

tem, nec vxoris, si quam habuerit, vnquam Amator, cum naturaliter parum cum domesticis conueniat, quod illi præcipue eueniet propter suspicionem, maximè enim suspiciosus, maximè etiam odio habet, quos illi nocere posse arbitratur, suspicio autem propter timorem illi inest, vnde, & tristitia, & cura, & querimonia exoritur; Ad veneficia natus, versutusque, vt Vulpes; timidus enim & ab alijs longe remotus existit. Talis itaque erit ille, in cuius temperie terra non solum secundum molem, sed etiam secundum virtutem prædominatur; Huius potentię cognitrices exactæ erunt, nempe visus, & longe magis auditus, odoratus etiam, horum enim vnusquisque ab humore suuperfluo hebetatur; gustus tamen medietatem quandam requirit, ac tactus non omnino ignobilis; Communis sensus excellens, phantasia prompta, quæ per partes varias rapiatur, dum incalescit humor, memoria stabilis, concupiscentia vehemens; Ira obscurissima, sed diuturna, qualem notant fuisse Tiberium Imperatorem; Intellectus in speculationibus acutissimus, in actionibus inualidus propter timorem, motus tardus, circa res familires tenax & auarus potius, quam liberalis, nemini dans, quare & à nemine capere volens, ne alicui dare cogatur; honorum non sollicitus, neque cupidus, se ipsum aliquando plus iusto despiciens, aliquando se efferens. Circa Deum, & Diuina inæqualis, ac instabilis secundum quod magis, aut minus incalescit humor, hic ergo est status, hæc melancholica constitutio, quæ cum se habeat ad colorem vt lignum ad ignem, ceu ignis aliquando ex lignis humorem, aliquando fumum, non nunquam flammam, prunam, carbonem, cinerem, res toto genere diuersas elicit, itá tanquam Protheus, homo talem nactus temperiem in varia, ac valdè dissimilia se se vertit miracula rerum, itá vt nec semetipsum aliquando cognoscat.

Materialia principia humani corporis prosecuti sumus, quid possint animæ instrumenta ex his patet, habitùs enim temperamentum corpori non dat, sed tantum inclinationes ad certum potentiarum vsum. In manu liberi arbitrij positum est his potentijs vti, aut non; Malę exterminandæ sunt, bonas tanquam fertiles herbas colere nostrum erit, & vt ad perfectam frugem peruenientes optimarum actionum sint instrumenta; & hæc de temperamentis dicta sint, in quibus si quid erratum contingit, quod diuinis Eloquijs, Patrumque scitis contrarium sit, totum id cassum, irritum, ac nullũ esse censeo, profiteor, & volo, & assero.

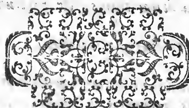
FINIS.

INDEX CAPITVM HVIVS LIBRI.

De humanarum complex. differentijs. Cap. 1. car. 1.
De ratione procedendi, & ordine doctrinæ. 2. 2
Quid sit homo quot eius partes. 3. 3
De partibus corporis humani. 4. 4
De primis quattuor humoribus. 5. 6
De corpore temperato simpliciter. 6. 8
De corpore intemperato. 7. 9
De præternaturalibus temperamentis. 8. 10
Qua ratione temperamentum totius, & partis cognoscitur. 9. 10
Qua ratione temperies partium principalium cognoscitur. 10. 12
De cerebr. hepatis & cordis qualitatibus. 11. 15
Quæ potentiæ animæ particularibus vtantur membris. 12. 17
Quomodo ad temperamentum totius, & partium sequitur dispositio corporis humani. 13. 18
De corpore temperato, & eius qualitatibus. 14. 20
De temperamento calido. 15. 23
De temperamento in quo flaua bilis & sanguis superant. 16. 25
De tertio gradu caloris nascentis ex adustione sanguinis, & pituitæ vnde porracea fit bilis. 17. 28
De temperamento frigido, & eius gradibus, & qualitatibus quæ vnumquemque gradum sequuntur. 18. 31
De gradibus temperamenti frigidi. 19. 34
De temperamento humido, & eius qualitatibus. 20 36
De sicco temperamento, & gradibus. 21. 40
De temperamento ab excessu naturalis melancholiæ oriente, & eiusdem qualitatibus. 22. 41
De temperamento in quo siccitas ex adustione bilis flaue, aut sanguinis

nis praualet. 23. 46
De sicco temperamento in quo pituitæ exusta est, & primum de acri, subtili, & salsa. 24. 48
De temperamento sicco ex pituita crassa, & coriacea. 25. 53
De temperamento quod proprie dicitur melancholicum, & præter naturale, & eiusdem passionibus. 26. 56
Melancholici temperamenti præter naturalis repetitio, & species eiusdem. 27. 65
De causis variarum differentiarum, quæ in hoc temperamento melan. cholico præter naturali reperiuntur. 28. 69
De complicatis complexionibus, & primum de calido, & sicco tem. peramento. 29. 73
De proprietatibus, & propensionibus temperamenti calidi, & sicci quo ad contemplationes, actiones, & artes. 30. 77
De temperamento sicco, & calido, & eiusdem proprietatibus. 31. 81
De signis, & proprietatibus partium principalium in quibus prædominatur siccitas, & calor. 32. 84
De temperamento frigido, & humido. 33. 86
De temperamento humido, & calido. 34. 89
De dispositionibus, & proprietatibus temperamenti humidi, & calidi. 35. 95
De calida, & humida temperie superiori opposita. 36. 102
De temperamento in quo humor frigiditatem superare solet. 37. 108
De temperamento frigido, & sicco, & eius proprietatibus. 38. 109
De temperamento sicco, & frigido. 39. 113

INDEX

Eorum, quæ in libro de temperamentis habentur.

Numerus paginam, a principium, b medium, c finem notat.

A

Cerbitas morum fit à ſicco pauca humiditate coniuncto. 114 b
Actiones generant mores. 20 a
Actio à præternaturali melancholia non habet cauſam finalem cur. 65 c
Actio alia ad actiuam, ad contemplatiuam, & alia ad artificioſam vitam refertur. 90 b
Actiones ſunt compoſiti ex anima, & corpore. 3 a
Actio, & paſſio inſunt compoſito per formam & melius, aut peius agere, vel pati per materiam. 43 a b
Actiones, quæ ſemper ab habitu, quæ non ſemper ab effectu fiunt. 43 c
Actiones ventriculi fiunt per calidum, & humidum. 53 a
Achiles qualis in operando fuerit. 107 c
Adoleſcentes vegetum habent ſenſum communem. 78 b
Aduſtio humorum à quibus cauſis fiat. 60 c
Quæ aduruntur corrumpuntur, & in aliud mutantur. 58 a
Aduſta omnia cur ſint inæqualia. 29 a
Adoleſcentes cur laſciuiores. 33 a
Aer Venetus, & Ferrarienſis craſſior, & humidior. 52 a
Aer præualet in nubibus, in quem corruptæ reſoluuntur. 58 c
Aer caliginoſus res, quam ſint, grandiores oſtendit. 70 a
Aer in fine Aprilis habet humidum ſuperans calorem. 102 a
Adulteri qui ſint, & dicuntur, & cur. 24 a
Affectus eſt vehemens animi motus ob bonum aut malum. 69 c
Agens, & mouens aliquid, aliquo agit, & mouet. 3 a
Agathocles, & Gelo Tiranni quales fuerint. 98 a

Ale-

Alexander magnus bene olebat. 11 b
Aleator quis dicatur. 29 c
Amans amatum semper præ oculis habet. 96 c
Amor stat in calido, & humido. 96 a
Amor ex muneribus non est verus virtutis amor. 97 b
Amans amati omnia cooperantur in bonum. 21 c
Amor, & ira sunt actiones ignis. 95 a
Ambitio suadet detractionem cur. 47 c
Anima est principium corporis operationum. 2 a
Anima omnibus eadem specie, in omnibus facit operationes specie eas-dem, numero diuersas. 2 b
Anima humana habet vigintiduas potentias. 3 a
Anima vegetatiua septem. ibid.
Anima sensitiua decem determinatur. 3 b
Anima humana immortalis non differt ab alia. 4 c
Anima rationalis omnibus præest potentijs, & inclinationes corrigit auget, minuit, aut euellit. 5 a
Animæ corporis perfectio perficitur à vero, & bono, leditur à malo, & falso. 7 c
Anima ut corporis actus tres habet gradus. 17 c
Anima rationalis utitur cerebro, in quo est tota cogitatio. 18 c
Anima differt ab alia ratione corporis, & materiæ. 19 b
Anima sicca prudentissima, corpus siccum robustissimum. 29 c
Anima quot habeat potentias. 99 b
Anima sicca sapiens, humida stolida. 38 b
Anima vi caloris generat spiritus, qui dicuntur calor naturalis. 5 c
Animal si cum breuioris vitæ cur. 82 a
Animal secundum partes habet diuersum temperamentum. 93 b
Animalia sicca, & frigida, quæ sint. 114 a
Animal castratum cur humidus fiat. 13 b
Animal viuit, cum moueri, moritur, cum quiescere incipit. 16 b
Animal instabile difficile sustinet labores. 18 c
Anser, quo sit temperamento. 88 b
Anguria humida, & frigida. 108 a
Appetitus est iunctus iudicio, & Phantasiæ. 85 a
Appetitus est potius actio caloris sicci, quam humidi. 95 a
Appetitus concupiscibilis in calido, & humido, irascibilis in calido, & sicco. 3 b
Appetitus omnis in corde residet. 18 b
Appetitus, cum sit motus, stat in calido. 18 c

Appe-

Appetentes res alienas, qui sint. 24 b
Apprehensio non est corporis actus. 78 c
Aptitudo est potentia terminabilis in omni suo actu. 38 b
Aqua praeualet in his, quae alieno termino terminantur. 9 a
Aqua dicitur rerum principium. 43 c
Aqua praeualet mole in aqua Vitae, quoniam in illam resoluitur. 58 b
Aqua maris mole est aqua, at Virtute terra. 61 c
Aqua bulliens soluitur sicco calore, non sicco frigore, sed fit concreta. 105 b
Arabes, & Aethiopes frigidi, & sicci. 110 b
Argumenta probantia sanguinem melancholicum calidum. 60 c
Ars omnis stabilitatem requirit. 106 c
Assatio humorum fit in hepate. 15 a
Assata omnia sicca sunt. 59 b
Asini temperamentum quale sit. 86 b
Delirans sibi testes abscidit, & deuoluit. 71 b
Auari erga se, & suos, qui sint. 55 a
Arithmetici à societate alieni cur. 54 b
Auaritia in sicco frigore sita est. 67 b
Aues ineunte Vere cur. cantent. 37 c
Auditus assignatur aeri. 3 b
Audire est aerem implantatum moueri. 78 a

B

Bilis respondet elemento ignis, sapore est aeris, colore purpurea, odore croci, & tactu calore primo pungenti non blando. 6 a
Bilis humor actiuus facit in homine, quod ignis in mixtis, 6 b
Bilis flaua, ex adustione naturali, qua fit, est colore crocea, sapore amara, odore nidorosa, tactu calidior. 25 c
Bilis flaua, ex adustione sapit. naturam terrae. 27 b
Bilis per adustionem fit amarior, & siccior. 46 b
Bilis naturalis praedominium quomodo cognoscitur. 8 c
Bilis flaua iuuentuti aetati, & igni respondet. 73 a
Bilis atra duplex. 40 c
Bilis atra in hominis temperie illam habet proportionem quam habet Vox grauis in harmonia, & concentu. 4 b
Bilis atra naturalis quantitate peccans quas faciat in homine propensiones. ibid.
Bilis atra tripliciter peccat in homine. ibid.
Bilis atra praeter naturam quadruplex. ibid.

Bilis atra cum excessu, aut defectu coloris quæ. 66 a
Boues humidi, at non calidi. 94 a
Boues castrati frigidi, secundum Volunta. ibid.

C

Cacodæmones frigidum, & siccum corpus amant. 111 a
Calidus superbus, ambitiosus, & curiosus. 24 a
Calidi viri inclinationes. 44 b
Calidi, & sicci temperamenti homines breuis vitæ. 82 a
Calidi, & sicci à coitu valde læduntur cur. 76 e
Calor naturalis, ut calidus attrahis, ut in humido concoquit; ut in sicco sanguinem facit; calore, & frigore externo alimentum partibus anectet. 36 c
Calida in primo, secundo, & tertio gradu quæ sint. 9 a
Calor naturalis primum animæ instrumentum. 10 c
Calor cordis adeo intensus, ut illum digitus vix possit perferre. 16 c
Calor principium, & instrumentum motus. 18 c
Calor vehemens consumit humores. 28 a
Calor digerit, & concoquit, & ordinat. 58 b
Calor igneus agens in humidum terrenum primum nigredinem deinde albedinem producit. 28 c
Calor, & siccitas excedens, durum obstinatum, & crudelem facit hominem, si in eius temperie præualebit. 29 c
Calor naturalis quomodo fiat igneus. 60 c
Calor secundum se in quo conseruatur. 69 b
Calor per excessum, & deffectum à mediocritate recedit. 69 c
Calor congregat, & congregata disgregat. 75 a
Calor, & ignis est in continuo motu, & fieri. 103 b
Calor causa resolutionis. 28 b
Calor ad agendum, non ad patiendum disponit. 29 c
Canes acutissimè odorant cur, & odor amissus, ut recuperetur. 84 c
Canities vnde, & qua de causa fiat. 28 c
Caput cur paruum in homine fiat. ibid.
Capilli ex quo fiant humore. & cur crispi. 74 b
Carbo accensus calidus, extinctus frigidus est. 60 b
Caro cordis crassa est, ut diutius conceptum conseruat calorem. 16 c
Caro, & cutis qualis talis est sanguis. 10 c
Caro flacida hominem indicat debilem cur. 11 b
Cerebrum essentialiter affectum corrigitur, sed non sanatur. 71 a

Cerebrum calidum, & ſiccum, ut cognoſcatur, & quas faciat in homine inclinatienes. 77 b
Cerebrum organum cognitionis, & motus localis. ibid.
Cerebrum quale talis ad cognoſcendum, & cogitandũ diſpoſitio. ibid.
Cerebrum ſiccum bonos facit ſenſus. 78 a
Cerebrum ſiccum, & calidum, ut cognoſcatur, & quas faciat in anima, & corpore diſpoſitiones. 84 b
Cerebrum organum motus, cogitationis, & appetitus. 83 b
Cerebrum ſiccum, & calidum quales faciat ſenſus. 84 c
Cerebrum quale tales eius operationes. 16 a
Cerebrum primum frigidorum, & ſuum eſſe in frigido habet. 12 b
Cerebrum ſpiritus cordis attemperat, & accomodat ad motum, & ſenſum. 15 c
Cerebrum frigidum, & humidum mouetur motu dilatationis, & conſtrictionis. 15 c 16 a
Cerebrum per ſuam dilationem, & conſtrictionem quid faciat. 16 a
Cerebrum bene temperatum, ut cognoſcatur. 16 c
Cerebrum frigidus. ut cognoſcatur. 16 a 33 b
Cerebrum calidus, ut cognoſcatur. 16 b
Cerebrum ſiccius, ut cognoſcatur. ibid.
Cerebrum humidus, ut cognoſcatur. ibid.
Cerebrum frigidum quas faciat in viuente inclinationes, eo magis ſi hepar, & cor frigidum ſit. 35 b
Cibus in corpore ſuperatur, ideo nutrit. 102 c
Cibus quomodo coquatur, & diſtribuatur per corpus. 14 a
Cibus quomodo anne&atur partibus. 3 c
Collum longum ad phtiſim diſpoſitum indicat cur. 29 a
Caluities uti cerebrum ſiccius docet. 16 b 28 c
Capilli multi calorem in corpore docent cur. 32 a
Cauſa eadem quomodo diuerſos faciat effectus. 68 c
Cauſæ alterantes temperamentum naturale quot. ibid.
Cauſa formalis temperamenti melancolici. 69 a
Cognitio ſit per ſenſum, & intellectum, 77 c
Cognitio appetitum, diſpoſitionem, & inclinationem inducit. 19 a
Cognitio temperamenti ad quam Philoſophiam ſpectet. 2 c
Cognitio temperamentorum utilis Medico omnibuſque aliјs cur. 1 a
Cognitio quinque ſit ſenſibus, quomodo, & quando. 17 c
Cognitio ſimilia, & diſſimilia coniungit, & determinatur frigido, & ſicco. 18 a
Color cutis indicat potentiam vegetatiuam. 89 c

Comatosus ex studio assiduo factus. 73 b
Compositum sequitur naturam suorum principiorum. 102 a
Compositum utitur anima, ut principio, quo agit, materia, & corpore, ut subiecto. 3 a
Compositum ex anima, & corpore assimilatur candelæ in lanterna existenti quomodo. 5 b
Compositum dum corrumpitur in quod resoluatur. 58 b
Cor in figura nucem. 16 a
Cor temperatum, ut cognoscatur. 15 b
Cor frigidus, calidius, & siccius, ut cognoscatur, & quas faciat inclinationes. 15 c
Cor primum calidiorum cuius ratio in calido est. 12 b
Cor primo generatur, & ultimo moritur, & est vita fons. 16 b
Cor facit sanguinem arteriosum. 15 c
Cor siccũ, & calidũ, ut cognoscatur, & quas facit inclinationes. 85 b
Concubini qui dicantur homines. 108 b
Conualescentes ex longa febre frigidi, & sicci sunt. 110 a
Concupiscibilis potentia vtitur sanguine. 18 c
Corpus constat ex partibus similaribus, & dissimilaribus, & hæ quæ sunt, & quomodo componuntur. 4 c
Corpus fit ex actus oppositis, & potentia similibus. 7 b
Corpus similare nutritur crassiori humorum parte. 7 5
Corpus organicum fit ex similaribus. ibid.
Corpus per se à simili conseruatur, & corrumpitur à contrario, per accidens autẽ corrumpitur à simili, & conseruatur à contrario. ibid.
Corpus temperatum quod & quotuplex sit. 7 c
Corpus humidum perfectissimum, cũ hoc alatur homo, & quomodo. 8 b
Corpus intemperatum quod, & quotuplex sit. 9 b
Corpus humanum temperatum simpliciter vel intemperatum. 20 a
Corpus, & spiritus ex eadem materia fiunt. 18 c
Corpus temperamentum, vel ad iustitiam, vel ad pondus. 20 a
Corpus temperatum ad iustitiam quale sit. ibid.
Corpus temperatum ad pondus cur non detur. ibid.
Corpus temperatum omnes operationes temperatas facit, vt sanguinem venosum, & arteriosum. 21 a
Corpus temperatum non ad totam vitam, sed ad certum tempus datur cur. 29 b
Corpus breui tempore eundem seruat statum. ibid.
Corpus optime temperatum quale sit. ibid.
Crassus qualis erat in passionibus animi. 34 a

Crudelitas vnde oriatur. 37 b
Cruor melancholicorum aquosus non fibrosus. 58 c
Corruptio fit cum passiua præualent actiuis. 60 a
Corpus vt componatur, & fiat. 8 b

D

DAretes varius in suis operationibus cur. 98 a
David siccus, & calidus, ideo salacissimus, sic etiam Salamon, & Aristoteles. 83 a
Diffinitio similarium partium stat improportione certa elementorum actiuorum, & passiuorum. 4 b
Delirantes cur sint adeo robusti. 29 b
Delirium sequitur mentis perturbationem. 70 a
Delirium nullum continuum, nisi cum inflammatione septi transuersi factum. 70 c
Delirium est motus deprauatus principis facultatis. 77 a
Delirium non est continuum, quia nec motus continuus. ibid.
Delirium ex auctione bilis atræ quos faciat effectus. 71 c
Delirantes cur robustiores. 72 a
Delirantes cur insolita dicant. ibid.
Denominatio temperamenti est à prædominante humore. 102 a
Dentibus fremere quid indicet, & cur fiat. 24 c
Discere quid sit, & vt fiat. 4 a
Discere est moueri ex hoc in illud, & determinatur igne multo aere temperato. 18 a
Dionisius Siracusanus qualis fuerit. 98 a
Distillatio salsæ pituitæ, vt excitetur. 62 b
Dubiosi qui sint, & cur tales sint. 38 c
Dulcia si adurantur fiunt amara. 106 b

E

ELementũ virtute dominans in composito, quod, & quotuplex sit. 9 a
Elementa respondens sensibus internis. 18 b
Elementa, vel mole, vel virtute præualent. 9 a 58 a
Elixatio fit in stomaco. 14 a
Entusiasmus quid, & quotuplex sit, & quomodo fiat. 71 a
Eresipilas ex qua specie bilis fiat. 25 c
Epilepsiæ propensus qui sit, & cur. 38 c
Excessus omnis vitiosus. 28 b
Eunuchi frigidi, & humidi. 87 a
Eunuchus differt ab eo, quod erat prius, vt mas à fœmina. 94 b
Excellentia actionum stat in æqualitate. 45 c

Excaſſus caloris materiam facit aduſtam. 28
Experientia fit ex multis memorijs. 39 b
Extaſis quid ſit, & quomodo fiat. 72 c
Exuſta inæqualem habent ſuperficiem. 37 a

F

FAcies vitrea quæ dicatur. 63 b
Faſcinationibus facile ſubditi qui. 33 b
Fatuus cur ſit fortunatus. 39 b
Fauonius imitator Catonis in malis non in bonis operibus cur. 63 a
Fex ſanguinis quæ nam ſit. 41 b
Fides nos cum alijs iungit. 33 a
Filij cur ſapiant naturam parentum. 10 b
Finis ſecundum naturam habet rationem boni. 65 b
Florentini cur eadem ſæpe repetant verb. 76 c
Fœmina bene olet ſi nihil olet, & cur. 21 c
Fœmina ſicca, & calida infœcunda, vt plurimum. 82 c
Fœminæ Venereæ infecundæ cur. 83 b
Fœmina, vt plurimum humida, & frigida. 92 b
Fœmina frigida, & ſicca facilè impudica, & luegallica inficitur, & eius inclinationes. 112 a
Forma hominis apta fieri omnia. 52 c
Fractores fidei ſunt Tartari, Mauri, Septentrionales populi, & omnes frigido temperamento præditi. 33 c
Frigus prædominans liuorem inducit. 32 a
Frigus laboris, & motus inimicus. 34 c
Frigus congregat omnia. 86 b
Frigus timorem facit. 111 a
Frigidi temperamenti cur vt plurimum balbi. 111 b
Frigidi, & ſicci ad quas artes ſint propenſi. 112 a
Frigidi, & calidi quomodo fidei fractores. 33 c
Frons bene temperati hominis quæ. 21 a
Frons quadrata magnanimum docet virum. 92 a
Frons lata quid indicet. 32 a
Frons turpis quæ ſit, & quid indicet. ibid.
Furor vnde oriatur. 46 a
Furor eſt delirij exceſſus. 71 a

G

GAlli, & Germani calidi, & humidi, ideo furioſi. 97 c
Garrulus qui ſit, & cur. 39 c
Geſticulatores manibus qui, cur, & horum inclinationes. ibid.

Gene-

Generatio partium corporis, humorum, & ciborum. 4 c
Glires, & mares frigidi, & sicci in tertio gradu. 110 a
Gradus calidi temperamenti tres, ut cognoscantur, & quas faciant inclinationes. 23 a
Græci cur fidei fractores cum calidi sint. 33 a
Gustus est species tactus. 6 b 77 a
Gustus refertur ad terram humidam. 3 c

H

HArmonia mutatur ad mutationem vocis grauis. 64 b
Hepar est omnium humorum principium. 7 b
Hepar primum humidorum omnibus alimentum suppeditat. 12 c
Hepar principium sanguificationis. 13 a
Hepar bene temperatū quem habeat calorem, colorem, & odorem. 14 a
Hepar iusto calidius, nigrus est. 14 b
Hepar frigidius simile hepati ouis, & bouis. 14 c
Hepar humidus est simile hepati Anseris. ibid.
Hepar siccius habet liuidam nigredinem. 15 a
Hepar sanguinis fucina, & quale illud, talis est etiam sanguinis. 15 b
Hepar calidius cutim faciei liuidam cineritium subnigram macram, & oculos cauos, & rubrubros. 15 a
Hepar calidius, & humidus furunculos pediculos, & scabiem non siccam, nec albam facit. 15 a
Hepar calidius biliorum, siccius melancholicum facit sanguinem. 15 a
Hepar frigidius aquosum facit sanguinem. ibid.
Hepar siccius, & frigidius quid faciat. 15 c
Hepar frigidum, vt cognoscatur, & quas pariat inclinationes. 34 c
Hepar siccum, & calidum ut cognoscatur, & eius inclinationes. 85 b
Hepar principium materiale potentiæ vegetatiuæ. 93 a
Hepar calidum, & humidum sanguinis naturam indicat. 93 a
Hepar calidum, & humidum quas faciat inclinationes. 93 a
Hercules furiosus uxorum, & filios necauit. 46 a
Hispani, & Lusitani sicci, & calidi in secundo gradu, vt cognoscantur, & quas habeant inclinationes. 83 c
Homo ciuilis seipsum cognoscere debet, & quomodo. 1 b
Homo corpus naturale organicum, & viuens habet. 3 a
Homo constat ex anima, ut forma, corpore vt materia. ibid.
Homo viuens perfectissimum ex quatuor constans elementis, in quæ tandem resoluitur. 4 a. 6 a. 7 b
Homo euiratus imperfectus secundum operationes. 12 c
Homo euiratus à naturali recedit temperamento. 13 a

Homo optimè temperatus qualis, ut sit rerum aliarum iudex. 22 a
Homo optimè temperatus quas habeat inclinationes. 22 c
Homo facile vexatus ob immundis spiritibus qui. 30 b
Homo temperamento humidus aliorum imitator. 37 b
Homo concubinus, & muliebria patiens qui. 38 a
Homo effeminatus qui sit. 49 b
Homo perfectum compositum terminatur proprio termino quia in illo præualet siccitas terra. 41 c
Homo excellens non fit absque melancholia. 45 c
Homo sicco, & sub frigido temperamento tripliciter agit. 46 a
Homo agit per animam, simpliciter hac, & illo modo per materiā. 50 b
Homo sicci temperamenti breuioris vitæ. 51 b
Homo impudens ut cognoscatur, & qui sit. 52 a
Homo ad varia vitæ studia dispositus. 2 a
Homo temperamenti melancholici tres habet status. 61 a
Homo homicida qui sit, & fiat. 76 a
Homo magni, & temperati hepates à coitu non leditur. 92 a
Homo calidior, & siccior fœmina. 96 a
Homo calidius, & humidus maxime vult, & facile cedit. 104 a
Homo ex affectu viuens qui sit, & qualis. 105 a
Homo calidus, & humidus facile irascitur, & mitescit. 106 c
Homo calidius, & humidus in infortunijs vilis, in secunda fortuna superbus. 107 c
Homo calidus, & humidus audacissimus cur. 107 c
Homo non iudicandus ab vna operatione. 101 a
Homo stupidus qui dicatur. 86 c
Homo venereis cogitationibus gaudens qui. 38 b
Homo melancholicus timidus, malignus, vilis, & eo magis si cor frigidum habeat. 11 a
Horatius corpore fuit exiguo. 11 a
Humor ex cibo, & hic ex elementis. 4 b
Humores naturales faciunt spiritus, & partes similiares. 7 b
Humores quomodo generentur in homine. 7 c
Humores naturaliter cur humidi. 7 b
Humor radicalis naturali calori alimentum ministrat. 7. 8 b
Humidum in humoribus præualet, quia humidis nutrimur. 8 c
Humor pituitosus, & melancholicus præualet mole; sanguis, & bilis virtute in corpore. ibid.
Humidum radicali calori iunctum, spiritus dicitur. 10 b
Humidum facile alieno terminatur termino. 37 b 86 a

Humidum retundendo calorem, & spiritus incrassando somnum facit. pag. 38 b
Humiditas in temperamento multorum causa verborum. 38 c
Humidum calorem lenit. 45 c
Humidum aliud excrementitium, aliud vitale. 57 a
Humidum à calore passum euadit salsum. 59 c
Humidum aliud madefaciens, aliud replens. 86 a
Humores nec plures, nec pauciores quatuor. 6 b 7 a
Humor arteriosus componitur ex aere, & sanguine. 10 b
Humor adustus est morti quam vitæ propinquior. 46 c
Humor salsus circa pudenda titillationem facit. 46 c
Humores omnes quomodo generentur in corpore. 5 b
Humores quomodo mutentur, & varientur. ibid.
Humor salsus materialis causa impudicitiæ. 26 c

I

Icor ex sanguine assato aqua ab Hippocrate dicitur. 58 c
Icor sanguinis melancholici salsus, cur. 59 a
Ignis tres habet gradus operationis. 9 a
Ignis in perfectis animalibus virtute præualet. 58 a
Ignis cum sit in fieri eget continue ex quo fiat. 73 c
Ignis proprietates quæ, & quales. 74 a
Ignis vitæ principium, & concausa omnium operationum. ibid.
Ignis in animalibus residet in corde. 74 b
Ignis agens in humidum facit colorem nigrum. 74 c
Ignis cætera elementa penetrat quia subtilis. 80 c
Ignis noster est excessus caloris, & siccitatis. 95 a
Ignis crispos facit capillos. 32 a
Imaginatio stat in calore moderato. 90 c
Imaginatio quid faciat. 95 a
Immundus spiritus quas occupare soleat. 10 b
Impudens homo qui dicatur. 46 c
Inclinationes hominum quænam dicantur. 19 c
Inclinationum aliæ ad intellectiuam, aliæ ad sensitiuam, aliæ ad vegetatiuam potentiam pertinent. 90 b
Inclinationes hominum naturales an præcognoscantur. 101 c
Inclinationes hominum quibus rebus innotescat. 2 b
Infideles qui esse dicantur. 33 b
Infidelitas à calore, & frigore quomodo oriatur. 33 c
Infidi quas habeant inclinationes. 34 a
Instrumenta compositi variantur ad varietatem materiæ. 2 b

Instrumenta animi quæ nam sint. 5 b
Intrepidi, & fortes, qui sint. 101 b
Intellectus habet cogitationem, discursum, & apprehensionem. 78 c
Intellectus, & ratio idem sunt secundum se. 30 c
Intellectus triplex est. 3 c
Intellectus est aut potentia contemplatiua, & considerat veritatem; aut actiua, & considerat bonitatem. 4 a
Intempiries est excessus vnius, aut plurium qualitatum. 23 a
Intelligens phantasmata speculari debet. 95 b
Intentio Auctoris in tractatu de Temperamentis. 2 b
Irati cur dentibus fremant. 24 c
Irascibilis potentia vtitur flaua bile. 18 c
Irascibilis in calido, & sicco, concupiscibilis in calido, & humido consistit. 85 a
Itali intra Apeninum, & Padum sicci, & calidi in primo gradu, vt cognoscantur, & quas habeant mores. 83 b
Iudæi quales sint in suis operationibus. 115 a
Iuno habere oculos bouis dicitur cur. 93 c
Iustitia est Virtus ad alios. 55 b
Iusti, & iniusti qui dicantur ibid.
Iuuenis calido temperamento in primo gradu qualis. 23 c
Inuidi qui dicantur. 27 c

L.

Lac multas habet partes, quæ ab igne disgregantur. 59 a
Lac colore solo differt à sanguine. 59 b
Lac colorem recipit in substantia mammarum. 59 b
Lachrima amara interna exuri. 11 c
Lachrima dulcis moderatum docet calorem. 12 a
Lanij cur fiant crudeles. 100 c
Leo, quos ferit, facili sanantur. 76 b
Liberalis suauis, & placidus est cur. 27 a
Liberalitas ab humido calore prouenit. 67 b
Liberum arbitrium non offenditur, nec ponitur vlla necessitas in operationibus ab humorum natura venientibus. 19 c
Litteratissimi, qui pessimi fuere melancholici. 68 b
Liuor est frigoris opus.
Loquaces qui nam esse dicantur. 38 a
Lunatici homines qui sint. 87 c
Luxuriosi, & ad omne genus libidinis propensi qui. 26 c

M

MAnus in vola, & caput in vertice calidum, hepar calidius docent. 14 c
Manus pedes, & crura macra quid. 29 b
Magnificentia non intrat in animam sordidam. 67 b
Materia nutritionis terra, & aqua, generationis aer, & ignis est. 3 b
Materia diuersa diuersificat actiones. 4 b
Materia, & forma sunt ad aliquid. 30 b
Materia est causa indiuiduationis. 39 a
Materia temperamentorum alia ex qua, alia in qua, & circa qua. 66 a
Medicus debet humanas complexiones cognoscere. 1 b
Maturitas à calore, immaturitas à frigore fit. 33 a
Medicamentum purgans in moribundis nihil mouet. 102 c
Medicamentum vincit, & vincitur in corpore. ibid.
Mathematica eget multa cogitatione. 34 c
Melancholia respondet terræ & eius qui fit tactus color, odor, sapor. 6 a
Melancholia naturalis in facie saturatum ruborem, præternaturalis liuorem facit. 15 a
Melancholici cur in omni scientia excellentes. 45 c
Melancholici luxuriosi, & infecundi cur. 52 a
Melancholia præternaturalis ab Hippocrate dicitur aqua. 56 c
Melancholici sicci sunt, terram enim referunt. 59 a
Melancholici quo humido abundent. ibid.
Melancholicorum caro, color, & calor. 59 b
Melancholia præternaturalis ut fiat, cui similis, & quomodo aquam referat. 60 a
Melancholici macri, & libidinosi cur. 59 c
Melancholici habent stomachum frididum, & hepar calidum cur. 62 a
Melancholici de omnibus detractores cur. 64 c
Melancholici indiscreti tanquam Asini. 64 a
Melancholici varij, & inequales in operando cur. 64 b
Melancholici audaces, timidi, crudeles cur. 65 a
Melancholici ad omne genus libidinis parati cur. 65 c
Melancholici veri Hypocritæ. 60 c
Melancholici ut plurimum sunt homines cur. 66 a
Melancholici crudeles, & humiles cur. 67 a
Melancholici accensi omne magnum scelus pro nihilo habent. 67 b
Melancholici ab usu liberalitatis tristantur. ibid.
Melancholici homines non numerandi cur. 67 c
Melancholici calefacti bonum à malo non discernunt. 78 b

Melancolicus ex Amore, mortuus est. 71 b
Melancholici proprie Enthusiasmo corripiuntur. 72 a
Melancholici ex caloris defectu quales sint. 72 c
Melancholici cur tam mera se audire dicant. 73 a
Melancholicus credebat se Regem Gallicæ. 73 b
Melancholicus ex ira quomodo fiat. 73 c
Melancholici disputationibus apti cur, 82 c
Melancholici terram referunt, & qualis eorum actiones. 113 c
Melancholici cur sint libidinosi. 115 c
Melancholici in suis actionibus varij cur. 116 b
Melancholia præter naturalis quadruplex, naturalis vero triplex. 41 a
Melancholia vt in pluribus prædominatur. 41 c
Melancholia prædominans ut cognoscatur, & quas faciat in homine passiones. 42 a
Melancholia est causa cur homines fiant insignes. 45. 46
Membrum dissimilare figura, numero, situ, & magnitudine determinatur, & quotuplex sit. 4 c
Membra similaria quænam sint. ibid.
Martiales qui dicantur ab Astrologis. 85 a
Memoria humidum cum sicco requirit, cum retineat receptum à sensu communi. 3 c
Memoria ad recipiendum humido, ad retinendum sicco vtitur, & quomodo. 17 c 78 b
Memoria dicit quietem est frigoris aquis. 90 c
Memoria suscepit humido, amittit calore. 104 c
Mens nullo eget fundamento, cum sola, ipsa sit pura potentia, cur. 18 b
Mens malas amputat, alit vero bonas inclinationes, tamquam Agricola. 19 b
Mens vaga cur fiat. 32 c 35 a
Mendaces qui dicantur, & cur. 33 b
Mixta tandem in fimum, & puluerem vertuntur cũ corrũpuntur. 58 b
Mixta resoluuntur in id, quod in illis prædominatur mole. 60 a
Mixtio est miscibilium alteratorum vnio. 20 b
Moribundi cur exactissimè audiant. 78 a 94 a
Mors in frigido, & sicco posita. 85 c
Mores ab interna, & externa causa fiunt. 100 b 101 a
Motus celer cur fiat in paruo corpore. 11 a
Motus voluntarius quomodo excitetur. 84 b
Motus localis est talis, qualis cognitio. 79 b
Motus localis per se non est sine appetitu, aut voluntate, nec hac sine

phantasiâ. 79 b
Mundus ex quatuor constat elementis. 6 a
Mulier calida, & sicca libidinosa, & ut cognoscatur. 81 a
Mulier omnis cupit pulchra videri. 97 a
Mutationes in homine duplices, & quæ sint. 37 b
Muria quomodo res à putredine seruet. 60 b

N

NAsus magnus acutus cum naribus latis quid indicet. 29 a
Nasus hominis bene temperati qualis. 21 a
Natura humana contemplatur exemplo candelæ in lanterna existentis. 5 b
Nero oculos habebat immobiles. 32 b
Nero modo cultor, modo spretor, & deturpator suarum Deorum cur. pag. 66 c
Nigredo quomodo fiat. 53 c

O

OBstinatio adamantina melancholicorum est. 62 c
Oculi parui, & concaui quid indicent. 29 a
Oculi parui, & acute intuentes qui. 78 a
Oculi in temperamento humido, & calido, quales. 93 c
Oculi subalbidi, ut pecudum cerebrum frigidius, 16 a
Oculi subnigri lucidi, mobiles cerebrum calidius. ibid.
Oculi magni parum videntes cerebrum humidius docent. 16 b
Oculi hominis bene temperati, quales. 21 a
Oculi subcrocei, & sicci bilis prædominium indicant. 23 b
Oculi melancholicorum quales sint. 42 b
Odor fiat in sicco passo ab humido. 6 c
Odor quotuplex esse possit. 11 b
Odor malus ab homine, malis illum abundare indicat excrementis. 11 b
Odor bonus indicat naturalem calorem prædominari, & putredinem abesse. 11 b
Odor robustorum virorum bonus, & qualis sit. 12 a
Odoratus vtitur calido, & sicco. 78 a
Olfactus refertur ad ignem. 3 c
Operatio melior, aut peior est à materia. 2 b
Operatio qualis, talis vita, & fortuna nostra. 95 c
Operationes à frigore sunt imperfectiores quam à calore factæ. 86 a
Operationes animæ variantur per accidens à materia. 82 b
Ordo seruandus in inuestigandis temperamentis. 2 a
Ordo causa pulchritudinis, confusio turpitudinis. 29 a

P

Partes principes corporis sunt cor, cerebrum, hepar testes. 12 c
Partes corporis frigidæ, & humidæ quæ. 86 c
Partes corporis siccæ, & frigidæ quæ. 113 a
Partes similares, & dissimilare ex quibus fiant. 4 b
Partes similares quot, & quæ. 4 b 8 b
Partes solidæ corporis ex quibus fiant. 7 a
Passio accidentalis breui durans est ab effectu, & continua est ab habitu. 43 a
Passiones insunt corpori ab anima, & forma, at exercentur per corpus, materiamque. 50 b
Passiones, & animæ, & corporis humores adurunt. 61 a
Passiones timidi, & deffidantis hominis quæ. 34 c
Perfectum illud cui nec minui, nec addi potest. 21 c
Petulantia est propria humidi, & calidi. 99 a
Persius Poeta qualis fuerit. 112 a
Phantasia ignea est discurrit, & iudicat. 3 c
Phantasia quæ constat calido similia iungit, & dissimilia disiungit. 18 a
Phantasia iudicat calido, & sicco; & quod sit illius munus. 78 c
Phantasia non est sine sensu, aut cognitione. 79 b
Pœni Africani, seu Barbari sicci, & calidi in tertio gradu, vt cognoscantur, & quæ sint illorum passiones. 83 c
Phtisi facile qui corripiantur. 29 a
Pili rubei, aut ruffi bilis prædominium docent. 23 b
Pituita crassa, & sicca ob frigus, quas faciat in corpore passiones. 56 b
Pituita crassa, & sicca facit breuiorem vitam si sit à frigore, quam si esset à calore. 56 a
Pituita vitrea est peior, quam adusta. 53 c
Pituita coriacea, exusta, vitrea vt fiat. ibid.
Pituita sicca quæ, & quot modis fiat. ibid.
Pituita cur generetur, & aduratur. 53 a
Pituita per adustionem, aut admistionem flauæ bilis subtilior, acrior, & salsa euadit cur. 49 b
Pituita naturalis quæ nam sit colore, sapore substantia. ibid.
Pituita crassa, sordida, coriacea, tenax, & obstruens, quas faciat inclinationes. 48 c
Pituita quæ est similis aquæ dicitur sanguis inconcoctus, quomodo, & quis sit eius sapor, odor, color. 6 b
Pili Barbæ quales, tales, & testium. 13 c
Pili rari, crassi, nigri, plani, vnde. 28 c

Pili tenues, subtiles, plani, rari, vnde. 31 c
Pituita salsa acris, & subtilis quas faciat in homine inclinationes. pag. 48 c
Potentia nutritiua vtitur calore, vt instrumento, vt materia vero vtitur humore. 3 a
Potentia auctiua vtitur calore, & humore. ibid.
Potentia generatiua vtitur calore, & aere multo. 3 b
Potentia motiua constat appetitu, & phantasia. 3 c
Potentia mouens partes triplex est. ibid b
Pigritia in homine vnde fiat. 33 b
Potentia vel est animæ facultas, vel ipsa anima. 50 c
Potens, & impotens qui dicatur. 54 c
Potentiæ diuersificantur à materia. 93 c
Potentiæ animæ in manu liberi arbitrij sunt. 116 c
Populi vt sunt regendi. 1
Prædominium secundum molem non inducit prædominium secundum virtutem. 102 a
Prædominium bilis atræ quos faciat mores. 66 a
Prædominium actiuorum humorum quales faciat homines. 9 c
Predominium, & subdominium quid sit. 9 b
Principia hominum cognoscere, eorum naturam facit scire. 2 b
Princeps in consultando bonus, in agendo malus. 106 a 111
Principia nata sunt simul iungi. 2 c
Principium rerum est aqua ait Thales. 43 c
Propensiones corporis ex cognitione spiritum inotescum. 2 a
Proprietas melancholicorum est mala prædicere. 63 c
Proprietas calidi, & sicci est humorem appetere. 75 b
Proprietates frigoris quæ, & quot. 86 a
Pulchritudo, aut turpitudo non facit ad hominum mores sed sanguinis massa. 10 a
Pulsus rarus, & paruus, cum narium foraminibus paruis indicat cor frigidum. 32 c
Pueri cum soli sunt, cur facile cantent. 38 a
Pulmones renibus calidiores cur sint. 94 a

Q

QValitas in subiecto, vel est actu, vel potentiâ. 102 b
Quantitas corporis optime temperati qualis. 21 a

R

RAptores qui sint, & qui dicuntur. 30 a
Raptores cur quæ rapiunt dissipant. ibid.

Rrum cur perfectum dicatur. 21 c
Ratio totum corpus gubernat. 5 b
Ratio si regat nostras corporis actiones immaculati, & mundi erimus à peccato. 19 b
Ratio, & educatio malas superat inclinationes. 52 b
Receptum se habet ad modum recipientis. 69 a
Resistentia à sicco, non ab humido fit. 40 b
Risus facilis quibus fit. 37 c
Robur stat in sicco. 29 b

S

Sanguis vt gelu concretus inuenis cuiusdam inuentus. 56 b
Sanguis melancholicus cum sit à calore passus est calidus, & siccus, non frigidus, & humidus. 57 c
Sanguis morbosus in melancholicis similis aquæ cur. 58 c
Sanguis naturalis constat ex quatuor humoribus. ibid.
Sanguis extrauenatus cur coaguletur. ibid.
Sanguis dum corrumpitur, ab humido, & calido recedit, & ad siccum, & frigidum accedit. ibid.
Sanguis melancholicorum cur siccus fiat. 59 a
Sanguis melancholicus si siccus quomodo aquosus. 59 a
Sanguis quomodo in aquam vertatur. 58 b
Sanguis icorosus aduritur recedit à suo esse. 59 a
Sanguis naturalis male est aqua, virtute aer. 59 b
Sanguis melancholicus, & icorosus ex quo, & à quo fiat. 60 b 62 b
Sanguinis massa ab externis cognoscitur signis. 2 a
Sanguinis naturam, color, odor, sapor, calor, qualis. 6 b
Sanguis idem in homine, quod aer in compositis facit. ibid.
Sanguis venosus generat spiritus, & corpus nutrit. 10 c
Sanguis distributio per corpus quomodo fiat. 14 a
Sanguis bilesus quem faciat in facie colorem. 15 a
Sanguis arteriosus est basis humidi radicalis, & spirituum calorem naturalem alentium. 16 c
Sanguis generans spiritus si cognoscatur omnes animi, & corporis dispositiones nobis notificat. 19 a
Sanguis venosus alit corporis artus. 20 b
Sanguis arteriosus spiritus animalis generat. 20 c
Sanguis pituitosus qualis sit. 36 e
Sanguificatio quotuplex, & vbi fiat. 14 b
Salaces, & Venerei qui sint. 46 c
Sanitas melancholicorum cur inæqualis. 62 a

Sapor acerbus à frigido, & sicco fit cur. 114 b
Sapor acerbus ad terram refertur. 44 a
Secreta quibus non reuelanda. 98 b
Semen in calido, & humido consistit. 42 c
Senes amatores non sunt cur. 67 c
Senes frigidi, & sicci in primo gradu. 110 a
Sentire est quoddam pati. 4 b
Sensus habet gradus decem. 3 b
Sensus communis frigido, & sicco determinatur. 18 a
Sensus communis stat in humido, & recipit omnes senus exteriores. 3 c
Sensus communis externorum centrum. 94 c
Sensus communes in humido, & calido temperato stat. 78 b
Sensus interni quot, & illorum munus. ibid.
Sensus externi quomodo conseruentur. 75 c
Sensitiua potentia tres internos, & quinq; externos sensus habet. 93 b
Siccitas robustum facit hominem cur. 29 b
Sicci, & calidi vltra tertium gradum qui, & eorum mores. 83 b
Sicci, & calidi venerei, sed infæcundi cur. 83 a
Sicci, & frigidi quærunt sibi bonum ex malo aliorum. 114 c
Sicci, & frigidi cur balbi. ibid.
Sicci, & frigidi, moribus sunt similes Asino. 114 b
Siccum facile humido priuatur. 82 a
Sicci proprio non alieno termino terminantur. 63 c
Scientia dicitur quietem, & impermutationem. 105 c
Siccum difficile alieno termino terminatur. 29 c
Siccitas est acumen caloris. 28 a
Siccitas ex sanguinis adustione, & iam adusto quas faciat in hominibus inclinationes. 47 c
Siccitas bilis naturalis adustæ, & eius quæ aduritus quas faciat inclinationes. 47 b
Signa temperamenti à gustu. 11 c
Signa temperamenti à tactu. 12 a
Signa temperamenti ab odoratu. 11 a
Signa temperamenti ab auditu. ibid.
Signa temperamenti à visu. ibid.
Sibillæ per delirium prædicebant. 71 c
Simulator præ timore qui fit. 56 a
Socrates ad impudicitiam propensus, & veracitatem. 31 a
Somnus melancholicorum breuis cur. 64 a
Somnus in humore consistit. 82 b

Somniorum profundi somni cur non recordemur. 94 c
Spiritus vitalis à corde ad totum fluit corpus. 74 a
Spiritus cognoscuntur cognito sanguine cur. 2 a
Spiritus ex sanguine arterioso, hic ex venoso, hic ex chilo, ex cibis fit chilus. 5 b
Spiritus variantur multis modis. ibid.
Spiritus fiunt ex sanguine, & aere, quomodo. 19 a
Spiritus subtilis in contemplando facit promptum. 50 c
Sordes aurium dulces peripneumonicis male cur. 12 a
Stomacus humido calore priuatus male digerit. 61 a
Substantia cerebri frigida, & humida. 15 c
Sudor qualitatem sanguinis docet. 13 c
Superbus libenter aliena turbat, & cupit. 76 c
Suspectus à timore quomodo oriatur. 116 b

T

TActus refertur ad terram siccam. 3 e
Temperies fit ex humorum miscela. 8 a
Temperies prima est inter actiua, & passiua. 8 b
Temperies stat in qualitatum mediocritate. 23 a
Temperamentum aliud ad pondus, alius ad iustitiam. 8 a 20 b
Temperamentum ad pondus cur non detur. 8 b
Temperamentum ad pondus quid sit. 8 c
Temperamentum ad iustitiam quid sit. 8 e
Temperamentum humanum cur multiplicetur. 9 a
Temperamentum ex bilis prædominio, & sanguinis subdominio quid sit, & vt cognoscatur. 9 c 23 c
Temperamentum aliud à natura, aliud ab arte, & quid hac, & illud sit. 10 b
Temperamentum quibus causis mutetur. 10 c
Temperamentum hepatis à carnis, & cutis colore cognoscitur. 14 c
Temperamentum vnum tantum perfectum, & quod sit. 23 a
Temperamentum ex bilis naturalis prædominio quod nam sit, vt cognoscatur, & componatur, & quas faciat, & animi, & corporis inclinationes. 23 b
Temperamentum in quo bilis flaua sanguinem superat, vt cognoscitur, & quas faciat inclinationes. 25 26
Temperamentum in quo bilis flaua sanguinem superat tres habet gradus. 25 b
Temperamentum ex bilis præternaturalis prædominio, & melancholiæ subdominio mixtæ cum pituita, vt dicitur, cognoscitur, & quas faciat

ciat inclinationes. 28 29 30
Temperamentum frigidum quid sit. 31 a
Temperamentum frigidum tres habet gradus. 31 32
Temperamentum cum prædominio pituitæ, subdominio melancholiæ naturalis temperatæ à sanguine superanti bilem quid sit ut cognoscitur, & quas faciat inclinationes. 34 b
Temperamentum humidum fit à pituita superante sanguinem. 36 37
Temperamentum humidum quas faciat inclinationes. 37 b
Temperamentum siccum fit cum prædominio bilis atræ subdominio flauæ, quotuplex sit, & eius inclinationes. 40 41
Temperamentum melancholicum facile aquiritur cur. 41 c
Temperamentum ex melancholia mole, & virtute prædominante, cum subdominio bilis flauæ quas faciat in anima, & corpore inclinationes. 42 b
Temperamentum siccum ex naturali melancholia, quid, quotuplex, & quas faciat inclinationes. 43 b
Temperamentum calidum in secundo gradu, ut cognoscatur, & quas faciat inclinationes. 27 c
Temperamentum calidum in tertio gradu, ut cognoscatur, & quas faciat inclinationes. 28 a
Temperamentum ex adustione flauæ bilis quos faciat homines, & eorum inclinationes. 46 47
Temperamentum siccum, & subfrigidum quale sit. 46 b
Temperamentum mutatur, & fit alterum per accidens. 48 c
Temperamentum naturale mutatur, & alteratur, sed non aboletur cur. 49 a
Temperamentum ex adustione pituitæ quotuplex, ut fit, & quas faciat inclinationes. 49 50 51
Temperamentum ex pituita adusta, aut passa à calore quas faciat morbos. 50 c 53
Temperamentum varias recipit formas. 52 b
Temperamentum inclinat, at non cogit. 52 b
Temperamentum ex adusta, aut uitrea pituita, ut componitur cognoscitur, & quas faciat inclinationes. 54 a
Temperamentum præternaturalis melacholiæ quale. 57 b
Temperamentum melancholicum varias facit affectus. 61 b
Temperamentum præternaturalis melancholiæ à sicco calore passæ, ut cognoscitur, & quas faciat tum in anima, tum in corpore dispositiones. 61 62 63 64 65 66
Temperamentum calidum, & siccum, ignem refert. 73 c

Temperamentum in quo primum locum occupat bilis flaua, secundum sanguis, tertium pituita, quartum melancholia quid sit, vt cognoscatur, & quas faciat inclinationes. 74. 75. 76. 77. 78, 79
Temperamentum calidum, & siccum quales faciat homines in suis operationibus. 79 b 80 a
Temperamentum siccum, & calidum, vt componatur, vt cognoscatur, & quas facit inclinationes. 81 b
Temperamentum siccum, & calidum tres habet gradus. 85 b
Temperamentum frigidum, & humidum quid vt componitur, cognoscitur, & eius inclinationes. 86. 87. 88
Temperamentum humidum, & calidum quid, vt componitur, cognoscitur, & eius inclinationes. 89. 90
Temperamentum ascititium multiplex. 89 b
Temperamentum ex bilis adustione triplex. 47 b
Temperamentum frigidum secundum omnes corpori partes, vt cognoscatur, & quas producat inclinationes. 32 c
Temperamentum calidum in primo gradu. 23 c
Temperamentum calidum, & humidum tres habet gradus. 89 c
Temperamentum humidum, & calidum in primo gradu qualem habeat contemplatiuam potentiam. 90 b
Temperamentum humidum, vt duo, calidum, vt vnum, vt cognoscitur, componitur, & quas faciat inclinationes. 92. 93
Temperamentum humidum, & calidum qualem habeat potentiam sensitiuam. 93 c
Temperamenti denominatio à quibus summatur. 94 a
Temperamentum humidum, & calidum quales habeat sensus internas. 94 c
Temperamentum frigidum, vt componitur, cognoscitur, & quales producat inclinationes. 31 b
Temperamentum non dat habitum sed inclinationes. 116 c
Temperamentum temperatum, & distemperatum quale. 20 b
Temperamentum humidum, & calidum tres habet gradus. 95 c
Temperamentum humidum, & calidum quales faciat in homine inclinationes. 96. 97. 98. 99. 100
Temperamentum humidum, & calidum, vt cognoscitur, & cur maxime custodiendum. 99. 100
Temperamentum cur faciat à se ipso diuersas operationes. 101 a
Temperamentum certas inclinationes, sed non mores docet. 101 b
Temperamentum calidum, & humidum quale sit, vt cognoscitur, componitur, & quas faciat inclinationes. 103. 104

Temperamentum calidum, & humidum simile aquæ ferventi, & aeri æstuanti, quas faciat, & in anima, & in corpore inclinationes. pag. 104. 105. 106
Temperamentum humidum, & frigidum, ut cognoscatur, componitur, & quas faciat inclinationes. 108. 109
Temperamentum frigidum, & siccum quale, ut cognoscitur, componitur, & quot gradus habeat. 109. 110
Temperamentum frigidum, & siccum in primo, & secundo gradu, ut cognoscitur, & quæ sint illius inclinationes. 110. 111. 112. 113.
Temperamentum siccum, & frigididum quale, quot gradus habeat, ut cognoscatur, & quas inferat animi passiones. 113. 114. 115. *cui assimiletur, ut componatur, & quales habeat animi potentias.* 116. 117.
Terra prævalet, in determinatis proprio termino. 9 a
Terra elementum universi, unum. 42 a
Terra quotuplex, totuplex melancholia. 57 b
Terra mole in viventibus prævalet. 58 a
Terra hyeme frigida, æstate calida. 61 b
Terra est multarum specierum. 113 b
Terra quot recipit, diu retinet. 114 c
Testes principium siccitatis, dant robur, & virilitatem. 13 a
Testes maiores, aut minores iusto, aut impotentes, aut solum fœminas faciunt. 13 c
Testes contracti sanitatem, & robur docent. ibid.
Testes demissi quid indicent. ibid.
Testes bene dispositi quales esse dicuntur. 14 a
Testes frigidi quomodo cognoscantur. ibid.
Testes calidi quomodo innotescant. ibid.
Testes humidi, testes sicci, ut cognoscantur. ibid.
Testes alterant temperiem partium principium, & inclinationes mutant, & cur. 14 b
Testes maxime pollent ad mores faciendos. 94 a
Timor, & tristitia cuius sint passiones. 36 a
Timidus cur sit etiam crudelis. 64 a
Timon mortem omnibus desiderabat, & solum amabat Alcibiadem, cur. 67 b
Tigellus non cessabat à cantu quin prius maxime irasceretur. 68 b
Tigellus apud Horatium maxime instabilis cur. 105 c
Tiberius diuturnæ fuit iræ. 116 b

Turpi.

Turpitudo omnis stat in vitio. 28 b

V

VAni qui dicuntur, & cur. 47 a
Vegetatiua potentia nutrit, & generat. 93 a
Venæ messeraicæ, & vena porta vbi implatentur. 14 c
Venenum in corpore vincit, & non vincitur. 102 c
Venenum cuidam vetulæ cur non nocuit. 102 b
Veredarij bestiales cur fiant. 100 c
Veritas omnis Philosophum decet. 1 b
Vir amabilis qui dicatur. 21 c
Visus acutior quibus sit. 5 a
Visus assignatur, & assimilatur aquæ. 3 c
Visiua potentia non eadem in omnibus. 93 c
Vipera quot fierit occidit. 76 b
Vipera, & anguis frigidi, & sicci in quarto gradu. 110 a
Vocis differentiæ quot, & quid indicent. 11 b
Vox inequalis cur fiat, & quid indicet. 40 b
Voraces sunt temperamenti pituitosi. 54 c
Vrina sicci temperamenti ex bile adusta, qualis. 53 a
Vita adolescentis, & pueri in calido, & humido. 100 a
Vstio humoris pituitosi duplex est. 48 c
Vsus partium similarium duplex. 4 b
Vulpes, Asinus, Lepus, frigida, & sicca animalia. 109 c

FINIS.

DE NATVRALI EX VNGVIVM INSPECTIONE

Præſagio Comment.

Ab eodem Hyppolito Scaffiliono Medicinæ Doctore.

Ex eiuſdem CAMILLI BALDI Bonon. Philoſophi Sermonibus Collectus, ac Typis mandatus.

BONONIÆ,

Ex Typographia Hæredum de Duccijs. MDCLXII.

Superiorum permiſſu.

EX VNGVIVM INSPECTIONE PRAESAGIA.

X vngue cognoſci Leonem ait adagium vetus; An eadem ratione aliquid etiam, ex vnguium inſpectione de homine, & humana natura præſciri poteſt? Phyſica eſt interrogatio, ad methodum phyſicam pertinet reſponſio, ea eſt quæ ex notis nobis ad principia, et cauſas procedit, ergo quid ſint vngues earumque differentias, et cauſas ſpeculabitur. Dixeris in tenui labor; At longe tenuiores ſunt corporis pili, eos tamen contemplatur phyſiognomus; Vrinæ, egeſtiones, cæteraque excrementa corporis longe minus quam vngues ſunt homini coniuncta, et cognata, à Medicis tamen tractantur, ac diligenter conſiderantur; Non ergo omnino operam, et oleum non eſſe perdituros putandum eſt ſi de vnguibus pauca quædam dicere aggreſſi fuerimus, atque vniuerſalibus, et confuſis ad certiora, et manifeſtiora procedentes, explicare, quid ſit vnguis, et vnguium cauſas, et differentias, et qualitates, et ſignificationes tentauerimus, nam neque vngues deſpexit Hippocrates in prognoſticis, quem non imitari foret penè piaculum.

Quid sit Vnguis. Cap. I.

VNguis vox est plures habens significationes. Nam & lapillus quidam preciosus, qui etiam onix, vocatur vnguis; est etiam morbis quidam oculum infestans, & pars extrema foliorum rosæ, & testarum quarundam operimenta, & instrumenta nonnulla vngues, & forte alia quædam, vocantur. Verum magis proprie vox hæc capta significat partem duram, & pene insensibilem in extremitatibus digitorum hominis positam; Nam brutorum extremitates non vngues, sed vngulæ appellari solent. Non tamen vnguis est extremitas digiti, sed in extremitatis parte superiori positus; Non est cutis, aut carnis digiti particula, quoniam caro propter neruos, & membranas adnexas, & commixtas, & cutis maxime sensitiua est, at vnguis sensus in parte extrema vel nullus, vel est valdè paruus, & obtusus; viuit tamen quodammo, crescit, quare etiam nutritur; Videtur autem spectanti motum localem digitorum, vnguem esse extremum tendinis extra carnem, & cutem porrecti, cuius duæ partes vna interior viuens, & sensum habens, altera calore, & sensu priuata, & hæc exterior est. Et quoniam ex quibus sunt tendines ex ijsdem erunt & vngues, constantque tendines ex neruis, & ligamentis, illi à cerebro originem ducunt, ista ab ossibus, hęc ergo vnguium erunt principia quædam, & quoniam orta naturam suorum principiorum testantur, ex vnguibus non nulla de cerebro, & ossibus significabuntur, fiunt à natura per internum calorem remissum, & externum frigus, quare frigidi, & sicci existunt, ergo & duri, & quoniam sunt à natura, alicuius gratia facti sunt, natura enim est agens propter finem; Non ergo sunt pura excrementa, sed ad robur digitorum, & vt melius suam faciant operationem, & paruas res facilius apprehendere possint, vngues homini sunt dati; Ergo vnguis erit vltima tendines mouentis digitos extremitas, extra carnem, & cutim aeri exposita, ad firmandas, & perficiendas digitorum operationes magnopere vtilis. Quid igitur sit vnguis, ex quibus & à quibus, & cuius gratia sit à natura constitutus ex his est satis manifestum.

Vnguium species, & differentia. Cap. II.

VNgues humani alij pedum, alij manuum sunt, qui sunt in pedibus, quamuis & ipsi suam habeant significationem, attamen quoniam apud probos, & ciuiles viros raro spectantur, neque enim inter diu ingenui sine caligis, & calceis gradiuntur, de vnguibus pedum non erit sermo, sed tantum de his qui sunt in manibus. Differunt inter se humani vngues, substantia, quantitate, qualitate, loco, actione, & passione; substantiam voco, ex Mediocrum sententia, duritiem, mollitiem, raritatem, densitatem, item leuorem, & asperitatem, & cæteras qualitates secundas, quas cognoscit sensus tactus; secundum quantitatem vngues, vel magni, vel parui sunt, continui, vel disiuncti, & fissi, àtque id vel natura, vel arte etiam, vel demum casu, item vel magni sunt, vel parui secundum latitudinem, vel secundum longitudinem, vel demum secundum omnem dimensionem: At qualitas multiplex est namque habent habitum, vel potentiam ad scalpendum, ad secandum, ad stringendum quæ capiunt, & interdigitorum vngues hi magis, illi minus hac potestate insigniti sunt, longe enim ad actionem paratiores sunt vngues manus dextræ, quam sinistræ, & pollicis, aut indicis, quam reliquorum digitorum. Qualitates vnguium præter sensum tactus, iudicat etiam visus; & quidem secundum totum vnguem, cum alios albos, alios purpureos iudicat, alios demum pallidos, & liuidos, & ad nigredinem accedentes; Et secundum partem etiam de his determinat, dum hos vngues videt puros, alios vero canaliculis plenos, & quasi striatos; & quosdam alios maculis distinctos, colore, radijs, locis inter se longe differentes, secundum colorem enim alij maculas habent albas, alij nigras, liuidas, rubras, ad nigredinem accedentes; ex his maculis aliæ radiosæ dicuntur, aliæ radijs carent, vt cunque vel sunt in principio, vel in medio, vel in fine vnguis. Diuiditur enim a chyromanticis, in tres partes vnguis, prima ea est, quæ infixa carni est, vnguis dicitur radix, in plurimis alba, & hæc non solum viuit, sed ferè sensus est particeps, secunda ea est, quæ ad ruborem accedit in his qui bene valentes sunt; Tertia extrema est, quæ neque sentit, neque viuit nisi vt capilli, quare & sine sensu secatur; Hæc autem pars tertia à chyromanticis despicitur; figuras etiam vnguium spectare conuenit; nam alij sunt oblongi, alij rotundi,

alij recti, quidam curui, turpes, pulchri, æquales inter se, inæquales, et male tornati, & impoliti secundum loca etiam de vnguibus fertur iudicium, nam quamuis eædem penitus maculæ sint in duobus digitis diuersarum manuum, non idem significant, que etiam si sint in diuersis digitis eiusdem manus easdem indicant, animi vel corporis dispositiones, & naturales habitus. Quod ergo loco differant ex his etiam est manifestum; distinguntur quoque secundum agere, et pati, quoniam alij sunt robusti, & apti ad labores tolerandos, & opera facienda, prout eorum fert natura, parati, et commodi, alij ex opposito sunt imbelles, & propter mollitiem ad operationes digitorum iuuandas inepti, et inefficaces; Tot ergo videntur esse vnguium differentiæ, quas tactus, & visus iudicare potest. Neque enim auditus, aut gustus, aut odoratus de his fert iudicium, neque per se aut per accidens, vt puto, esse perspicuum.

Quid ex vnguium inspectione colligi possit. Cap. III.

CONsiderationem vnguium sibi proponunt, & chyromantæ, & Physici, vel Medici; at longe diuerso procedunt modo & alter ab altero diuersam habet intentionem; Chyromantes ab obseruationibus memorijs, & experientijs se procedere ait, Physicus ratione vtitur, & demonstratione à signo sumptas vsurpat, chyromantes de futuris contingentibus, & de fortuitis casibus se posse multa asserere putat, ex aduerso de his non cogitat Physicus, sed signa naturalia excipiens, dispositiones, & habitudines, ac propensiones tum animi, tum corporis indagatur, & certis inditijs, quod res ita esse possit, affirmat, nihil tamen necessarium ponens, vt pote qui scit hominem liberum habere arbitrium, & inclinationes naturales superare posse: Nemo enim est qui non mitescere possit, dummodo culturæ patientem accomodet aurem. Et medio, & fine, cum differant chyromantici, & physici, putandum est has disciplinas esse toto genere diuersas, planè igitur nomine scientiæ indigna est chyromantia, tum ratione finis, quem sibi proponit, dum de futuris contingentibus certi aliquid asserere se putat, tum mediorum cum ea, vt diximus nullam in se probabilitatem habeant. Quid enim cognationis, & consequentiæ reperitur, in hoc connexo: Callias habet circularem lineam cingentem primum nodum pollicis; ergo mortem oppetet violentam, & (vt aiunt) laqueo suffoca-

focabitur; Item Platoni cingulus Veneris interfectus est, ergo omni fædissima Venere conspurcatus tandem in carceribus diu detentus marcescet; Et qui vniuersalem propositionem pronunciabit, nullam veritatem agnoscet; Nempe cui omni linea circularis primum pollicis officulum perfecte circundabit laqueo suffocabitur; Quam cum quidam scriptor chyromantiæ aliqualiter tandem confirmare vellet, dicebat, quod sicuti linea illum articulum circundat, ita laqueus collum; At Physicus naturam vnguium, & digitorum contemplans per illorum definitionem ad principia deueniet, cognitionemque cerebri, & ossium habebit, quæ cum sint partes ad constitutionem hominis requisitæ, & ad instrumentorum compositionem veniant, necesse est, vt etiam ex instrumentorum contemplatione, quales sint eorum operationes cognoscat. Et quoniam in hac de vnguium significatione, & methodo necessarium erit plures voces à chyromantia mutuare, operæ prætium mefacturum arbitror, si tum hæc explicuero; tum quid chyromantæ de vnguibus sentiant paucis narrauero. Sic enim propositum meum facilius exequar, & curiositati eorum satisfaciam, qui hæc, quantum vis falsa cognoscere auent, & simul eorum vanitatem apparere manifestam sentient.

Chyromantum de digitis, & maculis vnguium sententia. *Cap. IV.*

Circa manum versari chyromantiam ex nomine ipso clarum est; dicitur enim chyromantia, quasi manus cognitio, aut per manum diuinatio; loquitur chyromantes de vola, & lineis quæ in illa sunt, loquitur de digitis, & vnguibus, & maculis, quæ in eis apparere solent, nos de lineis volæ nihil dicere oportet, de digitis quatenus illorum extrema sunt vngues quid sentiant, exponemus. Manum dextram ostendere aiunt, fatum eorum, qui interdiu nascuntur, sinistram eorum, qui noctu ex vtero prodierunt; præter hæc digitorum radices, & digitos planetis attribuunt, Veneri pollicem assignant; Ioui indicem, medium Saturno, annularē Soli; Auricularem Mercurio. Pollicis partem inferiorem dicunt Veneri datam, superiorem autē Marti assignant; & vti Mercurio superiorem auricularis, ita inferiorem dant Lunæ; quare duo extremi digiti duos habent planetas, medij

dij vnum tantum; Alij tamen aliter hæc distribuunt, cum hæc ad libitum sint ficta, & his nihil respondeat ex parte rei, nam Lunam ponunt in parte inferiori manus, & Martem in medio collocant, Nobis satis sit hæc nomina supponere; Dextram manum continere prosperitates, sinistrā infortunia portendere aiunt, liuidas maculas vocant saturninas, & plumbi naturam referre, & aquam à terra immunda passam indicāre; Albæ ad Venerem reducuntur, & ad stamnum, quod illius vocant metallum in his a chymicis aliquantisper diffidentes, qui metalla ex argento viuo, & sulphure generant. Roseas Iouiales vocant, & ad naturam æris lucidi reducunt; Nigras Martiales, & ferreas: Mixtas Mercurio donant, & argento viuo; subcastaneas Soli, & auro, Lunæ quæ confractæ sunt, & ex alio, & rubro colore vix apparente compositæ, & ad argentum referri dicunt; Præter hæc maxima est differentia si in principio in medio, aut in fine vnguis apparuerint maculæ, à dextris, à sinistris, in superficie, aut profundæ, in hoc item vel in illo digito: Item addunt radiosas esse primæ magnitudinis, & potentes valde; Non radiosas secundæ magnitudinis Stellas referre, prout in hoc vel illo vngue apparent Veneris, aut Iouis naturam repræsentare; Punctum referentes esse tertiæ magnitudinis, vix apparentes quartæ, & tantummodo effectum suum minari, at qui facile impediatur, ne ad finem perueniat; Hæc sunt quæ à chyromantibus prædicantur, quæ cum nullam rationem nullamque obseruationem, quæ fidem faciat, habeant, omnino ridicula iudicanda sunt, & quæ à sano homine explodantur omnino digna. His itaque omissis ad magis seria, aut saltem minus improbabilia veniamus, sunt enim vngues opera naturæ, quæ Dei ministra est, quare non contemnendi.

De Maculis vnguium. Cap. V.

DE vnguibus institus est sermo, his accidit, vel puros esse, vel maculosos, de vtrisque agamus, & quid sint, & propter quid appareant; Dictum est vngues tendinum esse extremitates, atque hos ex neruis, & cartilaginibus ab ossibus originem habentibus conflatos esse; Hi tunc secundum naturam dispositi sunt, & sibi similes, quando albi sunt, & album facient vnguem; & si ad pituitam naturalem accedent, quæ aqua est, & albi, & lari erunt secundum se vngues, & quasi laminæ cor-

neæ

neæ diaphani transparebunt; Et quoniam transparentes, naturam sanguinis in subiecta carne existentis ostendent, quare & rosei apparebunt, at si aliquam ob causam retrocesserit calor, & sanguis, liuidi videntur vngues, idque euenire videmus ijs, qui vel vehementius frigent, vel frigida febre afficiuntur, vel prope sunt moribundi, ac tandem qualis est subiectus humor, tales etiam apparent vngues, secundum partem mediam, quoniam illa magis diaphana est, quam radix, si quidem magis siccata, omne enim quod clarum, & aqueum cum sit, quo magis siccatur, si modo læuigatum fuerit, aut est diaphanum, aut natum est lucem repercutere, & colorem, qui lumini mixtus leue corpus ferit; Ex his vt puto probabile est, nos posse cognoscere quinam humores in corpore dominentur, neque solum vt nunc, sed etiam simpliciter, & à primordio generationis. Nam & illorum principia sunt in partibus seminalibus numerata. Nàm tendines, atque nerui abscisi non regenerantur, quod proprium est partium seminalium, purum itaque voco vnguem eum, qui nullam habent maculam, album præsertim circa mediam partem, in quo præualet pituita; rubeum si sanguis dominatur, at si flaua bilis superat, vnguis clarus, & lucens rosam imitabitur, in hoc à sanguineo vngue differens; quod sanguineus purpuram ostendit, & refert; ast bilis naturalis rosæ colorem foliorum exteriorem representat. Sed biliosus vnguis, non habet eum alborem in radice, quem habet sanguineus, & ad colorem lucidiorem accedit, bilis enim ignis naturam refert, qui & roseus est, & lucidus, si vero liuidus est color, & fuscus iam hoc atræ bilis est signum; De quro vngue, & causis colorum qui in ipso apparent dictum est.

Nunc causas macularum scrutemur. Maculas alias esse magnas, vel radiosas, quas chyromantæ ad Stellas fixas primæ, & secundæ magnitudinis referunt, alias minores, quas dicunt Stellas tertiæ, & quartæ magnitudinis; & vt cunque ad planetas reducunt; Earum numerus, secundum illos duodenarius est; Nunc causas persequi conemur.

Ex quibus sumus, ex ijsdem nos nutriri certum est, ex quattuor humoribus constamus, & hos esse corporum humanorum principia iam est in confesso, quare, & proximum nutrimentum tale esse putandum est, & quoniam in ea massa, quæ per venas meat, præualet sanguis calidus, & humidus, & ob id purpureus, ideo in his qui secundum naturam bene dispositi sunt, in cute,

sub

ſub vnguibus, & in corporis etiam alijs partibus apparet color ſub rubeus, quem iuncta ſanguini puro facit pituita. Hunc autem colorem, probabile eſt; accipere alimentum cum fuerit concoctum, & à facultate primum, ventriculi, deinde hepatis elaboratum; facit enim per elixationem plenam ventriculus chilum album, quæ enim elixantur edulia, plerunque videntur alba, vt carnes vitulinæ, & ſuillæ; Attractus chilus per Meſaraicas venas ad hepar, ibi efficitur rubeus, nam quæ a calore ſicco patiuntur, qualis eſt, qui in iecore, illa rubeſcunt, ſi terræ & aquæ fuerint, ſic lateres dum coquuntur in fornacibus rubeſcunt, ſic omnia quæ ab igne ſicco vehementer patiuntur rubra fiunt, forte præter vtrunque genus plumbi, quoniam in ipſo eſt plurimum aquæ prohibentis paſſionem ab igne tentatam quare liquefactum non rubeſcit, vt aurum, & æs.

Cauſa coloris, & figura macularum. Cap. VI.

COlorum quæ in vnguibus reperiuntur cauſas exponere tentauimus, nunc de maculis macularumque paſſionibus aliquid dicendum; Apparent in partibus vnguium diuerſi aliquando colores, etiam à maculis diſtincti. Nam plerique vngues, & præſertim pollicis habent partem inferiorem, quæ radix dicitur, candidiorem, quando vt dictum eſt, humidior exiſtit, ſi quidem propinquior tendini, qui albus eſt quare minus tranſparet, neque lumen reflectit; Media pars quoniam cornea eſt, & ſiccior ideo magis tranſparet, carniſque & ſanguinis colorem, & proprietatem repreſentat, ſuprema cum præcæteris ſicciſſima ſit, & magis cornea, etiam magis oculis manifeſtat, quę ſub ipſa, aut in ipſa exiſtant; Inter qualitates quas immediate animaduertit oculus, ſunt macularum colores, & figuę. Primum igitur dicamus quid ipſę ſint, ex quibus fiunt, ſic enim eorum natura nobis innoteſcet; Dictum eſt corpus, noſtrique corporis partes nutriri ſanguine qui in vaſis reperitur, hic heterogeneus eſt, & diſſimilaris, ex quattuor primis humoribus conſtans, & cum membra diuerſa ſint, accidit etiam, quędam modo plus de humore bilioſo participare, alia pituitoſo ſanguine, alia demum melancholico magis gaudere, ſic ſplen atrum ad ſe trahit humorem, ſeroſum renes, pituitoſo delectatur ſanguine cerebrum, & partes membranoſæ; caro ſanguinem trahit, eoque bene nutritur; At quamuis vnum quodque mem-

brum, & corporis pars sibi proprium, & congeneum trahat humorem, tamen quoniam cum alijs mixtus est, accidit quod non omnis in naturam, & substantiam attrahentis membri conuertatur, quare euenit, vt aliqua pars expellatur tanquam excrementum, sunt igitur hæ, quæ in vngue visuntur maculæ, partes excrementorum tertiæ concoctionis, quæ fit in tendine, & ad illius extremitatem, quæ vnguis dicitur, peruenientes illum signant; Et quoniam contingit aliquando fieri imperfectam etiam hanc tertiam coctionem, ob imperfectionem caloris partis, & eius debilitatem, hinc paruus quidam nascitur flatus, qui si per cutis poros exiuerit, vestigium illius in vngue non relinquit, at si de tendine non exeat, neque ab eius calore resoluatur, crescens vnguis cum fatulento illo excremento facit radiosam maculam, id enim opus est caloris debilis, vt generet flatus, qui in diuersas partes distrahat, humorem cum quo iunctus est, hancque flatus operationem conspicere licet, in bulliente aqua, & in nubibus leni vento agitatis. Quid ergo sit macula, & quæ radiosa existat, ex his patet.

Nunc colorum causas, & passionum, quas mostrat in vnguibus visus, scrutemur. Diximus chyromantas duodecim macularum pasiones obseruasse harum vna erat albedo; Quæ igitur sunt harum albedinum causæ? Cum in tendine aliquid crassioris pituitæ concoctionem, & applicationem, siue conuersionem in substantiam tendinis effugerit, quasi excrementum ad vltimas partes fertur, & ad vngues perueniens eas colore inficit albo superficialiter, si contigerit in superficie tendinis constitisse, profundiore si in altiori parte concepta fuerit; si pauca admodum fuerit materia pituitosa, erit punctum referens macula; & si cum modico flatu conuicta radios habebit, at omni destituta flatu, carebit radijs, & quod in comætis videmus barbam facere, idem accidit in his radiosis maculis, barbatus fit comætes, quando quæ vritur materia, vel non est tota simul, sed pars a calore dissipatur, pars trahitur, vel cum materia combustibili ad est iniunctus flatus, qui calorem fugiens materiam dispergit, ac dissipat, ita his in maculis radiosis a modico flatu distracta materia facit radios, & si flatus continuitatem materiæ pituitosæ soluerit, & distraxerit, fracta se se ofert macula; fusca est quam ater humor producit, at si rosea fuerit à flaua bile nascitur; rubra procedit à sanguine; liuida est quæ actionem naturalis caloris fugit; neque enim nostri corporis partes liuescunt, nisi à calore fuerint

desertæ, & propter hoc mortuorum liuida sunt corpora,& vrina liuida ex Hippoc. mala est, & supra dictum est, vngues frigore liuescere; peiorque habetur liuidus color in vrinis quam niger, quoniam ille caloris naturalis extintionem arguit, at niger à superabundantia humoris atri potest causari. Colorem corticis castaneæ maturæ, aut Iecoris habent, quæ à sanguine assato originem habuere. Mixtæ sunt in quibus plures vno humores conuenisse contingit. Quid igitur sint huiusmodi maculæ,& ex quibus, & a quibus, & quomodo fiant, & cur tales appareant ex dictis arbitror posse esse manifestum. Quare apparet etiam has nihil cum Ioue, aut Marte, & Stellis habere commune, neque vllam cum metallis conuenientiam, nisi eam communissimam, per quam omnia dicunt secundum materiam esse eadem, at secundum formam diuersa.

Alia Vnguium accidentia quæ visus mediate animaduertit. Cap. VII.

IN quærendis causis passionum, quæ vnguibus in esse videntur, ab his quæ primo, ac per se ab oculo cognoscuntur incepimus, nam quæ visus docet ea videntur esse notiora, à notioribus autem nobis incipiendum esse supposuimus. Præter has quædam etiam alia sunt in vnguibus accidentia, quæ per colores cognoscit visus; nempe motum,quietem, continuitatem, numerum. & figuram, quæ solent, & communia vocari sensibilia; quoniam præter visum, alij etiam sensus ab his obiectis ad actum mouentur, vngues mutari, & stare dicuntur, quoniam aliquando crescunt, aliquando non, crescunt in viuentibus, & in mortuis vsque ad certum tempus. In viuentibus crescunt, & augentur, propter continuam appositionem, quæ fit a calore naturali, cum autem aliud pelli necessarium est, aliter enim rei non seruaretur forma, quæ certa materia, & magnitudine terminata continetur, in mortuis putredinalis calor in humidum agens viscidum, & capillos, & vngues auget, donec consumptus fuerit humor, & euanuerit calor, propter eandem causam accidit aliquibus ruri manentibus, quod vngues, & capilli magis crescant, quam in vrbe degentibus, quoniam color naturalis ob motum, & ambientis aeris calidiorem dispositionem robustior factus excrementa validius expellit, quodque sit rure melior, & laudabilior aer, testatur Horatius dicens.

,, Nouisti ne locum potiorem rure beato?
,, Est vbi plus tepeant hyemes, vbi gratior aura,
,, Leniat, & rabiem canis, & momenta leonis
,, Cum semel accepit solem furibundus acutum?

Mouentur igitur vngues, & quæ in vnguibus sunt maculæ, quoniam ipsi crescunt, quoniam nutriuntur, & illis, illorumque principijs, fit continua appositio; Et quoniam motus auctionis non est continuus, neque vnus, sed intercipitur quietibus, necesse est ergo per aliquod temporis spatium has maculas stare; præter enim motum cœli nullus est, qui continuus existat.

Figura magnopere vnguium variatur, & vnius digiti vnguis ab altero aliquando valde diuersa est. Alij enim recti sunt, alij distorti, sapiunt enim naturam tendinis à quo pendent, qui rectus fuerit, & minime siccatus, sed multo abundauerit humore naturali pulchrum, rectum splendidum mollem habebit vnguem, ex aduerso turpis erit vnguis, cum tendinis substantia, & alimentum fuerit turbidum, non bene coctum, & excrementis abundans frigidioribus, distortus vnguis, & in curuus apparet ob tendinis siccitatem, & propter hoc qui febre hectica laborant, ijs vngues in curuantur, quod & corio, & cartis hædinis, & corneis laminis ex nimio calore videmus accidere. In partem superiorem conuertuntur vngues ijs, quorum vltimus digiti nodus, superne inflexus est; id fieri probabile est, in his, quorum pars tendinis superior facta est breuior; Memini me vidisse quendam, cui cum vulneratus fuisset index, post quam conualuit extremus articulus sursum versus remansit, & vnguis etiam eodem modo superius incuruabatur; Qui vero plani sunt, & æquales, naturam sui tendinis referunt, cuius extremitates sunt; docentque ipsum tendinem magnopere esse secundum naturam, & sibi æqualem, striatos, costas, & canaliculos habentes, & vndulatos, male affectum docent esse tendinem, nam hi canaliculi, & striæ prouenniunt eo quod partes tendinis superiores ficciores sunt, & ideo hæ passiones in senilibus vnguibus spectantur, raro in pueris, aut adolescentibus; idem de vndulatis, & vndas imitantibus sentiendum, putandumque est has vndationes à flatibus propter debilitatem caloris naturalis in tendine procreari, & in vnguibus etiam apparere. Nodosi vocantur vngues, in quibus quædam eminentiæ, & quasi verucæ paruæ apparent idque etiam causatur à tendine, qui non æqualiter sibi apponit nutrimentum, & cuius quædam partes sunt crassiores, & ficciores quædam minus,

à crassioribus, cum exra ficciores fiant, nascuntur nodi, & supradicta inæqualitas. Hæc & eius modi passiones, ac diuersitates figurarum generat natura tendinis, secundum quod illa diuersimode est affecta. Cadit etiam diuersitas in potentias vnguium, per quas faciunt suas naturales operationes; si enim potenter exercent suum opus, robustos arguunt tendines, & horum tendinum robore suam potentiam firmant; Quod si flacidi, & debiles fuerint digitorum tendines paucum erit indigitis robur, & munus suum male exercebunt vngues, qui ab his principium sumunt; Hæc omnia per visum cognoscuntur, vel saltem non sine visu; Et ab operationibus ad eorundem potentias cognoscendas peruenimus; Quæ igitur fiunt, quæ per oculos cognoscuntur passiones, & propter quid sint ex his patere arbitror.

Passionum secundum quantitatem, & substantiam in existentium causæ. Cap. VIII.

COgnoscit etiam visus quantitatem, siue illa sit continua, siue discreta, est enim hæc ex communibus sensibilibus; discretum est corpus, cuius partes dissitæ sunt, continuum, cuius consitæ, & coniunctæ reperiuntur; Magni vngues secundum longitudinem, & latitudinem à magnis tendinibus nascuntur, etiam magna ossa, arguunt; quare & robustum quidem corpus, sed non admodum agile, quinimò segne, & iners; ex aduerso parui vngues paruitatem demonstrant tendinum, à quibus tales causantur, sic enim ab effectu, ad causæ notionem peruenimus; longi, & stricti à debili procedunt tendine, & aliquanto magis sicco, quam oporteret; stringens enim frigus debilem, & mollem tendinem longumque facit, & strictum; latus magis quam extensus, & longus eandem habet causam nempe tendinis latitudinem, & propter hoc etiam quorum tales sunt vngues, tendines, non admodum sunt robusti, sed molles, & qui diu bracchia, & manus mouere non possint; fissos naturaliter facit vngues tendinis siccitas, & crassities, videmus enim crassiora ligna cum siccantur plerunque findi, & spinalis medulla quo fit siccior, eo in plures, & tenuiores finditur neruos, qui funiculos imitantur, quod si naturalis aderit humor, clarum est, quod continui apparebunt, humido enim heterogenea continuari, & partes simul adiungi perspicuum est. Restat vt ad eas quæ cognoscit tactus, quæque

vo-

vocantur à Medicis esse in substantia rei, deueniamus. Præter quattuor primas qualitates, tangibiles, quas dicit Aristoteles elementorum, & mixtorum, quæ sunt, apud nos, esse principia; sequuntur quæ ex his nascuntur secundæ qualitates, & inter has primæ partes dantur, duro, & molli; durum ad siccitatem referunt, molle ad humiditatem. Durum dicitur quod difficulter secari, ac diuidi potest, & quod tangenti non cedit, vt marmor, & ferrum; Molle autem, quod tangenti cædit, & facilè diuidi potest. Duri igitur vngues duritiem, & soliditatem tendinum à quibus nascuntur arguunt, quare, & robusti sunt, & robur etiam manus indicant. Talem fuisse Adrianum Imperatorem probabile est, qui digito macula, & pira quantumuis dura, & immatura perterebrabat. Tales erant etiam Massimini vngues, qui sui temporis robustissimus miles poterat currentes equos, & rhedam sistere, & equum in medio cursu per caudam apprensum tenere; Ex aduersò molles tendinum mollitiem, & virium infirmitatem notant, quare in mulieribus delicatis, vt plurimum tales existunt vngues, & quoniam eorum tendines multum humoris continent, ideo lucidi, & eburnei spectantur, & quoniam molles, & lucidi, etiam tenues, sunt, & propter tenuitatem diaphani, & transparentes existunt; & quoniam tenues ideo flexibiles, quare neque facile franguntur, cui enim mixto inest multus humor illud & flectitur, & non facilè franguntur, quod in ramis salignis viridibus facilime conspicimus. Et quoniam oppositorum contingit oppositas esse causas, & differentias crassi, & densi vngues, & obscuri oppositam arguunt tendinum dispositionem, opacitas, & obscuritas, & pallor indicant multum atræbilis, & terræ in tendine prædominari, quare & inflexibilis est vnguis, & crassus, & densus, passianes etenim hæ sunt, quæ in mixtis a terra, aut ab eo, quod terræ proportionatum est, inferuntur. Quæ autem fiunt à natura, si eadem sunt secundum speciem, ab iisdem fiunt causis, si similia, similes habent causas, & principia. Acutus vnguis indicat tendinem esse temperamenti biliosi, & audacem in aggrediendis actionibus virum qui tamen facilè fatigetur, & desistat, hæc enim natura est flammæ, quæ cum maxime sit actiua, minima aura modo ad hanc, modo ad oppositam conuoluitur partem. Nec stare potest, quoniam eius esse consistit in fieri, & eatenus est, quatenus fit, & cum facta est, non existit amplius flamma. Inter acutos, & aptos ad feriendum, & ad infligenda vulnera in hominum

minum ora, quidam fragiles sunt, & finduntur, quoniam à ficciori ortum habent materia, minus fragiles, qui minus ficci, in his quidam suam a sanguine, alij à pituita trahunt humiditatem qua flecti, non frangi possunt, obtusi opposita ratione se habent, & frigidum, & humidum esse docent tendinem, cuius causa tales existunt vngues; Asperi, & scabiosi fiunt si tendinis erit similis dispositio, nempe si in superficie præualuerit terrestris quædam siccitas, quæ facit vnguem ita scabrosum, vt tangenti omnino videntur similis ligno male dolato, aut nunc primum à serra diuiso, quod si læuigatus apparet, acceptum id referet à bile, cum pituita, aut cum sanguine iuncta, erit sanguis si rubeum referet vngui colorem, si eburneum pituita.

Quæ vero vnguibus, & maculis ex loco differentiæ accidunt ex se satis clare possunt cognosci. Nam quæ sunt manus, & digitorum sinistræ passiones, & accidentia sunt tenuiora, & debiliora, quam quæ dextræ; minus enim mouetur sinistra, quare, & minus habet caloris, & ideo minus attrahit nutrimenti, quam dextra. & quod minimi digiti sint, & minores vngues, pollicis maiores, causa est quoniam maior, & robustior est pollici tendo quam auricularis, & teretes digiti orbicularem habent figuram vnguium, & si formam quadrangulam sortiti sunt digiti, propter eandem causam, quadrangularem induent vngues formam, locatum enim quod in loco generatur, & à loco natum est, conseruari, loci formam, & figuram repræsentare non est absurdum.

De significationibus Vnguium. Cap. IX.

HActenus vngues, & earum maculas contemplantes quid sint, & quales, prout sunt effectus tendinum, declarare tentauimus; & eorum causas, ac differentias attulimus. Nunc easdem maculas, & vngues, vt signa aggrediamur, quid nempe significant, cum tales, & tantæ, & in tali loco, aut digito existent. Et quoniam apud Physicum aliud significant, aliud apud Chyromantem, vt differentia harum cognitionum, & alterius vanitas appareat. Quid talis vnguis, aut passio, aut macula, apud vtrumque portendat breuissime afferre conabor.

Quo rationabiliter vngues aliquid significent, sic potest persuaderi, vngues sunt extrema tendinum, hi constant ex neruis, & ligamentis nerui principium sumunt à cerebro. Hoc mem-

brum

brum motus, & sensus causa est, & origo, si autem omnia orta naturam suorum principiorum repræsentant, poterimus igitur ex vnguibus temperamentum cerebri cognoscere, & ex hac cognitione sensuum determinare dispositionem, & motus localis, & volontarij passiones, & differentias, concurrunt ligamenta ad constitutionem tendinum, & hæc ab ossibus originem trahunt, ossa totius corporis sunt fundamentum, & eorum temperies roboris, aut debilitatis causa est præcipua, ergo hæc etiam qualitas per vngues manifestabitur, sic igitur differentias sensuum, & localis motus, per cerebri temperiem venabimur, & hanc per neruos neruorumque extrema quæ sunt vngues scrutabimur; chyromantæ cum manus signa, & lineas, & digitos sibi subijciant, & totum considerantes, etiam partes, & particulas, & earum accidentia teneantur contemplari de vnguibus, & vnguium maculis mentionem faciunt; differunt tamen quod Physicus aliquam, chyromantes nulla sui dicti rationem affert.

Ex vnguium inspectione aliquid inferri. Cap. X.

QVod autem Physicus processus, ac discursus aliquid rationabiliter colligere, & hominis passiones, propensionesq; non nullas docere possit, credet vtique aliquis; si animæ, & corporis communes putauerit esse passiones mixti, animamque Socratis, ab anima Platonis secundum se, & a materia seiunctam nequaquam differre specie, & vtriusque easdem omnino esse potentias, & primas, & secundas, quod autem Socratis quædam potentiæ sint propinquiores actui, & perfectioni, quam illæ quæ sunt Platonis, & egeant minori labore quam quæ Socratis, id accidit ratione membrorum, quæ magis apta, & minus ad sua munera peragenda secundum quod magis, aut minus elaborata fuere, quod contingit propter materiam ex qua constituta sunt, quæ materia talis est magis, aut minus disposita ad suscipiendam vltimam membri perfectionem, secundum quod à primordio hanc, vel illam suscepit temperiem; Hac ergo membri temperie cognita, quam cognoscimus, dum non latebit similarium corporum membra constituentium mixtio, etiam membri illius propensionem, facilitatem, & difficultatem in operatione naturali cognoscemus; Totaque ratio hæc apparebit, si consideremus oculum, oculique structuram, & partium, quæ illum statuunt, temperiem, ex quo apparebit, quod simulatque cognita

fue-

fuerit oculi, & partium illum constituentium temperies, cur & Socrates sit lusciosus, Plato optimè videat, hic eminus, ille cominus, fiet manifestum. Aspicio oculum Socratis, video illum turbidum, ex hoc in humoribus, & præcipue in christallino coniijcio terram præualere, cum aqua mediocriter elaboratam, confirmor in opinione, quoniam video non facile in videndo fatigari, eminus tamen non aspicere valde, cum autem hanc temperiem cognoscam, & terræ proprietates colligam; quas cum cognoscam, iam mihi fiet manifestum cur Socrates sit lusciosus, cur non videat eminus, cur multum requirat lumis, vt cernat, & quod noctu nihil penitus valeat videre; Hic ergo erit procedendi methodus a sensibilibus vnguium passionibus, & per resolutionem procedere ad similarium partium cognoscendam mixtionem, quam temperiem vocant, ab hac ad partis dispositionem, ad potentiam, & obiectum circa quod agere, aut à quò pati nata est potentia, dum nota fiet potentia, etiam & operatio illius cognoscetur; Natura enim lapidis est ferri deorsum, sic homines, cæteraque animalia naturalem suam propensionem facile sequuntur, quæ principium est operationis, ex qua nascitur habitus, secundum quem tales dicimur, & quoniam operationes sequuntur illos qui operantur, quales hæ sunt, talis homo & qualis homo, talis est eius conditio, reputatioque, & fortuna; ex quo vnusquisque suæ fortunę Faber dicitur. Ab vnguibus vnguiumque passionibus ad inquirendam cerebri, & ossium generationem, aut melius loquendo mixtionem, ac temperiem procedemus, & qui nam humores prædominentur, qui secundum, & tertium locum teneant in mixtione scrutabimur, quare & nobis innotescent ad quas actiones magis, aut minus propensæ sint potentiæ, & qualitates cerebri. Quare manifestum est quod alias probare tentauimus, formam, potentias, & virtutes nobis afferre, materiam vero potentiarum dispositiones causare, secundum quod magis, aut minus impedit illas; Nam defectus, omnis, & imperfectionis causa est materia, sicuti perfectionis forma, non quidem quatenus est materia, sed quatenus illi semper annexa est priuatio, quam aliquando efficiens formam totaliter expellere non potest; quod ergo rationabilis sit hic processus, patet. Neque de futuris euentibus singularibus quidquam definire prætendit Physicus, sicuti facit chyromantes, sed res naturales, & passiones à natura prouenientes licet abscونditas, & obscuras, per ea quæ nota sunt consequi se posse autumat. Neque vt ar-

bitror

bitror, est ridendus, qui per vngues, & vnguium maculas propensiones animi posse cognoscere sibi persuadet, si considerabimus, quomodo canes non solum per ferarum vestigia, sed per odorem quem in vijs eorum Domini reliquerunt, rebus nobis omnino ignotis, hi dominos, illi feras inuestigent, & tandem reperiant: Neque enim putandum est, si quid à nobis ignoratur, illud à nemine sciri posse, nam id esset nimis magnificè, & arroganter de se ipso sentire. At qui animum aduerterint ad cornices, ranas, hyrundines, & formicas longè illis se imperitiores iudicabunt, aiunt enim dum istat pluuia quod tunc cornix plena pluuium vocat improba voce.

,, *Et sola in sicca secum spatiatur arena;*
,, *Et veterem in limo ranæ cecinere querelam.*

Extrudunt formicæ oua, ad sua cubilia properant apes, & vespę dum instat imber, quem qnoniam illi mirabiles viri non sentiunt, neque præsentire valent, dicendum ne erit non esse futurum? Veritatis vbique imagines sunt, & vestigia, & omnia quandam inter se coniunctionem habent. Hæc maiorem illa minorem, sed non cuilibet datum est adire corinthum.

,, *Sedit qui timuit, ne non succederet.*

Inquit Horatius. At qui peruenit fecisse viriliter, est credendum, quod si non peruenit in magnis voluisse satis sit.

Durarum, & mollium vnguium significationes. Cap. XI.

His explicatis quæ quandam præparationis rationem habere videbantur, ad ea quę à principio proposuimus examinanda veniamus; Hæc duo iam erant, alterum, quid vnguium differentiæ, & alterum, quid portenderent maculæ in vnguibus apparentes, atque hæc secundum methodum physicam, hoc est rationabilem, & cum secundum naturam sit substantia accidentibus prior, ab his passionibus, quas Medici vocant substantiales originem sumemus, eas nimirum, quæ immediate primas qualitates tangibiles sequuntur, considerabimus; Hæ sunt, ex Aristotele quarto Meteor. durum, & molle, quorum prius ad siccitatem, posterius ad humiditatem reducitur; Duri vngues sunt dupliciter aut per se, & secundum naturam, aut ex accidenti propter laborem, & vitæ, ac ciborum genus, aut ætatem, aut morbum. Si durus naturaliter est vnguis, ergo & durus tendo, ergo multum cartilaginis, & minus nerui in compositione à pri-

mordio in se habuit, ergo probabile est ossa esse magna dura, & solida, ast hæc indicant præualere naturalem in corpore melancholiam crassiorem nempe sanguinis, & magis fibrosam partem calore, & spiritibus plenam; Talemque dicemus fuisse Herculem, Talem Thæseum, & Aiacem; Quos licet ingenti animo, & iniuncti viribus essent, ab atra bile tamen fuisse aliquando exagitatos legitur, cum scilicet maiorem quam oportet, conceperit calorem; si ergo in homine præualet siccitas, & melancholia, quam naturalem vocant, secundum corpus erit robustus, & ad labores sustinendos natus, at secundum animus, duræ ceruicis homo, & qui difficile credat, & cum crediderit difficilius deponat suam opinionem, siccitatis terræ hæc est natura, vt impressiones difficulter suscipiat, susceptas diutius teneat; Hic incantationibus, & superstitionibus facilè capietur, quoniã credulus est, in his quæ sub sensu non cadunt, ad hæc enim se habet vt tabula noua, in qua nihil est pictum, neque enim ingenium habet acutum, quod flaua bilis suppeditat, dum mediocriter agitata incalescit.

Sanguis autem melancholicus crassus est, quare, & crassos generat spiritus. Et si contigerit hos in calescere plus iusto, tunc homines infurias ruunt; crudeles, & terribiles apparent, & huiusmodi vngues vt ait Iuuenalis.

Hispida membra nigra, & duræ per brachia setæ promittunt atrocem animum, & qualem aiunt esse Aegyptiorum in victorijs, intolerabilem infortuna prospera, in aduersa longe fœminarum viliorem, quod de quibusdam etiam populis nostri seculi audiui, & legi passim dici, victores esse plus quam viros, victos minus quam fœminas; Morbis subiecti erunt hi, quorum tales sunt vngues, qui ab atra bile creari solent, tum interni, tum in cute, nam, & febres quartanas facile patientur, & lepram, & carcinomata, & hæc, atque alia huiusmodi. Item quales sint erga diuina, & quales in se ipsis, respectu proprij corporis: quales soleant erga alios esse, paucis percurramus; Melancholici domesticos parum amant; amor calorem dicit, & melancholici frigidi, externos, & se ipsis maiores honorant, neque illis repugnare audent, non quod ament sed quoniam timidi sunt, at si humor incaluerit, audaciores alijs efficiuntur, & si iram conceperint, acerbissimam seruant, neque eam deponunt nisi aut vltionem sumpserint, aut post longissimum tempus, ferrum enim cum in caluerit, diu ardorem conseruat; & quoniam sicci sunt,

& sic

& siccitas ab alijs rebus, res alias separat, ac proprio termino terminat, hinc sequitur vt inhumani, inciuiles, & rustici videantur, putandum tamen est illos veraces esse, & non libenter homines decipere, quoniam eorum phantasia sicca est, siccum non facilè recipit externas, & varias impreßiones, & imagines quas sanguis, & bilis suggerunt; sed quas habet diutius seruat. Mendax autem malè memor est, neque eadem semper dicit; Has & huiusmodi proprietates, seu propensiones habere probabile est, hi quorum duri sunt vngues, durique tendines, quin etiam continget horum duram esse, & crassam cerebri substantiam, quare & difficilè per illam transmeare spiritus, & scientijs, speculationibus, & subtilitatibus esse ineptos. Neque solum hoc illis accidit, sed aut despiciunt scientes, & litteratos, aut nisi despexerint, non tamen in ipsis aliquid admirabilis, & laude digni esse credent, ex aduerso quorum vngues molles sunt, & læues, flexibillos lesque, & tenues ad fœminas referimus, timidique, & imbelles erunt, & superstitiosi, & honorum cupidi, & auari, frigidioris enim, & humidioris cerebri naturam indicant, & quoniam hanc habent naturalem frigiditatem cerebri, ideo timidiores sunt, & quoniam spiritus tenuiores, ac materia cerebri subtilior, ideo etiam ambitiosi, & ingeniosi sunt, frigiditas timorem inducit, timoris filia est auaritia, & perspicatia, & calliditas, nec non & mendacium, timent enim auari semper ne egeant, & qua ratione suæ cupiditati, & timori succurrant, continue cogitant, & hoc est quod astutiam, & ex astutia suggerit mendacium, & semper se egere arbitrantur, & quoniam sunt læues id docet humiditatem præualere, quæ mollitiei est causa, & propterea quod cerebri materia subtilis, ac tenuis est, ideo dant aures omnibus, vt etiam iudicentur creduli, sunt etiam instabiles, et qui fidem non seruent, & quibus credere, vel iuratis non possis; humidi enim proprium est alienas, et externas qualitates promptè suscipere, et promptè deponere susceptas.

Quale dicatur ex vnguibus præsagium. Cap. XII.

NOn putandum est autem, quod simulatque aliquis vngues molles, aut duros habuerit, illum necessario esse talem, qualem diximus, etiam si vnus, & alter talis apparuerit, si quidem vna hyrundo non facit ver, et testis solitarius non putatur plene probare; oportet plura signa concurrere ad hoc vt secure ali-

aliquid afferi possit; Quin neque id sufficit, quoniam educatio, lex, consuetudo, sodalitia, regio, et quam plura alia sunt, quæ nos, naturamque nostram peruertunt, et alterant; Et quidquid a Physico, siue Physiognomo enuntiatur de habitibus, et virtutibus, et vitijs non asseritur, sed tantum dicitur, Socratem habere propensionem ad hæc, vel illa vitia, virtutes, non dum tamen habitum acquisisse; E qui plurimum temperamento tribuunt, non puto, id ex vnguium inspectione perfecte cognoscere posse, et dato quod per vngues cerebri cognitio haberetur, non sufficeret, ad habendam temperiem totius corporis Socratis; cum et cor, et hepar suas sibi vendicent partes, neque testes omnino sint inutiles ad vniuersalis temperamenti constitutionem, cum videamus eunuchos, et euiratos in corporis fœminilis naturam mutari. Verum enim vero neque ego valde in nobis posse temperamentum arbitror. Hoc enim potius hominis esse videtur materiale principium, quam formale, formæ autem tribuuntur operationes, quarum ipsa principium est, dicitur enim natura quæ causa motus est per se, et primo. Et dato quod temperies saperet aliquid formale, profecto similarium partium non autem organicarum esset forma, at organa, siue membra propriè sunt principia operationum instrumentalia, et processus hic est, vt ex prima materia quæ pura potentia est, fiant elementa, ex elementis similaria corpora, ex his dissimilaria, et organica, quæ deinde certarum operationum cum sint præcipua instrumenta ex harum iteratione generantur in nobis habitus, per quos deinde dicimur tales, ex quibus apparet si quid actionis nobis suppeditat temperies, illud et materiale est, et valdè remotum. Quod si temperies materiam dicit potius quam formam, et si quam significat eam remotam infert; et forma magis dicitur natura, quam materia, manifestum est temperamento non omnia esse tribuenda, quod tamen quibusdem, et iis doctissimis viris valdè probabatur; Quod si quis intellectum, qui vel est forma humana, vel eius portio, contemplabitur, quem ponunt esse puram potentiam, et nihil actu, profecto cognoscet temperiem parum vel nihil in homine valere, quoniam si ad aliquam partem contradictionis magis inclinatus foret non esset pura potentia, quemadmodum suppositum est. Quare non magis hoc quam illud magis cognoscet, quare neque ad hoc, quam ad oppositum propensior, erit appetitus, si quidem nihil appetitur nisi cognoscatur, neque cognoscitur ab homine quidquam

sine

fine intellectu, qui eminenter continet omnes inferiores potentias, ficuti moneta aurea vna plurimas argenteas, et æneas comprendit; Quod si quid quam videris, aut audieris neque visa, aut audita intellexeris, nisi illis quoque mentem adhibueris, certum est, neque appetitus excitabitur, neque localis motus in nobis incipiet præsertim, nisi forte dormiuerimus, aut mente non constemus. Quam parum igitur credendum sit temperamento, et longe minus vnguibus, ex his manifestum, quoniam omnis nostra dispositio, habitus, atque actio, et electio extrinsecus habet ortum, neque magis anima nostra ad hæc, quam ad opposita disponitur; Quod si videatur difficile, vt credatur, cum doceat experientia quosdam ijsdem auditis conuitijs, ridere, alios vehementer irasci, cumque idem obiectum eandem specie potentiam diuersimode afficiat, necessarium est illam esse diuersam, et cum hæc diuersitas non sit secundum formam oportet esse secundum materiam, atque eam non remotam, sed ita affectam, quam dicimus temperamentum, accidere enim videtur homini, quod gladio, qui quamuis sit ferreus, et habeat aciem subtilissimam, attamen bene non secabit, si nimis mollis sit materiæ ferreæ temperies, ex qua constat; His puto respondendum esse; Certissimum esse, quod nihil in mente reperitur, quod idem non fuerit in sensu, idque mens recepit, vel per sensum, vel non sine sensu, sed quæ in nostra mente, atque animo existunt alia nobis animaduertentibus veniunt, alia sensim, et insensibiliter obrepunt; talis est species idiomatis, quo vtimur, non quidem inuitis, attamen non aduertentibus accidit loqui hetrusce, aut Italice; et qui propter sodalitia ad vinum, et venerem plus æquo videtur factus propensus, ille tamen talem subire sensit propensionem, adeo enim a teneris assuescere plurimum est: Quidam igitur mores et habitus, ita sensim, et immanifeste nobis adueniunt, quidam alij ceu scientæ, et artes volentibus, et sentientibus accedunt, cui sententiæ assentiunt etiam diuina eloquentia, quæ dicunt, *si cum bono versaberis bonus eris, si cum prauo peruerteris.* Sicuti fumanti candelæ facillime ignis accenditur, ita puerorum ætas mores, et actiones, quas facere viderit, etiam si non ad vertat imitatur; Imitatio enim est species quædam perfectionis nostri intellectus tentantis de illa sua pura potentia ad aliquem actum exire. Quod igitur eadem contumelia vehementer hic irascatur, alter rideat, causa est diuersa dispositio, aut habitus, sensim, et sine sensu generatus. Non ob id tamen negarem

quin

quin temperamento aliquid, non tamen omnia, sint concedenda.

Quid aliæ tactiles vnguium iudicent differentiæ. *Cap. XIII.*

SEd iam ad partem alteram suscepti negotij, aut ioci reuertamur, & quid de vnguibus dixerint chyromantæ duris, atq; mollibus, referamus, ab his tamen non expectanda est suorum dictorum confirmatio, quoniam neque rationem, neque experientiam habent, quibus sua placita adstruant; Hæc autem à me afferuntur, vt ab horum superstitionibus, & præstigijs animi nostri soluantur, ne vè relicta luce tenebras amplectamur. Duros vngues aiunt esse proprios hominum obstinatorum, & crudelium, quodque erunt homicidæ, & præcipue sæuient in vxores, fratres, & domesticos, quod mortem violentam subibunt, quod latrocinia exercebunt; Quod sunt impij, & parum admodum religiosi, quales dicunt esse pyratas, & maritimos milites; si molles fuerint vngues in masculo, præposteræ libidini dabit operam, si fuerit mulier, impudica fiet meretrix, et à propinquis, suam turpitudinem pati non potentibus occidetur, multos illa habebit amasios, multos amabit, et propter suam lasciuiam ad inopiam redigetur, sæpissimeque decipietur, neminem amabit pudice, non filios non fratres, non maritos, quos putabit propter sua vitia sibi infestos; Hæc illi nullam rationem adhibentes pro certis afferunt. Si autem physico, aut physiognomo, rationem audienti, raritas, et tenuitas vnguium, aut his opposita se se obtulerint; item acumen, vel obtusitas, suis innixi principijs aliquid forte dicere poterunt; Raritas, et tenuitas dominantis flauæ bilis in corporis temperie sunt inditia, tendines igitur rari, et tenues, propter raritatem multos admittunt spiritus, quare in principio actionum ad agendum sunt paratissimi, at cito deficiunt; propter raritatem enim facilè labuntur abeuntibus spiritibus membra concidunt, et vis omnis resoluitur, propter raritatem, ijdem indicant cerebri tenuem esse materiam, et apprimè mollem, aptissimam igitur ad patiendum, igitur horum exquisitus erit sensus, et mens apta ad intellectiones, et scientias, nam, et caro erit mollis, quæ vt ait Aristoteles significat mentis aptitudinem; ijdem etiam prompti ad iram erunt, qui tamen facilè placentur, qualem, putandum est, fuisse Horatium

ratium qui aiebat, se irasci celerem, tamen vt placabilis esset; crassi vngues, et densi oppositum designabunt, et melancholiam dominari per se ferunt, crassumque sanguinem, et substantiam cerebri, crassiorem esse, quare, et rude arguit ingenium, et durum, etiam hominem ad parendum potius, quam ad imperandum natum, qui facilè decipi possit, non admodum iracundum, sed si irascatur, diuturnam seruet iram, materia enim dura difficile externis suscipit impressiones, susceptas diuturno retinet tempore; Notandum tamen dispositiones, et qualitates melancholiæ adeo esse diuersas, vt difficilè sit illius species, et omnes effectus recensere; et profectò videtur esse omnino terræ similem, nam vt multæ sunt species terræ quarum aliæ sunt fertiles, aliæ steriles, nigræ, albæ, rubræ, salsæ, omni sapore carentes, arenosæ, l mosæ, et aliæ, atque aliæ, ita vix poterit effectus melancholicos aliquis toto vitæ tempore suæ enumerare, *si linguæ centum sint, oraque centum, ferreaque vox*, (vt ait Virgil.) posset omnes delirij comprendere species, quas humor hic pro sua diuersa dispositione, & habitudine quam habet cum alijs, causat, omnes delirant, qui a iquantisper, et aliquando à recto limitè rationis recedunt. At puto nullos esse, quibus aliquando non acciderit errare, cum sciamus etiam iustos, bonos, et prudentes septies in die cadere. Asperos voco vngues quos si tetigeris, scabrosos senties, et similes ligno male dolato, in his apparet existere aquam terræ mixtam à calore passam, sic enim fit in corporibus similaribus scabrositas, cum pars superior luti inæqualiter à calore patitur. Quod si asperitas inæqualitatem caloris arguit in agendo, et vires non erunt sibi dissimiles, quæ à tendinum pendent natura, et cerebrum, quod originem diximus neruorum huius scabrositatis partem non paruam habere probabile est, et si scabrosum, et inæquale fuerit cerebrum, homo non sibi constabit, et irresolutus erit in suis actionibus, et orationibus, et magnam difficultatem in explicandis suis conceptibus sentiet, neque minus difficultatis experietur in intelligendo ea, quæ ab alijs dicentur, differunt enim inter se parum, ingenium rude, et asperum, sicuti etiam similia sunt crassa, et obtusa ingenia, in quibus neque iudicium est, neque perspicacia vlla; Aspero leuigatum opponitur, quod mollitiem, et æqualitatem per se fert, qualem in elaborato videmus ebore, fœminarum hi sunt vngues, et hominum, qui molles habent carnes, et miti sunt ingenio præditi, et sibi constantes, cordati et viri qui

possint obire munia recto more, nam sunt amabiles, et boni viri, mollities enim, et læuitas hæc nascitur à sanguine cum mediocri pituita, et ea naturali, commixto, aerem enim referre, et aquam dicimus hos duos naturales humores, hæc duo elementa cum miscentur, vt apparet in bullis, et fluctibus faciunt rem æqualem, et læuigatam. Vnde etiam hac de causa noctu videmus lucere ligna putrida, quoniam non parum aeris cum aqua illi albo ligno super est positum, cuius indicium est, quod cum siccatur lumen deficit, fragilia sunt, quæ facilè in partes separantur, id accidit dupliciter, aut quoniam multa humiditas est in eo corpore, quæ exactè à calore fuerit sicci partibus admixta, facile igitur pars ab altera parte recedit, sic Virg. fragiles vocat ramos, qui lentis, vt salicis, et viburni opponuntur; lenta enim ista ligna sunt, quoniam quamuis cedant, et in omne latus torqueantur, non tamen franguntur, neque pars partem deserit, at fragile lignum est quod frangitur facile, quod vero in plurimas partes percussum diuiditur friabile vocatur, vt vitrum, et testæ terreæ, et fictilia, aut fragilia sunt, quæ minimum habent humiditatis, et propterea facile franguntur, sic chalybs cum valde purgatus est, quoniam minimum habet in se humidi continuantis maxime frangitur. Cum ergo multam siccitatem in tendine, et neruo monstrent huiusmodi vngues, non ab re hos homines duri ingenij dicemus, et qui vix à quoquam persuaderi possint ad sentiendum, et agendum, quæ illis etiam rationabiliter conducunt, malluntque mori, et pessima pati, quam de sua decedere opinione; et fagiles qui vngues habent, cerebrosi propriè vocantur habet etiam fragiles corporis vires, neque enim multum laboris, & diu sustinere possunt, hæc & huiusmodi de vnguibus cum causas perscrutamur, possunt præsagiri; Ast chyromantæ leuium vnguium, & fœminilium homines vocant astutos, infideles, proditores, furaces mendaces, & quibus nihil credi possit. At quorum asperos vident vngues, illos putant viros pessimos, & qui ab omnibus, propter sua scelera odio habeantur, etiam si illis aliqua vmbra rationis in esse videatur. Sed quando homines læuium vnguium, propterea quod proditores erunt, debeant capite plecti, & quod semper facient finem infelicissimum; hoc profecto ridiculum est, neque in se rationem vllam habet; similiter cum aiunt illos esse aleatores, & qui secum ludentes decipiant, & quod quamuis iniuste, multum lucrabuntur, egebunt tamen; profecto non est quod acquiescat intellectus vllus; Legi

apud

apud quosdam referentes mores hominum, qui antipodes sunt Italiæ, & Siciliæ; eos (aiunt) nudos incedere, & regionem illam siluosam, & montuosam, agrestem, & longe frigidiorem, quam sint montana Italiæ, quamuis ibi polus antarticus non eleuetur amplius 42. & 44. gradibus, legi in quam, eos homines esse agrestes, ab omni mansuetudine, atque humanitate remotos, nullas colere societates, solitarios viuere, cum mulieribus quæ sibi occurrunt congredi, nulla coniunctionis, aut consanguinitatis habita ratione, eosdem ferocissimos esse, vnguibus, & dentibus inter se pugnare; carnes crudas, tum ferinas, tum humanas edere; ex quibus, si vera sunt, inferre forte licebit; loci, cœlique oppositam naturam, ac dispositionem aliquid valere ad oppositam inclinationem, in his qui nascuntur inducendam, sic dicunt Elephantes Africanos timere valde Aethiopicos, neque id alia ratione præterquam natalis soli euenire; Quæ si vera sunt dicemus locum, & cibum nescio quid inclinationis in nobis generare, sed non apparent hæ inclinationes, nisi data occasione exerceantur, & operatione ad actum perducantur; Quod accidit sodalitij, legibus, & ordinationibus sapientum, quibus docentur homines viuere suauiter, & benigne. Pariter colligere possumus hos omnes cum acutissimos habeant vngues, & quibus in pugnis vtantur, apud illos nihil chyromantiam valere, & concludendum erit eosdem à stellis fuisse desertos, cum omnes inter se sint æquales, nemo diues, nemo rex, aut Princeps nisi qui robustior, & valentior, hic enim cum se se offert occasio, aut quæsito cibo, aut vita alium priuat; hæc igitur ex qualitatibus tangibilibus, non primis tamen, dicta sint accidere hominibus nostrarum regionum.

De notis a quantitate deductis. Cap. XIV.

QVantitas extensionem significat, & id omne cuius pars est extra partem, siue pars parti sit coniuncta, siue separata quantum est; quare duæ sunt quantitatis speties. Quorum igitur vngues magni sunt, contingit etiam magnos esse digitos; magnos tendines, & magna ossa, & propter hoc à primordijs crassiorem extare sanguinem; & atrum humorem alios superare, & quoniam magni sunt tendines, & crassior sanguis, etiam substantiam cerebri crassam esse, & crassiores spiritus verisimile est; quare homines huiusmodi ad disciplinas, & scientias sunt minus

apti; potius ad arma, aut ad artes laboriosas nati; ceruicosi, & ad seueritatem, & grauitatem compositi. A paruis vnguibus oppositum expectabimus, pueriles enim sunt parui vngues, quare, & paruos, & teneros arguunt tendines, ergo, & non valde robustos; & carnem esse mollem, & fœminiles mores, & conceptus, probabile est etiam ingenium esse aptum, & memoriam ad recipiendum promptissimam, quoniam mollis est cerebri substantia, sed iidem instabiles erunt, & sibi nusquam constabunt, diruent ædificabunt mutabunt quadrata rotundis ter in die. Vix cum paruitate vnguium reperitur durities, quod si contigerit, aliquando in quibusdam fœminis vetulis, & pumilionibus, obstinati sunt, & pessimi moris, & in instabilitate hanc habent stabilitatem, vt nemini velint morem gerere, & se putent honorabiliores, & meliores, si alijs non pareant; timent enim ne propter paruitatem corporis despiciantur, Quod accidit plebeis, & ignobilibus viris, quos si quando fortuna erexerit, vt potestatem habeant supra alios, sunt crudeles, & iniuriosi, tum vt se esse aliquid sibi persuadeant, tum ne quis illos despicere audeat. Nam credant, quod propter conscientiam sui generis non possnnt aliter prompte, & libere suum exercere Imperium. Vniuersaliter autem vnguis si maior, aut minor iusto fuerit nil boni præ se fert, si quidem præter naturam est; omne autem præter naturam malum. At aurea mediocritas semper est laudabilis, & bona quare, & mediocres vngues; inter magnitudinem, & paruitatem sunt laudabiles. Mediocres igitur vngues, & robur mediocre ingenium, & iudicium non damnabile docebunt; longi, & arcti siue stricti auarum, & aliena per fas, & nefas cupientem dices, neque id iniuria. Non crescit in longum vnguis, & strictus est, quoniam calor est paruus, & materia densa, & durior, cum ergo exit extra, & aeri exponitur, a frigore ambientis color, & vnitus, fit robustior, quare potest in longum mouere materiam, at non in latum, propterea quod est imbecillior, & materia rebellis. Hac etiam ratione in morbis longis crescunt adolescentuli, facti sicciores, & calore debiliori propter morbum, quo fuere vexati, calor enim, & ignis sursum in longum se exprimit, nunquam in latum nisi cum fuerit multus. Auarum hunc vocant hominem, & malis moribus præditum, & aliena appetentem, & iniustia gaudentem; chyromantæ. Neque breues meliorem indicant, eadem enim nota timoris signantur, & furaces dicuntur; & astuti, & quibus, etiam iuratis nihil credere possis;

quos-

quosdam cognoui, qui breues habebant vngues, attamen latos, qui certe auarissimi erant, & furacissimi, & propter hanc causam sæpius inquisiti fuere propter iniustitiam, & iniurias factas pauperioribus, At se ipsis maiores non attingebant, propter innatum timorem, qui in ipsis eorumque animo, & corpore à principijs internis connascebatur, qui nisi foret, miscerent sacra profanis; Et si in longum, & latum sese exeruerint, & duriores fuerint, & squamosi, iam naturam referent iumentorum, & asininam præcipuè imitabuntur prudentiam, & iudicium; Id enim indicat, & sanguinem esse valde crassum, & crassis excrementis plenum, quare, & cerebrum tali materia conflatum non poterit vllam habere acrimoniam, prudentiam vllam in actionibus solertiam, & in contemplationibus perspicaciam, & subtilitatem. Vngues qui facile finduntur, & discreti sese offerunt siccitatis indicant prædominium, quare & siccos tendines, & corpus siccius, cerebrum durius, quid autem siccitas in nobis, & in cerebri substantia significet satis supra dictum est. Chyromantæ de magnitudine, & paruitate eorumque continuitate, aut fissione admodum pauca afferunt, quod sciam, quæ talia sunt; paruos, & duros vngues rapaces, & crudeles homines significare, duros, & qui ad rixas prompti sint, & ad homicidia; Quorum autem molles existunt, eos fœminas fœminarumque mores exercere aiunt; si cum paruitate mollities fuerit coniuncta, sed vt est, dictum, quæ fortuita, a causaque penitus externa pendent, nullum in corpore nostro faciunt indicium neque de his quidquam rationabiliter afferi potest.

Qualitates vnguium contemplantur. Cap. XV.

QValitatum aliæ a sensibus immediatè cognoscuntur, sicuti odores, colores, & quæ propria, et communia, vocantur sensibilia, aliæ cum sensu, vel non sine sensu innotescunt, quales sunt potentiæ, & inclinationes, quas non dicimus, esse sensibiles, mediante tamen sensu cognoscuntur, sicuti mediantibus perspicillis minutas literas vident senes. Cum autem multa per sensus iudicet intellectus, nos de his tantum quæ per visum, et tactum fiunt manifesta in vnguibus mentionem faciemus; Per visum immediate cognoscimus colores, hi enim sunt propria oculorum obiecta; color albus in vngue apparet, qui quamuis diaphanus sit multũ tamen terræ puræ possidet, quare molificabilis

quidem est vnguis; non tamen liquabilis, vt cera, vel plumbum; & quoniam diaphanus est ergo & carnis sibi subiectæ colorem refert; Cum autem erit albus purus eboris colorem repræsentans, quoniam tales erunt tendines, nerui, & cerebrum, probabile est, virum hujusmodi esse bonum, quoniam secundum naturam est dispositus, humilem, misericordem, placidum, pituitosi sanguinis naturam referentem; si pallor superauerit, manifestum est non parum melancholici humoris in mixtione tendinis, & cerebri reperiri, erit igitur callidus, & qui sibi prouidere sciat; Chyromantæ, vocant hunc dolosum, alienarum rerum furtiuum appetitorem, infidelem; Putarem rationabilius forsan vocandum timidum, & insidiosum, calumniatorem, & detractorem, vilem, neque audacem ad dicendum quæ sentiat; Quapropter relictis horum diuinaculorum somnijs dicamus. Quos videbimus eburneos, pallidosque, & bene formatos habere vngues, illos putabimus esse temperamenti secundum cerebrum pituitosi, cum sub dominio melancholiæ, quare humidi in secundo gradu, & sicci in primo; ad actiones quidem tardi, sed ad disciplinas satis accommodati, nam, & propter pituitam, & humiditatem facile impressiones capient; & propter subsequentem siccitatem receptas sustinent, in actionibus, & operationibus tardi quidem, sed tamen considerati, & prudentes, & modesti, sunt enim minus quam aliquando oporteret, audaces quoniam frigidiores, at non ob id illiberales, mansueti, & omnino ciuiles, & amabiles, & qui possint ignoscere seruis; *Et signo læso non insanire lagenæ*; At quibus mulieribus huiusmodi acciderint vngues, illæ erunt pudicæ; curatrices rei familiaris, suis maritis obsequentes, honoris amantes, loquaces tamen, curiosæ, aliquando forte plusquam deceat, & propter hoc etiam indignabundæ. Qui chyromantiæ dant operam, credunt prædictos vngues docere viros infortunatos, qui à principibus odio habeantur, ijsque sint despecti, qui à suis domesticis viam patiantur, si mariti, ab vxoribus per insidias pene occidantur. Hosque hominum genus timidum, & superstitiosum appellant; sed hæc quoniam in se nihil rationabile habent, neque quod credantur, est dignum. In morbis peracutis pallidi vngues mortem esse propinquam, & quo pallor est intensior mortem indicant esse propiorem, & eo magis cum pallor omni penitus caret fulgore, & ad nigrum quendam lurorem accedit.

De colore nigro, fusco, liuido Vnguium, & alijs. Cap. XVI.

COlori albo, eburneoque lucido opponitur color niger, fuscus, liuidus, obscurus; Hic si niger erit atram bilem in tendinibus præualere docebit, quare & substantiam cerebri ad melancholiam accedere, eamque duritiem aliquam habere subfrigidam, quare hominem iudicabis ceruicosum, pertinacem, & plus iusto quærulum; & iracundum; præsertim si nigredo vnguium sit simul cum oculorum albore, in fuscum quendam, & liuidum colorem degenerante; Cui igitur huiusmodi cerebri substantia contigerit, delectabitur longa, & multa historiarum cognitione, & mirum, in modum curiosus, & sciendi auidus erit, attamen quæ legit, & quæ audit difficil retinebit quoniam dura materia difficile externas admittit impressiones; Et quoniam talis est, & querulus, & ceruicosus, amicis, & præcipuè domesticis ingratus, & qui sibi ipsi grauis plerumque sit; At si vngues secundum naturam suam fuerint liuidi, & pallidi, cum ipsi diaphani sint, docent subiectam carnem, & sanguinem liuescere; quare frigus naturalem calorem superare, breuem igitur arguemus, in his hominibus vitam, quoniam debilis calor est, & propter frigus, hoc modo afficiuntur vngues; At si dixeris liuescere etiam, & nigrescere carnes propter calorem. Responderem id fieri, ob externum non autem internum; & excedentem, non autem mediocrem, qualis est animalium, & præsertim hominum calor naturalis, qui non ignem, sed aerem refert; Taciturnos igitur, solitarios, difficiles, Timoni similes dixeris hos viros; At si cum nigrore, vel vnguium fuscedine fuerit coniunctus splendor; qui docet multum ignei caloris, vel flauæ bilis in tendine, & præsertim in neruo existere; Homines hosce dixeris esse crudeles suspiciosos, & atra bile, & flaua temperatos, quandoque consequuntur vtrumque humorem qualitates, & dispositiones in illis reperias; sed de his longe peius chyromantæ sentiunt, qui eos omnino violentæ morti subijciunt, & omnium scelerum sentinas faciunt. Hoc est quod malorum Iliadem vocant, & mulierem cui contigerit has vngues habere, aiunt impudicissimam, veneficam, magnam, strigem futuram; Ex aduerso cui mulieri contingunt vngues candidi vel eburnei, puri, longi, molles, in acutum aliquantisper desinentes, hanc dicunt pulchram, & amatam, & pudicam, & sobriam, ac sanæ mentis futuram

ram, quæ maritum, quæ domum quæ filios proprios amet; At, vt puto, etiam amari gaudebit, & pulchritudinis nomen ambiet, & laudari delectabitur, vanitatem enim muliebrem effugere nequit, cum temperamentum sit sanguinis cum sub dominio pituitæ; ad aerem enim, & aquam, & ad bullas, quas fieri videmus dum magni in estate decidunt imbres, refertur, quare vanitatem, & instabilitatem aliquam in se habet; At sanguinis benignitas, & aeris inconstantia facit, ne sceleratas alat cogitationes, aut in illis diu persistat; Roseus in medio vnguis indicat, & vnguem esse purum, & diaphanum, quare, & secundum naturam tendines esse, & neruos puros, & cerebri substantiã candidam, & aptam ad disciplinas ad actiones, & virtutes ciuiles; & carnem sanguinemque sub vngue existentem esse purum, & cum mediocri bile flaua, & pituita decenter commixtum; placidum igitur hominẽ hunc dixeris, & qui facile amet, quare propter hoc etiam facile credit & alijs confidit, quo fit vt pluries decipiatur, & suis frustetur opin onibus. At si diu vixerit, suo malo discet quã operosum sit, quamque difficile inuenire cui tuto confidere possis. Si fuerint vngues parui, siue illi breues secundum longitudinem, siue stricti, semper indicant virtutem motricem esse debilem; & calorem naturalem remissum; Quare huiusmodi homines solent fieri pingues, & tardi incessus, si fœminis vngues rosei contigerint, volubiles erunt, & garulæ; sanguinem etenim cum bile, & clara pituita mixtam habent, vnde candor in digitis, & mollities existit; quare vt puerorum naturalem referunt temperiem, ita etiam eorumdem mores imitantur, & repræsentant, percontantur itaque & aliena negotia cognoscere cupiunt, & cum domum reuertuntur, non tantum quid tota vicina, & ciuitas faciat, aut dicat, sed regum, & principum referunt sensus etiam; qua de causa aliquando male audiunt, atque odio habentur; Chyromantæ si paruas, strictas, vel breues viderint vngues, easque rubras, meretrices, & impudicas dicunt; voraces, & cibi appetitrices delicati, eas nimirũ, quas vulgo gulosas vocamus; at si cum rubore æqualiter totam occupante vnguem fuefurit etiam logitudo, aut latitudo, & durities simul, talem fœminam volunt, esse audacem, crudelem violentam homicidam, libidinosam maximè, quæ facile amet, & quos amauerit, si cum eis concubuerit, facile cupiat, & tentet perdere; quod de quadam Regina nostris temporibus dicebatur; Sciendum est quod roseus à purpureo, & puniceo valde distat, roseum dico colorem

quem videmus in folijs rosarum vulgarium, quas Medici vocant pallidis, at color puniceus apparet in his, quas vulgus nostrum vocat damascenus, ex quibus fit saccharum rosatum, & colorem hunc in cinnabri, vel ochra contemplari possumus, prior color sanguinē purū, et sanguineā à prædominio indicat cum naturali bile temperiem, at puniceus ille miniū referēs bilis atræ cum sanguine prædominiū demonstrat, non igitur erit absurdū credere, quod isti homines sint duri, & ceruicosi, at si bilis incaluerit; audaces, & magni animi existent; & qui optime quid faciendum sit cognoscant, aptiores ad imperandum quam ad parendum; vt videtur Aristoteli in problem. sect. xxx. Est etiam in multis vnguis mixtus, & prima pars quæ est propè carnem candida est, secunda rosea, tertia cornea, et omnino diaphana si purgata fuerit vt virum decet ciuilem. Prima pars tendins naturam bene dispositam suadet, qui cum ex neruo, & cartilagine vtrisque candidis corporibus constet, probabile est, ipsum etiam candidum esse ergo, & candida cerebri substantia, quare & sensus interni secundum naturam optime dispositi, ad sua munia peragenda. Sed si mollis fuerit caro robustus non erit homo. Cum autem secunda pars purpurea sit, aut etiam rosea, hominis potentias animæ cognitrices bene dispositas monstrat siquidem, vt diximus, docet qualis sit sanguis qui in venis continetur; Pars vltima quæ cornea est non viuit vitam animalis, quare neque sentit, sed vt capillus sine sensu abscinditur tamquam excrementum; fit enim apposito tendine, ille in longum crescit, cum extra carnem fertur, calore destitutus necesse est, non sentiat, mulieres huiusmodi vngues habentes in extremo corneas cum pallore, animaduertūn superbas, auaras, imperiosas, plus nimio sibi indulgentes quam oporteat.

Vnguium figuræ, ac dispositiones præter colores. Cap. XVII.

VNguium figuram voco terminum, quo illi terminantur; figuras cognoscit oculus, quatenus coloratæ sunt. Incurui vngues, et præsertim si magni sunt, ex siccari tendines, et totum corpus ad marcorem, atque Hecticam febrem inclinare monstrant, pronique sunt etiam, qui hos habent vngues ad album, quoniam accidit catarrhum salsum acrem, et subtilem in sub-

subiectos deriuari pulmones, & exulcerare, inde sequitur febris spiritus, humores naturales, & ossa etiam consumens; vitæ igitur breuis indicia sunt; At si naturale humidum non multum fuerit viscidum tamen, (quod duritics vnguium ostendit,) et siccius cerebrum erit, et homo, qui hæc signa habebit, vt plurimum, erit durus, indisciplinabilis, turbidus, seditiosus, crudelis, maximè iracundus, sagax tamen; videmus enim insecta quæ frigida, et sicca sunt sagacitatem, et astutiam non paucam habere, quod autem sint frigida, hinc colligitur, quod et hyeme vel latent, vel moriuntur, et valde sunt meticulosa; at quoniam præter se ipsos, neminem amant homines isti (siccum enim proprio termino terminatur, et nulli adhæret;) accidit vt sint infideles, auari, et ad Venerem quamcunque propensi; At si caloris pars siccitati accedat cum amicis rixantur, illisque insultare gaudent, calidi enim, et sicci hoc est proprium, vt alijs super extare velit; quod in igne conspicitur satis. Et quoniam auari, et parum alios curantes, ideo ludorum amatores sunt, et aleatores, vt potè, qui præ lucro iustitiam non curant. In locis publicis quoniam taciturni sunt, videntur modesti, tacent autem, quoniam sicci sunt, turbidi, neque facile illis succurrit quod dicant, quoniam illorum cerebrum, non facile omnes imaginationes, quantumuis graues admittit. Ex aduerso, quod facile recipit omnia, quamuis leuia simulachra cerebrum, causa est garrulitatis; Modesti igitur isti videntur publice, priuatim intolerabiles, acerbi, et domesticis inuisi. Et quoniam cum auaritia iunctam habent ambitionem si calidum, et siccum esse contigerit cerebrum illi etiam præ ambitione munera superioribus offerent; expensas magnas aliquando facient, et quod profuse proiecerint idem insolenter ab inferioribus, et iniuste repetent, hos appellant prodigos compositos, qui rapiunt, quod et à quibus non debent, deinde dant profuse, et quod, et quibus non debent; Caluos fieri cito probabile est, et canos, et macros esse. Hos eosdem tales habentes vngues chyromantici vocant latrones, et pyrates, et qui violenta morte tandem pereant.

At si recurui fuerint, (quamuis de his etiam supra non nihil dictum sit) hoc est ad superiorem partem inclinati, et corpus indicant debile, et ad conuulsiones dispositum, animum rudem, et ad artes ac doctrinas ineptum obliuiosum, credulum, nam salso, et aquoso humore corpora hæc abundare solent; vellicat salsedo, vellicatæ contrahuntur cartilagines, et membranæ, quæ si cere-

si cerebro communicetur, fit ea (quam vocant conuulsionem) morbi species, humore laxantur articulorum ligamenta, & salsedine siccante contrahuntur tendines, & sic sursum reuelluntur vngues. Si plani fuerint, & tactui molles, & quandam laxitatem præse ferentes, sanguinem, & pituitam prædominari diximus, quare cui hæc aderunt probabile est, futurum virum placidum, ciuilem, bonum, domesticum, affabilem, & liberalem, non tamen valde robustum, neque longioris vitæ, & qui sua curet, aliena non affectet, paucis qui sit contentus, non auaritia, non ambitione torqueatur; talis tamen qui etiam rationem habeat existimationis propriæ, & vir bonus haberi velit; referuntur ad aues palustres, quas plani pedes appellant; Et si cum planitiæ vnguis iunctus fuerit pallor quidam sub lucidus, id indicat præualere pituitam sanguini, & magis etiam bili; Pituitosus hic est habitus, quem per sæpe sequitur somnolentia, & stupiditas quædam, & tarditas in motu in operationibus,& resolutionibus, quę grauiter plerumque offendat eos, cum quibus acturus est; Plani in mulieribus vngues, & parui, & molles aiunt manuum inspectores futuras suis maritis fideles, & multorum filiorum matres, sed qui orientur nullius pretij erunt homines, impudici, & impuris amoribus dediti; Et si filias peperirint, quæ nasum habuerint simum, adulteræ, & meretrices omni impudicitia insignes, & nobiles erunt, & longe etiam peiores si labra crassa, & frontem paruam, et strictam habuerint hæc illi, sed rationem non afferunt.

Vngues pulchri nodosi, & alijs figuris insigniti. Cap. XVIII.

PVlchritudinem, & turpitudinem species figuræ vocat Aristoteles. Vngues pulchros dicimus eos, qui maxime sunt secundum naturam, et quo ad substantiam, et qualitatem, et quantitatem; & si pulchri sunt vngues, puri, et politi apparent, et visum quodammodo delectant; Contrario modo affecti sunt, qui vocantur turpes, peccant enim, et in substantia, et in qualitate, et quantitate; Neque virum ciuilem decent, vngues illi longi, aut pleni sorditie; si igitur pulchri sunt, homo est bono præditus temperamento, ad calorem, et humorem proportionatum accedens, quare et sanguineam possidens temperiem, propensiones igitur quæ sanguinem dominantem sequuntur in hoc

erunt homine, benignus, et affabilis apparebit, ad amandum, et benefaciendum propensus; liberalis, et mansuetus, sed garrulus, et qui quandoque sibi plus iusto placeat, et ad palpandum, laudandum, et adulandum etiam plus æquo procliuis. Turpes vngues turpem cerebri substantiam, et male temperatam arguunt, quare et mores superioribus oppositos, rusticos, inamabiles, et qui aliquando scurram potius, quam virum probum, et ciuilem deceant, sed scurrules hi mores, et dicteria plusquam oporteat salsa, atque acria, si alijs risum, attamen qui offensi sunt magnopere irascentur; et odiosi tandem omnibus fient; Nodi in vnguibus se se offerentes, materiam terrestrem, et pituitam impuram in ossibus in neruis, in tendinibus prædominari indicant, et corpus excrementis, plenum, grauati igitur sibi videbuntur, et debiles, et soporosi, ignaui, et degeneres, et cætera accidentia, quæ pituitosam, et melancholicam sequuntur temperiem in his apparebunt; Et quæ fœmina hos nacta fuerit vngues nodosos impolitos protuberantes, illam cum Simonide ex Stobæo natam ex asino dicemus, cui ignauia, et desidia sit cordi, quæ nihil, nisi minis, et fustigationibus boni faciat, quod vere placere possit, quæ die, nocteque semper aliquid furtim deuoret, libenter ad focum hyeme sedeat, et quemlibet aduenientem ad opus Venereum admittat; hæc ille de huiusmodi muliere prædita temperamento pituitoso cum subdominio melancholiæ calore, et spiritibus priuatæ affert, veritas sit penes auctorem. Vniuersaliter autem tam viros quam fœminas habentes nodosos, et vndosos vngues, aiut esse sordidos, auarissimos infimæ sortis homines, miseros, et seruili animo præditos timidos, magna velle, et tentare omnino renuentes, vespertilionum enim naturam præ se ferunt. In scientijs, et artibus mechanicis, non omnino forte erunt damnandi, laborem, et patientiam si adhibere voluerint, probabile autem est hos eosdem faciem habere turpem, pallidam, macram, nasum depressum, maxillas magnas, et asininas si prædictam sortiti fuerint temperiem. Non est autem putandum simulatque tales apparuerint nodi in vnguibus, ideo his hominem accidentibus esse omnino necessario præditum; oportet enim longe plura alia, et ea pathognomonica esse signa, inter se consentientia, ad hoc vt secure iudicium de propensionibus hominum fieri possit, quæ quantumuis robusta sint, facile tamen superantur à consuetudine, et educatione, totam naturam oppositum vertente, nam nimium est assuescere, et præser-

tim à teneris; sunt quidam vngues costas, et canaliculos habentes per longum; quod, vt arbitror indicat eorum tendines abundare pituita, ex qua per actionem caloris eleuantur flatus, sed quoniam calor debilis est, eos resoluere non potest, tumorem igitur quendam, in superficie tendinis generat, si per longum fiunt canales, et costæ, si per latum speties vndarum producit; exeunte deinde in externum aerem tendine, et siccitatem induente per quam fit vnguis, tunc fiunt, et illæ costulæ, et speties quædam vndarum, Hoc ergo caloris remissionem arguit, quare tales vngues sæpe in senibus spectantur, et propter hoc etiam vires corporis non validæ existunt, et sæpe dolet caput, vel saltem quodammodo videntur aliquando stupidi, sunt enim frigidis, et pituitosis humoribus referti, qua de causa, necessarium est, vt timidi, et tardi appareant, et quoniam valde se ipsos amant, quæ timidorum passio est, sibi obsequuntur, et placent, et si medicamentum sumere oporteat, aut tumor secari iam maturus, horrent, lugent, et abiecto animo negant posse hæc, mala sustinere. Orbiculares vngues, et ad rotunditatem accedentes timidum, garrulum, et ambitiosum significare hominem dicunt, sed rationem non afferunt chyromantæ, dicunt etiam illum eundem esse valde venereum, & mulierum amatorem, & propter mulieres multas profusurum pecunias, & deinde dolorem sensurum ex dilapidata pecunia. Ego putarem hominem huiusmodi esse debilem, & paruos habentem tendines, & mollem, & aptum ad intelligendum, quoniam caro sit mollis, & calor mediocris, qui dum æqualiter materiam mouet, in longum non producit vngues.

Quadrati vngues rusticorum sunt, & rusticanos denotant mores; nam si quadrati, etiam lati, quare & tendines magni, robusti igitur, & si robusti, ergo cerebri substantia durior, ergo homo erit minus promptus ad sentiendum, & ad intelligendum, amplius indicant homines, mites & qui non facile irascantur; & irati deponant indignationem, eademque de causa non facile aliena cupiant, sed laborent continenter, & suas res agere sedulo procurent.

Si inæquales fuerint, nodosi concaui, aut conuexi, aut gibbosi, quomodocunque sint nunquam boni, indicant enim naturam non eodem modo semper agere, impeditur igitur, & id illi accidit, vel ratione humoris, & materiæ, vel ratione caloris, & causæ efficientis, si ratione materiæ, huiusmodi inæqualitas in vngui-

guuibus reperiatur, vt vna pars sit concaua, altera conuexa, id indicat materiam ex qua constant tendines, esse male elaboratam, & secundum partes alias duram, alias mollem, cognoscitur id fieri ratione materiæ, cum debilis erit homo; sed bene sibi mente constans, & ossa sint tenuia, & digiti longi, & subtiles. Nihil igitur aliud significabitur nisi virium imbecillitas, & ideo timiditas, quare & ad quærelas multa propensio, cum minima spe futurorum, nisi contrarium certa ratio persuaserit; At, ad hanc inæqualitatem, & scabritiem etiam concurrere neruum iudicabimus, si operationes cerebri, à quo pendet neruus imperfectæ, & defficientes apparebunt; & non valde acute sentiat, & iudicet homo; At ex deffectu causæ efficietis, & caloris si id acciderit, docebunt aliæ caloris functiones, vt digestio, & motus localis; secundum se non valde diu viuet, excrementis scatebit, & morbis multis, & longis erit obnoxius, nec facile sanabitur debilis enim est calor.

Chyromantæ hos homines iudicant infideles, proditores, & qui patriam, ac domesticos vel paruo precio prodant, & præsertim si digiti fuerint breues, crassi, & interius valde incuruati, delatores, calumniatores, secretos, odij, & maleuolentiæ, & omnis hostilitatis seminatores; & qui tandem propter has causas, & malos mores suos mortem oppetant violentam; quæ tamen omnia, vt apparet, nullam in se rationem habent; neque putandum est hæc, ita se se habere posse, si nulla se offerat ratio, cui homines credere valeant; si autem ex aduerso æquales, plani, & lucidi fuerint vngues, oppositas etiam qualitates hominum indicabunt; etenim splendor ille spirituum copiam, & luciditatem docet, vires esse mediocres, calorem naturalem bene valentem, & in omnibus secundum naturam dispositum virum. Ergo cui tales adsunt vngues, ingenio, iudicio, memoria pollentem vocabunt. At si cum æqualitate, & planitie iuncta foret obscuritas, quoniam pauci, & melancholici sunt spiritus, præter timiditatem, docet hominem parum beneuolum, & naturaliter alijs detrahentem, & neminem ex corde laudantem. Chyromantæ vilem, meticulosum magicis artibus gaudentem affirmant, auarum, immitem, & ab omni humanitate seiunctum, quamuis & sibi, & alijs oppositum suadere nitatur, eundem vocant hominem infælicem, principibus odiosum, eo quod putant detractorem, & virum infidelem; Quorum omnium nulla ratio est præter hanc vnam, quod probabile est, viros his vnguibus

præditos esse temperamenti sicci, & melancholici, quare cum frigus, & siccitas in his abundet, ac spirituum animalium paupertas, non est absurdum, si timidi sint, si alijs omnibus odiosi, cum illorum temperies ab humana communiter calida, & humida omnino disentiat, illique opponatur. Hactenus de vnguibus eorumque natura, ac significationibus dictum sit. Reliquum est, vt de maculis sermonem habeamus.

De macularum significatione. Cap. XIX.

QVid sint quæ in vnguibus apparent maculæ, & quæ sint earum species, & differentiæ superius dictum est; Nunc earundem significata prosequamur; Et secundum Physiologiam, ea pauca & tenuia sunt, ne dixerim inania penitus. Physiologi ad qualitates humorum alenium has referunt maculas, & eum dicunt colorem habere, qui est humoris naturaliter abundantis, et eiusdem quatenus perfectam fugit, coctionem, & applicationem; Quod cresc unt vngues, quod in tres partes diuidantur, inferiorem, mediam, & superiorem, videor satis dixisse. Albæ maculæ in vnguibus pituitam in ea parte præualuisse ostendunt, & si multæ fuerint, & pene in omnibus digitis, abundantiam huius humoris significant, & si alia signa concurrunt, pituitosum dicere poteris temperamentum; sed non ex sola macularum, inspectione id asserendum, quamuis plurimæ forent. Nigræ demonstrant in venis, & corpore meldancholiam abundare, & si liuidæ sese offerent, cum imbecillitate virium; malum est ex Hippoc. Nam extingui calorem naturalem indicant; multoque certius signum est si liuescant, etiam digiti, & diminute sentiant; Liuidæ maculæ nihil præsagiunt boni, rosei macularum color ad naturalem bilem refertur, flauus ad flauam; purpureæ vero sanguineæ vocantur; Contigit, & hos colores misceri simul, vt album, et rubrum, quod indicat pituitam cum sanguine, vel cum pura bile coniunctam; quare et ad eam temperiem accedere talem hominem; Neque id videatur mirum, nam ex Hippocrate de Natura pueri, hæc ad verbum habentur, desinunt venæ hominis omnes in digitos manuum, & pedum; quę tenuissimæ, densissimæ, & plurimæ sunt, sicuti & nerui plurimi tenuissimi, et densissimi, digiti habent ossa pauca, et densa, sic etiam vngues in extrema parte digitorum nati, tenues sunt ac densi, venarum, & neruorum extremitates concludunt, quare

apparet; non vanum esse principium quod in huius tractatus exordio dictum fuerat; Nostri temperamenti, tum totius, tum partium principalium non nihil posse significari ab vnguibus eorumque passionibus, quales sunt, præter prædictas à substantia quantitate, et figura excerptas, hæ, de quibus nunc agimus maculæ. Cum igitur, vt ait Christoph. à Vega; plurimæ arteriæ, et venæ ad vngues, et sub vnguibus ferantur, et terminentur, non est absurdum, credere eorum colores, et macularum etiam, indicare aliquid status principalium membrorum, à quibus sané, arteriæ, nerui, et digitorum nascuntur officula; subcastaneus color mixtam cum sanguine docet melancholiam, hominem itaque, si cætera non dissentiant, benignum, grauem, prudentem, ciuilem dices; Hæc enim natura sanguinis est, cum atrabile iuncti; sanguis benignum, et ciuilem facit hominem, melancholia, quæ terram refert grauitatem, prudentiam, et circumspectionem adiungit; splendentes maculæ, ex eodem Vaga declarant, multum substantiæ aereæ, et spirituosæ in tendine, indigito, et in toto corpore abundare, ego splendorem à lætore, et duritiæ vnguis nasci putarem, quæ durities esset interius opaca, sic enim, et marmora, et tersa specula videmus splendescere: quoniam sunt læuia externis, et interius opaca.

Profunda hæc in vnguibus apparent signa, si vnguis fuerit, læuis, planus splendidus, et hæc materia, quæ in tendine erat, in eius profunditate continebatur, si vero in summitate erat tendinis, etiam in summitate, et superficie vnguis apparebit macula, siue illa sit alba, siue rubea, aut crocea, vel alterius coloris. Radiosæ cuiuscunque coloris sint, à flatu, vel spiritum materiam macularum distrahente nascuntur, quare vt in nubibus apparet, ita etiam in his maculis quædam radiorum imago se se effert, quæ his carent extensionibus sortitæ sunt materiam crassiorem, et magis viscidam, quare hæ vnitæ, et densatæ apparent, illæ distractæ, et in partes diuisæ spectantur.

Quæ aliquando quasi puncta in vnguibus signata spectamus, peccantem materiam paucam, et nullius momenti esse demonstrant. Ex his quod Physica ratione de vnguibus, et eorum passionibus præsagiri possit; puto satis dictum fuisse, hasque vt signa inspici, non vt causas debere. Nam profecto ridiculus esset, si quis foret qui humanarum actionum, atque dispositionum, et propensionum, vngues, vel eorum accidentia causas esse in aliquo causarum genere putaret, aut signa aliquid necessario inferentia crederet.

Chyromantis de maculis Vnguium sententia.

Cap. X X.

VAria sed nulla ratione vallata recitant Chyromantæ de vnguibus eorumque maculis; Notantes diuersitatem digitorum colorem, et figuram macularum. Aliud enim eademmet macula significat in manu dextra, aliud in sinistra; Et quod fortunatum est in police, infortunium est in indice, vel medio; quasdam aiunt esse certissimas, neque falli, alias medio modo se habere, alias demum minimo negotio declinari. In pollice manus dextræ honores, et dignitates dicunt cognosci, et præsertim imperias; Albæ maculæ potestates circa aquas, rubræ sanguinis imperium, nigræ potestatem supra Dœmones, et viros malos, ac nequam; si vero fuerint liuidæ dignitatem cito amittendam, si radiosæ, et albæ fuerint Ecclesiastica sortirentur imperia, & beneficia; si carebunt radijs, & roseæ fuerint à regibus amati erunt, & multum auctoritatis, & dignitatis consequenter; partem enim superiorem Marti tribuunt pollicis, inferiorem Veneri, cuius radicem vocant Veneris montem. Quo fit vt idem huius digiti vnguis, & voluptates Venereas, & affectiones indicet martiales, & dominium huius planetæ. Si ergo in pollice fuerint albæ maculæ in radice digiti extantes, spes alicuius dignitatis, aut honoris, aut voluptatis breui se se offeret, neque septimum diem deludet, & si magna macula etiam augebitur spes si parua, res est in angusto, & dignitas sperata nullius penè momenti, cum ad medium venerit iam suum finem consequitur, si autem ad extremum deuenerit vnguem, & ibi apparuerit iam transijt tempus, & spes frustrata est, si radiosa, albaque fuerit macula, magnam promittit fælicitatem cum principibus, & si aliquid rubri admixtum apparuerit de mulieribus amatis fiet votorum compos homo, & ab illis quid quid cupiet obtinebit.

Fractæ maculæ fractas spes, & lucra lætitiasque impeditas demonstraut. Iunctæ, & continuæ bene se habent, superficiales cito euanescent, profundæ, cum difficultate quod promittunt, dabunt sed durabit diu, splendor felicitatem auget, obscuritas minuit. At læuor pessimus est, & frustratas spes docet, & spei successurum timorem, & dolorem, & si in parte externa, & ad angulum exteriorem vnguis verget macula, liuida infamiam, & ignominiam expectare oportebit ab his, qui id non deberent facere.

cere. At si ad internam partem vnguis versus indicem se se exeret macula liuida, vxorum, vel amasiarum adulteria, amores, & impudicos habebit complexus, vnde primum zelotypiam, mox dolores, & sollicitudines infinitas reperiet, & eo magis infortunia augebuntur quò liuida macula maior continua, & radiosa sese offeret. Mala est in pollice dextro. At in sinistro, putant, tantum, atque adeo terribile indicare infortunium, vt homo, & vita, & omni spolietur dignitate; Nigra macula in pollice virum melancholicum, & infelicem significat, & cui nihil iucundi aut honorabilis sine magno labore accedat. Volunt liuorem esse nigredine peiorem, quoniam magis diminuitum calorem, aut prope extinctum esse significat; nigredo atræ bilis dominium, liuor frigus in morbis extrema iam occupare, & mortem præforibus esse docet. Roseum colorem laudant in hoc vngue, & dicunt fortunatum facere cum mulieribus hominem, Veneris enim color est roseus, et veneri dicata rosa. Purpureus martialis, quare cui maculæ purpureæ, et radiosæ in pollice, et eadem splendentes apparuerint; Hunc dicunt futurum virum maximum, & potentem, imperiaque exercitaturum, & maximos honores in bello, & in pace consecuturum; Crudelem tamen, & iracundum hominem, & suorum inimicorum terribilem persecutorem, et euersorem futurum, talem fuisse aiunt Valentinum, et vngues vtriusque pollicis insignitas habuisse maculis sanguineis. Hæc de pollice dextro, quidam tamen dicunt, dextri, et sinistri differentiam faciendam, in ijs secundum quod dextram, aut sinistram manum vsurpant in operibus; alij dicunt fortunam eorum qui nascuntur inter diu in dextra, qui noctu in sinistra spectari.

Indicis maculæ, & medij ex chyromantis placitis.
Cap. XXI.

INdicem Ioui tribuũt in huius vngue lucra, et damna apparere aiunt, si vnguis albus fuerit, et eburneus diues erit, et si maculæ fuerint albæ, et in medio vnguis apparebunt iam diues actu est, si autem in summitate, neque hactenus diuitiæ contigerint, frustra expectabit, paruæ maculæ paruas fortunas, magnæ magnas promittunt, radiosæ honores cum diuitijs spondent, obscuræ, et fractæ furta, et rapinas minantur, et his augeri modis rem familiarem. Nigras dicunt Martiales, et indice minantur

per-

percussiones, cũ vituperatione, & de decore si fuerint in dextra; si vero in sinistra, & periculum, & dedecus augebitur; obscuræ propter fœminas malum sequi, lucidæ si cum nigrore fuerint propter dignitatem, & proprium honorem capiendum infortunium; Roseæ propter mulieres nos habituros multos amicos, & ab his nobis bona prouenient, sed fama laborabit, valde si magnæ sunt maculæ, parum, si paruæ, & sine radijs. Purpureas, & ad colorem corticis castanearum accedentes maculas solares aiunt; Solem regias potestates, & præsertim Ecclesiasticas dare dignitates, & hominem supra domesticos, & amicos sublimandum, vt alijs præsit, & apud Principes sit in honore magno. Mixtæ maculæ, plures, & diuersi coloris iudicium faciunt difficile, sed attend tur magnitudo, & color, & radius, seu splendor maculæ, & horum ratione fit iudicium, si modo sine ratione somniare has nugas; potest fieri iudiciosa oratio; Quod si hæc in sinistræ manus indice apparuerint, oppositum penitus erit iudicium; Et si in vtroque indice maculæ apparuerint. Ait Caidanus, malum semper pronunciandum, quamuis minuatur, ab his quæ sunt in dextro indice, & causam reddere volens, ait, id fieri, quoniam humana natura ad malum nimis est prona, & prompta, adeo bene de genere humano vir ille sentit; ego vero prę terquam quod puto, virum illum longe maiores dixisse falsitates, in illis suis lib. de Varietate, & subtilitate, & de somnijs; hoc præsertim arbitror esse falsissimum; Nam omnia bonum appetunt, & homines ad veritatem natos esse afferit Aristoteles, veritas autem bona est, humana igitur natura ad veritatem propensa, malitiam non persequitur, nisi spetie decipiatur boni.

Medium vnguem dant saturno, & maculas pallidas, & plumbeas vocant saturninas; In hoc vngue cogitationes, & cogitationum exitus apparere aiunt. In hoc conspici credunt mortes propinquorum, amicorum, & sui ipsius, persecutiones inimicorum, carceres, & sollicitudines futuras detrimenta rei familiaris, furta, & rapinas. Aiunt enim maculas albas, magnas, & radiosas ostendere nobis instare maximum infortunium, à quo tamen propter prudentiam, & coloris bonitatem liberabimur, quod si macula radios habuerit, & primæ fuerit magnitudinis stella, ex eo infortun o honorem, & famam bonã consequemur. At si fuerit nigra macula, per se sola, & magna, vel Hercule duce impossibile erit infortunium vitare; non si Iupiter ipse spondeat; Neque est quod minui possit, nisi aliquæ

Aa albæ

albæ fuerint in pollice, & in indice: Memini me audiuisse Cardanum, cum aliquando secum essem, dicentem dum vngues suas intueretur, ibo propediem in carceres, sed exibo etiam inuitis; qui hanc ærumnam calumniosam mihi parant; petenti autem mihi vnde hoc haberet. Medium sinistræ manus vnguem, & digitum valde sordidum protulit, in vngue erat macula sub nigra magna radiosa, & pene ad medium digiti peruenerat vnguem. Hæc inquit, hæc me in carceres subito trudet, deinde in dextra duas albas in indice pollice ostendit, iam in radice vnguis se proferentes, & ait vide, sunt hæ quæ liberabunt; Hoc successit, nam in carceres coniectus fuit, & vix tandem post multos menses liberatus, Romam petijt vbi mortuus est, cum suis diuinationibus; Hæc sibi prædixit vere quidem, quoniam sibi erat conscius forte, mihi tamen & pluribus alijs Scholaribus, qui illum aliquando audiebant publice, cum quotidie multa, ex metoposcopia, & physionomia, & chyromantia prædiceret, ferè nunquam veritatem attigit; Vnde ex nobis multi putarunt illum iam sciuisse, se delatum fuisse apud superiores propter has diuinationes suas, quas passim profitebatur, sed ad propositas reuertamur fabulas. Quid nigrę siuę pallidæ maculę decernant in vngue medio sinistrę manus dictum est, neque melius promittere in dextra, sed tamen breuis, & minus futurum, ac duraturum malum; & si à bonis maculis comitabitur, semper fiet minus. At non potest vitari; Adeo ne in futuris contingentibus singularibus necessitatem imponere tentant? Si autem albę fuerint bonum quidem pronunciant, sed vitiabitur, & imperfectum erit, & continget id, cum multa difficultate, & labore, si macula fuerit alba in medio dextrę; sed si fuerit in sinistra, vana erit spes, & expectatio, & nihil consequeris eorum, quæ speraueras, & animo conceperas; docet igitur sinistri medij macula alba, te hoc bonum concepisse, & sperare, ast falletur spes tua, & nihil fiet etiam si stellata si lucida si magna fuerit; Hæc omnia nihil aliud indicant, nisi quod de maxima spe decides, & nihil pręter dolorem tibi restabit; Rosę color in maculis apparens rerum venerearum cogitationes designat, si in dextra magna, & radiosa, & lucens aderit macula in vngue medij, veneris cogitationes, & amores illum in animo habere dices; & aliquando etiam intentum suum habiturum, sed cum multo labore, & facultatum, reique familiaris dispendio, si autem maculæ iam medium, occupant vnguem, & splendentes sint amatis potitur personis, sed

cum multo sumptu, & periculo, si autem in extremo est macula vngue, iam hæc transacta sunt, aut cito desinent, si macula erit obscura, & ad nigredinem vergens, mortem aut saltem vulnera, ob res venereas prædixeris; distractæ, & plures, & superficiales hominem ostendunt omnes fœminas appetentem, nullis deinde addictum, neque vere, & sincere vllas amantem; in se tamen id habet boni homo hic, quod non est garrulus, neque iactator, sed secretus, & nemini cum qua rem habuerit fœminę famam auferet. Quod si dixeris quomodo Venereos facit homines saturnus? Dicent non fieri venereos homines à saturno; sed maculam roseam esse signum venereæ cogitationis, & amorum, quos sua pręsentia saturnus, si non tollit, attamen difficiles facit, & executionem omnino impedire conatur. Qui roseas vocant, & albas Venereas aliud sentiunt, & roseas volunt significare affectationes, et desideria dignitatum, Ecclesiasticarum pręcipue, quas homo non assequetur si fuerint in sinistra, si vero in dextra vix perueniet, & si peruenerit multo labore, multoque tempore id fiet. Albas res venereas transferunt, sed quoniam ex se vana sunt, & nihil ipsis respondet ex parte rei, mirandum non est, si nihil certi dare possunt, iam enim ex his quæ naturaliter de essentia macularum dictum est, apparet clare quam vana sit prędictio actionum humanarum, & consiliorum, & euentuum ex maculis. Quod dicendum de Astrologia, & omni facultate quę de futuris contingentibus singularibus aliquid certi afferere tentat. Cruentę maculę ad Martem referunt, et cogitationes vltionum, et vulnerum, et cędium animo destinari docent; quæ quamuis maximo cum periculo tamen aliquem sortientur effectum, si nihil erit quod impediat in manus sinistrę medio vngue. Id impediunt alba puncta, aut rosea, aut mixta, quę indicant tuas cogitationes, et coniurationes omnino inimicis manifestandas esse. Mixtę turbidum perdocent animum, plurima continue apud seipsum agitantem, et nihil perficientem; seuerum, crudelem, auarum, et penitus lucro, et compendijs etiam inhonestis inhiantem. At nihil assequetur, si hanc macularum varietatem habebit sinistra; si dextram occupabunt, pauca sane; multo cum labore perficiet eorum, quę cogitat. Quid autem sit, quod prædici possit, potius id ex colore maiorum macularum determinandum, quam ex alijs signis, quæ illi apportant.

Annularis, & Auricularis maculæ. Cap. XXII.

Piget, ac pudet me talia comminiſcendo tempus terere, & operam ludere, attamen poſtquam obedire viris primarijs, qui id anxie petunt, & iam finis inſtat, quod cæpi; proſequar, ſi modo prius dixero incidiſſe in auctorem, qui totam pene hanc met peruertit ſcientiam. Dextram viris, ſiniſtram manum dat fœminis, nullas putat in viro ſignificationes macularum ſiniſtrarum; nullas dextrarum in muliere. Nigras ſaturno, albas tribuit Ioui maculas, Marti purpureas, & cruentas; ſoli roſeas, & radioſas. Veneri paruas ſub roſeas, & ad albedinem tendentes, ſine radijs; Mercurio ſuperficiales, puncta referentes, varia caſtanea, & roſea, Sol ſub caſtaneas radioſas; Luna albas, paruas, confractas, & diſſipatas habet; Hæc ille, & quo ad ſignificationes macularum, eas ait fieri diuerſas pro natura digiti in quo reperiuntur, vt ſi Venereas habeas maculas in vngue digiti ſaturnino, has cum maxima difficultate, aiunt, ad effectum peruenire videbis; quæ ſi in pollice erunt ex parte quæ Marti aſſignatur, finem quidem optatum habebis, ſed cum rixa, & pugna graui, ſed, vt iam ſæpe dixi, hæc ſomnia ſunt, nulla ratione, nullis experimentis vallata. Cæterum de minimo, & illi proximo tantum legi; Annularis ſoli dicatus eſt; ſol illuſtres, nobiles, & magnos facit viros, & qui in ſcientijs, & artibus liberalibus excellentes fient, ſi illis in pueritia apparebunt ſolares in ſolari vngue maculæ; ſolares diximus ſecundum iſtos, eſſe ſubcaſtaneas, lucidas, radioſas; ſi puncti albi has concomitantur, venereæ cogitationes impedient valde optimam ſortem, quæ promittunt maculæ ſolares; ſi puncta nigra aderunt, periculum eſt mortis propter malignitatem ſaturni; Nigræ maculæ in hoc ſolari digito, totam ſpem honorum perturbant, & nihil te poſſe conſequi horum, quæ ſperas dicunt, niſi forte fuerint in extremo vnguis, iam enim docent malum influxum euaneſcere; Cruentæ monent, nobis inſidias tendere inimicos, & vulnera intentare, at propter ſolis benignitatem nocere non poterunt, ſed eorum inſidiæ nobis cito patebunt; ſi iam ad medium tendit macula; quod ſi in fine vnguis, omnino euanuerunt, & pœnitentia ducti, aut impoſſibilitate nocendi, deſtiterunt ab incepto. Hæc ſi mulieris in ſiniſtra manu apparebunt, ſortientur effectum, vt viro in dxtra, aut conuerſim quæ in ſiniſtra viri nihil, &

in

in dextrâ mulieris raro boni aliquid,aut mali indicabunt; Mixtæ si paruæ fuerint varias cogitationes honoris, lucri, vltionis, & rei venereæ significant; & si magnæ sunt Lunę, aut, Mercurij maculæ; quoniam hi planetæ, & Luna præsertim celer est, neque eadem bis in eodem mense in eodem cœli loco se monstrat, ideo dicunt hominem talem propter Mercurium esse nobilem, ciuilem, mansuetum, & amabilem, sed propter Lunam, mutabilem, & qui modo affirmet modo neget, sibique ipse sit discors. Attamen semper amabitur, semper & ipse ad amandos alios promptus erit, qui libenter in aulis Principium versetur, qui bene audiat, & cui credatur, nam affabilitas, & placiditas a Sole causata hoc dat viris, & mulieribus; & illi in quorum annullari spectantur plures,& continentur maculæ,hos vocant solares, vt Iouiales, & Martiales, aut Saturninos pro ratione digitorum; Videor autem dixisse, pollicem Veneri, & Marti assignari, inferiorem partem, & interiorem Veneri; superiorem, & exteriorem vnguis particulam Marti, interiorem voco vnguem quæ respicit indicem, exteriorem illi oppositam, Ioui indicem dant Saturno medium, soli annularem, at auricularem quantumuis minimum in duas secant partes, priorem, & superiorem Mercurio inferiorem tribuunt Lunæ, & partem vnguis interiorem versus annularem assignāt Mercurio inferiorem tribuunt Lunæ, & partem vnguis interiorem versus annularem assignant Mercurio, exteriorem Lunæ; Et quod spectat ad annularem aiunt Platonem sentire à corde neruum ad digitum hunc peruenire, & ideo connubijs digito huic imponi annulum; Quare, & omnes cordis cogitationes, & affectus in hoc digito, & vngue spectari, & non minus quam in fronte apparere, & pro huius vnguis dispositione iudicari de natura, & hominis propensionibus, candidos, magnos, leues, lucentes vngues, signaque optimam naturam, spes magnas, fęlices rerum processus arguere; oppositas dispositiones inferre, & minitari arbitrantur, prædictis oppositos effectus. Hæc illi de annulari, at nullum sane à corde neruum adhuc digitum peruenire ex anatomia certum est; si dixeris arteriam, etiam ad alios digitos peruenit arteria; Neque enim pars est vlla organica corporis nostri, ad quam simul non perueniat neruus, vena, & arteria, hæc dat vitam, nutrit vena, dat sensum neruus. Sed iam minimi digiti contemplemur vnguem, & primum Mercurij sedem speculemur; Hæc vnguis si rectus, si candidus, vel roseus fuerit hominem, aiunt, significa-

re optimæ indolis ad ſcientias idoneum, eloquentem, & ſolertem, ſed qui furtis plus iuſto gaudeat, talis enim eſt Mercurius; eius maculæ ſunt paruulæ, variæ, certum colorem, non habentes; & ſi ergo fuerint albæ, & plures, plurimum delectabitur ſcientijs, quare arguit hominem percontatorem, curioſum, inquietum; ſi nigræ, tunc dices, hominem malignum, Infidelem, aſtutum, cui cordi ſint doli, deceptioness, & inſidiæ; ſi ſuperabunt roſeæ irriſorem, & vafrum vocabis, adulatorem, cui tamen nihil credere debeas, aleatorem, & deceptorem callidum; qui neminem amabit, præ inconſtantia ſua, facile peregrinabitur, & ſeruiet libenter maioribus, & facile ſe in omnes vertet facies morum; Proteum enim referet, at ſi valde purpureæ, & cruentæ apparuerint punctis ſimiles, homicida erit, & quot puncta tot homicidia perpetrabit, aut perpetrare cogitabit, niſi quid impediat; quæ tamen ſi in ſiniſtra manu contigerint omnia vana erunt, nullumque ſortientur effectum; ſed iam de Luna lunarique parte vnguis dicendum eſt.

Lunam omnium planetarum mobiliſſimam, & velociſſimam dicunt, quare ea quæ ab ipſa pendent, quæque ſub ſua dominatione, & cuſtodia contineri dicuntur, omnia ad mutationem, & corruptionem paratiſſima arbitrantur; Lunaris igitur ab his dicitur homo, cui digitus hic ex parte exteriori maculis ſcatet, ſubalbis, confractis, inæqualibus, & ad colorem aquę accedentibus, hoc eſt, penè colorem oculorum agni imitantibus. Lunares homines volunt eſſe leues, atque aliquando concitatos, alias deſides, & ſegnes ad actiones, naturam ſi quidem aquę imitantur; quare ponunt eſſe temperamenti pituitoſi, ſed pituitam volunt eſſe naturalem, non autem muccoſam, verum quę dicitur inconcoctus ſanguis, & imperfectus. Sin autem nigrę fuerint maculę, quę locum Lunę occupabunt; Virum infelicem, inamabilem impurum, ſordidum, omnibus deſpiciabilem nominant, qui nihil vnquam conſequatur, eorum, quę deſiderat, patientem tamen in aduerſitatibus mediocribus, quod ſi mediocritatem calamitates excęſſerint, fiet furibundus, & qui neque ſibi neque alijs parcat, Mare enim dicunt, imitari quod & ſi nullis ventis exterioribus, aut à fundo etiam excitatis vaporibus agitetur, continue tamen mutatur, ſed certum ſeruat ordinem, & enim motum Lunę ſequitur, at ſi à cauſis externis, vt pote ventis mouebitur, ſi lenes ſint, ſe tractari ſinet, & naues perfert; at ſi vehementiores fuerint, et oriuntur ſæuiſſimę procellę, diſijciuntur, naues, ſfran-

guntur

guntur remi, antemnę, mali, & demum homines suffocantur, in profundum demerguntur, et à piscibus deuorantur, pessimæ igitur sunt nigrę maculę; roseæ in Lunæ parte repertæ dant vxorem, aut amasiam, aut filias, & matrem impudicam, & multis amatoribus gaudentem; hominem verò impurum, impudicum, & indistinctè quacunque venere vulgari gaudentem; quod si cum rosea macula apparebunt puncta nigra, aut liuida, morte peribit violenta propter suos incestus, et vetitos concubitus. Purpuram aut cruorem referentes, quas alij martiales, alij solares appellant; siue Solis sint, siue Martis, propter honores, & dignitates, futuras contentiones magnas pernuntiant, & si puncta nigra apparuerint volunt hominem ob prædictas causas interficiendum, aut grauissima vulnera suscepturum, quod si hæ maculæ mulieri aderunt, in parte siue manu sinistra, superba, & immitis erit fœmina, instabilis, et vere lunatica, et propter hanc suam superbiam, & iracundiam, et procacitatem sæpe vapulabit. Mixtæ, et multiplices maculæ, in quibus, et pallor, et subcastaneus appareat color hominem indicant male moratum, qui neminem præter se ipsum amet, nemini credat, omnes despiciat, se solum sapientem putet, quo fiat, vt odiosus, et despectus sit alijs, tum propter hoc, tum quoniam sordidus erit, et animo, et corpore, fædatis, et mucidis vestibus lætatur, circa quem noua, pulchra, et nitida vestimenta cum posita sunt, videntur scruta; et rancidi, et situ pleni panni. Hæc igitur et his similia sunt quæ à quodam magno chyromantes afferuntur, quam rationabiliter, ipse viderit. Cæterorum Planetarum non meminit auctor. Ex his igitur, vt arbitror, apparet quid sint vngues, ex quibus, et à quibus, et quomodo fiant, quæ significent, secundum quantitatem, colorem, et figuram; tum Physice, hoc est cum ratione aliqua, et naturali, tum secundum chyromantiam; quæ nulla ratione suas firmat, assertiones, et quibus plerunque etiam contradicit experientia.

Quædam diuinationum species enumerantur.
Cap. XXIII.

ET quando chyromantia, diuinationis quædam species est, quamque, et nunc, et alibi diligentius reprobaui, posset credere aliquis, me omnes diuinationum species reijcere, quod tamen falsum est, aliquas enim omnino puto admittendas, om-

nes nego. Nam diuinationum, et prænotionum aliæ irrationabiles simpliciter, aliæ quarum rationem, et causam nos reddere non possumus, vel ex natura sua, quoniam non habent causam, vt auguria, et extorum inspectiones, vel habent quidem sed diuinam, et soli Deo cognitam, nobis autem ignotam; vt sunt prænotiones, et prædictiones prophetarum quæ fiunt Deo iubente, ab Angelis, vel Deo permittente à spiritibus maligni, dicunturque ignotæ quoniam à nobis illarum nulla potest assignari ratio. Quæ irrationabiles sunt, ex parte sui, quoniam in se ipsis nullum habent rationis vestigium, sunt istæ chyromanticæ prædictiones. De singularibus enim futuris contingentibus nulla afferri potest ratio propter quam sic, quam oppositum succedat magis, et causa est, quod non entis non est ratio, non est autem exemplum, inductio, enthimema, quod non sit syllogismus, vel ad syllogismum non reducatur, neque est syllogismus sine propositione vniuersali; omnis autem propositio de materia contingenti semper falsa est, si non secundum totum sicut est affirmatiua de materia impossibili, vt omnis homo est lapis; saltem secundum partem, vt omnis homo est bonus. At in syllogissimo si altera propositio falsa erit; Nihil veri per se nunquam sequetur, sed tantum aliquando per accidens; Attamen verum est, quod harum contingeutium aliæ sunt vt plurimum, & in pluribus, quæ vocantur contingentia apta nata, & ordinata, habentque causam certam, deficiunt tamen à necessario quoniam impediri possunt; Vt orietur mihi filius cum quinque digitis in manu, non sane necessarium est, attamen vt plurimum contingit hominem sic oriri, nisi sit quod impediat. De hoc contingenti apto nato, ait Aristoteles, fieri rationes, & syllogismos, atque artes plurimas circa hoc contingens versari; Quod vero contingens est inordinatum, & quod non magis hoc, quam illo modo eueniat, causam vllam habet, de hoc non est scientia, neque vlla rationabilis assertio; Vt qui cras tibi nascetur puer erit vir militaris, vel doctor magnus, vel post annum nobiscum cœnabis, id à nullo scitur, quoniam neque ratio afferri potest, de non ente enim simpliciter nihil asseritur; Hæc autem contingentia inordinata, ante quam fiant, nullo modo esse dicuntur, nisi forte vt somnia sint in animo. Quare Astrologicæ prædictiones chyromanticæ, & metoposcopicæ nullam in se veritatem habent, quoniam neque rationem, neque experientiam nactæ sunt, quibus confirmentur; quid enim veritatis, aut rationis in se habet hoc meto-

posco-

porum effatum? cui linea secunda frontis recta fuerit, & continua, ille vel Princeps, vel primus in sua familia, principibus erit carus; Nemo est qui non sentiat, inter subiectum, & prædicatum, nullum cadere medium, quo hæc extrema simul iungantur, quin quomodo hæc obseruatione sciri possunt? cum obseruatio supponat, vel sit ipsamet experientia, hæcque fiat multis memorijs circa eadem specie indiuidua versantibus, memoriæ multas sensationes supponunt; At in Astrologicis pro confesso habetur, nisi post longissimum tempus annorum ferè 36000. eandem cœli faciem, quæ nunc est, redituram, & hominis naturam istius, qualis est hæc Socratis, nunquam fuisse. Hominum facies sunt infinitæ, & casus infiniti, quare neque de his est, quod asseri possis, nam causam non habent, quæ casu eueniunt, & infinitorum non est vlla scientia, vel cognitio. Quid enim commune pollici, & laqueo? vt si cui vltimus pollicis nodus circulari cingatur linea naturaliter, quod ille suspendetur? addamus rationem, si enim hæc contingentia ad vtrum libet essent determinata, ergo altera pars contradictionis esset vera, & altera falsa, habebunt igitur causam determinatam, contra id quod sentit Aristoteles in libro periherminias; Quæ autem prænotiones aliquid probabilis habenti illæ sunt politicæ, vel naturales; Dico naturales cognitiones nauticam, medicinam, agricolturam, & huiusmodi quæ causam habent certam, deficiunt tamen à necessario, quoniam impediri possunt causæ, ne suum producant effectum; Politicæ autem obseruationes ad prudentiam referuntur, & ipsæ causam habent, licet contingentem, & natam impediri, est politicum axioma, inimicis fugere, & cedere volentibus aperienda est via, & dandus omnino locus; Hunnis fugientibus, & cupientibus Italiam liberam linquere non concesserunt Itali, & à desperatis victi, atque occisi fuere, his accidit enim tunc quod dicitur; Vna salus victis nullam sperare salutem, præter hæc duo genera futurorum contingentium, quorum alterum ad scientiam naturalem, alterum ad prudentiam refertur; Nihil certe probabiliter asseri potest, & nugas, ac imposturas iudicabimus, & vana omnia alia diuinationum genera, quæ ab hominibus Deum deferentibus tentantur; In his autem quæ actenus à nobis dicta fuerunt, si contrarietates reperiantur, mirum non est, quoniam varia hæc sunt parumque stabilitatis habentia, & à varijs auctoribus tradita varie.

Quædam chyromantum placita. Cap. XXIV.

CONfecto hoc tractatu, in manus meas incidit quidam libellus situ, & vetustate consumptus, in quo sequentia problemata ad vngues pertinentia legebantur, nullis tamen rationibus suffulta, stigmata vocat ille puncta, in vnguibus apparentia. Horum primum est.

1. Omnia stigmata alba bona, nigra mala; Noto ego bonum, & malum dici multipliciter, neque ideo scio quid boni indicent corporis, an animi, aut fortunæ, vt aiunt; Amplius albedo hæc indicat pituitam in cerebro, & neruis præualere, at quid boni portendat pituita, & quid mali melancholia secundum se non video, nisi cum improportionabiliter cum alijs humoribus fuerint coniunctæ.

2. Vngues oblongi candidi splendentes boni sunt, & moderatum significant hominem. Crederem potius sanum, & robustum, tales enim vngues secundum naturam.

3. Candidi longi, tenues, lucidi, sub rubentes optimum indicant ingenium. Nam cerebrum bene dispositum, purum, & tenue docent, credo, & iudicium.

4. Oblongi stricti, acuti dant constantem, sed non admodum ingeniosum; Cur ad sit constantia in habentibus tales vngues non video, duros potius dicerem vngues hoc indicare.

5. Inflexi tardum, rapacem, impudentem. At tarditas, & rapacitas male videntur conuenire, rapacitas, & impudentia à calore est, & à bile, tarditas frigoris est opus: tardæ testudines, tardæ chocleæ; quæ frigidæ sunt, & terrestres.

6. Valde parui, maleuolum, & contentiosum; Huius dicti nullam rationem video, potius musculorum, & neruorum possent arguere debilitatem, sed, vt puto, auctor in vnguibus vt in alijs nugatur.

7. Pallidi, asperi, rotundi, luxuriosum. Sed neque hic causam scirem inuenire, puto solum ostendi in cerebro, & neruis notari prædominium melancholiæ, & caloris naturalis remissionem.

8. Alba stigmata in digito Iouis, hoc est in vngue indicis, denotat honores, et dignitates; Nigra infamias, & dispendia patrimonij. Ridicula sanè positio, quid enim maculis digitorum cum honoribus est commune?

9. In vngue digiti Saturni, hoc est medij, alba rem augent fa-

miliarem per agriculturam, et mercaturam, eiusdem dispendium, si nigra fuerint. Si ergo magnatibus, et principibus, nec alba, nec nigra nascentur in vngue medio stigmata, vtpotè qui neutram exercent.

10 Solis vnguis ornatus albis punctis indicat carum principibus, nigris odiosum. Piget harum rerum irrationabilium rationem quærere velle; quid principi cum meis punctis vnguium?

11 Mercurij alba artes, et scientias donant; Nigra puncta ignorantiam, et inertiam significant, hic autem est digitus minimus.

12 Marti dicatus est dimidiatus vnguis pollicis à parte remotiori ab indice; alba ibi stigmata fortunatum in bellis; nigra violenta morte periturum, sed nihil adest veritatis, in hac assertione sicut neque in alijs.

13 Veneris alba fortunatum cum mulieribus, nigra futurum propter mulieres infamem; At sicuti dictum est, si colores isti arguunt vel pituitam, vel atram bilem superare non video, quid cum mulieribus conueniat.

14 Alba puncta dispersa, radiosa, nihil boni, et nigra nihil mali portendunt, secus dicendum si essent vnita; sed vt dictum est, sæpius de his agere ridiculum est.

De Chyromantum decretis disputatio. Cap. XXV.

POstquam extremam, vt dicitur manum imposuissem huic tractatui; Mandatum fuit ab his, quibus non obedire mihi nefas est, vt iterum atque exactius examinarem hæc chyromantum decreta; et eorum rationes si quas haberent, referrem, et relatas reicere, et explodere tentarem: Dixi me de his supra in cap. 10. satis superque disputasse; iterum hæc referre esse acta agere. Verba mea admissa non fuere, et seuere iussum fuit, vt omnino id agerem, et dicta chyromantum denuo examinarem, et confutarem. Demisi auriculas, et quod potui exequutus sum, si cui igitur aliquando viderer superfluus, et diceret stomachosus.

Occidit miseros crambe repetita magistros.

Responderem maioribus obsequendum; meliusque esse obedire, quam sacrificare, vt aliquando dici audiui. Aggrediamur igitur opus, et si in capite 10. dicta vera, et bona fuere, poterant non desplicere; et repetita etiam placebunt, sin autem nihil in

eo capite habetur, quod intellectui satisfaciat, forsan quæ hic vberius explicabuntur, arridebunt. Putaui ego semper, et nunc etiam puto minimum veritatis reperiri in responsis singularibus astrologiæ, pyromantiæ, hydromantiæ, geomantiæ, necromantiæ, ac demum omnium sortilegiorum, quæ præsumunt de singularibus futuris contingentibus aliquid certi enunciare, contradixi his supra vniuersaliter; Nunc operæ pretium est eos audire qui contraria sentiunt; Igitur si qui vnquam hæc legerint, tantumque otij illis suppetet; Ex his forsan intelligent.

Me non omnino carpendum esse, si morose nimis videar, insultasse in chyromantum placita cum eorum de vnguibus, et vnguium maculis assertiones damnauerim, vt potè qui putauerim nihil ex vnguibus vnguiumque passionibus conijci posse. Non tamen nego, quin naturaliter ex eorum contemplatione, et inspectione cognosci quedam possint. Quod docuit Hippocrates, et id ego etiam fateor: Sed de vnguibus duo prædicatorum genera afferi posse arbitror, rationabile alterum, et alterum irrationabile, priora amplector, posteriora reijcienda, et explodenda opinor, idq; tum commune dicto, quod est, erubescendum esse ijs, qui sine ratione loquuntur, tum Arist. auctoritate, qui 8. Phys. contra Empedoclem disputans, ait, nullam propositionem non per se notam, quasi dignitatem, et tanquam per se notam sine aliqua probatione admitti debere; siue (vt ait Aueroes) à priori, siue a posteriori oriatur probatio. Sed ne videamur, quod aiunt chyromantas inauditos condemnare, audiamus illos, vt & nos audiamur. Dicent chryromantæ, si vngues vnguiumque passiones nihil indicare putabas, cur tempus terendo de his egisti? Si aliquid ostendere credis cur nunc damnas? Possem respondere, quoniam puto vnguium passiones aliquid indicare, ideo de illis mentio facta est, at quoniam non puto ea omnia, quæ chyromantæ dicunt esse vera, ideo ea ipsa explodo, vt pote quæ sine ratione enuntiantur. Amplius prædicata quæ de vnguibus dicuntur alia sunt penè necessaria, & causam habent internam, vt in hectica febre vngues incuruari, & liuorem in laborantibus acuto morbo indicare mortem esse propinquam, cum naturalis calor iam extinguatur. Alia sunt non necessaria, sed tamen aliquod habent rationis vestigium, qualia sunt accidentia, quæ à necessario deficiunt, quoniam impediri possunt, vt paruos, & molles vngues arguere debiles tendines, quare corporis imbecillitatē, & car-

& carnis mollitiem; Ast hoc forte non erit, quoniam labore, & exercitio factus est in oppositam dispositionem transitus; At tertia prædicatorum species quæ nullam penitus rationem, nullumque nexum cum subiecto de quo dicuntur, habet, cur credenda sit, non video.

Talia sunt chyromantum placita; Vt cum dicunt, alba stigmata in vngue indicis indicare honores, & dignitates; Nigra infamiam, & depressionem, paruos vngues maleuolum, & contentiosum significare, & his similia, quæ quamuis speciosa videantur, in his tamen nihil est, quod intellectui satisfaciat, & profecto non videntur credenda. Secundo dicunt, omnis actio, electio, & omnis humana facultas, & deliberatio bonum quærit, idque sibi proponit bonum, & verum sunt idem, & conuertuntur, chyromantia est actio, & facultas quædam, ergo bona est, (a fine enim res denominatur) si bona ergo vera, ergo chyromantæ asserunt erunt vera. An sicuti duplex bonum, aliud simpliciter, aliud secundum quid, & illud per se, & certum, hoc vanum, & apparens, ita etiam de vero sentiendum est; Cupit vinum pleuriticus, & hoc illi est mortale igitur bonum non est hoc, sed apparens, & fallax: Ita verum dicitur multipliciter, aliud necessarium, qualia sunt prædicata omnia per se, de omni, & vniuersaliter de subiecto (loquor autem de vero complexo, quod in enunciationibus reperitur) & de hoc vero sunt demonstrationes, & scientiæ. Alterum est non necessarium quidem, attamen contingens ordinatum, quod est in pluribus, & probabile vocatur, vt filium mihi nasciturum cum quinque digitis in manu, in diebus brumalis solstitij futuram glaciem, & frigus. Tertia veri species ea est, quæ ab intellectu determinatur, siuè per artem, siuè per prudentiam, & appellatur verosimile; vt senes esse parcos, pueros, & fœminas garrulas; Circa igitur ordinatum contingens versantur hæc duo veri genera. Quorum vnum est a natura, alterum ab intellectu, Natura, & intellectus possunt impediri, ne suum finem consequantur, magis tamen intellectus quam natura, ideo dicimus, quæ à natura facienda sunt, vocari probabilia, quæ autem ab intellectu esse vero similia; Vt statuam quam faciet Polycletus verosimile est futuram pulchrām, quoniam est bonus statuarius. Vltimum dicitur verum apparens, & sophisticum in quo nulla ratio, nullum apparet medium, quo subiecto nectatur prædicatum. De hoc genere sunt chyromantum, Astrologorum, & haruspicum, &

ma-

magorum placita, in quibus nihil veri nihil probabilis, aut verisimilis existit, & apparet ijs, qui mente constant.

Inquiunt demum Deus, & natura nihil faciunt frustra, stigmata, & cæteræ vnguium passiones sunt à Deo, & à natura, ergo non sunt frustra, effectus igitur naturæ, ergo formæ vel materiæ, ergo subiecti in quo sunt, & essentiam, & operationes denotant. Dicerem naturam non impeditam, suo fine nunquam frustrari, & quoniam contingit naturam, & præsertim particularem plerunque impediri, ideo frustrari, & cæptam amphoram in vrceum exire; talia sunt hæc stigmata, quæ a natura impedita nascuntur, & casu facta dicuntur, quorum nulla scientia est, nullaque cognitio, sunt enim infinita casualia, & quare sciri nequeunt.

Amplius differt dicere aliquid esse secundum naturam, & à natura, & præter naturam; secundum naturam homo habet vngues, à natura quod sint longi, vel lati, curui aut recti, at præter naturam liuidi, vel nigri, quod autem sint puri, vel stigmatibus insigniti, non est secundum naturam, neque præter naturam, sed à natura quidem, & forte aliquid significant, vt pituitam, vel bilem præualere in tendine, non ideo tamen ea omnia, quæ dicunt chyromantæ. Multæ enim sunt causæ, à quibus natura potest impediri, nè suum exquisite consequatur finem.

At dicere quod albæ maculæ faciant fortunatum, nigræ infortunatum, profecto esset infortunium illius, qui hoc crederet, vel vt causa, vel vt signum. Ego sane arbitror non solum ex communibus, sed ex proprijs etiam ostendi posse hanc propositionem esse verissimam.

Vnguium figuræ, passiones, & maculæ non sunt indicia vllius futuri, singularis, contingentis fortuiti, quod de subiecto cuius sunt vngues rationabiliter determinari possit. Pro cuius effati probatione suppono. Contingens futurum dici id quod non est; sed si ponatur esse nullum sequetur absurdum. Quare cum possit ad esse, & ab esse, accidens est eius, cui aduenire potest; Hoc autem duplex est, alterum habet causam in eo cui ad esse potest, quod dicitur contingens ordinatum de quo dictum est supra. Vt hic puer senescet; fiet enim nisi perierit. Alterum vocatur inordinatum, non enim causa vlla est in subiecto, cui dicitur aduenturum, propter quam potius hoc, quam oppositum illi eueniat; Vt Socrates in militiam proficiscens fiet diues; de hoc singulari fortuito contingenti nobis est sermo, de quo nihil

certi

certi prædici posse asserimus & contradictionis de hac materia pronunciatæ pars neutra est determinate vera, alterutra attamen, sed indeterminate, vt in lib. Perihermenias docetur.

Causa propter quam de futuris contingentibus singularibus nihil certi asseri possit hæc est, quoniam non sunt. Non entium autem secundum quod non sunt, nihil vere prædicari potest, nisi quod non sunt; quare cum dico cras Achilles vincet Hectorem, cras non vincet Hectorem, Antequam crastinus aduenîat dies, nihil affirmari, nihil verè à quoquam negari potest ante pugnam, nisi forte ex aliqua coniectura posset quidam credere magis affirmationem, quam negationem, sed hæc suspicio est, non scientia, aut rationabilis opinio; Quod si hę suppositiones veræ sunt, manifestum etiam erit susceptam propositionem esse veram & primum ex Aristotele secundo Physicorum. Omne fortuitum est à casu, quæ à casu ea indefinita sunt, & ignota per se, quare, & homini immanifesta, quæ à chyromantis asseruntur sunt fortuita, ergo homini immanifesta, ergo neque sciri neque prædici possunt. Vt Socratem in militiam proficiscentem reuersurum esse, nec periturum. Quod si hæc neque sciri neque prædici possunt, qui hæc tentant, quasi Gigantes cum Ioue pugnaturi quærunt super imponere Pelion ossa.

Amplius si complexa veritas est adequatio rei cum intellectu, quando res non est, cum illa non adequabitur intellectus, singularia contingentia futura non sunt, antequam fiant præsentia, ergo cum illis adequari mens non potest, aut dicere quod hoc erit, aut non.

Et natura contingentis singularis inordinati hæc est vt eius neutra pars contradictionis sit determinate vera, vel falsa vt dictum est prius. Nam si altera pars posset dici determinate vera, haberet aliquam rationem, ergo esset contingens ordinatum, at supposuimus esse inordinatum; ea autem dicuntur inordinata esse, quæ non habent rationem, & causam propter quam sic magis, quam aliter sint disposita, secundum prius, & posterius, etenim inter causam, & causatum est ordo. Ex natura igitur fortuiti singularis contingentis inordinati colligitur, chyromantum assertiones, quæ de his rebus sunt esse omnino vanas. Adde singularia quatenus talia sunt infinita, quare nec sciri, nec numero, aut mente comprehendi possunt; Et cum non sint, de his nulla propositio vniuersalis, quæ sit vera formari potest; Nam ex Aristotele, omnis propositio vniuersalis contingens

sem-

ſemper eſt falſa; Adde quod ſingularia indiuidua quatenus talia ſunt, conſtant ex tot proprietatibus; quarum collectio in vllo alio reperiri non poteſt. Quare quamuis in Socrate ſit idem accidens, quod in Platone apparet, diuerſitas tamen aliarum proprietatum, in quibus non conueniunt Plato, & Socrates, adeo auget, minuit peruertit illud accidens vtrique commune, vt neque idem indicare, neque cauſare poſſit. Eſt vtrique acutiſſimus naſus: hoc dicit Ariſtoteles eſſe magne iracundiæ ſignum; aſt non ideo vterque eodem modo eſt iracundus, nam Socrates dedit operam Philoſophiæ, & temperamenti eſt pituitoſi cum ſubdominio melancoliæ; quare totus eſt manſuetus, & patiens, Plato bilioſus eſt, & militaris. Cum itaque Socratis omnia accidentia poſita ſimul in Platone eſſe nequeant; Aliter Plato non eſſet Plato, ſed Socrates, manifeſtum eſt quod quæcunque de Socrate, prædicantur, & ſingillatim, & adamuſſim Platoni accomodari non poſſunt. Quò ſit vt nullum formetur vniuerſale, & omnis ſcientia, & facultas ſit nulla, quæ de his tractat ſingularibus.

Sed forte ex magis proprijs id ipſum etiam confirmari poteſt. Principia propria alicuius concluſionis ea dicuntur propter quæ prædicatum ineſt ſubiecto, hoc eſt quæ ſunt cauſæ propter quas prædicatum dicatur huic adeſſe, cauſa duplex altera eſſendi, altera cognoſcendi, vtraque medium dicitur, quare omnis quæſtio eſt medij quæſtio. Si ergo erit aliquod medium, quod ſubiecto iungat prædicatum, prædicatum, profecto aliquid de futuris contingentibus ſigularibus præſciri poterit, at ſi non eſt medium, neque vt cauſa eſſendi, neque vt ſignum cognoſcendi, vanum erit credere, quod certi aliquid prædici poſſit. Dicit chyromantes Achilles ſuperabit Hectorem in ſingulari certamine; quoniam habet maculam albam, & radioſam in parte externa vnguis pollicis. Ita igitur ille ſyllogizabit, omnis habens albam maculam radioſam in angue pollicis fiet victor in futuris certaminibus; Achilles habet has maculas erit victor in futura pugna cum Hectore; Minorem confirmat viſus; At maiorem non ratio, non experientia confirmabit, aut quæ ex experientia naſcitur, inductio; Neque enim inductio certum, & ſtabile colligit vniuerſale, niſi cæperit indiuidua, vt talia quædam, non autem vt hæc aliqua. Exempli gratia colligo ego, omnes homines natura quærere ſcientias, inducens Socratem, Calliam, Platonem eſſe homines, & eoſdem cupere ſcire, ſed ſcire cupiunt, non qua-

tenus

tenus hic eſt Plato, ille Callias, ſed quatenus tales ſunt, nempe rationales, quare meritò inductio ad ſyllogiſmum reduci dicebat Ariſtoteles,& eſſe principiorum ſyllogiſmum; per inductionem, particularia enim cognoſcimus ſpeculando propter quid omnis homo ſcire cupiat; Huius propoſitæ quæſtionis extrema ſunt, Achilles, & futurus victor in certamine, medium maculæ albæ in pollice, at hoc medium nullam habet connexionem cum victoria futura, non vt cauſa; non vt ſignum, neque ex eadem coordinatione ſumptum eſt, nihil igitur concludet, cauſam nemo audebit dicere, quonia ex definitione macularum huiuſmodi nunquam inferes victoriam; ſicuti ex iugulatione mortem Cauſa igitur hæc non eſt, niſi forte per accidens, quare infinita, & ideo ignota; Neque vt ſignum, nam ſi macula alba radioſa in pollicis vngue exiſtens eſſet victoriæ ſignum vel per ſe, & neceſſarium, vel non per ſe, verum per accidens, ſi per ſe, ergo futura victoria in ſua ratione acciperet hominem habentem maculam albam in pollice, eſſet enim prædicatum in ſecundo modo dicendi per ſe, quod ſi hoc non eſt, ergo erit prædicatum per accidens, indeterminatum igitur, & indefinitum, & ignotum; Non enim de his prædicatis eſt ſcientia, vt teſtatur Ariſtoteles, & in primo Priorum, & Poſteriorum, & in ſecundo Phyſicorum. Si ergo ex eadem coordinatione non ſunt macula alba in pollice, & victoria in pugna manifeſtum eſt, quod nihil commune eſt inter medium, maius extremum, quare neque ex his maculis poterit chyromantes inferre futuram Achillis victoriam; Innata enim nobis eſt via, vt per hoc principium ad hoc medium, & hoc per medium ad hunc finem veniamus, hæc autem ſunt neceſſario inter ſe coordinata, neque eſt medium, niſi extremorum medium, & niſi extrema fuerint, non erit medium; Quæ coordinatio non eſt voluntaria, & ſecundum placitum, aut pactum noſtrum, ſed oportet, vt ſit realis, & in re ipſa exiſtant medium, & extrema, cum ergo victoria futura nihil commune habeat cum ſtigmatibus, neque ſtigmata cum victoria, ex ſtigmatibus velle victoriam inferre profecto eſt ridiculum. Dixeris forſan eſſe accidens non neceſſarium, ſed contingens in pluribus, & concluſionem non neceſſariam, ſed probabilem inferri; At Ariſtoteles docuit nos primo priorum contingens vt in pluribus habere cauſam, & ideo dici ordinatum, & quoniam huiuſmodi contingens habet, cauſam, ideo habet medium, quare de hoc contingenti plurimas facultates, & artes tra-

tractare, & de hoc fieri syllogismos, & contemplationes affirmat, sed dictum est, maculam cum victoria comparatam esse contingens inordinatum, neque causam victoriæ, neque signum per se esse illius. Amplius ostensum est albam maculam in pollice existentem esse portionem excrementi pituitosi, quod fugit actionem caloris naturalis tendinis seruientis motui pollicis; ex qua definitione Sole clarius apparet, maculam hanc albam, cum victoria futura Achillis nihil habere commune, nihilque de hac futura pugna, quod sit certum, prædici, aut præsciri posse à chyromantis.

Dicunt stellas, quæ destinarunt Hectorem ab Achille superandum, easdem signasse Achillis pollicem. Miseræ, aut valdè ociosæ stellæ; quæ in his occupantur quisquilijs; nobilium nobiles sunt actiones, nobilissimæ sunt stellæ inter entia, vt dicitur secundo Cæli ergo in his nugis non occupantur; Scilicet hic stellis labor est, ea cura sollicitabit cęlestia corpora? An accidit, quod de Ioue dicit Lucianus suo illum detineri circa pingendas alas papilionum, sed ad rem; Hanc puto esse certissimam, & indubitatam petitionem principij, dicere stellas determinasse vincendum Hectorem ab Achille; Primum quomodo hoc sciri potest? quoniam neque stellæ vnquam habuerunt inter se hanc habitudinem, quam nunc habent, neque Achilles, & Hector alias fuerunt.

Adde causæ æternæ, & per se faciunt effectus necessarios, & æternos, & per se, Achilles, & illius victoria est quid contingens, & Achilles indiuiduum, & ens corruptibile, & per accidens, non ergo huius victoriæ causæ sunt astra; Dicere igitur destinatum fuisse Hectorem superandum, & hoc esse decretum stellarum absurdum est, nam vniuersalium, & æternorum vniuersales, & æternæ sunt causæ, singularium singulares, non ergo stellæ victoriam Achilli decernunt singulari indiuiduo contingenti, & enti per accidens.

Adde, *Continuum esse inferiorem hunc mundum superioribus lationibus, vt omnis eius virtus inde pendeat*. Verissimum est, & Aristotelicum placitum, sed pendent hæc inferiora ab illis superioribus vniuersaliter, non particulariter, & vt talia, non vt hæc aliqua. Dices particularia sub vniuersalibus sunt, quare, quæ de vniuersalibus, ea de particularibus necessario dicentur, ait Aristoteles in prædicamentis. Animal dicitur de homine, ergo & de quodam homine, nam si non de quodam, ergo de nullo di-

lo di-

lo diceretur, quare neque homo esset animal; Quapropter si astra astrorumque dispositio, & influxus causa est, quod Turcæ peste laborent in constantinopolitana vrbe, erunt etiam causæ, quod ille Bassa, siue dux exercitus peste consumptus fuerit, nam nisi aliquis particularis Turca peste periret, ergo etiam nullus periret, at suppositum est illos peste perire. Vt nodus hic soluatur. Sciendum est Aristotelem in primo priorum nos docuisse; Quod si in prima figura, & primo eiusdem modo fiat iugatio ex maiore necessaria, & minore contingenti sequetur conclusio contingens, & de contingenti, quod per deductionem ad impossibile ostendam; Sit propositio de necessario omne b. necessario est a. & de contingenti contingit quoddam c. esse b. dico sequi, ergo contingit, quoddam c. esse a. quare, & contingit quoddam c. non esse a. Natura enim hæc est contingentis, & præsertim inordinati, vt cum opposito conuertatur, vt. contingit quemdam hominem esse sanum, ergo & contingit quemdam non esse sanum; causa est, quoniam contingens est id, quod non est, sed si ponatur in esse nullum sequitur absurdum; quare contingens quò magis est contingens eo minus existit verum.

Quod autem prædicta conclusio, quæ est contingit quoddam c. esse a. sit vera probatur, nam nisi, hæc sequatur, eius contradictoria sequetur, quæ est quoddam c. non contingit esse a. Impossibile igitur quoddam c. esse a. necessario igitur non quoddam c. est a. Nullum ergo c. est a. & omne b. est c. ergo nullnm c. est b. quod contradicit minori primi syllogismi, dicentis quod contingebat quoddam c. esse b. nunc autem conclusum est necessario nullum c. esse b.

Cœlum est causa vniuersalis, & eius effectus impediri vniuersaliter non potest, at particulariter, & in aliquo singulari potest. Verum est, quod existente sole in tauro florebunt arbores, at non florebit ficus, non pinus; dices florebunt pira, poma, oleæ, at neque omnes, nam quæ sunt in locis frigidis, neque a Sole calefactis, & quæ aut frigore, aut senectute penè exaruere non florent; Atque hæ arbores non florent, cum male sint affectæ, quare vim solis non recipiunt, omne enim recipiendum se se habet per modum recipientis. Patet igitur quod ex cœlo steilisque, quamuis necessarijs, effectus contingentes, & non necessarios, qualia sunt hæc nostratia, sequi posse.

Magna profectò esset petitio principij siquis vellet stellas in

nostros vngues, modo albas, modo nigras maculas inducere, & has, abolere illas imponere prout res sunt futuræ.

Indiuidua hæc corruptibilia in tantum stellis parent, & subijciuntur, in quantum de illo vniuersali participant, sub quò continentur. Vt accedente Sole ad nostrum punctum verticalem nos incalescemus vehementer, at non omnes sed hic magis, ille minus, vel propter huius naturam, aut propter suam industriam, cum sibi cauere sciat. Credere ergo quod omnia singularia à cœlo, cœlestibusque pendeant, & causentur influxibus, est dicere quod omnia fato fiant, nihil esse à Fortuna, nihil a consilio, quod est tollere libertatem actionum, atque ipsum arbitrium liberum; Dictum non solum irrationabile, sed etiam impium. Vniuersum omnia continet, est id quod semper est, quare necessarium, est id quod non semper est, & quod vocatur contingens.

Igitur si tria necessario reperiuntur, vnum quod semper quiescit, alterum quod semper mouetur, necesse est etiam (vt docetur secundo Priorum) esse tertium, quod non semper moueatur, neque semper quiescat, si enim contraria sunt, necesse est, & media esse, & hæ sunt tres Poetarum Parcæ Atropos, Cloto, Lachesis duo necessaria, & medium contingens.

Quid igitur sint vngues, & horum stigmata, quid indicent, & quid non, & quod ad naturalem Philosophum pertineat hæc contemplatio, ex his puto manifestum, & chyromantum placita nihil veri, nihil sani in se habere ostensum est.

F I N I S.

IN-

CAPITVM LIBELLI

De Vnguibus Index.

Roemium. Pag. 145
Quid sit vnguis. Cap. 1. 146
Vnguium species, & differentiæ. 2. 147
Quid ex vnguium obseruatione colligatur. 3. 148
Chyromantum de vnguibus, & maculis sententia. cap. 4. 149
De maculis vnguium, & harum caussis. 5. 150
De caussis coloris, & figuræ macularum. 6. 152
De vnguium accidentibus quæ visus cognoscit. 7. 154
Passionum secundum substantiam, & quantitatem in existentium causæ. cap. 8. 156
Significationes ex vnguibus de promptæ. 9. 158
Ex vnguium inspectione aliquid inferri. 10. 159
Duræ, & mollis vnguis significationes. 11. 161
Quale sit captum ex vnguibus præsagium. 12. 163
Quid indicent aliæ tactiles differentiæ. 13. 166
Notæ à quantitate deductæ. 14. 169
Qualitates vnguium contemplari incipiuntur. 15. 171
Coloris nigri, fusci, & lucidi in vnguibus notæ. 16. 173
Vnguium, ex figuris significationes. 17. 175
Vnguis pulchri, turpis, & nodosi, notæ. 18. 177
Macularum quæ in vnguibus significata. 19. 181
Chyromantum de maculis vnguium sententiæ. 20. 183
Indicis, & medij digiti vnguium maculæ. 21. 184
Annularis, & auricularis maculæ. 22. 188
Diuinationum species, & differentiæ. 23. 191
In chyromantum placita inquisitio. 24. 194
De chyromantum decretis disputatio. 25. 195

INDEX

Eorum, quæ in Libello de Vnguium præsagijs habentur.

Numerus paginam, a principium, b medium c finem notat.

A

Limentum, à quibus & quomodo fiat album, & rubrum. Pag. 152 a
Alba vnguium puncta quid indicent. 194 c
Alios spernens, & se solùm exaltans quomodo cognoscitur, & quod odio habeatur. 191 b
Aeternorum æternæ sunt causæ. 202 c
Antipodes Italiæ quales sint moribus. 169 a
Astrologica, & chyromantica præsagia falsa. 192 c
Auari, & astuti sunt mendaces, & cur. 163 b

C

Cardani præsagia; & vaticinia. 186 a
Carnes calore, & frigore liuescunt. 173 b
Cœli effectus apud nos possunt impediri. 203 c
Causa duplex, essendi, & cognoscendi. 200 b
Colores vnguium diuersi cur. 152 b
Coloris sub castaneus quis, & cur fiat. 182 a
Color vnguis mixtus quis, & quid nocet. 175 b
Contingens futurum singulare, quid sit, & quale. 198 c
Contradictionis futuræ singularis neutra pars vera. 199 a
Contingens inordinatum nescitur. 192 c
Chyromantum rationes quæ sint. 196 c
Chyromantum rationes ad hominem. 196 c
Chyromantum rationes ad rem. 197 a
Chyromantum rationibus responsio. 197 c
Chyromantum rationes soluuntur. 198 b
Chyromantum placita falsa. 190 b

Chyro-

Chyromantum placita 14. examinantur. 194 a
Chyromantum de maculis vnguium opinio. 185 a
Chyromantum de splendore vnguium sententia. 173 c
Chyromantum quid sit, & circa quæ versetur. 149 c
Chyromantum de puris vnguibus opinio. 172 a
Chyromantum de puris, & mollibus vnguibus sententia. ibid.
Chyromantum de læui vngue sententia. 167 c
Chyromantum de vnguibus vniuersalia placita. 166 a
Conuitium idem, cur hos ad iram, illos ad risum mouet. 165 b

D

DVros habentes vngues quibus morbis tententur. 162 c
Demonstratio quod stigmata vnguium nihil significant. 198 c
Decretorum Chyromantum examinatio continua. 195 a
Diuinationum species, quæ quot, & quales. 191 c
Durum, & molle quid sit. 157 c
Duri, & molles vngues quid indicent. ibid.
Duri vngues melancholiam arguunt, molles ingenium. 162 b
Difficile est inuenire cui tuto confidis. 174 b

E

EX necess rio, & contingenti sequitur affectus contingens. 203 b
Erubescunt qui sine rat one loquuntur. 156 b
Ex inspectione vnguium quædam cognosci, & quę. 195 c
Ex falsis non sequi verum nisi per accidens. 192 b

F

FOrtunæ suæ quomodo quisque sit faber. 160 b
Forma omnis perfectionis, materia imperfectionis causæ. 160 c

H

HOmines ad veritatem nati, & cur. 185 b

I

IGnota nobis probabile est alios scire. 161 a
Intellectus est pura potentia. 164 c
Intellectus continet eminenter omnes potentias animæ. 165 a
Indiuidua, & hæc corruptibilia quomodo stellis pareant, & subyciantur. 204 b
Indiuidua sunt numero ifinita, ideo ignota. 199 c
Inferiora sublunaria quomodo à cælo pendent. 202 c

L

LOcatum à loco conseruari, & eius naturam referre. 158 b
Lignum fragile, & lentum quale. 168 a

Luna

Lunares homines qui sint, & lunares maculæ quid significent, in quibus digitis existant. 190 a

M

Maculæ unguium quid ex quibus, & à quibus fiant. 153 a
Maculæ sunt tertiæ coctionis excrementa. 153 b
Maculæ unguium secundum diuersam figuram, & calorem, ad diuersos planetas referuntur. 150 a
Macularum discrimina multa. 151 a
Macularum, quæ in unguibus sunt causæ naturales. 152 a
Maculæ radiosæ quomodo fiant. 153 c
Maculæ albæ quid notent. ibid.
Maculæ punctis similes quid indicent. 154 a
Maculæ fuscæ quid sint, & quomodo fiant. 154 b
Maculæ mixtæ quæ sint, & quomodo fiant. 154 c
Maculæ nihil cum planetis est commune. 155 b
Maculæ accidentia quæ cognoscat visus. 155 a
Maculæ colores ad humores referuntur. 181 a
Maculæ albæ, & nigræ quales secundum physicos. 182 a
Maculæ splendentes quæ & quales ex Vega. 182 a
Maculæ profundæ, quæ, & cur. ibid.
Macularum manus dextræ, & sinistræ discrimina secundum chyromantes. 183 a
Maculæ albæ, & nigræ in pollice item radiosæ quid significent. 183 b
Maculæ pollicis sunt de natura Martis, & Veneris. 183 c
Maculæ pro diuersitate colorum, & locorum in quibus apparent diuersos animi mores, & inclinationes docent. 184 a
Maculæ liuidæ radiosæ quid in dextro, vel sinistro pollice repertæ quid notent. 184 b
Maculæ Indicis quid importent, Ioui assignatæ. 184 c
Maculæ solares, quæ sint, & quid significent. ibid.
Maculæ prædictio qualis sit. 185 a
Maculæ mixtarum significationes. 187 c
Maculæ cruentæ quid sibi velint. ibid.
Maculæ digiti annularis, quæ optimæ, & quid indicant. 189 b
Maculæ mixtæ, & pallidæ qui notent. 190 a
Maculæ unguium nihil certi si purificant, & cur. 192 a
Maculæ unguium non sunt futurorum causæ, neque signa. 198 b
Maculæ albæ quid physicè significent. 194 a
Macularum Martialium, & solarium significata. 195 a
Manus dextra prosperitates sinistra indicat infortunia. ibid.

Membri alicuius propria operatio qualis sit, & quomodo cognoscatur. pag. 190 c
Membri, & compositi si cognoscatur temperies, animi operatio etiam cognoscendi similiter componentium natura. 149 a
Melancholici terræ, & ferro similes, & duros habent vngues. 162 c
Melancholici frigidi, & duros Vngues habentes non curant scientias. pag. 163 b
Membra propriarum animalis operationum instrumenta. 163 c
Melancholicorum diuersis, esse affectus. 167 a
Mundum ex tribus constare, vno quod semper stat, altero quod semper mouet, tertio quod quandoque. 204 a

N

NAturam naturaliaque opera, & intellectus posse impediri. 197 c
A Natura secundum naturã, & præter naturã differunt. 198 b
Naturalem propensionem fere omnia naturalia sequuntur, & secundum illam operantur. 160 b

P

PRopositio contingens Vniuersalis semper falsa. 199 c
Probabilis ratio quod omnia sint necessaria, & ex necessitate fiant. 202 b
Prædictio rationabilis, vel naturalis, Vel est politica. 193 b
Prædicata de Vnguibus sunt quam plura. 196 b
Physica interrogatio siue naturalis quæ sit. 145 b
Physicus, & chyromantes medio, & fine differunt. 149 a
Physicus naturam Vnguium considerat. 149 a
Physicus ex Vnguis diffinitione, eius principia inquirit, & passiones demonstrat. 149 b
Passiones à calore sicco pleraque rubescunt. 152 b
Physicus, & chyromantes in quo differant. 159 b
Planetis quibus singuli digitis, & Vngues sint dicati. 188 a
Planetæ diuersi faciunt diuersa in digitis stigmata. 188 b

S

STellæ non signant vngues, nec cogunt hæc inferiora facere quidquam vltra naturam suam necessario. 203 c

T

TEndines quid sint ex quibus, & à quibus fiant. 146 b

V

VEritatis vbique apparet immago. 161 b
Vnguis Vox multiplex quæ sit de quo agitur, & quid sit Vnguis. 146 a

Vngues non contemnendi etiam testimonio Hippocratis. 145 c
Vngues cuius gratia sint. 146 c
Vngues manuum non pedum considerantur. 147 a
Vnguium differentiæ quot. ibid.
Vnguium differentias qui sensus cognoscant. 147 b
Vnguium alio modo à Physico, alio à chyromante considerantur. ibid.
Vnguium cur colores alij albi, alij rosei, quidam sub nigri appareant. pag. 150 a
Vng. & vnguium puncta, naturam humorum indicant. 151 a
Vng. discrimina causant humores qui prædominantur in temperie partis. 151 b
Vngues in mortuis crescunt, quomodo. 154 b
Vngues, & capilli magis crescunt viuentibus in agris quam in vrbibus; & cur. 154 c
Vng. differentiæ à digitis. 158 c
Vng. asperi, & gibbosi causæ. 158 a
Vng. acuti, & obtusi quid indicet. 157 c
Vngues obscuri quid sibi velint. 157 b
Vngues magni, parui vnde oriantur. 156 b
Vnguium figuræ valdè variæ, & cur. 155 a
Vnguis nodosi causæ. 155 c
Vnguium potestas quænam sit, & quantitas. 156 a
Vng. qualitates, vt mollities, & durities; magnitudo, & splendor non sufficiunt ad indicandum totius corporis temperiem. 163 c
Vnguium differentiæ animi propensiones aliqualiter indicant. 161 a
Vngues manus dextræ viris, sinistræ fœminis dicantur. 188 a
Vnguium raritas, & densitas quid Physicè notent. 167 a
Vngues asperæ, & læues, qui sint, & quid indicent. 167 c
Vngues magni quid significent. 169 c
Vngues parui pueriles molles, quid. 170 a
Vnguis plus iusto maior, vel minor nihil portendit boni. 170 b
Vnguis inter magnum, & paruum medius est laudabilis. 170 c
Vngues in longum, & latum protensi, & omni quaque mediocritatem excedentes quid significent. 171 a
Vngues magni squammosi sunt asinini. ibid.
Vngues albi puri eburnei quid monstrent. 172 a
Vngues pallidi, subalbidi quid doceant. 172 b
Vngues eburnei colore, & naturam cerebri notant. ibid.
Vnguis pallidus, & digitus frigidus malus. ibid.
Vnguis fuscus, liuidus niger quid sibi velit. 173 a

Vnguis cum splendore fuscus, quid de hoc chyromantæ. 173 c
Vnguium colores in mulieribus, & viris ijdem varia significant. ibid.
Roseus purus diaphanus quid in viris. 174 a
Paruus rubeus in mulieribus quid notat. 174 c
Vnguium qualitates secundum chyromantiam. ibid.
Vnguis color roseus quomodo à purpureo distinguatur. ibid.
Vngues qui re curui, qui plani sint, & quid notent. 176 c
Vngues plani in fœminis, & præcipuè nasum simum habentibus quid indicent. 177 b
Vnguium nodi quid in viris, & quid in fœminis docent. 178 b
Vngues ex Hippocrate venarum, arteriarum, & neruorum extremitates coniungunt. 181 c
Vngu s plani obscuri quid secundum chyromantum significant. 180 c
Vnguium canaliculi, & costæ qui importent. 179 a
Vngues orbiculares, vel quadrati quid notent. 179 b
Vngues inæquales giblosi concaui. 179 c
Veri plures species. 197 b

FINIS.

CAMILLI BALDI BONONIENSIS

Philosophi, & Medici Collegiati, & Publici Professoris Emeriti.

De ratione cognoscendi mores, & qualitates scribentis ex ipsius Epistola missiua,

Nunc primum in latinum sermonem prodiens,

BONONIÆ,
Typis Hæredum Euangelistæ de Duccijs. M.DC.LXIV.

Superiorum permissu.

TRACTATVS
De signis ex Epistolis.

Proemium.

Erum, quas homines ignorant equidem, antequam appareat ratio, illæ mirabiles existimantur; at postquam ratione notæ fuerint, vt plurimum negliguntur, si fortè ex ijs parum, aut nihil vtilitatis capiatur. Aliæ autem exsibilantur; cùm enim homines semet ipsos perament, in cæteris raró, aut nunquam inueniri posse aliquid pulchri, aut laudabilis, quod pariter ipsis non insit, autumant. Quocirca quisquis audiet ex lectione priuatæ alicuius Epistolæ possibile esse scriptoris cognitiones, mores, dispositionesquè dignoscere, aut ridebit, aut (si minus sibi arroget) id magnopere admirabitur. Sed ex aduerso, consideranti rectè omnem operationem ab aliquo promoueri principio, ideoque illi conformem esse, apparebit possibile, iuxta antiquam paroemiam, noscere ex vngue Leonem. Omnis operatio ex forma quapiam exoritur, & dependet, & omnis forma determinata exigit materiam: & idcirco quale est opus, talis erit etiam forma, vnde exoritur, & materia cui inest; propterea rationi consonum est loqui, & scribere, duas vni homini proprias actiones, multam eius essentiæ exhibere notitiam, nec non earum proprietatum quæ illam comitantur: neque id abhorret ab opinione summi omnium Philosophi, qui scriptas literas ait imagines esse verborum; haud secus ac ipsa verba conceptus mentis exprimant; & si mens est hominis forma, & qualis forma, tale est composi-tum ex ipsa, & materia resultans, probabile erit concludere, quod ex alienis scriptionibus facile sit multas qualitates, mores, ac dispositiones, tam animi, quã corporis scriptoris dignoscere. Et quod hoc sit possibile me demonstraturum spero non modo ex principum Philosophorum auctoritatibus, verùm etiam ratione, & exemplo, descendendo quoque ad talia particularia,

vt aliquis potis futurus sit (neglecta admiratione) exiguo labore ad struendam sibi viam ad regulas nonnullas, quibus artificiosè ex aliena diuersitate scribendi in aliquam morum, & qualitatum scribentis valeat deuenire.

Epistolam missiuam multam posse exhibere cognitionem morum, & qualitatum scriptoris. Cap. I.

TAmetsi ex dictis manifestum esse possit, quod ex lectura vnius dumtaxat Epistolæ missiuæ valeat homo iudicio præditus dignoscere multas auctoris qualitates, præter conceptus in ea expressos; attamen quod hoc sit verum testatur Demetrius Phalereus, qui hæc ipsa verba protulit. Epistola est maximè morata; quicumque enim literas scribit in ipsis imaginem animi sui imprimit; & licet omnis oratio, & omnis scriptio mores loquentis, atque scribendis ostendat, attamen melius hæc præstat missiua Epistola. Et Dionysius Halicarnasseus loquens de Lysia claro oratore, dicebat, non modò compositionem verborum testari de aliorum cogitationibus, verùm etiam de moribus, & non solum sententias dicenti animum exprimere, sed nihil esse, quod id manifestius efficiat ac Epistola, quam de proprijs peculiaribus rebus alter alteri scribit.

Menander antiquus Poëta in hac facit sententiæ, bonitatem vel malitiam hominum in eorum verbis splendescere velut in speculo, dicens in hominis facie, & in eiusdem oratione mores quoque introspici. Socrates quoque aiebat, Loquere, vt te videam; & Diuina Scriptura nos docet quod nostra loquutio nos manifestat. Præterea adest ratio id innuens ex Aristotele, qui dicebat, quod sicuti oratio significat animi conceptus, ita scriptio ostendit, & orationem, & conceptum. Scribit quoque Demetrius, Epistolam missiuam talem non futuram esse, nisi in ipsa appareret ingenium, moresque scribentis, omnis enim effectus est imago suæ causæ; quocirca si actiones sunt morum, & habituum cuiuscumque significatrices, hæc autem exprimuntur in oratione, & oratio potest scriptione manifestari, poterimus ex scriptione dignoscere scriptoris qualitates. Et ideò Victorius ait, legentem Epistolam vno, & eodem tempore, si acuta polleat visione, videre in ipso pectore scriptoris cor manifestum.

Qualis

Qualisnam debeat esse scriptio, ex qua naturam, & mores scriptoris liceat coniectari. Cap. II.

NOn omnis scriptio valet scriptoris mores manifestare: non versus, nam eius numerus scriptorem cogit consuetum, naturalem, & ordinarium loquendi modum numero transgredi; quapropter nonnulli antiquorum voluerunt solutam Poëtæ orationem esse parum à scribente dissimilem, inæqualem, inflatam, epithetis, & figuris parum conuenientibus refertam, vt apparet in dialogis, & sermonibus quorundam recentiorum.

Sed nec quidem omnis soluta oratio mores aperit, nam si ea de scientijs pertractet, nihil aliud ostendet nobis, nisi quantum scriptor in ea versatus sit, & quantum valeat in propria mente explicanda. Si historiam narrabit, aut aliquid, quod modò acciderit, poterit nobis ob oculos ponere qualis sit ipse narrator. Similiter scribens orationes, ostendet se aut carere, aut abundare eloquentia. Sed numquam ita manifestè mores eius assequemur quemadmodum in missiua epistola. Dialogus quidem, & Comœdia, si modò seruatis præceptis conscripta sint, ostendunt quidem morem, sed non scribentis, at introducti; quapropter inde sequitur solam missiuam epistolam veram imaginem morum, qualitatumq; scribentis præseferre. Et tametsi omnes aliæ scriptiones conceptus scriptoris repræsentent, collatę tamen ipsi epistolæ missiuæ, sunt tamquam speculum concauum, aut conuexum, quorum alterum maius efficit obiectum, alterum minus propria existentiâ.

Epistola igitur, quæ hoc nomine digna sit, & vnde id, quod quærimus eluceat, has debet habere conditiones, quarum aliæ ex stylo, aliæ ex conceptu, & ex re de qua agitur pendent.

Stylus epistolæ tenuis esse debet, & iuxta Artemonem, qui epistolas Aristotelis transcripsit, parum debet differre à stylo dialogi, quia epistola est eius pars. Stylus tenuis hæc habet propria, vt sit clarus, facilis, æqualis, & euidens: verbis vtitur vsitatis, periodos habet breues, & absque multa elaboratione concinnatos; Epitheta non necessaria, verba composita, & obscuritatem, quæ ex aliena nominum significatione oritur, declinat. Debet in ipsa apparere inconsiderata quædam consideratio, atque talis ars, quæ pro viribus lateat, & naturam imitetur.

tetur. Demonstrationes, & argumenta non facit; non disputat, obiectionibus præcisè non respondet, sed tantumodo vix attingit. Est igitur hic modus dicendi, quo simpliciter vtimur, breuis, & vt dictum est sine artificio; amici enim non esset artificiosè procedere. Talis ergo erit epistolarum stylus. Iste character dicendi, præter iam dicta, habet verba propria, cauet eorundem innouationem, translatis non vtitur, neque figuris, verba ponit iuxta ordinem naturalem, longissimùm abest à locutione poëtæ, & comœdi, vtitur epanalepsi, id est replicatione eorundem verborum, sed ita, vt per incuriam, aut per vim necessitatis id sequi videatur. Huius habemus exemplum apud Ciceronem in oratione pro Archia, vbi euitat magnum vocalium concursum, & præsertim ne periodum finiat per monosyllabam, aut oxytonam vocem; cauet pro posse ab obliquis casibus; nec Petrarcham imitabitur in nonnullis, vulgo *Sonetti*, qui à genitiuo, vel ab acusatiuo incipiunt; fugit circumscriptiones, & allegorias, ac multò magis ænigmata; multa lectori, qui ea à semetipso intelligat, relinquit, & sibi ita fidem parit apud eum, etenim diligenter omnia explicare, eum minimi in iudicio facere esset indicium. Talis igitur stylus sit oportet, ac verba in epistolis familiaribus, & in his, quæ hoc pacto sunt poterit quisque emunctæ naris cernere scriptoris qualitates. Sed si velimus opinionem Aristotelis, iuxta Demetrium sequi; non poterimus dicere quod omnia, quæ humano conceptui accidere possũt indistinctè sint subiectum in epistola explicandum, cùm ipse illam definiat, esse scriptionem, vbi agitur de rebus ad actiuam vitam pertinentibus, cum breui morum expressione simplicibus verbis factã: vnde apparet ipsum à Cicerone differre, qui epistolam vocat instrumentum ad declarandum negotium aliquod absentibus, aut aliquid aliud, quod cupiamus ab absente sciri. Et ideò, iuxta Aristotelem, coarctatur epistolæ subiectum ad ciuilia negotia, siue priuata neque si aliquid aliud pertractet; potest (secundum ipsum) nisi impropriè epistola vocari. Et addit Demetrius leporem epistolæ in explicando negotio, de quo agitur, & eo exprimendo suauibus, & conuenientibus modis, conceptibus, & formis naturæ subiecti conformibus, & eo dignis, cui epistola dirigitur: nec opus habet scientificis demonstrationibus, nec sententijs, sed sufficit tantum si aliquando, & sobriè locum det alicui vulgari, ac triuiali parœmiæ; & si modò materia nos cogit,

vt vtamur rationibus ad suadendum, sumatur imitandus Aristotelas ipse, qui inducere volens magnatem quendam ad fauendum suo cuidam amico, ait Deos non minus tueri parua oppida quam magnas ciuitates; & huic consonat, quod dicit Seneca, scribentem sibimet superiori cauere debere a sententijs, probationibus, & syllogismis, & vti obsecrationibus, & affectibus; Adducenda exempla suo tempore. Et sapienter admonet alius, homini fugiendum esse, ne epistola sinistram occupet manum, hoc est (ni fallor) ne adeò prolixa sit vt lectorem cogat vertere paginam, & ita manu apprehendere sinistra. Et quando missiua epistola omnia hæc superius dicta obseruat, valdè difficiliùs est ex ea conijcere scriptorem, qua vafrum, & artificiosum, se ostendit, sed quando sine arte, eruditione, aut consideratione vlla scribit, natura tantum dictante, tunc multa de scriptore poterunt probabiliter afferi. Partes epistolæ, in quibus sunt mores, quos dignoscere quærimus, sunt exordium, ita dictum, narratio, confirmatio, & elementorum conformatio, seu character. Exordium illa est pars, quæ animum preparat Lectoris ad id quod scribitur intelligendum, & rationem exprimit, qua ad hoc mouetur. Narratio explicat, quod ei opus est; Confirmatio conatur suadere iuxta scribentis voluntatem; Character denique modum, & stylum, quo vtitur scriptor in conficienda epistola. Huius characteris dicunt aliqui esse partes elementa quæ verba componunt, distinctiones, puncta, parentheses, ordinem, & situm elementorum, & eorumdem conformationem. Alij addunt verba stylum respicientia, & considerandum esse secundum formam sintne Itala necne; iuxta terminationem, si rectè desinunt, an barbarè, inde considerant orthographiam, num verba sint propria, an translata, & num phrases, atque periodi, in quibus consistit stylus sint figuratæ necne: Hæc igitur, iuxta auctores, qui de hoc tractauerunt, sunt partes, quæ in epistola continentur; & quia in varijs scriptionum generibus varius apparet mos, sciendum est (ad mentem nonnullorum) epistolas esse duplices, scilicet propositiones, ac responsiones, & vt sint, aut familiares, & iocosæ, aut seueræ, & grandium rerum pertractantes. Præterea graues in vniuersum, aut narrant, aut flagitant, aut commendant; aut consulunt, & monent cui diriguntur, aut consolantur, aut dolent, aut demum alia negotia vitæ pertractant, iuxta quæ quotidie accidunt, & licet quodlibet horum generum habeat differentias;

qui-

quibus mediantibus ab inuicem distinguuntur, attamen in qualibet etiam apparent quædam diuersitates, ex quibus dignoscitur quantum differant conditio, gradus, & mores vnius hominis ab alterius: superbus enim, & modestus vterque vniuersaliter eandem commendabunt personam, & tamen alijs mores, & aliæ qualitates apparebunt in superbi commendatione, & aliæ in modesti.

Quænam corporis, animique proprietates dignosci queant, in Epistola perlegenda. Cap. III.

QVoniam homo constat ex animo, & corpore, & humanæ actiones ab homine procedunt, oportet quoque, vt in ipsis appareant nonnulla vestigia animi, & corporis: & cum locutio, & scriptio sint eius operationes principes, æquum est ipsas demonstrare vestigia qualitatum corporis, & animi mores. Sed non ideò debet quis decipi, vt credat in vna tantum epistola posse tamquam in speculo cerni omnis proprietas, & cogitatio scriptoris; nam alia abscondit ars, alia non habent apparendi occasionem: dicam quidem aliquid horum in aliquibus literis, & sermonibus, omnia verò in omnibus sese ostendere: & aio licere ex lectione vnius epistolæ solius colligere alias qualitates, quæ immediatè in ipsis micant, & alias, quæ consequenter, & probabiliter inde veniunt, vt e. g. si in legenda epistola obseruetur aliquem arroganter loqui, possibile est, vt sit iuuenis, & proinde parum versatus in agibilibus. Et si videro talem nescire, ac malè exprimere conceptus suos, eum ignarum existimabo, & qui nullam dederit operam literis, sitque vanus homo, & vltra vires præsumens. Iterando igitur à principio quod dictum est, sciendum qualitates, quæ ab aliena epstola erui possunt quadrifariam diuidi. Externæ, idest externa denotantes, sicuti notum, vel ignotum esse; amicum, aut inimicum; pauperem vel locupletem; nobilem, seu ignobilem; superiorem, siue inferiorem; liberum, aut seruum; otiosum, an occupatum; honestum hominem, an infamem; & tandem cognoscitur hominis existimatio patria, nobilitas, professio, societas, & modus viuendi, quo vtitur; Et præsertim cernitur dispositio, in qua tunc temporis versabatur scriptor. Pariter multæ qualitates corporis, nisi aliter, saltem

in consequentia, cognoscuntur in cernendis alienis characteribus veluti velocitas, & tarditas, inertia, & ineptitudo: corporis magnitudo, vel paruitas, sanitas, senectus, robur, & his contraria. Masnè, an fœmina; cultus, aut delicatus; amabilis, viuax, lepidus, vel his opposita, & multæ aliæ dispositiones, quę à iudicio, & ingenio pollenti viro inueniri queunt, cum naturale homini sit procedere à notis, & manifestis ad ignota, & obscura; sed eo facilius ostendunt epistolæ, qualisnam scribentis sit intellectus, & num ipse sit vir cautus, iudicio præditus, in literis versatus, prudens, deuotus, ingeniosus, acutus, habili, promptus in omnes partes, & cautus; insuper quidnam profiteatur; serionè, an ioco loquatur, certusnè, an dubius, & qui omnia admiretur, affirmans, & negans sine animaduersione, & indistinctè, tam quæ velit agere, quam quæ nolit, indiscretus, vanus, blatero, irresolutus, bilinguis, bifrons, censor, criticus, adunco suspendens omnia naso, negligens, confidens, mordax, indignus propria fortuna, industrius, incredulus, honesti despector, æmulator, rerum suarum amplificator, dictorum alienorum assertor, benignus, vrbanus, callidus, in arte versatus, belluinus, mendax, simulator, dolosus, instabilis, inutilis, eloquens, facetus, fabularum artifex, innocens, ingenuus, morosus in loquendo, iniustus, consilij inops, ironicè loquens, ampullosus, facilis persuasu, speculator, alienis dictis testator, suspiciosus, nugiuendulus, qui sapientiam suam ostentet libentiùs reprehensor, difficilis voluntate, iracundus, curiosus, interrogator, licentiosus, &c. Neque ista tantummodò verùm etiam multa alia præter cōtraria iam dictis qualitatibus, & multo magis sunt illæ proprietates, quæ appetitum sequuntur, hoc est illud quod est verum subiectum morum, & habituum, vnde oriuntur actiones. Ideoque eò facilius cernitur in epistolis natura morum, quam qualitates corporis, aut externæ. Quapropter apparebunt in illis insculpta gaudium, seueritas, indignatio, arrogantia, temeritas, ausus, petulantia, crudelitas, ambitio: vno verbo affectus, odij, amoris, iræ, spei, timoris, mansuetudinis, gratiæ, misericordiæ, inuidiæ, indignationis, & huiusmodi. Et hac eadem de causa etiam cognoscitur an homo sit actiuus, mordax, contentiosus, iactator, vilis: si moribus, aut rusticis, & rigidis, si frigidus, homo nihili, auarus, aut secùs; si impatiens, intemperatus, contemptor, curiosus, pertinax, aut è contrario dispositus sit. Præterea licet cognosce-

re si sit homo contemptibilis, si doleat, aut lætetur, ob aliena mala, si sit inflatus, furiosus, generosus, verbosus, querulus, sui excusator, iocator, rixosus, importunus, intolerabilis, terribilis, tyrannicus, violentus: vtrum homo fauorem eius possit sibi polliceri, si ipse libenter alijs sit officiosus, atque beneficus, si sit factiosus, fastidiosus, litigiosus, exsibilator, maleuolus, balatro, commoditatum, & voluptatum amator, solitarius, superstitiosus, subsannator, aut vir placidus, comis; an adulator, infidus, & alias multas qualitates, quæ sequuntur naturales inclinationes, & habitus adquisitos.

Dispositionum prædictarum alias per se in Epistolis apparere, alias vero consequenter. Cap. IV.

NOn omnes vt dictum est qualitates, & proprietates, quæ omni insunt distinctè cernuntur in prima scriptione ab eo facta; sed aliæ ex se omnibus apparent, aliæ verò subtili indagine per discursum inueniuntur. Manifestè apparent in Epistola spes, timor, amor, odium, indignatio, lætitia, & dolor, cæteraque id genus, vt arrogantia, & modestia; & ex ijs quæ ad intellectum pertinent cernuntur in lectione cuiusdam scriptionis vtrū ille sit literis præditus, si iudicio, & praxi polleat eorum quæ pertractat: aut ijsdem careat referendo per verba, & scripta res iuxta conceptum de ijsdem in cerebro suo formatum quippe qui conceperit eas non iuxta earum essentiam, sed iuxta naturam sui intellectus (& hæc est causa cur eadem res à duobus visa, & scita ita diuersimodè à quolibet eorum referatur) prætereà si iocatur, an serio dicit, & si dubius sit an firmus in cogitationibus suis. Sed quia nonnulli ex istis moribus naturaliter ostenduntur, nonnulli autem artificiosè occultantur; & quidem inconsideratorum patent, eorum autem qui artificiosè latent non possunt ex vna tantum epistola cognosci; quemadmodum etiam nec quidem ex vnica tantum collocutione cum quolibet possunt eius mores conijci, sed quando scripta est epistola sine fuco, ac fallacijs tunc dicam ex moribus expressis, & patentibus nos posse manuduci in cognitionem eorum, qui nos latent. Nam si scriptor tales ostendit mores, manifestum est ipsum posse habere talem habitum, & iste præsupponit potentiam, quæ oritur ex tali temperamento; & particulare tempera-

peramentum, particulares producit inclinationes, supra quas ex ordinario hominum mores fundantur. Vt e. g. legenti epistolam Bruti ad Atticum circa negotium Ciceronis cum Octauiano, qui etiam Brutum huic commendauerat, apparet Brutus læsus in illa scriptione propter indignum facinus, nempè quod suus necessarius velit intercedere pro se apud inimicum, quo ipse se meliorem existimat, quasi ab ipso commoditates, & salutem expectans. Ergò talis cum sit, est etiam magnanimus; ideoque deliberatus, minimiloquus, sibi confidens, audax, à superstitionibus abhorrens; & proinde probabile est ipsum esse melancholicum, minimi somni, & proinde macrum, pallidum, pilis nigris, terram respicientem. Quapropter ex illa sola epistola argui potest Brutum his omnibus qualitatibus prædi tum fuisse, prout asserunt historici re vera accidisse.

Itaque sicuti Canis, Felis, Lupus, cum fame tentantur, aut alio quopiam naturali affectu, omnes voce suarum passionum signa edunt, sed diuerso modo, ille vt Lupus vlulans, hic vt Canis latrans; ita scribens superbus, indignatus, vilis, & quietus de eadem res manifestum est eos ipsam vario modo tractaturos: & sicut ex voce cognoscitur hunc esse Canem, illum verò Lupum, ita mores istorum, & illorum in modo pertractandi eandem materiam manifestè ostenduntur.

Quibusnam instrumentis, ac medijs cognoscantur animi, corporisque qualitates. Cap. V.

DIctum est ex lectione epistolę familiaris posse dignosci multas qualitates scriptoris, atque earundem multæ enumeratæ sunt. Modò quia oportet, vt intellectus noster in cognitionem dictarum rerum, & dispositionum aliquo medio veniat, necesse est vt dicatur quæ nam sint instrumenta quibus manuducimur ad iudicanda prædicta; quæ quidem instrumenta quinque sunt, Character, Verba, Phrases, Stylus, & Cōceptus. Characterem dico figuram, & formationem literarum, quæ elementa dicuntur, calamo super paginam. Hic constat tribus particulis, figura, scilicet, orthographia, & interpunctione. Vox aut verbum illud est, quod à Latinis dicitur dictio. & est particula rationis indiuisibilis, partes enim eius nihil significant. In dictione duo considerantur, corpus, & terminatio,

vt *barraggio*, prò *baurò*, & *faraggio* pro *farò*, quibus vsus est Hentius Rex in quadam sua Cantione; & iste voces vocantur corpore, aut secundum corpus differentes. Terminatione vero, differunt *sia*, & *sipa*, vt dixit Dantes, *baurè* pro *haurete*, quo vsus est Boccaccius. Phrasim, seu locutionem appello compositionem dictionum insimul, quæ periodum, & eius membra perficiunt. Trifariam hæc diuiditur, in propriam, translatam, & figuratam, mixtamq; ex omnibus his. Stylus, vel dicendi modus est orationis structura, vel eius forma. Quatuor sunt eius speties, iuxta Demetrium, simplices appellatæ, tenuis scilicet, grauis, ornata, & magnifica, quæ nunquam cum tenui coniungitur. Porrò licet simpliciter neque ornatus stylus, neque magnificus sint partes epistolæ, neque modi eiusdem proprij, verum quia modò magis, modo minus, his scriptor accedit, inde accidit, vt stylus nomen accipiat à proximiori. Conceptum dico argumentum, & res, de quo agitur, quæ sub se tot species continet, quot sunt actiones, & negotia, quæ in ciuili vita pertractantur.

Quænam sint significationes quæ ex figura Characteris conijci possint. Cap. VI.

MAnifestum est diuersos homines diuersimodè scribere, & quemcumque in suo charactere quandam seruare qualitatem, propter quam illius scriptio differt à cæteris, quotiescumque scriptor non studeat, vt sit in occulto. Si itaque character erit piger, & formatus quadam calami pressura, probabile signum est hominem habere manum duram, grauem, & pigram; ideoque rationi consonum est non esse ingenio valde perspicaci, & proindè in ipso apparere iudicium minimè exactum; eaque propter quod loquatur, & promittat multa, sed pro missis non stet, sitque voluptati deditus, bibax alijsq; qualitatibus præditus, quæ duritiem carnis comitantur, eiusque soliditatem: & quia tale temperamentum accedit sanguineo, & melancholico, & melancholia terram repræsentat, ceu sanguis aërem, à melancholia pigrities procedit, & à sanguine blateratio, & promissio eorum, quæ compleri nequeunt. Et si characteres formati sunt multa cum inertia, & inter se inæquales, & lineæ obliquæ, vt plurimum sursum tendent. Id cum acciderit

scri-

scriptor est qui dudum habitum contraxit taliter scribendi, & propterea signum hoc est naturales inclinationes scriptorem superare eumque pro libito regere. Addi poterit instabilitati scriptoris ipsum esse iracundum, ac prodigum, vt suas assequatur cogitationes, & quia plerumque ita scribunt adolescentuli, qui à pauco tempore scribere didicerunt, pronuntiare poterimus eos, qui hoc pacto scribunt valdè in moribus adolescere, & talem characteris inæqualitatem ortam esse ab inæquali motu manus; & cum ea sit instrumentum obediens animæ, ipsam quoque referre quænam sit naturalis illius inclinatio, si modo habitus, & disciplina eam non immutent. Quapropter talem videntes scriptionem, scientesque id non oriri ex eo qnod scriptor pauloante scribere cæperit, poterimus quæ dicta sunt arguere. Sed si character velox erit, atque elementa inæqualia, & alia crassa, alia tenuia, appareatq; id nequaquam esse calami defectu, sed habitus scriptoris, probabiliter concludi poterit ipsum in cæteris actionibus etiam inęqualem esse; atque in distinctionibus etiam hæc ipsa patebit inæqualitas, quæ in scriptione videtur. Et quia quicumque talis est plus iusto iracundus esse solet, quandoque etiam plus pacificus, ac mitis, quam fortè par esset, credibile erit hunc esse ambitiosum, importunum, & litigiosum, quod prouenit ex illa inæquali ad motum promptitudine, cum omnis affectus causæ essentiam, & qualitatem sequatur. At si motus manus inæqualis est, materia etiam ipsius talis erit, humoresque, qui eius temperamentum constituunt, nullo modo seruare illam proportionem cernentur, quam perfectum hominis temperamentum exigit. Alia ex parte, qui charactere vtitur veloci, æquali, benè formato, & ita vt appareat scriptione oblectari, vt plurimum homo est nullius scientiæ, & existimationis, rari enim sunt elegantes scriptores, qui iudicio, & prudentia polleant; quia quodammodo similes sunt pictoribus, qui quo magis arte valent, ita minus prudentia; & sacrificantes reti suo magis quam deceret, in illa sua arte, aut cognitione inflantur, putantque omnes homines teneri ipsos magnificare.

Hi ipsi sæpè sunt frigidi, aut auari, aut prodigentes, aut intemperati, & vt plurimum iuuenes sunt, pauci enim reperiuntur, qui cum peruenerint ad annum quinquagesimum characterem corsiuum, aut cancellarescum, vt vocant, scitè efforment: & quia talis est eorum dispositio, sunt etiam non valde diuites,

sed

sed alacres, & sani: & iste character velox virilis est, & rarò cadit in mulieres. Ex aduerso si turpis erit obliquus, sed intelligibilis, velox (talis tamen habitu) denotat hominem, qui multa scripserit, & proinde non iuuenis. Et quia calligraphiæ, vti etiam pulchrè canendi, & citò, & benè, causa est virtus imaginatrix, ex his dignoscitur quomodo se habeat. Sed quia qui benè imaginatur plerumque non benè intelligit, sequitur benè scribentem minus valere mente, & ingenio, quam male scribentem. Et si character valdè paruus est, aut scriptor senex est, aut benè videt, aut est homo nihili, si modo habitus casu incæptus non ita illum formasset, quod apparet ex characteris subtilitate: Et istas proprietates sequentur mores consoni vt apud Rethores de senum moribus, quorum character quandoq; valde procidat, aut breuis, aut tardus, aut crassus, huius contrarium rationabiliter oritur ex contrarijs causis. At si longitudini reperitur coniuncta subtilis tarditas, talis character ostendit hominem iuuenem, deliciosum, mollem turpibusque vitijs fędatum. Isti igitur, similesque mores sunt, qui probabiliter conijci possunt in examinandis multa consideratione alienis characteribus. Animaduertendum tamen est quod illi non sint arte taliter formati, quod apparebit, cum semper ijdem erunt: & similiter ne tales effecti sint vitio scriptoriorum instrumentorum.

Quid indicet diuersitas orthographiæ, & interpunctionis. Cap. VII.

DE charactere dictum est; nunc oportet vt dicamus de orthographia, & interpunctione scriptionis. Supposito igitur professionem cuiuscumque, eiusque rationes conformari cum moribus alienis, iuxta illud commune Exercitia, & studia tandem mores fieri; atque rursus supposito, quòd quicumque talem in vno negotio se præbet, talis etiam se præbere debeat in alijs rebus eiusdem generis: dicemus, quòd quicunque habitu mala scribit orthographia, id est geminans literas vbi non sunt geminandæ, vel è contra, aut vna loco alterius vtentes, quemadmodum Siculi, qui *arma*, & *palora*, loco *alma*, & *parola* scribunt: rationabiliter possunt isti haberi inconsiderati, ignorantes, aut negligentes, aut parum exercitati; ignorantia enim, & minima exercitatio efficit, vt homo malè operetur, absq; quod

se

se malè operari sciat; sed quando oritur ex negligentia, non semper cerniitur eadem scriptio, eodem modo. Potest etiam procedere iste affectus, aut ex magna confidentia, & ex minima reuerentia, quæ habetur illi, cui scribitur, cum detur ei signum, se nihil curare, vt sit apud eum in opinione minimæ scientiæ, animaduersionis, & diligentiæ; & ideò tales defectus cernuntur sæpè, & forsan etiam, ex artificio in epistolis, & cartellis, (vt vocant) quæ scribuntur hostibus, in signum quod nullo eos honore prosequimur, scribentes tamquam inferioribus. Et humanistæ emunctæ naris notarunt Ciceronem in epistolis ad Atticum multas linguæ minutias nequaquam obseruasse, propter multam familiaritatem, qua eo vtebatur quapropter licebat ei procedere exigua reuerentia: atque si hoc est verum, probabile est etiam in eodem homine reperiri qualitates, quæ iam dictos mores comitantur, & si quis appareat literarum ignarus, sequitur eum posse parum scire rethoricæ, & poeticæ; & forte etiam colligi poterit nullam in eo scientiam reperiri. At quando mala orthographia fuerit comitata à multis signis hisce contrarijs, non erit necesse peccantem in orthographia ignarum; etiam esse in philosophia, & legibus; cum scriptum sit Plotinum maximum Philosophum, præter pessimum characterem, quem formabat grauiter peccasse, & in orthographia, & in interpunctione. Sequitur igitur, apparente aliquo in hoc negligente; ipsum etiam esse ingenio non valdè acuto, & quod scriptionem non profiteatur, sitque dubius, & parum industrius; est enim naturæ contrarius, quæ tunc accuratè dicitur in animalium generatione operata, cum, & pili, & extremæ particulæ completè perfectæ sunt. Reliquum est, vt aliquid dicamus de colis, commatibus, & punctis, quæ licet sint parui momenti, sunt tamen similia vestigijs ferarum, quæ dant ansam ea noscentibus ipsas inueniendi, & capiendi, & ideò statim, ac scriptura videbitur absque punctis, & commatibus, credi poterit scriptor, aut parum intelligens, aut minimè diligens: & si sit negligens, & minima nil curans (posito quod ea intelligat) aut est magni animi, & existimationis vir, aut homo nihili, iners, & bonam existimationem flocci faciens. Porrò cognoscitur discrimen inter has duas dispositiones sensibiliter ex lectione, & intellectione sententiæ scriptæ. Et confirmatur id, quod dicitur Cinctus laxus Cæsaris, quia cæteris signum mollicieì habebatur, ast à Sylla, qui cum bene nouerat, rectum de eo iudicium latum est.

est. At contra cum cernetur aliquis multa cura suis locis addere commata, & distinguere cola, iudicabitur talem esse intelligentem, literis preditum, in explicanda propria mente discretum, diligentem, & clarum; ipsumque vacare timore, molestia, aut alio quouis magno affectu; nam quando animus istis passionibus occupatur, non potest exquisitè scriptioni addere omnia hæc complementa, quamuis aliàs habitu fuisset ita comparatissimus. Similiter cum commata, & puncta suas sedes non tenebunt, & extra rem posita erunt, scriptione contrarium non testante, dici poterit scriptor minimis literis esse, multis tamen apparere velle, esseque confusum, dubium, & anxium, quod si ex sententia non appareat ipsum talem esse affectu, credi poterit talem esse natura, ipsique inesse qualitates, quæ prædictas comitantur, id est hominem esse frigidum, minimæ actiuitatis, minimè arrogans, non impudens, & similia. Sed in ferendis hisce iudicijs semper est animaduertendum nullam hic inesse necessitatem: & si vlla ars versatur circa probabile, aut contingens; & si vlla potest dici coniecturalis, hæc ipsa taliter appellanda est, & id accidit quia propositiones vniuersales affirmatiuæ vniuersaliter sumptæ, numquam sunt absolutè veræ, neque in seipsas conuertuntur. Et licet omnes ignari videantur scribere sine orthographia, non ideo sequitur quemcumque taliter scribentem statim esse ignarum: quapropter in hac cognitione fit progressio a signis, & ab accidentibus, quemadmodum etiam in Physiognomia, in qua asseritur, quoniam omnia animalia robusta habent extremitates corporis magnas, ideò probabile esse Leonem, Elephantem, & omne aliud animal grandibus extremitatibus præditum esse robustum.

De significationibus quæ ex vocum diuersitatibus eruuntur. Cap. VIII.

VOces quæ humanos conceptus exprimunt, multò magis accedunt ad dandam notitiam illius, qui eis vtitur quam characteres, quia sunt magis immediatæ personæ eius, quam elementa. Et istæ voces possunt considerari, & secundum corpus, & secundum terminum earum: corpus voco coniunctionem syllabarum vocem constituentium, & ita corpore dicemus differre græ-

re, græcum verbum, quod significat homo ab eo, quo Itali vtuntur.. Similiter etiam corpore differt *therer*, quod dicunt Galliæ Narbonensis habitatores à *dimandare* Italico. Varietas corporum dictionum ostendunt patriæ diuersitatem, & quia omnis plaga, & omnis regio proprios habet mores, rationabiliter, tales etiam inesse scriptori pronunciabimus; & oportet credere impossibile esse temporis tractu quendam non manifestare se natum, atque educatum in patria, licèt diuersis vtatur, & lingua, & vocibus: ita adeptus sermo cognitus fuit in Theophrasto ab Atheniensi vetula, licèt ipse educatus fuisset Athenis per viginti ferè annos; tanti refert mos, qui cum lacte bibitur, atque adeò non potest qui scribit, aut loquitur totaliter delitescere, ita vt subtiliter obseruanti minimè pateat.

Habent particulares regiones, particulares homines visu, moribus, motu, statura, & verbis differentes; & ne exeamus ex Italia, videbimus, quod multi loquuntur labijs, & linguæ extremitate dentibus innixa, vt Ianuenses, alij gutture, vt Florentini, alij sunt in locutione tardi, & habent dictiones vocalibus plenas vt Veneti, alij postea ab ipsis abhorrent, & habent verba, vt plurimum consonãtibus abundantia non euidentibus, & ferè bissyllabas vt Bononienses, alij sunt hostes literæ Z, vt Senenses, & Lucenses, qui *auessa* loco *auezza*, & Pedemontani, qui *altetta* pro *altezza* pronunciant, alij G, fugientes, loco eius vtuntur Z, vt Flaminiæ populi, qui *ziustitia*, non *giustitia* efferunt. Et quoniam hi sunt ex numero eorum affectuum, qui à Philosophis, vt plurimum contingentes dicuntur, necessariò suas habent naturales rationes, quarum aliæ sunt vniuersales, sicuti Cœlum, vel (vt meliùs loquar) clima, aliæ particulares, quæ sunt situs regionis habitationis, cibus, & tandem commercium, aut consuetudo, quæ tamen semper habet principium à naturalibus inclinationibus; quia quemadmodum non potest accendi ignis in corpore, quod suapte natura non sit combustibile, ita non possunt introduci mores tales in non habentem habilitatem ad eos recipiendos.

Dico igitur quod diuersa verba mihi mostrabunt scribentis patriam, & quo loci educatus fuerit, atque inde cum cognouerim postea qualitates, & mores vniuersaliter conuenientes scriptoris patriæ, concludam eum esse talem, vt sunt alij, qui inibi oriuntur; & si nouerim hunc patria Venetum, vel Marchiæ Taruisinæ, videns eum aliquando consonantes declinasse, & di-

xisse *raio* pro *raggio*, potero etiam conijcere ipsum esse iuxta naturam eorum populorum, illorumq; habitus contraxisse.

Auctor, cuius sententia valdè omnibus probatur, & non parum in philosophando versatus, asserebat mores, voces, & propositiones sequi naturam proferentis; & ipsos proferentes, tales esse, qualis erat locus, qui eos conseruabat: & in huius confirmatione adducebat exemplum mirabile, quod fluuius Niger qui maximam Africæ partem in duas diuidit regiones, quarum occidentalior dicitur Terra Nigrorum, orientalior ab altera hac parte homines omnes habet albos; etsi contingat Nigrum transire flumen, aut albus euadit, aut saltem multam nigredinis partem exuit, modò per aliquod tempus ibi moretur. At si albi illuc transeant, ac aliquo notabili spatio maneant, adeò tinguntur, & atri fiunt, vt vix recognoscantur, quem affectum opinabatur ille Auctor originari à vapore, qui eleuatus à terra, & totaliter diuersus ab eo, qui citra flumen cum aëre miscebatur, & propter sui naturalem siccitatem iunctam calori Solis, effectum illum in humana carne imprimebat, quem efficit ignis in ligno; & læuitas, & luciditas, quæ in Æthiopum cute apparet induci ab humido aereo, quod vulgo vocamus pinguedinem. Hac igitur de causa, concludebat ille, loci diuersitatem diuersimodè corpus nostrum afficere, & ideò determinabant Hispani, bella, quæ perpetuò fuerant in Perù, primo quidem inter incolas, postea verò inter eosdem Hispanos oriri à situ, & dispositione illius regionis. Quòd ergo dispositio situs particularis diuersificet humanas qualitates, & situs varius fiat non modo ratione diuersitatis climatum, verùm etiam multò magis propter diuersas situationes montium, planitierum, lacuum, fluminum, & marium; indeque euenit quod cum diuidatur Italia ab Apennino monte ab ortu ad occasum, atque eius extremitates geminis alluantur maribus habitatores magnam diuersitatem situum impleant, & proinde lingua euentu, facie, & moribus magis differat Italus alter ab altero, quam Polonus ab alio Polono, licèt Polonia extra vllam comparationem Italia sit maior: idq; eoquod regio tota sit plana, nec minimo quidem colle extuberans; quòd etiam dicunt accidere Tartariæ, non minus planæ, ac sit Polonia, aut Lithuania. Sed redeamus in Italiam. Qui loquuntur sine multitudine consonantium, ac dictiones conficiunt, (vt aiunt grammatici) puras, rationabiliter lenti erunt in discursu, & in actionibus quia valdè abundant humido, & citò

canescunt, & ideo regi sunt apti, legibus obsequentes, & valdè instabiles, & volubiles, ac mediocri in rebus deliberatione; & vt ita dicam, nimis prudentes, id est nimis ad omnia respicientes, quique dant potiùs signa timoris, quam contra, & tales vt plurimùm videntur esse Veneti. Quapropter iure quidam Auctor ridebat Florentinos, qui reformationem suæ Reipublicæ molientes animum aduertissent ad leges Venetas, cum tamen ingenia eorum nequaquam habilia fuissent ijs suscipiendis, atq; obseruandis. Quicunque igitur naturaliter loquens vtetur vocibus Venetizantibus, oræuè finitimæ, credi poterint in eo adesse multi mores, & dispositiones vti frequenter, & vniuersaliter reperiuntur in earum partium habitatoribus, quæ tales se manifestant, quales superius diximus. Et si quis diceret talem situm nequaquam debere esse originem tumidi animi, oriri id respōdebitur ab obstinatione, quę est vna ex speciebus superbiæ, orta ex siccitate illius humoris, qui vitalis appellatur à terra mari mixta producti. Et hinc est quod Insulani vt plurimum sint praui, perfidi, arrogantes, & superbi; sed multò magis omnium illi, qui habitant Insulas plenas montibus, aridas, & inaquosas, ceu Corsicam, & Sardiniam.

Et viceuersa disponuntur, illi, qui multis vtuntur consonantibus, quia a diuerso temperamento id oritur. Et propterea Germani concetrato calore, & præternaturali siccitate à multo calore producta abundantes, liberaliùs bibunt, & inde oriuntur illæ dictiones monosyllabæ, & plenæ consonantibus; & quia intrinsecus sunt valde calidi, quodam impetu minaci loquuntur, adeoque dictiones quasdam gutture, efformant. Hæc linguæ velocitas pariter inest Genuensibus, quia loca calida, sicca, & petrosa incolunt, vnde in paroemiam venit ipsorum montes esse sine lignis, ceu mare sine piscibus; quapropter locus calidus, & siccus efficit eos tamquam flammam, citos, volubiles, leues, ambitiosos, diuitiarum cupidos, cum sit de natura ignis ad se trahere, & occupare sibi proxima: & propter siccitatem tenaces, & parcos propriæ substantiæ, pecuniæque cumulatores; & hæ proprietates ambitionis, & elationis efficiunt eos seditiosos, & discordes, & tales qui natura difficulter possent habere subditos, neque admodum facilè liberos conseruari, nisi legum rectitudo, adquisita prudentia, & ratio, quæ in multis ex illis prædominatur ipsos regeret. Sed cæteri, qui latos Italiæ campos colunt, distantes à montibus, & mari, si respiciant Septen-

ptentriones, frigidi sunt participes, & item voces abreuiant, vtunturque consonantibus, cum naturalis frigiditas ijs interdicat explicare linguam distinctè omnes syllabas exprimere, quæ dictiones componunt, quod cernitur in Ferrariensibus, & eorum finitimis; & Romandiolæ habitatores qui monti magis accedunt, magisque frigoris participant, magis indistinctè loquuntur, verba magis abscindentes. Mediolanenses verò locum habitant humidum, & omnes illi colunt plagas valde lætas, & subiectas aëri crasso, propter vapores, qui assiduè eleuantur à terra, loquuntur quadam imbecillitate, & multos accentus addunt vltimis dictionum syllabis; quare etiam consequenter moribus sunt frigido, & humido temperamento conuenientibus. Sunt igitur, vt plurimum, staturæ longæ, quia humidū illos crescerefacit; cumque multi sunt, audaces, & elati; soli verò placidi, pacifici, ingenio obtuso, iudiciò debili, sed tamen magna memoria, & multa patientia: & si tam essent temperati, quam liberales; & familiari vsu cultiori, & humaniori, æquiparandi essent cuique politicæ genti. Porrò Etruriæ cultores, si collibus accedant, à multitudine quidem consonantium abhorrent, sed valde vtuntur aspirationibus, & gutture loquuntur, more Hebræorum; namque cum montem habitent non minus meridiei expositum, quam Hierosolyma nec minus quam Sion saxosum, iure habent etiam accentus Hebraicis similes, atq; conformes, proindeque sunt solertissimi propriæ commoditatis amatores, & propterea parum humani, liberales, & grati: & licèt sint adeo iudicio præditi, & callidi, malè tamen conueniunt, & malè concordant, cum nimis subtiliter quisque res suas moliatur. Illi autem qui habitant planities a mari remotas, veluti qui incolunt principium oræ Senarum maritimæ, cum sit ibi aer calidus, & humidus, participant quoque huius complexionis, & propter calorem libenter aliena desiderant, & propter humidum, cum ea obtinuerint, retinere nesciunt, & naturaliter iudicio carent, & solertia, sed vt aiebat Virgilius

Congestis gaudent prædis, & viuere rapto.

Hæ igitur sunt differentiæ, quæ in regionibus apparent; ac varietas prolationis earundem dictionum forsan inde oritur, quod in omnibus locis vnde distinguitur commercium à maribus, fluminibus, & montibus, loquutio etiam distinguitur, & prolatio differt, & hæc differentia præsertim cernitur duobus in locis, idest sub Æquatore, & sub quadragesimo quinto gradu

Zonarum temperatarum; cuius ratio forsitan est, quòd vbi Libra æquilibratur, quodlibet minorum alterutram partem inclinat, indeque est, quòd in Peruuia tot differentias efficiant montes, planicies, & mare. Sed quod attinet ad terminationem dictionem, sciendum est quod eas terminare ritè, & iuxta illud quod vsus acceptus communiter iubet, ostendit hominem aliqualiter intelligentem, & viceuersa quilibet error in terminatione, vel constructione ostendit hominem, ira, dolore, vel timore affectum, aut parum in literis versatum, & exercitatum. Atque hæc circa voces, & earum terminationes dixisse sufficiat.

Quidnam à phrasium diuersitate colligi possit. *Cap. VIIII.*

PHrasis, seu locutio est in triplici discrimine, scilicet propria, translata, & figurata, propria vtimur in doctrinis, & quando aliquid seriò agimus, & conuenit generi deliberatiuo, & ijs, qui aliquid narrant. Translata, & figurata duobus alijs inseruit generibus, & explicandis conceptibus, qui ex irascibili, aut concupiscibili appetitu oriuntur. Fit ex tribus hisce genus quoddam, quo vtuntur Poëtæ, & omnes alij, qui aliquid sublimi genere dicendi tractare intendunt.

Cum phrases proprijs dictionibus constabunt, ac sine illis ornamentis, quæ à Græcis, & Latinis Schemata dicuntur, tunc dicemus scriptorem eis vtentem esse quietum, liberum à quibusq; passionibus, mediæ ætatis, minimè superbum, aut arrogantem, animo moderato, & fideli, & cum quo quisque possit suos sensus, exprimere, & videmus, vt plurimum inferiores, & egentes dum petitiones exponunt vti locutione propria, vt sæpe est apud Virgilium in narrationibus. Sed si locutio erit translata, iuxta translationes poterint etiam cognosci qualitates vtentis; immo fortassis nullus est sermo magis id ostendens translatione, cum enim ea sit quodammodo similitudo, vel saltem orta ab ipsa, qualis est similitudo, talem, & ipsa se exhibet. Cum igitur ordinariò similitudines capiantur à rebus cognitis, & quisq; benè cognoscat res suæ professionis, accidit vt Metaphora, & Translatio ostendat esse, exercitium, & naturam personarum, quia, vt ait Ouidius

Nauita de ventis, de bobus tractat arator.

Quia ergo translationum aliæ sunt viles, aliæ nimis obscuræ, quæ magis accedunt ænigmati, quam allegoriæ, quæ est quodammodo excessus translationis; & harum aliæ sunt mediæ, rursusq; harum, aut nobiles, aut ignobiles, ideò dicemus vilem, & abiectam translationem, à rebus inhonestis captam arguere scriptorem turpibus moribus malè educatum, intemperantem, inuerecundum, inconsideratum, & illum cui scribit nauci facientem, atque eum habentem, aut valde familiarem, aut parum dignum qui ab eo magni fiat. Et de aliquo habente quandam ex his proprietatibus, poterunt argui etiam illæ, quæ his consequuntur, scilicet quod libentiùs iocetur, ludo delectetur, sit indignabundus, sed citò quiescat, quod non sit multæ ætatis, nec filios habeat, & præsertim virgines fœminas, & similia, quæ à superiùs dictis dependent. Propter vilem translationem qua Carus vsus fuisse videtur quando Galliam vocauit *Conca*, dicemus talem esse plebeium, non nobilem, vel in delicijs nutritum, sed pauperem, & inter inopias educatum.

Sed rectè metaphoras iudicanti opus est, vt animaduertat id, quod dicitur non modò, verum etiam ratio, & finis, qui ad id dicendum impellit. Et an loquatur detrahendi, & obtrectandi gratia, aut ioco, aut ira, aut alio affectu; an verò quia ita est consuetus loqui, & hic est suus mos, vt tali locutione vtatur; quod cum ita fuerit, tunc facilè credere poterimus qualitates animi, phrasibus respondere. Sed si acciderit scriptorem explicare intentionem suam paulisper poeticè, &, inflato stylo, sequitur, vel parū pollere iudicio (ne dicamus esse furiosum, & passionibus nimis subiectum) taliq; pacto scribere solent amantes, & quia quatenus tales sunt semistulti, ideo illis cōueniunt isti modi, & ita etiam respōdebant antiqua Oracula, quæ etiam, vt magis recederent ab vsu ordinario, versibus loquebātur. Credibile est igitur scribentem similibus metaphoris Solis, & Syderum esse (vt dictum est) hominem inflatum, putantem, se multa scire, chimæris plenumque, insatiabilem, nimis loquacem, culpantem aliena facta, dictique contemptorem periculorum cum longè sunt; sed vilem cum adsunt, talemque, qui Deum non noscat, nisi in necessitatibus. Has proprietates multæ aliæ sequuntur iuxta appetitum, videlicet esse helluonem, quia rari sunt blaterones, qui piloso corpore, non sint, & ore amplo; & isti vt plurimùm sunt valdè voraces, & propter dictas rationes curiosi, & quæsitores alienarum rerum. Sed animaduertendum est ab vni-

ca

ca metaphora, qua aliquis vna vice vtatur non posse fieri tale iudicium, quia, vt ait Aristoteles, vna Hirundo non facit Ver. Qui verò allegorizant, atque ænigmaticè loquuntur cum difficulter alio modo scribere sciant, sunt turbido intellectu, atque confuso, qui sæpè semetipsos non intelligunt, & in hoc tam parum scientes, vt nesciant se nihil scire; & propterea natura libenter contradicunt, iudicio carent; sunt in proprijs cogitationibus pertinaces, indiscreti, morosi, pleni quodam genere odij, & indignationis, erga homines, quæ eos reddit, rusticos, inciuiles, & parum amabiles. Has igitur, & similes proprietates in ijs frequenter apparebunt, qui vti consueuerunt oratione translata, aut suas scriptiones multis inferciunt metaphoris. Sed qui vtuntur metaphoris propinquis, communibus, vulgari vsu acceptis, atque ita planè, vt iudicio præditus lector nihil inibi agnoscat particulare, atque distinctum ab vsitato loquendi genere, isti erunt discreti, iudicio pollentes, callidi, actiui, practici, neque oderunt, neque dispositi ad amandum erunt, absque occasione, eruntque ciuiles, sed potiùs auari, quam contra, & hac de causa fidem fallent aliquando, mendaces erunt, & pleni excusationibus, libenter litigantes, & propter pecuniam non longè aberunt ab aliquo illaudabili facinore perpetrando.

Quodnam iudicium ferri possit ex figurata oratione.
Cap. X.

Figuræ, quæ in locutione cadunt sunt in duplici discrimine, & aliæ quidem orationis sunt, atq; à Græcis Schemata dicuntur, ceu Synecdoche, Zeugma, Epanaphora, Epanalepsis, &c. Aliæ verò sunt conceptuum, & dicuntur tropi, ceu Tapinosis, Hyperbole, Paroemia, Ironia, Antiphrasis, & cæteræ, quæ à Rhetoribus afferuntur. Vt igitur antea loquamur de figuris orationis, animaduertendum est harum alias esse adeò vsitatas, & populares, vt parum, aut nihil ex ijs inferatur; quapropter si cum dixero, Vxor mea, & ego benè habeo, vtar zeugma, aut alia simili, manifestum est me non magis ex hoc, quam ex consueto, & proprio loquendi modo quidquam collecturum. Sed vt etiam aliquid de hoc dicamus si priuatam nobis scriptionem legere contigerit, multis in constructione figuris refertam, adeitque

ritque Epanodus, replicatis multoties, & non artificiosè vocibus, censebimus scribentem esse minima memoria, aut non animaduertentem, vel quod affectu graui occupatus sit; aut quod non consideret quid loquatur, vti Petrarcha

Carmenta, e Pico vn già de nostri Regi

Hor vago augello, &c.

Apparet, igitur duos proponere, sed de vno tantum loqui. Paradiastole propterea cogit nos dicere ea vtentem esse cacozelia, affectum, & ingenium, ac literas ostentare velle, naturaliterque inflatum, & minimi iudicij, cum his modis præter rem vtatur. Dixit Petrarcha

La sera desiar, odiar l'aurora, &c.

Antiphrasis eandem cacozeliam, hominemque vanum esse, veluti si dixero

Io chieggio à morte, incontro à morte Vita.

Metalepsis, hoc est Variatio, valdè communis in Bononia Vrbe, ostendit hominem in seipso confusum, qui se scire putet stolidum, & sui magis quam par sit amantem. Consistit in variatione discursus, & in transitu ad res disparatas, absque medio, vti Petrarcha qui laudans oculos Lauræ, hæc protulit

O Fiumi, ò Selue, ò Fonti, ò Campi, &c.

Et alibi

Da i bei rami scendea

Dolce ne la memoria.

Similiter Apostrophe, quæ est conuersio ad aliquid differens ab eo, de quo loquimur, vel animatum, vel inanimatum; vel presens, vel absens, easdem qualitatem ostendit. Exemplum habemus apud Petrarcham.

Da vn viuo fonte ogni poter s'accoglie;

Ma tù perche il consenti, ò sommo Padre?

Minus admodum vituperantur Syllepsis, & Prolepsis, & valdè minorem ostendunt cacozeliam, & vanitatem scribentis, præsertim cum parcè fiunt. Quod ita non dicam de Synechdoche, nec de Oppositione. Zeugma in principio, medio, aut fine, vti figura frequentissima, & ceu per ora omnium hominum, non præbet ansam sinistrè de scriptore iudicandi. Hac vsus est Petrarcha ibi

Non nè stanza, è sasso in questi monti.

& ibi

Con Amor, con Madonna, e meco garro.

Sed

Sed vt vniuersaliùs loquamur, neque exorbitemus à proposita tractatione. Dicimus phrases figuratas passiones rationalis partis respicientes nobis ostendere, quomodo ea disposita sit, & v. g. Hirmus qui est ordo continuatus orationis, quæ sub vnico verbo regitur, denotat eo vtentem quietum animo, & mediocri iudicio, & consequenter mansuetum, & benignum, quo dicendi modo vsus est Petrarcha ibi

Le Stelle, il Cielo, e gl'Elementi à proua.

Contrapositio, quæ dicitur à Græci Antitheton ostendit hominem aliqualiter indignabundum, sed tamen callidum. Vt in illo.

Pace non trouo, e non hò da far guerra; &c.

Similiter Chronologia, Topographia, & similes ostendunt quale nam sit ingenium, & iudicium scribentis, si enim poeticum redolent vanum, & elatum hominem manifestant, si imperfectæ, debili iudicio, & vno verbo ab earundem essentia arguitur qualitas principii, vnde prodeunt. Figuræ Polysyndeton, & Asyndeton irascibilem indicant, suntque in vsu exaggeratione, & amplificatione eorum quæ narrantur; quapropter si abundantiùs, & frequentiùs, quam par sit appareant, indicia sunt sunt iracundi, superbi, & inflati hominis; prima vsus est Petrarcha dicens

Vedi, odi, leggi, e scriui, e parli, e pensi.

Et altera.

Santa, saggia, cortese, honesta, e bella.

Aposiopesis, siue reticentia tripliciter oritur, à multa ignorantia, aut ab ira maxima, vt in Neptuno apud Virgilium, aut à verecundia, quia propter hanc honestæ mulieres multa silent; ira vero non penitùs rationis expers imperfectè aliquando suos explicat conceptus. Hæc etiam vtitur Hypallage, vni tribuendo, quod alteri competit veluti, cum Petrarcha dixit

D'vn magnanimo cerchio.

epitethon Popilij tribuens circulo. Faciunt quoq; Imprecatio, & Execratio, aut preces minis permixtæ ad irascibilem, & ab his dignoscitur alieni animi perturbatio. Homioteleuta, seu quæ vulgo dicimus *Rime* in soluta oratione, necnon Parecheses, aut paronomasiæ vulto *Bisticci*, opera sunt concupiscibilis, ostenduntq; hominem scurram agentem. Et si quæ figura in scriptione, aut in ciuilium praxi exulare oportet, harum proprium est. At Prosopopeia, quæ loquentia inducit inanima,

est adeò insolens, & longiqua tantumq; abest à stylo epistolico, vt absolutè sine iudicio reputandus veniat, qui sæpè ea vtitur. Responsio obiectionibus tacitis derisiones, interrogationes cum dubitatione, quæ dicitur Diaporesis, & Dialogismus signa produnt importunæ mentis perturbationis, & hominis angustiati, infelicis; & videntur vltimæ reperiri in ore valde idiotarum, & irresolutorum, ambæque sunt frequentes apud vulgares Lombardos: & sicut prudenter collocatæ sunt lumina orationis, ita nihil faciunt, imò contrarium potius, quando ijs quis vtitur præter rem. Solœcismus, & Barbarismus, quæ vitia sunt orationis, ostendunt ignorantiam habitu confirmatam pauco iudicio coniunctam. Impropria loquutio, seu Acyrologia propria est iræ; amorisque Venerei qualitas. Parison, & Perissologia ab amantibus procedunt, cum ab affectu, aut anxietate agitantur. Amphibologia non studiosa oritur ex ignorantia, ex pauco iudicio, & ex dubietate, & hinc oritur Eclipsis. Periphrasis verò illi opponitur, quæ rem longiùs iusto deducit, estque propria blateronum, vanorum, & arrogantium. habemus exemplum apud Petrarcham

Già fiammeggiaua l'amorosa stella.

Tapinosis, quæ semper res deijcit, ostenditque minoris, ac sint, est qualitas dubiosi nocentis, iniuriosi, desperantis, deniq; eius, qui minoris res æstimet, ac sint. Hac non minus, Lyptote vtitur superbus, in enarrando aliena; à vili, & elato in pertractando res proprias. Cacophonia ostendit hominem auribus, & iudicio carentem, sicuti etiam epistolæ, quæ per accidens conceptus ostendunt impuros, & ab honestate alienos. Hæc igitur ita vniuersaliter tactæ sunt qualitates, quæ ex figurata oratione conijci possunt.

Quanam per Figuras conceptus, Tropos appellatas, significentur. Cap. XI.

TRopos dicitur illa figuræ species, quæ conceptus propria est, adeo, vt in quacunq; lingua transiens eadem maneat. Modo quia hæ magis animæ accedunt, quæ principium est actionum omnium nostrarum, ac proprietatum, rationabiliter magis naturam scribentis quacumque alia manifestant. Et idcircò videntes scriptorem vti Paroemia, id est iocis, & salibus, vt illo

Pro-

Prouerbio. *Ama chi t'ama, è fatto antico* &
Mal si conosce il fico.

Poterit manifestè argui scribens vafer, & iudicio pollens, si modo ad rem eos adhibeat, & conseqnenter discretus, diligens, industrius, & cæterarum similium qualitatum, quoad intellectum. In reliquis grandæuum, temperamento melancholico, gracilem magis, quam ventricosum; talis enim est dispositio iudicio præditorum: Item, & in amore, & in odio ardentem, sericordem æque, ac inuidiosum, & reliquorum, quæ hanc crasim comitari solent. Si frequentem videamus Carientismum, qui dura, & aspra emollit, vti si latro, vel sycophanta vocaretur vir, qui alieno ære commodùm vtitur, iudicabimus scriptorem modestum, mitem, amabilem, discretum, comitem, & qui libentius fugiat odium proprium, & alienam offensionem. Comparationes (iuxta Aristotelem) à metaphoris discrepant, & quales ipsæ fuerint, personas iudicabimus, etenim non decet nobiles comparationes in ore plebeiorum reperiri. At comparationes in epistolis, & priuatis collocutionibus parum conueniunt, nam dictum est his propriam esse propriam locutionem; & si fortè adsit comparatio, oportet vt sit potiùs tacta, quam expressa; & nomine comparationis nunc intelligo omnem æquiparationem, quæ cadere possit inter duo, quæ in eadem, aut opposita qualitate vtcumque participent. Comparatio rectè facta, quandam ingenij viuacitatem, & prontitudinem imaginatricis ostendit, ideò probabile est tales veloces esse in actionibus suis, copiosos in agibilibus, & consequenter biliosos, ac melancholicos. Notant scriptores, & præsertim Victorius, non vacare vanitate vti comparatione in familiari discursu; nam ostenditur quædam superioritas, ac magistralis auctoritas super his, quibus scribitur, aut loquitur aliquis; quod odiosum est. Periphrasis necessaria est cùm parum honesta tractantur, aut parum clara, & caremus verbis exprimentibus: & in his casibus ea opus est, atque vti laudabile, cum quandoque alloquimur, aut non cognoscentes propria rerum vocabula, aut ipsa sunt parum conuenientia: velut si dicere debeam aliquam corporis partem, cuius nomen non benè sonet, illam circumscribam, & pro sura, aut tibia, dicam partem cruris carnosam, aut partem anteriorem eiusdem. Sed in quacumque alia occasione quicumque Periphrasi vtitur, se ipsum inopem verborum, parumq; in vocibus versatum demonstrabit; & hoc est melancholici pro-

prium, qui non reperit rerum nomina, atque adeò minus, quo magis opus vrget, & in id laborant; quapropter qualitatibus, melancholiæ consequentibus præditus erit. Idem denotat Catachresis. Sed Metonymia è contra splendorem affert orationem, velut etiam epitethon, vel adiunctio, cum otiosa non est hominem ostendit, eloquentem, diligentem, promptum, ingeniosum, sed superbum, arrogantem, & ijs qualitatibus, quæ crasim biliosam consequuntur, donatum. Qui sæpius vtitur Hyperbole, inflatus, blatero, ignarus, mendax, & adulator apparet; denique is est, qui homo ferè nihili, se magnum existimat virum. Parenthesis, Turbatio, seu Hyperbaton, Synthesis, & Hysteron proteron similesque aliæ confusum, & inordinatum iudicium indicant, si frequentes, & non apposité appareant. Sed Emphasis loco, & tempore debito, hominem affectu plenum indicat, & si id de quo agitur hanc non requirat, scribentem indigitat, valdè callidum, audacem, promptum, naturaliter eloquentem, seditiosum, & aptum ad tumultus excitandos. Figuræ quæ Icones, Parabolæ aut Paradigmata vocantur, raró locum habent in familiari sermone, quia eas non decet versari, nisi in ore virorum excellentissimorum, doctorum populorum, & vulgarium; nec priuatus poterit eas citra ruborem verecundiæ vsurpare. Apotheosis, vel Deificatio, qua quis super Astra ponitur, licèt pro mortuis tollerari possit, attamen cum viuis nimium habet adulationis, & nimis est (vt ita dicam) quid hyperbolicum: credique potest hunc loqui magna spe, & minimo cerebro. Nunc verò quoniam ex supradictis oritur Characteris seu styli diuersitas, de his parumper verba facientes assumptum nunc terminabimus.

De qualitatibus, quas ex stylo, seu Charactere scribentis colligere licet. Cap. XII.

QVemadmodum nihil aliud est, quod nobis ostendat, & in qua magis niteant scriptoris qualitates, & mores eiusdem veluti stylus, ita nihil aliud est adeò difficile cognitu, ac ipse; & præsertim eius difficultas consistit in notitia assignanda diuersitatum rationis inter hunc, & illum: neque mihi videtur exemplum magis eius essentiam demonstrans, ac humana facies. Habent e.g. omnes iuuenes formosæ speciosam faciem, sed mul-

tum

tum discrimen est inter vnam, & aliam: & licèt dignoscatur istud discrimen, non tamen ita facile est assignare quodnam id sit. Sunt styli, seu characteres (vt alias ex Cicerone diximus) tres, Magnus, Mediocris, & Humilis; Demetrius Altum appellat magnificum; humilem, tenuem, mediocrem verò diuidit in Ornatum, & Grauem; & quilibet postea varijs, ac proprijs dicendi formulis exornatur. Manifestum est igitur stylum hunc aptum esse ad demonstrandas multas scriptoris affectiones, quemadmodum facies. In differentijs suis sunt difficiles cognitu; & ad dignoscendum vnde oriantur istæ stylorum varietates animaduertendum est, quod sicut non modò diuersa elementa diuersas generant syllabas, verum etiam situs earum mutatus similiter eas diuersificat: quapropter dicebat quidam Philosophus easdem litteras Tragędiam, & Comędiam componere: ita etiam diuersa verborum syntaxis valde stylum diuersificat, & modum scribendi. Quare, cùm quinque sint, nimirum Litteræ Syllabæ, Dictiones, Orationes, & Conceptus, manifestum est variationem alicuius antecedentium semper varietatem efficere in consequentibus. Orationem, hoc loco dico, quam Demetrius periodum dixit, quæ inter duo puncta firma clauditur; &, vt dixit Aristoteles, conceptum integrum constituit, cui intellectus audientis adquiescit. Potest comprehendere periodus, iuxta Demetrium, ab vno ad quattuor membra, suntque conceptus stylorum respectu, quemadmodum homines respectu vestium. Nobilis, habitu rustico, facie tamen nobilitatem retinet, & ita se habet conceptus altus, & nobilis, tenui comprehensus stylo; & pariter humilis conceptus, altis, ac nobilibus verbis ornari potest, vt Virgilius fecisse apparet in Veneris, & Vulcani, atq; Aeneæ, & Didus congressibus. Potest etiam fieri, vt sit quisque iuxta propriam conditionem indutus; & similiter quisque conceptus, modo dicendi sibi apto, expressus. Obseruant vestium artifices, vt iuxta qualitatem iisdem vtentis Phrygio opere, vel segmentis decorentur; similiterque in exponendo conceptu proprio, secundùm propriam essentiam ornari potest schematum diuersitate; atque his, stylus variari. Sed relictâ Rhetoribus hâc consideratione, dicemus, Stylum Altum epistolæ non conuenire, neque Mediocrem, secundum eam partem, quâ ornatus vocitatur; risu enim dignus esset qui hoc vteretur stylo in priuatis rebus cum priuato tractandis, quapropter de graui, atque humili differentes, dicemus grauem, aut esse æqualem,

lem, & iste dicitur manifestus, & planus, aut difficilis, & obscurus: inæqualis, aut prolabitur in humilem, aut extollitur ad altum, & ornatum, & conceptus qui exprimuntur, vel illum decent, vel non: suntque aut cum ratione, aut præter rationem; & si præter rationem, aut propter effectum, aut propter mores. Humilis ipse quoque secatur in demissum, & vilem, amboque aut sunt æquales, aut inæquales, talesque, aut ob res, aut ob verba. Hæc igitur ea stylorum diuisio est, quæ nostræ intentioni accomodatur. Super est ergo vt videamus quid possint ita vniuersaliter nobis ostendere. Si itaque stylus erit æqualis, grauis, & clarus, inferri potest scribentem esse ratione, iudicio, ac literis prẹditum, benè educatum, affectu plenum, veridicum, poteritq; probabiliter dici hunc esse potius parum, quam liberalem, consideratum, honestum, & modestum; credibile quoque est non esse iuuenem, neque fœminam, sed hominem quietum, grauem, & seuerum. Stylus hic proprius est homini inter magnates constituto, vt in magistratu, quos decet semper sine affectione loqui, neque ab honesto discedere. Ita in Agramantis concilio producitur ab Areosto Sobrinus.

Sed si obscuritas huic stylo iungatur, credi poterit scribentem quidem esse grandæuum, sed literis, ac iudicio vacuum, affectuque quopiam plenum, parum consideratum, confusum, timidum, ac vilem; nam timor valde prohibet expressionem conceptuum, eosq; confundit, ceù Dido apud Virgilium, quæ incipiens loqui tacebat, quod etiam expressit Petrarcha ibi

Perche io t'habbia guardato di menzogna.

Si grauis erit, inæqualisq; ornatum versus, vt illi faciunt, qui figuratis modis vtuntur præter vulgatum morem, cum id sit nescio quid Poetæ redolere, ostendit hos probabiliter esse valdè vanos, & parum iudicio pollere non cognoscentes quid deceat, dum quærunt famam sapientium, & litteratorum. Et vt plurimùm in hunc decidunt stylum iuuenes, amasios agentes, absque consideratione vtentes translatis hyperbolicis, & formis, quibus se notificant, sine iudicio mendaces, cacozelicos, & parum modestos. Sed cum styli inæqualitas declinat in humilem, iste vltra prædicta erit homo ætatis prouectæ, & sine amoris, vel vanitatis passionibus, non tamen sine timore, vilitate, & pusillanimitate.

Quid nobis indicet stylis humilitas. *Cap. XIII.*

CHaracter humilis, æquè, ac mediocris, atque altus, in suo genere laudabilis est, nec minùs difficile est eum exactè seruare, absque quod in vilem decidat, qui est oppositus illi. Si stylus erit verè humilis, sicuti est ille, quo vsus est Bernia loquendo de Anguillis, & de Carduis, & Maurus pariter in capitulis suis, fueritque similiter æqualis, ceù habent citati Auctores, & ceù ille, quo vtuntur, vel vti deberent scriptores scientiarum, si modò cum subiecta materia concordarit: nam styli, vt dictum est, habent rationem vestium, respectu personarum ijs indutarum, rationabiliter pronuntiare poterimus scribentem iudicio præditum, expertum, modestum, hilarem, & cuiuscumq; passionis expertem, ætate mediocrem, minimè arrogantem, elatum, aut ambitiosum, & alijs similibus qualitatibus, quæ animum quietum, & pacificum comitantur. Si verò stylus fuerit humilis, atque inæqualis ille verisimiliter erit ignarus, paruus, versipellis, malitiosus, mendax, & similiter eodem penitùs modo, quo Brunellus ille producitur ab Areosto. Nec valdè distat, ab humili, & inæquali (licet Poeticè vsurpetur) ille, quo idem vtitur Areostus, cum Pinabellum inducit, Bradamantem alloquentem. Si autem stylus erit humilis, & vilis, id esse potest, aut ratione rei, cuius agitur aut ratione qualitatis personę scribentis. Conceptus, qui ex rebus oritur ex tali consurgens charactere paullum iudicij scriptori inesse denotat, cum sit artis proprium corrigere, & velare turpia; quapropter negligentem, & ignorantem id facere, sequitur, iudicio, & honestis moribus carere. Scriptor spurcissimus dialogorum Pippæ, & Nannæ, materia stylum deiecit, nec turpitudines verbis, tegere curauit. At interpres, Achillis Tatij Alexandrini, honestè etiam turpissima narrare potuit. Cæterùm cũ vilitas non oritur ex re, sed ex personâ, quæ agit, necesse est dicere in hoc casu scriptorem esse verè hominem infimi subsellij, scientia, ac iudicio carentem, idiotam, & ex fæce plebis, valdè subiectum iræ, pusillanimem, sine ingenuitate, & veritate, & quales vt plurimum viles cernimus personas, & male morigeratas. Sic igitur ex dictis cuilibet manifestum esse potest in epistolis familiaribus ab hominibus

scriptis

scriptis multas apparere qualitates, tam animi, quam corporis, quæ ex presentia, atque viua voce dignosci solent; n eque à vero abesse id quod dicebat Nicetas Choniates historicus Græcus fuisse tempore Emanuelis Imperatoris quendam ei à cubiculo, qui apertè nouit, & notauit in Epistola Andronici Imperatori inscripta, licet humillima, in scriptore superbiam maximam, ferinam crudelitatem, animum tirannicum, & dolos subtilissimos; quapropter cauendum esse, ne dictis eius fideretur, qui decipi nolebat; quod omne, experientiâ notum, & confirmatum fuit. Non mirandum est igitur, si aliquis dixerit, in priuatis scriptionibus mores, cogitationes, & qualitates scribentis enitere. Et hæc dixisse sufficiat ad excitandos animos virorum iudicio pollentium, vt fiant cognitores eius, quod leuite r in his paginis delineatum est; quod fortasse perfectum erit, cum aliquid àddetur circa Conceptus.

De Conceptibus (vt vocant,) & eorum natura, & significatione. Cap. XIIII.

Mirandum non erit, si cùm Conceptus, qui in epistolis explicantur, dilucidius, phrasibus, ad characteribus, qualitates scribentis demonstrent, attamen minùs de ipsis verba fiant in hac tractatione, quam cuiuslibet rei ad constituendam epistolam, nam cognoscere passiones, atque proprietates animi alicuius ex eius conceptibus, est veluti noscere patrem per filium, vel (vt melius dicam,) Solem per radios. Si igitur facillimum istud est, scilicet quod Conceptus declaret proprietas, & mores illius, qui eum explicat, & quod ars, & virtus, indignantur laborare circa facilia, & ex triuio, nouum non apparere par erit si parum, aut nihil materia conceptuum pertractabitur. Conceptum voco, illam mentis nostræ operationem in quâ vt plurimum consistit compositio, aut diuisio, vt Philosophi autumant; aut etiam per Cōceptum intelligere possumus illam animi passionem, quæ apta nata est exprimi per voces significatiuas, quas vt quisque audiuerit, intelligit, & illis acquiescit. Et vt plurimùm Conceptus concluditur periodo; & indicium est eius finis, cum punctum apponitur. Conceptum alij sunt proprij, alij verò figurati; Conceptum proprium voco illum, qui præcipuè repræsentat rem prout illa est; vt si dixero, Petrus flet,

iste

iste est conceptus proprius, & verba, quæ illum mihi explicant, efficiunt in me apertam cognitionem status, & naturæ ipsius, qui illum profert, absque alio discursu, aut impedimento. Sed si dixero, Fluunt lacrymæ de facie Petri, aut Petrus magnam vim aquæ emittit ex oculis, iam sunt isti conceptus figurati, nempè vnam rem dicentes, & aliam significantes. Quum igitur conceptus simplex est, & sine arte scriptum, scribentem pronuntiabimus ingenuum modestum, quietum, iudicio prædi- tum, vanum honorem, æque, ac vanum opprobrium spernentem, atque probabiliter dicemus illum esse inter senem, iuuenemque, atq; à iocis, scommatibusq; abhorrentem. Conceptus figurati illi sunt ad quos explicandos aut antecedentia, aut consequentia, aut repugnantia, frequenti veniunt in vsu; ita vt dum vnum dicitur, aliud intelligitur, quod aliquo modo, aut repugnat illi, quod fert animus, & quod ab alijs volumus intelligi. Vt cumque sit, conceptus viles, triuiales, & vt ita dicam plebeij, rarò aut nunquam cadent in animum nobilis, & ingenui; & conceptus inflati, superbi, & minis pleni, ac mala voluntate ostendunt pariter eos, qui ijs vtuntur, tali animo esse. Rarum quoque est hilares conceptus in mœstis reperiri, & eos qui molesta significent, animos scribentium eosdem lætos esse; non tamen vt propterea negetur possibile esse, vt homo natura hilaris morosa, & displicentia loquatur, sed quidem asseritur hilarem loquendo res vt cumque molestas explicaturus eas diuersimodè à mœsto. Et licet materia omnis, atque subiectum, de quo pertractatur luctuosa, & flebilia existant, attamen apparebunt particulares periodi ratione quodammodo grata explicatæ, atque in paginam deductæ: quod perspicuum est legentibus poëmatia Berniæ, qui etiam quando magis conatur seria loqui, grauia, atque seuera, tunc magis videtur cogere in quandam ridendi voluntatem lectores. Et veluti aqua, quæ hyeme pluit, simulque æstate eadem aqua est, & ambæ madefaciunt, nihilominus quoniam alia est natura æstiui cæli, & alia aëris hyberni, a quo producuntur, ita euenit etiam vt diuersimodè, à terra, & ab animalibus recipiantur. Repeto igitur id sufficere, vt personæ à suis conceptibus cognoscantur, præter enim rationem admodum est vitiosum, & inhonestum habere conceptus magnanimos, ac nobiles, atque in mentem rustici illustres oriri cogitationes. Vt forsitan qui dixit loquelam nostram manifestos nos facere, magis respexerit materiam, & conceptum

quam phrases, & voces, nam etsi hæc immediatè patriam, locumuè natiuum, aut nutritium loquentis manifestant, perindè etiam conceptus, mores, & passiones animi loquentis patefaciunt. Quapropter si aliquem audiemus qui in colloquutionibus sæpe, & cum voluptate mulierum, aut lucri, aut vltionis meminerit, sanè probabile est hunc luxuriosum, auarum, iracundumuè iudicari. Deniq; verum est quales filios, tales etiam esse patres, & qualis est modus, & qualitas conceptus in animum nostrum cadentis, talem etiam esse loquutionem. Quòd si aliquis dixeris esse quidem necessarium, cum in duabus personis eadem sit voluntas, atque appetitus, in ambabus, quoque inesse eundem conceptum, & eandem cogitationem, atque ideò non posse rationabiliter ex cogitationis diuersitate argui diuersitatem, aut cõuenientiam personæ, nam duo sunt quidem diuersi, sed eandem habent voluntatem, atque cogitationem; his ego respondeo, nos videre duas Pomorum eiusdem speciei arbores, puta Apiorum vel Roseorum producere æqualiter Poma Apia, aut Rosea, & tamen hæc valdè differrè inter se odore, colore, atque sapore, cum in montanis arbor hæc orta sit, illa vero in planitie; hoc pomum in ramo orientem Solem illud verò in occidentem respiciente productum. Si igitur natalium, locorumque diuersitas tantam varietatem facit in rebus adeò duris, & terrestribus, quemadmodum sunt arbores, & poma, rationabiliter multò maior erit illa varietas, quæ minori occasione fiat in animis, & spiritibus humanis suaptè natura præter omnem fidem aptis ad quamcumque minimam impressionem suscipiendam, susceptamque retinendam. Præterea tam etsi duo sint eadem prorsus cogitatione, & conceptu vniuersaliter, numquam tamen eodem modo, iisdemque verbis, & periodis particulariter illum explicabunt, quod apparet dilucidè non solum in geminis auctoribus qui eandem rem pertractauerint, verùm etiam si bini homines idiotæ, & ex vulgo qui interfuerint ambo alicui facinori fuerint interrogati, numquã eodem penitus modo totaliter ennarrabunt, itaut inter eos non appareat quædam diuersitas; qua mediante perspicuum sit duos fuisse, non vnum, qui facinus illud recitauerint.

Sic igitur ex supradictis, & ex his, quæ in hoc postremo capite addidimus, manifestum est (ni fallor ego) possibile esse ex scriptionibus, verbis, atque cogitationibus alienis, elicere non paruam cognitionem personæ scribentis, aut loquentis.

INDEX CAPITVM
De signis ex Epistolis.

Proemium. pag. 215
Epistolam missiuam multam posse exhibere cognitionem morum & qualitatum scriptoris. Cap. I. 216
Qualisnam debeat esse scriptio, ex qua naturam, & mores scriptoris liceat coniectari. Cap. II. 217
Quænam corporis, animique proprietates dignosci queant, in Epistola perlegenda. Cap. III. 220
Dispositionum prædictarum alias per se in Epistolis apparere, alias vero consequenter. Cap. IV. 222
Quibusnam instrumentis, ac medijs cognoscantur animi, corporisque qualitates. Cap. V. 223
Quænam sint significationes, quæ ex figura characteris conijci possunt. Cap. VI. 224
Quid indicet diuersitas orthographiæ, & interpunctionis. Cap. VII. 226
De significationibus, quæ ex vocum diuersitatibus eruuntur. Cap. VIII. 228
Quidnam à phrasium diuersitate colligi possit. Cap. IX. 233
Quodnam iudicium ferri possit ex figurata oratione. Cap. X. 235
Quænam per figuras conceptus, Tropos appellatas significentur. licet. Cap. XI. 238
De qualitatibus, quas ex stylo, seu charactere scribentis colligere. Cap. XII. 240
Quid nobis indicet styli humilitas. Cap. XII. 243
De Conceptibus (vt vocant,) & eorum natura, & significatione. Cap, XIV. 244

INDEX

Eorum, quæ in Tractatu de Signis ex Epistolis continentur.

A

AEthiopes quare nigri. pag. 230
Antiphrasis quid significet. 236
Antitheton quid significet. 237
Apostrophe quid significet. 236
Aposiopesis quid significet. 237
Apotheosis vel Deificatio quid significet. 240

B

BArbarismus quid significet. 238

C

CAcophonia quid significet. 238
Character quid sit, & quales eius partes. 219. & 223
Character quid significet. 224
Character piger quid significet. 224
Character piger inequalis, cum lineis obliquis quid significet. 225
Character velox, & inequalis hoc est cuius litteræ aliæ crassæ, & aliæ tenues sunt ex habitu Scriptoris quid significet. 225
Character velox, æqualis, benè formatus, quid significet. 225
Character turpis obliquus, sed intelligibilis quid significet. 226
Character valdè paruus quid significet. 226
Character longus cum subtili tarditate quid significet. 226
Carientismus quid significet. 239
Catachresis quid significet. 240
Colloquutionibus cognoscendi conceptus, & mores animi. 246
Comma quid significet. 227
Conceptus quid, & quotuplex sit. 224. 244. 248
Conceptus humili stylo expressus quid significet. 243
Conceptus simplex, & sine arte qualis, & quid significet. 245
Conceptus figuratus qualis, & quod significet. 245

Corpus

Corpus dictionis quid sit. 229

D

DIuersitas natalium, & locorum facit varietatem in hominibus sicut in plantis etiam si sint eiusdem speciei. 245

E

EMphasis quid significet. 240
Epanodus idest repetitio earundem rerum quid significet. 236
Epitethon quid significet. 237
Epistola quid sit, eius pulchritudo, subiectum, & proprietates. 218
Epistolæ quæ partes obseruandæ, vt liceat mores Scriptoris coniectari. 219
Epistolarum species, quot sint, & quæ partes. 219
Epistola sine interpunctis commatibus, & distinctionibus quid significet. 227
Epistola cum interpunctis, & commatibus rectè dispositis quid significet. 228
Epistola in qua commata, & puncta suas sedes non tenent, quid significet. 228
Epistola priuata cum figuris quid significet. 235

F

FIgurarum differentiæ quot sint, & quid significet. 235

G

GEnuenses linguę velocitatem habent, & quare. 231
Germani cur libenter bibant. 231

H

HAbitantes Insulas, & eorum qualitates. 231
Habitantes Regiones calidas, & siccas, & eorum qualitates. 231
Habitantes latos campos, & eorum qualitates. 231
Habitantes Regiones humidas, & vbi aer densus est. 232
Habitantes montanas regiones, & eorum qualitates. 232
Habitantes planities, & eornm qualitates. 232
Hirmus quid significet. 237
Hyperboles quid significet. 253

I

INstrumenta quibus Epistolæ indicant animi, & corporis qualitates. 223
Itali quare inter se diuersi. 230

L

LInea Epistolarum breues quid significent. 225
Lineæ obliquæ, & inæquales quid significent. 226

M

MEtaphora quid significet. 234. & 239
Metaphora communis, & vulgaris quid significet. 235
Metalepsis, hoc est variatio, quid significet. 236
Metonymia quid significet. 240
Mores segmine varia temperamentorum genera. 222. & 223

O

ORatio figurata quid significet. 235
Orthographia, & interpretatio quid significet. 226
Orthographia turpis quid significet. 226
Orthographia turpis, sed cum aliarum par rectitudine quid significet. pag. 227

P

PAradiastole quid significet. 236
Paroemia idest cum iocis, & salibus quid significet. 239
Periodus quid sit. 241
Periphrasis quid significet. 238
Phrasis quid, & quotuplex sit. 223. & 233. Et quid ex differentijs eiusdem colligi possit. 234
Phrasis propriorum verborum quid significet. 234
Phrasibus quando vtendum. 234
Phrasibus translatis, & figuratis quibus in casibus vtendum. 234
Polysynderon, & Asynderon quid significet. 237
Prolepsis quid significet. 236
Punctus, & comma quid significent. 227

R

REsponsio obiectionibus tacitis quid significet. 238
Regiones particulares habent naturales homines vim moribus, motu, statura, & verbis differentes. 229

S

SCribens, vel loquens non potest totaliter delitescere in qua patria natus, & educatus sit. 229
Scriptio quomodo mores scriptores exprimit. 217
Schemata quid significent. 233
Sermo ostendit Patriæ diuersitatem. 229
Sermo concisus quid significet. 232
Sermo Poeticus quid significet. 234

Sermo allegoricus, & ænigmaticus quid significet. 235
Sermo sine multitudine consonantium, & cum paris dictionibus quid significet. 230
Sermo cum multitudine consonantium quid significet. 231
Sermo cum multis accentibus in vltimis dictionum syllabis quid significet. 232
Sermo guture formatus quid significet. 232
Sermo rectè terminatus quid significet. 233
Solecismus quid significet. 238
Stylus Epistolæ qualis. 217
Stylus quid, & quotuplex. 241. & 242
Stylus tenuis qualis, & quæ eiusdem proprietates. 217
Stylus æqualis, grauis, & clarus quid significet. 241
Stylus obscurus quid significet. 242
Stylus grauis, sed inæqualis quid significet. 242
Stylus humilis, siue æqualis, siue inæqualis quid significet. 242
Syllepsis quid significet. 236

T

Tapinosis, quæ res deijcit, quid significet. 238
Temperamenta indicant hominum mores. 222
Topographia, & Chronologia quid sign ficent. 237
Translatio quotuplex. 233
Translatio vibis, & de rebus inhonestis quid significet. 234
Tropus quotuplex. 235. vsq; ad 239
Tropus quid sit. 236
Tropus quid significet. 235

V

Varietas corporum dictionum ostendunt patriæ diuersitatem. 229
Vocis corpus quid sit. 228
Vocibus alienis vti quid significet. 231
Vox quomodo consideranda. 229
Vox, seu verborum quid sit, & quæ circa ipsam consideranda sint. 223. & 229
Vox hominis conceptus exprimit. 228
Vox sequitur naturam proferentis. 230

Z

Zeugma quid significent. 236

FINIS.

Vidit D. Iuuentius Torti Clericus Regularis S. Pauli Pœnitentiarius in Metropolitana Bononienſi, pro Illuſtriſsimo, ac Reuerendiſſimo D. Hieronymo Boncompagno Archiepiſcopo, & Principe.

Imprimatur.

Fr. Paulus Hieronymus Giacconus de Garrexio Sac. Theolog. Magiſt. Ord. Præd. Vicarius Generalis S. Officij Bononiæ.